FELSEFENİN İLKELERİ V. Afanasiev

yar yayınları

V. Afanasiev

FELSEFENİN İLKELERİ

5. baskı

yar yayınları

Yar Yayınları : 20

Bilim Dizisi : 3-4

İstanbul Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi'nin 14. 9. 1982 günlü, E. 1982/25, K.1982/314 sayılı kararıyla beraat etmiştir.

Türkiye Yayını
YAR YAYINLARI
Mayıs 1974-İstanbul

İkinci Baskı:
Haziran 1977, İstanbul

Üçüncü Baskı:
Ağustos 1979, İstanbul

Dördüncü Baskı:
Mart 1988-İstanbul

Beşinci Baskı:
Temmuz 1990

Baskı:
Yalçın Ofset

YAR YAYINLARI
Kuruluş: 1972

Dağıtım:

Ankara Caddesi 54 Cağaloğlu-İstanbul

• 88.34.Y.0159.01 • ISBN 975 - 730 - 00 - X •

V. Afanasiev

FELSEFENİN İLKELERİ

Türkçesi
Nadiye R.Çobanoğlu

yar yayınları
PK 531 - İstanbul

giriş

I — BİLİM OLARAK FELSEFE

II — MARKSİZM ÖNCESİ FELSEFEDE MATERYALİZM VE İDEALİZM SAVAŞI

III — MARKSİST FELSEFENİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞMESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLİM OLARAK FELSEFE

Bütün bilimler gibi marksist felsefenin (*) de bir konusu vardır. Fakat bu konudan sözetmeden önce, yalnız marksist felsefenin değil, diğer felsefe akımlarının da cevap verdiği sorunları inceleyelim. Bu sorunlar arasında en önemlisi felsefenin temel sorunudur.

(*) Felsefe, fransızcası philosophie, yunancadaki «philo» dost ve «sophia» akıl kelimelerinden gelir.

1 FELSEFENİN TEMEL SORUNU MATERYALİZMLE İDEALİZM ARASINDAKİ KARŞITLIK

Felsefe, bilimlerin en eskisidir. Tarihte, çeşitli ülkelerde, çeşitli toplumsal sınıf ve grupların temsilcileri tarafından oluşturulmuş, birbirinden farklı pekçok felsefe sistemi görülmüştür. Bu kadar çeşitli felsefe sistemleri arasında insan kendine en uygun olanını nasıl bulmalı, bilimsel değerleri üzerine nasıl hüküm vermeli, bunları felsefi düşünce tarihinde nasıl sınıflandırmalıdır? Bunun için, herşeyden önce, felsefenin temel sorununa, şu yada bu felsefe sisteminin, şu yada bu filozofun nasıl cevap verdiğini incelemek gereklidir.

Bizi çevreleyen evren dikkatle incelenirse, bütün nesne ve olayların ya **maddi** yada **ideal, ruhsal** olduğu görülür. Nesnel **olarak** yani **insan bilincinin dışında** ve **ondan bağımsız olarak** varolan herşeye (nesneler, yeryüzünde olup biten süreçler, evrenin sayısız cisimleri vs.) maddi

olaylar denir. İnsanın **bilincinde var olan**, ruhsal etkinlik alanını (düşünce ve duygular, heyecanlar, vs.) oluşturan herşey ise ideal, ruhsal alana aittir.

Maddi olaylarla ruhsal olaylar arasındaki bağlar nelerdir? İkincisi mi birincisini oluşturmuştur, yoksa tersi mi doğrudur? **Bu bağın özelliği, düşünce ile varlık (*), ruhsal ve maddi olaylar arasındaki ilişkiler sorunu, felsefenin temel sorununu oluşturur.**

Düşünce ile varlık arasındaki ilişkiler sorunu felsefede esastır, çünkü bütün diğer felsefe sorunları buna verilecek cevaba bağlıdır: Evrenin birliği, gelişim yasalarının karakteri, hangi esasa göre ve hangi yollardan bilinebileceği, vs. Maddi ve ruhsal olayların dışında evrende hiçbir şeyin varolmadığı bilindiğine göre, felsefenin temel sorununu cevaplamadan, bir felsefe sistemi yaratmak, evrenin eksiksik bir tablosunu çizmek olanağı yoktur.

Bu sorunun iki yönü vardır: Bu yönlerden birincisi «**madde bilinçten önce mi gelir yoksa bunun tersi mi doğrudur**, madde mi bilinci yarattı, yoksa bunun tersi mi oldu?» sorusuna verilecek cevaba bağlıdır. İkincisi, «**evren bilinebilir** mi, insan aklı doğanın sırlarına erebilir mi, gelişim yasasını bulabilir mi?» sorusuna cevap verilebilmesini sağlar.

Felsefenin temel sorununun içeriği üzerinde düşünülürse, özünde birbirinin tersi olan iki

---

(*) **Varlık**, doğa, dış dünya, nesnel gerçek anlamına gelen bir felsefe terimi.

cevaptan başkasının bulunmadığı görülür: ya maddenin önce geldiğini, yada bilincin önce geldiğini kabul etmek. İşte bu sebepten, çok çok uzun bir zaman içerisinde, felsefede iki eğilim ortaya çıktı: materyalizm ve idealizm.

Maddenin önce geldiğini ve bilincin ondan sonra olduğunu, madde tarafından yaratıldığını kabul eden düşünürler materyalizm'e bağlıdırlar. Onlara göre, madde ebedidir, hiç kimse onu asla yaratmış değildir, doğa üstü güçler yoktur. Bilinç ise, maddenin tarihi gelişiminin sonucunda oluşan özellikle karmaşık bir maddi cismin, yani insan beyninin ürünüdür.

«Ruh»un, bilincin önce geldiğini kabul eden düşünürler ise idealizm'e bağlıdırlar.

Onlara göre, bilinç maddeden önce vardı ve onu yarattı, ona hayat verdi; bilinç var olan her şeyin ilk ilkesidir. İdealistlerin hangi bilincin evreni «yarattığı» sorusuna karşılık kanıları başka başkadır. Sübjektif idealistler evrenin bireyin (süje, özne) bilinci tarafından yaratıldığını kabul ederler. Objektif idealistler ise, objektif (nesnel) bir bilincin (insanın dışında) dünyayı «yarattığını» öne sürerler. Bu bilinç çeşitli felsefe sistemlerinde kimi zaman «mutlak düşünce» şeklinde, kimi zamansa «evrensel irade» olarak ortaya çıkarsa da, bunlardan amacın Tanrı olduğunu anlamak güç değildir.

Aynı şekilde, felsefenin temel sorununun ikinci yönüne verilen cevaplar da filozofları iki kampa ayırır.

Materyalistler evren bilinebilir der. İnsanın evren üzerine bilgisi gerçeğe uygundur, akıl şey-

lerin içyapısına kadar girmeye, özünü tanımaya yeterlidir.

İdealistlerin çoğu, evrenin bilinme olanağını inkâr ederler. Bunlara agnostikler (*) denir. Diğerleri, evrenin bilinebilir olduğunu kabul etmekle beraber, bilginin özünü başka türlü gösterirler. İnsanın, nesnel evreni, doğayı bilmediğini, ancak kendi düşüncelerini, heyecanlarını (sübjektif idealistler) yada mistik bir «düşünceyi», «evrensel bir ruhu» (objektif idealistler) bilebileceğini ileri sürerler.

■ Materyalizm ve İdealizm Kimlerin Hizmetindedir?

Çağdaş materyalizm, ileri, bilimsel bir dünya görüşüdür. Evrenin tam bir görünümünü verdiğinden, onu gerçekte olduğu gibi gösterdiğinden, materyalizm, temelleri üzerinde ortaya çıktığı ve geliştiği bilimin ve politik etkinliğin en sadık yardımcısıdır. Dine şiddetle düşmandır: Maddeden ve hareketten başka hiçbir şeyin olmadığı bir evrende Tanrıya yer yoktur. Kilisenin daima materyalist doktrine karşı savaşması ve taraftarlarına zulmetmesi sebepsiz değildir.

Genel bir kural olarak, materyalizm daima, insanlığın ilerlemesiyle, ekonomik ve kültürel gelişimiyle ilgilenen ilerici toplum sınıflarının görüşü olmuştur ve bugün için de bu böyledir.

(*) **Agnostik**, yunancadaki «a» yani «değil» ve «gnosis», «bilgi» kelimelerinden oluşmuştur. Bilinemezci anlamına gelir.

Köleci toplumda, materyalizm, toplumun demokratik tabakalarının köle sahiplerinin gerici aristokrasisine karşı savaşında yararlı oldu. Kapitalizmin kuruluş devresinde, burjuvazinin feodallere ve kiliseye karşı savaşında ideolojik silâhı olmuştur. Günümüzde, materyalizm, ilerici insanlığın, emperyalist gericiliğin güçlerine karşı mücadelesinde vazgeçilmez bir elemandır.

İdealizm, bilimle çelişkidedir; dine bağlıdır. Din gibi, idealizm de evreni gerçek dışı, hayal ürünü olarak gösterir. Lenin, idealizmin tanrıcılığa, fakat ince düşünülmüş, gizli bir tanrıcılığa giden yol olduğunu söylüyordu. Bunu anlamak zor değildir: Evrenin tanrı tarafından yaratıldığına dair dinsel inanç, idealizm felsefesinde karmaşık felsefi cümlelerle üstü kapalı bir şekilde verilmiştir. İdealizm kendisini bir bilim olarak gösterdiği, insan aklına dayanma eğiliminde bulunduğu, din gibi körü körüne inançla yetinmediği için özellikle tehlikelidir.

Genel bir kural olarak, idealizm, ilerici güçlere karşı mücadelelerinde gerici güçlerin hizmetindedir. Bu da onu dine yaklaştırır. Sömürücüler için, idealizm ve din, daima emekçilerin zihinsel alanda köleleştirilmesinin aracı, kendi egemenlikleri içinse haklı çıkarıcı ve güçlendirici bir araç olmuştur. Günümüzde, kapitalist rejim, aynı şekilde idealizm ve dinde en sadık savunucu ve desteklerini bulmuştur.

Evrenin nesnel varoluşunu kabul etmeyen ve onu bilincin yada doğaüstü tanrısal bir iradenin ürünü olarak düşünen idealizm ve din, bütün toplumsal çelişkileri, kapitalizmin kötülüklerini, insanların yoldan çıkmışlığıyla, ahlâk bozukluk-

larıyla açıklamakta, böylece de emekçileri dünya üzerinde daha insanca, daha iyi bir hayat kurma çabasından vazgeçirmeye çalışmaktadır.

Gördüğümüz gibi, idealizm ve din birbirine yakındır, yapıları bakımından hısımdırlar. Fakat ikisini tamamen özdeşleştirmemek gerekir. İdealistler arasında felsefe düşüncesindeki gelişmeye katkıda bulunan insanlar vardır (bunlardan gelecek bölümde sözedeceğiz). Fakat, bütün olarak, onlar da evrenin çarpıtılmış bir tablosunu verdiler ve sonunda dinle birleştiler.

Bilim ve pratiğin gerçekleri ortaya çıkarması, uzun zamandan beri idealizmin teorik zayıflığını gösterdi. İdealist teorilerin, günümüze kadar süren bir etkisi olmuştur, bunun özünü sömürücü sınıfların çıkarlarıyla açıklayabiliriz.

İdealizm, materyalizme karşı savaşmak ve emekçileri ruhsal bakımdan köleleştirmek için egemen sınıflara gereklidir. Bu yüzden, her çareye başvurarak onu destekler ve yayarlar.

Sosyalist toplumda sömürücü yoktur, bu nedenle idealizmden çıkar sağlayacak kimse de yoktur. Sosyalist düzende, bilimsel, materyalist dünya görüşü hüküm sürer.

O halde düşünürlerin felsefenin temel sorununa verdikleri cevaba göre materyalistler ve idealistler olarak ikiye ayrıldığını ortaya koyduk. Fakat, evrenin tablosunu çizmek için, her iki gruptan filozoflar bir bilgi edinme metodu kullanırlar. Bu metod nedir?

2 METOD KAVRAMI DİYALEKTİK VE METAFİZİK

Bilgi edinme süreci ve pratik etkinlik içersinde, insanlar belirli amaçlar ileri sürer, şu yada bu çalışmaları saptarlar. Fakat bir amaç öne sürmek, bir çalışma şekli belirtmek tasarlananı gerçekleştirmek demek değildir. Amaca götüren doğru yolu, sorunları çözmenin etkin yöntemlerini bulmak da çok önemlidir. Bir amaca erişmede belli bir yol izlenmesi, verilen ilkelere, teorik araştırma ve pratik eylem yöntemlerine uyulması metodu oluşturur.

Belli bir metod uygulanmadan hiçbir bilimsel yada pratik sorun çözümlenemez. Örneğin, herhangi bir cismin kimyasal bileşimini bulmak istiyorsak, en azından bir kimyasal analiz metodu bilmemiz zorunludur. Yani, bu cisim üzerinde etki yapabilecek gerekli kimyasal maddeleri bilmek, onu ayrıştırmak, kimyasal özelliklerini saptamak vs. gereklidir. Eğer bir metali eritmek zorundaysak, eritme tekniğini, yani

metal üretiminde insanlar tarafından ortaya konmuş pratik süreçleri bilmemiz gerekir.

Fiziksel, biyolojik olayları ve diğer doğa olaylarını incelemek için de belli bir metod lazımdır. İnsanların teorik ve pratik çalışmada, metodların hazırlanmasına ve bu metodların benimsenmesine bu derece önem vermeleri bu nedenledir.

Metod, incelenen olaylarla bir bağ olmaksızın, herhangi bir kimsenin isteğine göre seçtiği, şu yada bu inceleme yöntemlerinin mekanik bir toplamı değildir. Metod, büyük bir kısmıyla bu olayların şekli, kendilerine özgü yasaları tarafından şartlı olarak oluşturulur. Bu yüzden, bilimin yada pratiğin her alanı kendine özgü metodlar geliştirir. Örneğin, fiziğin metodları kimyanınkilerden, kimyanın metodları biyolojininkilerden vs. farklıdır.

Çeşitli bilimlerin ve insanlığın pratiğinin kazandıklarını genelleştiren bilimsel felsefe, kendi bilgi edinme metodunu, **diyalektik materyalizmi** ortaya koymuştur. Bu metod, gerçeğin bazı alanlarının bilinmesi için gerekli anahtarı vermekle kalmayıp, her yönüyle doğanın, toplumun ve düşüncenin, bütünüyle dünya görüşünün bilinmesini sağlamakla somut bilimlerden ayrılır.

«Diyalektik» kelimesinin kökeni yunancadır. İlkçağda, tartışmada, karşısındakinin gösterdiği kanıtlardaki çelişkileri ortaya çıkarıp, kendinin haklı olduğunu kabul ettirme ve böylece gerçeğe varma sanatına diyalektik denirdir. Daha sonraları, ona gerçek üzerine bilgi edinme metodu anlamı verildi. Diyalektik, hareketli ve sürekli

gelişme halindeki evreni inceler, yani onu olduğu gibi görür; bu nedenle diyalektik gerçekten bilimsel olan tek metoddur. Bilimin, tarihi ve toplumsal pratiğin ortaya çıkardığı gerçeklere dayanan diyalektik, evrenin sonsuz bir hareket, yenilenme, eskinin kaybolma ve yeninin ortaya çıkma süreci olduğunu kabul eder. Engels, «kesin, mutlak olarak sürüp giden birşey yoktur, diyalektik materyalizm, her şeyin eskiliğini ve herşeydeki eskiliği gösterir, meydana gelmek ve ortadan kalkmaktan, aşağıdan yukarıya doğru sonsuz bir yükselişten başka hiçbir şey sürüp gitmez (*)...» diye yazmıştır. Ayrıca, diyalektik, hareketin ve gelişmenin kaynağını nesne ve olayların kendilerine özgü iç çelişkilerinde görür.

Gelişim sürecini, yeni ile eski arasındaki mücadeleyi, yeninin zaferinin kaçınılmazlığını açıklarken diyalektik toplumun ilerici güçlerinin, zamanını doldurmuş toplumsal düzenlere, gerici sınıfların güçlerine karşı savaşına hizmet eder. Günümüzde, işçi sınıfının ve marksist partinin elinde, diyalektik bilgi edinmenin ve dünyanın devrimci değişiminin aracıdır. (**)

Metafizik diyalektik metodun kökten karşıtıdır (***).

(*) K. Marx F. Engels, Etudes Philosophiques, Editions Sociales, Paris, 1961, s. 18

(**) Diyalektik Materyalizmin temelleri bu kitabın VI., VII., ve VIII. bölümlerinde verilmiştir.

(***) **Metafizik**, (Yunancadaki «meta ta fizika», fizikten sonra gelen, sözünden alınmıştır), Aristonun olayların gerçek ötesi bir analizini yapan bir kitabındaki fi-

Metafizik düşünce metodu, ilk defa doğa bilimlerinde belirdi ve XVII. ve XVIII. yüzyıllarda felsefeye de yayıldı. Bu çağda, metafizik, gelişmeyi, yeninin ortaya çıkışını inkar ediyor, ve hareketten, cisimlerin mekanda yer değiştirmesini anlıyordu. Engels «Metafizikçiler için, cisimler ve onların düşüncede yansıması, yani kavramlar ayrı ayrı inceleme konularıdır, biri diğerinden sonra ve biri diğeri olmaksızın, sabit, katı, değişmez olarak düşünülürler» (*) diye yazmıştır. Örneğin, ünlü İsveçli doğa bilgini Carl Linné (1707-1778) birçok bitki türlerinin «yaradılış» gününden beri oldukları gibi kaldığını, türlerin değişmez olduğunu kabul ediyordu. Linné, bundan, doğa bilimlerinin görevinin «yaratıcı» tarafından doğaya verilmiş olan düzeni anlatmak olduğu sonucuna varmıştı.

Metafizikçilerin, hareketi basit mekanik yerdeğiştirmelere indirgemesi, onları doğadaki bütün niteliksel gelişmeleri inkar etmeye, hareketi şimdiye kadar varolandaki büyüme ve küçülme olarak tasarlamaya götürdü. Fransız düşünürü Robinet (1735-1820), örneğin, yetişkin insanın, indirgenmiş haliyle bütün yetişkin insan organlarına sahibolan embriyonundan hiçbir şekilde farklı olmadığını öne sürüyor, bunun sonucu olarak, insanın gelişmesini sadece bir büyüme, embriyon halinde iken sahibolduğu organların ve

---

ziğin devamını oluşturan bir bölümünün başlığıdır. Daha sonraları, diyalektiğin karşıtı olan bilgi edinme metoduna metafizik adı verildi.

(*) F. Engels, Anti-Dühring, Editions Sociales, Paris, 1956, s. 53.

vücut kısımlarının irileşmesi olarak kabul ediyordu. Niteliksel değişimlerin inkarı, gelişmenin niceliksel bir büyüme yada küçülmeye indirgenmesi, yeni ortaya çıkmaksızın şimdiye kadar varolanın bir tekrarlanması olarak düşünülmesi, iç çelişkilerin gelişmenin kaynağı olduğu düşüncesinin reddedilmesi, çağdaş metafizin de aynı şekilde belirleyici özellikleridir.

Gelişmenin, eski ile yeni arasındaki savaşın ilerici özelliğini, yeninin kaçınılmaz zaferini kabul etmeyen çağdaş metafizik, gerici güçlerin ilerici olan herşeye karşı savaşında, gericiliğin çıkarlarına hizmet eder. Örneğin, sınıfların savaşını, sosyalist devrimi ve proleterya diktatörlüğünü inkar eden, sömürenlerle sömürülenler arasında barış olabileceğini, kapitalizmden sosyalizme dereceli bir geçiş düşüncesini ileri süren revizyonistler metafiziği kendilerine temel alırlar.

Günlük hayat, bilim ve pratik diyalektiğin doğruluğunun kanıtıdır. Toplumun günümüzdeki gelişimi diyalektiğin hayati gücünü özellikle inandırıcı bir biçimde göstermiştir. SSCB'de sosyalizmin tam ve kesin zaferi ve komünizmin kuruluş devresine girmesi, dünya sosyalist sisteminin oluşması, demokrasi, barış ve sosyalizm güçlerinin büyümesi, marksist diyalektiğin üstünlüğünü kanıtlar.

Materyalizm ve diyalektik üzerine kısa bir bilgi verdikten sonra, şimdi, marksist felsefenin konusu olan tarihi ve diyalektik materyalizme geçebiliriz.

3 MARKSİST FELSEFENİN KONUSU

Marksist felsefenin konusunu belirtmek, incelediği sorunların sınırlarını göstermek, diğer bilimlerden ne ile ayrıldığını açıklamak demektir.

Felsefenin yüzyıllar boyunca gelişmesi sırasında, konusu sürekli olarak değişti. Başlangıçta, çağın bütün bilgilerini, yani genel olarak evren üzerine, evrendeki nesneler ve olaylar üzerine, dünya, insan, hayvanlar, mineraller vs. üzerine bütün bilgileri kapsıyordu. Daha sonra, üretimin gelişmesi ve bilgilerin birikimi sonucunda somut bilimler, mekanik, fizik, kimya, jeoloji, tarih vs. birer birer felsefeden ayrıldı. Bugün, gerçeğin en çeşitli alanlarını araştıran düzinelerle bilim vardır.

Marksist felsefe neyi inceler?

Marksist felsefenin konusunda esas, varlıkla bilinç arasındaki ilişkilerle ilgili felsefenin te-

mel sorununun çözümüdür. Bu sorun, daha önceki konulardan da bildiğimiz gibi çeşitli felsefe sistemlerince ele alınmıştır, fakat onu gerçekten bilimsel, doğru ve akla uygun bir şekilde ancak marksist felsefe çözebilmiştir.

Marksizmin felsefesi **diyalektik materyalizm**dir. **Materyalisttir, çünkü** felsefenin temel sorununun çözümünde maddenin, varlığın önce gelme ve bilincin bunlardan sonra gelme özelliğini kabul eder. Evrenin maddeselliğini, bilinebilirliğini kabul eder, evreni gerçekte olduğu gibi inceler. Marksist felsefe **diyalektiktir,** çünkü maddesel evreni devamlı bir hareket, durmadan yenilenme ve gelişim içerisinde ele alır.

Felsefenin temel sorununun doğru çözümüne dayanan diyalektik materyalizm, yine konusu olan, maddesel evrenin gelişmesinin **en genel** yasalarını ortaya çıkarır.

Çeşitli bilimlerin maddesel evrenin gelişme yasalarını incelediğini biliyoruz. Fakat bu bilimlerden herbiri gerçeğin belli bir alanını araştırır: fizik ısıyı, elektriği, magnetizmayı ve diğer fiziksel olayları, kimya cisimlerin kimyasal değişim süreçlerini; biyoloji, bitkiler ve hayvanlarda oluşan süreçleri vs. inceler. Bilimlerin yasaları, gerçeğin belli bir alanındaki gelişmeyi gösterir, diğer alanlarındakini açıklayamaz. Örneğin mekanik yasalarını ele alalım. Bunlar yalnız, mekanik hareketin, cisimlerin mekan içerisinde basit yerdeğiştirmelerinin esasını açıklar. Kimyasal, biyolojik ve diğer cinsten süreçleri öğretemez. Bu saydığımız bütün süreçlerde mekanik yasalar işin içine girdiği halde, bunlar için özünden (intrinsèque) bir değerleri yoktur ve

bu süreçlerin esasını açıklayan diğer yasalara yardımcı olurlar (kimyasal süreçler için kimya yasaları, biyolojik süreçler için biyoloji yasaları, vs.).

Bu uzmanlaşmış bilimlerden farklı olarak, diyalektik materyalizm gerçeğin bütün alanlarını içine **alan genel yasaları araştırır**. Böylece, canlı ve cansız doğanın bütün nesneleri, toplum hayatıyla ve bilinçle ilgili olaylar ve karşıtların birliği ve savaşı, nicelikselden niteliksele geçiş vs. gibi yasalara dayanarak gelişir. Bu yasaları ve materyalist diyalektiğin diğer yasalarını daha ileride ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

Bilgi yasaları da diyalektik materyalizmin konusudur. Bunlar, nesnel evrenin yansımalarıdır. İnsanı doğanın, toplum ve düşüncenin yasalarının bilgisiyle silahlandıran diyalektik materyalizm, insanlara bilginin ve dünyanın devrimci değişiminin yolunu açar.

Diyalektik felsefe, felsefenin temel sorununun doğru çözümünü temel alarak maddi evrenin gelişiminin en genel, diyalektik yasalarını çıkarır, bilginin ve dünyanın devrimci değişiminin yolunu açar.

Filozoflar, Marx'dan önce de gelişimin en genel yasalarını bulma, evrenin tam bir tablosunu çizme eğilimi gösterdiler ve bazıları bu çaba içerisinde bir kısım sonuçlar elde edebildi. Fakat, evrenin bilimsel ve kendisinin tam karşılığı olan bir görüntüsünü veremediler. Bazıları, idealist görüş açıları yüzünden, diğerleri ise metafizik yöntemin yetersizliğinden başarısızlığa uğradılar. Ayrıca (esas olan da budur), hepsi de

devrimci mücadelenin pratiğinden, emekçi kitlesinin çıkarlarından uzaktı.

Marx ve Engles'in işçi sınıfının devrimci mücadelesine etkin bir şekilde katılmaları, halkın hizmetine adadıkları hayatları, bilimdeki büyük buluşlar ve felsefe üzerine olağanüstü geniş bilgileri, bu genel yasaları keşfetmelerini, gerçeğin diyalektik materyalist özünü ortaya çıkarmalarını sağladı.

Burada, Marx ve Engels'in, gelişimin ve toplum hayatının diyalektik materyalist özelliğini keşfettiklerini belirtmek uygun olur. Onlar, toplum gelişiminin bilimsel teorisi, toplum üzerine bilgi edinmenin ve toplumu devrimle değiştirme yöntemi olan **tarihi materyalizmi** yarattılar.

Toplumsal gelişmenin en genel yasalarının bilimi olan tarihi materyalizm, marksist felsefenin ayrılmaz bir parçasıdır.

Marksist Felsefe ve Diğer Bilimler

Diyalektik materyalizm yasaları, daha önce de gördüğümüz gibi, genel, evrensel bir özelliktedir. Bu yasalar her yerde ve ister cansız doğa olsun, ister canlı organizmalar olsun, ister insan yada düşüncesi olsun herşeyin üzerinde etki yaparlar. Marksist felsefe yasalarının bu evrenselliğinin büyük bir önemi vardır: bu yasalar en çeşitli olayları tanımakta başarı ile kullanılabilirler. Diyalektik materyalizmin diğer bilimlerin gelişimi için taşıdığı büyük önem buradan ileri gelir. Somut bilimlerin pratiğinden ve sonuçlarından doğan, bulgularını genelleştiren di-

yalektik materyalizm, bu bilimlerin gelişimlerine yardımcı olur ve onlara bir bilimsel araştırma metodu sağlar. Fakat, araştırıcının doğa bilimlerini, toplumu ve düşünceyi derin bir şekilde incelemesini engellemez.

Çağdaş burjuva felsefesinin (pozitivizm) bazı temsilcileri, felsefenin, bilimsel bir dünya görüşünün, bilimin gelişmesindeki önemini inkar eder, bilimle felsefe arasındaki bağların özünü yanlış bir şekilde tanıtırlar. «Pozitif» bilgi görünüşü altında, felsefeyi bilimden ayırır, bilim için hiçbir felsefenin gerekli olmadığını, «bilimin kendisinin zaten bir felsefe olduğunu» kanıtlamaya çalışırlar.

Felsefe tarihi ve bilim pozitivistlerin ileri sürdüklerini çürütür, bilimle felsefenin ayrılmaz olduğunu inandırıcı bir şekilde, kanıtlar. Rus düşünürü A. Herzen, felsefeyi güçlü bir ağaç gövdesine ve bilimi onun sayısız dallarına benzetiyordu. Gövdesiz ve dalsız ağaç olamayacağı gibi, bilimle felsefe de, biri diğeri olmaksızın düşünelemez. Herzen, «... dalları ortadan kaldırın, geriye ölü bir kütük kalır, gövdeyi ortadan kaldırın dallar dökülecektir» diyordu. (*)

Doğa bilimleri geliştiği ölçüde, onları felsefeyle birleştiren bağ ve karşılıklı etkileşim gitgide güçlenir. Bilimin, maddenin «elemanter» tanecikleri, hayatın kökeni, kozmik cisimlerin evrimi ve diğerleri gibi karmaşık sorunları incelediği günümüzde bu bağ özellikle sıkıdır. Muazzam bilimsel buluşların yapıldığı yüzyılımızda,

---

(*) A. Herzen, Textes philosophiques, Editions en langues étrangères, Moskova, 1955, 2. Baskı, s. 113.

derin bilimsel genellemeleri bir yana bırakmak olanaksızdır; doğa bilimlerindeki muazzam ilerleme, yarattığı büyük devrimci değişmeler felsefeyle bilim arasında daha sıkı bir birlik gerektirmektedir. Bu koşullar altında, bir bilgin, bir diyalektik materyalist olmak zorundadır.

Bu nedenle, hergün daha çok sayıda bilim adamı, bilinçli olarak marksist felsefe taraftarları arasına katılmaktadır. Marksist felsefe, onların nesnel evren içerisinde yollarını çizmelerine, evrenin maddi özelliğini sürekli olarak görmelerine, bilimsel araştırmalarında doğanın diyalektiğini göz önünde bulundurmalarına yardımcı olur.

4 PROLETARYANIN TEORİK SİLAHI

Diyalektik materyalizm, proletaryanın kapitalizme karşı, sosyalizm için, komünizm için savaşında teorik ve ideolojik silahı olarak ortaya çıktı ve gelişti. Marksist felsefe özünde devrimcidir. Ne değişmez bir sosyal düzen, ne de özel mülkiyetin ebediyen süreceğini kabul eder, niçin kapitalizmin kaçınılmaz birşekilde yokolacağını ve yeni, sosyalist bir rejimin zafere ulaşacağını gösterir, sosyalizm ve komünizmi kurmayı başarmanın yolunu ve çarelerini öğretir.

Çağımızda, toplumun temelden değişmesi, kapitalizmden komünizme geçiş çağında, marksist felsefenin bilinmesi özellikle gereklidir. Marksist felsefe, marksist partilerin öylesine karmaşık olan günlük siyasi durumu açıklıkla görmelerine, bilimsel bir analizini yapabilmelerine ve en önemli sorunları ortaya çıkarmalarına, bu

sorunlara en etkili çözüm yollarını araştırmalarına yardımcı olur.

Marksist felsefe, **ona yaratıcı bir şekilde yaklaşılmadıkça, yasalarının ve ilkelerinin içinde oluştuğu somut tarihi koşullar dikkat**le gözönüne **alınmadıkça evrenin** bilinmesinde ve değişmesinde üzerine alacağı görevi yerine getiremez. Marksist felsefeyi bilmek, yalnızca görüşlerini ve vardığı sonuçları öğrenmek değil, özünü anlamak ve bunu pratiğe uygulamaktır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin çalışması marksist-leninist felsefenin akıllıca uygulanmasının bir örneğidir: Tarihi koşulların sınıfların güç ilişkilerinin, **parti tarafından dikkatle ele alınması**, nesnel koşulların değişmesine uygun olarak strateji ve taktiğin değiştirilmesi sanatı, marksist-leninist ilkelerle somut devrimci pratiğin organik birliği, SSCB'de sosyalizmin tarihi zaferini sağladı ve yeni bir gelişme devresine, komünizmin kuruluş devresine girmesi için gerekli koşulları hazırladı.

İKİNCİ BÖLÜM

MARKSİZM ÖNCESİ FELSEFEDE MATERYALİZM VE İDEALİZM SAVAŞI

Marksist felsefe evrensel felsefi düşünceden bağımsız olarak ortaya çıkmadı. Daha önceki felsefe akımlarının en iyi bulgularını miras aldı, devrimci pratik ve bilimdeki en yeni buluşların temeli üzerinde yoğurdu ve buradan felsefi düşünceyi nitelik bakımından daha yüksek bir düzeye yükseltti. Felsefe tarihi, materyalizm ile idealizm, diyalektik ile metafizik arasındaki savaşta bilimsel, diyalektik materyalist bir dünya görüşünün ortaya çıktığını ve geliştiğini gösteriyor.

1 KÖLECİ TOPLUMDA MATERYALİZM VE İDEALİZM SAVAŞI

Materyalizm ve idealizm, ilk defa evreni bir bütün olarak düşünme ve eğilimlerini temsil eden az yada çok tamamlanabilmiş felsefe sistemleri olarak günümüzden yüzlerce yıl önce Uzak Doğu'nun köleci toplumlarında, Hindistan'da, Mısır'da, Babil'de ve Çin'de görüldü. O zamanların felsefesi gelişiminin en yüksek aşamasına Yunanistan'da ve Roma'da erişti. Materyalizmin ortaya çıkışı, üretimdeki gelişmeyle, bilimde kazanılan ilk başarılarla birlikte oldu. Daha ilk adımlarından başlayarak materyalizm, durmadan idealizmle savaştı. Materyalizmin idealizme karşı savaşı, köleci toplumda, ilerici güçlerin gericiliğe karşı savaşmasının yansımasıdır.

İlk çağ materyalistlerinin maddi evrenin nesnel olarak varolduğundan kuşkuları yoktu, bir ilk ilke, evrendeki bütün nesnelerin kendisinden türediği bir ilk madde bulmaya uğraşıyorlardı.

Bu başlangıç maddesini kısmen doğanın somut olaylarıyla, örneğin su, hava, ateş vs. ile özdeşleştiriyorlardı.

Böylece, çağımızdan önce IV. ve II. yüzyıllarda, Hindistan'da materyalist felsefenin temsilcileri olan şarvakalar, evrende varolan herşeyin şu dört elementin bileşiminden oluştuğunu kabul ediyorlardı: ateş, hava, su ve toprak. Bütün canlı varlıklar, ve bunlar arasında insan da bu elementlerden yapılmıştır. Şarvakalar, tanrının varolduğunu kabul etmiyor ve evrenin kendi yapısına uygun olarak, iç nedenlerinden dolayı geliştiğini öne sürüyorlardı. Sâmkhya, Nyâya ve Vaiçêshika doktrinleri ve Hindistan'daki diğer felsefe akımları materyalist eğilimler içeriyorlardı.

İlkçağ materyalizminin gerçekleştirdiklerinden en önemlisi yunanlı filozof Demokrites'in (çağımızdan önce 460-370) atomistik teorisidir. Demokrites, maddenin yapısı üzerine dahice bir hipotez ortaya atmıştır. Ona göre, evren, atomlardan ve boşluktan yapılmıştır. Atomları, gözle görülmez, farklı şekilde ve büyüklükteki parçacıklar olarak düşünüyordu. Bu atomların birleşmesiyle her çeşit nesne meydana geliyor, fakat kendileri bu süreç sırasında değişmiyorlardı. Atomlar değişmezdi, sonsuza kadar varolacaklardı, parçalanamaz ve içlerine girilemezdi.

Demokrites, köleci sınıfın demokratik orta tabakalarının temsilcisi olduğundan kendisi de demokrattı. Zanaatın, ticaretin ve bilimin gelişmesine taraftardı.

Demokrites'in ideolojik hasmı, objektif idealistlerden Platondu. (çağımızdan önce 427-347).

Platon görülebilen evrenin (nesnelerin, maddenin evreni) gerçek olduğunu açıkladı, evrene karşıt olarak «gerçek varlığın» değişmez evreni olarak kabul ettiği düşünceyi ileri sürdü. Bu hayal ürünü düşünceler dünyası Planton'a göre, onun gölgesinden, soluk yansımasından başka birşey olmayan evrenden önce gelirdi. Platon, materyalistlere ve tanrıtanımazlara karşı açıkça savaşıyordu. Onların tehlikeli caniler olduğunu ileri sürüyor ve onlar için ölüm cezası istiyordu.

Platon, yunan soylularının, köleci toplum oligarşisinin bir temsilcisiydi. Politik ve sosyal görüşleri en gerici cinstendi. Bilgelerin, yüksek memurların ve savaşçıların (Devlet muhafızları) yönettiği köleci aristokratik bir cumhuriyeti «İdeal Devlet» olarak düşünüyordu. Kölelere karşı nefretini saklamıyordu.

İlkçağ yunan felsefesinde materyalizmle idealizmin karşıtlığı Demokrit'in taraftarlarıyla Platon'un çömezleri arasındaki mücadelede ifadesini buldu.

İlkçağ filozofları kendiliğinden (spontane) diyalektikçilerdi. Yunan düşünürü Heraklit (yaklaşık olarak çağımızdan önce 540-480 yılları) özellikle ayrıntılı diyalektik düşünceler geliştirdi. O, diyalektik materyalizm düşüncesinin ilk şekli olan, ilkel (saf) materyalist diyalektiğin yaratıcılarındandır. Heraklites, herşey akıp gider, herşey değişir ,diyordu. Aynı nehre iki defa girip yıkanmak olanaksızdır. Ateşin son derece hareketli ve değişken bir element olarak, evrenin etkin ve canlı bir ilkesi olduğunu kabul ederdi. Heraklit «Herşeyin birliği olan evren ne bir tanrı, ne

bir insan tarafından yaratıldı, fakat yasalara göre parlayıp sönen ebediyen canlı bir ateş olarak vardı ve olacaktır» diyordu.

Bu, Lenin'e göre «diyalektik materyalizm ilkelerinin çok iyi bir açıklamasıdır.» Burada, henüz gerçekten ilkel olmakla beraber, diyalektik materyalizmin temel düşüncelerinin ilk anlatımı bulunmaktadır: evrenin maddi birliği, bilinçten bağımsız, nesnel özelliği, maddenin birliği, hareketin birliği, maddenin hareketinin yasaları.

İlkçağ düşünürleri, nesnelerde karşıt yönlerin varoluşu ve nesnelerin gelişmesinin iç kaynağı olarak zıtların savaşı üzerine dahice hipotezler ortaya attılar. Örneğin Heraklit «... herşey bir savaş sonucunda ve gerekli olarak türer» diyordu. İnsanın hayat ve ölüm unsurlarını, uyanıklık ve uyku durumlarını, yaşlılık ve gençliği birarada taşıdığına işaret ediyordu. Ona göre nesneler, sıcak yada soğuk, kuru yada ıslak olabilir ve sürekli olarak bir durumdan diğer bir duruma geçerler. «Soğuk olan ısınır, sıcak olar soğur, ıslak olan kurur, kuru olan ıslanır.»

Diğer bir büyük ilkçağ yunan filozofu Aristot'dur. (Çağımızdan önce 384-322). Platon'un idealizmine ciddi bir şekilde karşı çıkmış, doğanın ne olursa olsun hiçbir düşünceye bağlı olmadığını gözönüne alarak, maddi evrenin nesnel olarak varolduğunu belirtmiştir. Aristot, doğadaki bütün nesnelerin daima hareketli olduğuna dikkat ederek, ilk defa değişik çeşitten hareketlerin bir sınıflandırılmasını yaptı ve başlıca üç çeşit hareket olduğunu gösterdi: ortaya çıkma, yokolma ve değişme. Evrenin bilinebildiğini ka-

bul ediyor ve bilgilerin kaynağının doğa, maddi gerçek olduğuna işaret ediyordu. Bütün bilimleri üç büyük gruba ayırıyordu: teorik bilimler, pratik bilimler ve yaratıcı bilimler; felsefeyi teorik bilimler grubuna sokuyor ve konusunu varolan herşeyin ilk prensibinin ve nedeninin incelenmesi olarak görüyordu. Aristot'a doğru akıl yürütme şekilleri ve yasalarının bilimi olan mantığın kurucusu denilmesi çok yerindedir.

Maddeyi varolan herşeyin temeli olarak kabul eden Aristot, onu durgun, etkisiz bir ilke olarak belirtiyor ve ona karşıt olarak canlı ve etkin bir ilke olan «şekil»i gösteriyordu. Ayrıca itici gücü, evreni yaratan ilk nedeni «şekillerin şekli» olarak kabul ediyordu, burada Tanrı düşüncesini farketmek zor değildir. Aristot'un idealizm karşısındaki duraksamaları burada kendini gösterir.

Marx ve Engels, Aristot'a yüksek bir değer verirler. Örneğin Marx, ona, yunan felsefesinin Büyük İskenderi, derdi. Diğer taraftan, Marx ve Engels onun kararsızlığını, idealizme verdiği ciddi tavizlerini eleştirirler. Yunan düşünürü Epikür (çağımızdan önce 341-270) ve romalı filozof Lükres (çağımızdan önce 99-55) Demokrites'in atomistiğini geliştirdiler.

Demek ki, ilkçağ filozofları bilimsel dünya görüşünün ilk tohumlarını atmışlardı: materyalist felsefenin ilkel şekli olan kendiliğinden materyalizmi yarattılar, kendiliğinden materyalizm gerçeğin olaylarına yaklaşmanın ilkel bir materyalist şekliydi. Genel olarak, felsefedeki görüşleri dahice hipotezlerden, evrenin doğrudan doğruya gözlenmesinin ürününden başka birşey

değildi ve yeterli bilimsel temellere dayanmıyordu. Bu uzak çağda, bilim henüz ilk adımlarını atıyordu.

İlkçağ düşünürleri bir seri önemli sorun ortaya atarak (evrenin maddi özü, doğadaki hareket vs.) felsefi düşüncenin gelişmesinde canlı bir itici güç rolü oynadılar. Sayısız filozof kuşağı daha sonraları bu sorunlara cevap vermeye çalıştı.

2 XVII. ve XVIII. YÜZYILLARDA METAFİZİK MATERYALİZM

Köleci dünyanın derin bunalımı, köleci toplumun ortadan kalkmasıyla son buldu. Köleliğin yerini serflerin (toprak köleleri) çalışması üzerine kurulu feodal toplum aldı. Bu çağda egemen güç politik iktidar, bilim ve eğitim üzerinde etkisi büyük olan kiliseydi. Felsefe, tanrıbilimin (teoloji) hizmetine girdi. Eskilerin materyalizmi unutuldu ve uzun süre idealist ve dinsel dünya görüşü hüküm sürdü.

Bununla beraber, bu çağda bile, kilisenin baskısına karşın, yavaş da olsa, özellikle Uzak-Doğu ülkelerinde felsefi ve bilimsel düşünce gelişiyordu.

XV. ve XVI. yüzyıllarda, birçok batı Avrupa ülkesinde, kapitalist üretim denilen yeni bir üretim şekli ve onunla birlikte yeni bir sınıf yani burjuvazi ortaya çıkıyordu. Burjuvazi geliştiği, toplum içindeki durumu kuvvetlendiği ölçüde,

burjuvazi sınıfının, feodalizm ve kilise ile savaşında ustalıkla kullandığı ideolojik silahı olan materyalizm giderek yayıldı.

Polonyalı bilgin Nikolas Kopernik (1473-1543) idealizm ve dine büyük bir darbe indirdi. Tanrının yarattığı yerkürenin evrenin merkezi olduğunu ve güneşin onun etrafında döndüğünü ileri süren Ptolemenin jeosantrik dinsel sisteminin karşıtı olarak, Kopernik heliosantrik denen ve güneşin evrenin merkezi olduğunu ve yerkürenin güneş sisteminin bir gezegeninden başka birşey olmadığını kabul eden sistemini ortaya attı. Daha sonraları, İtalyan bilim adamlarından Giordano Bruno, Galile ve diğerleri Kopernik teorisine daha büyük bir kesinlik kazandırdılar: Güneş evrenin değil güneş sisteminin merkezidir ve güneş sistemi de uzayda yer değiştirir.

XVI. yüzyılla XVIII. yüzyıl arasında uzanan devrede batı Avrupa'yı burjuva devrimleri dalgası sardı. XVI. yüzyıl sonralarında, kapitalizm Hollanda'da, XVII. yüzyıl ortalarında İngiltere'de yerleşti ve XVIII. yüzyılın sonunda Fransa'da burjuva devrimi patlak verdi. Kapitalizmin yerleşmesiyle birlikte üretim güçlerinde müthiş bir gelişme oldu ve bu da daha derin bilimsel bilgilere olan ihtiyacı artırdı.

Sanayi üretimini ve inşaatı örgütlemek için malzeme ve hammaddenin özelliklerinin bilinmesi gerekliydi, tarımın ilerlemesi için, bitkiler ve hayvanlar üzerinde daha çok bilgiye sahibolmak, ticaret ve denizciliği geliştirmek içinse örneğin geminin yerini kesinlikle saptamak vs. gerekiyordu. Böylece, kapitalist üretimin gerektirdikleri, bilimsel bilgilerin birikimini zorunlu kıldı ve bu

da mekanik, astronomi, fizik, kimya gibi somut bilimlerde büyük bir gelişmeye yolaçtı.

Üretimde ve teknikte makinalar ve diğer mekanizmalar yapmak, selleri kontrol altına almak vs. gereklilikleri gibi yeni sorunların ortaya çıktığı bu dönemde özellikle mekanik gelişti. Ayrıca, mekanik hareket daha basit ve incelenmesi daha kolaydır, bu yüzden mekanik hareket, doğa bilginleri tarafından hareketin diğer şekillerinden önce incelenmiştir.

Çağın doğa bilimleri, esas çabalarının ayrı ayrı ele alınan nesne ve olayların araştırılması olduğunu kabul ediyordu. Bunun için geniş ölçüde analitik metod kullanılıyordu. Bilginler, doğayı düşüncede birçok bölüme ayırıyor, bu bölümleri sınıflandırıyor, herbirini ayrı ayrı inceliyor, özelliklerini, gelişim yasalarını araştırıyorlardı.

Analitik metod, doğa bilimlerinin gelişmesinde çok büyük bir rol oynadı, fakat aşırı derecede fazla kullanılmasının olumsuz sonuçları oluyordu. Tek başlarına nesneler üzerinde deneyler yapan, onları sınıflandıran, karmaşık olanı daha basit kısımlara ayıran doğa bilginleri onları birbirine bağlayan bağları koparmak zorunda kalıyor ve bu nesnelerdeki iç süreçleri ihmal ediyorlardı. Böylece, bilimlerin gelişmesi sonucunda, bilginlerce evren üzerine metafizik bilgilenme metodu kullanılmaya başlandı. Bu metod, doğa bilimlerinden felsefeye geçti.

Metafizik metod sınırlı, tek yönlüydü fakat XVII. ve XVIII. yüzyıllardaki egemenliği tarih tarafından gerekli kılınmıştı. Engels'in işaret ettiği gibi süreçlerin incelenmesine başlamadan ön-

ce nesneleri incelemek gerekiyordu. Çünkü belli bir nesnenin ne olduğu bilinmeden onun değişimleri incelenemez.

Metafizik doğa görüşü, mekaniğin diğer bütün bilimlere üstün gelen gelişimi meteryalizmin XVII. ve XVIII. yüzyıllarda özel bir karakter, metafizik ve mekanikçi bir karakter kazanmasına yolaçtı.

Modern çağların materyalizminin ilk temsilcisi ingiliz filozofu **Francis Bacon** (1561-1626) oldu. İdealizm ve dine şiddetle saldırıyor, genel olarak felsefenin ve bilimin görevinin doğayı incelemek ve insanın doğa güçlerine egemen olmasına yardım etmek olduğunu kabul ediyordu. Evrenin maddi karakterini bilen Bacon, maddenin niteliksel çeşitliliği içinde sonsuz olduğunu düşünüyordu. Onun için, doğa gökkuşağının bütün renkleriyle parlayıp söner ve Marx'ın dediği gibi insana şiirsel ve duygulu parlaklığıyla gülümser.

Bacon, o çağda geniş bir şekilde kullanılan bilimsel araştırma metodunun felsefi içeriğini ortaya çıkardı. Bacon, bilmek için, deney yapmak, gözlem yapmak, olguları analizlemek ve sonunda ayrı ayrı olgulardan genellemeler, sonuçlar çıkarmak gereklidir, diyordu. Ayrı ayrı olgulardan başlayarak genelleştirmeye kadar varan düşünce hareketine **indüksiyon** (*) (tümevarım) denir. Bacon, deneysel bilimin indüktif bilgi edinme metodunun kurucusudur ve felsefi düşüncenin gelişmesine en önemli katkısı budur. Fakat Bacon tümevarımı mutlaklaştırıyor, genel

---

(*) **İndüksiyon.** Latince «inductio» yani itme kelimesinden gelir

düşüncelerden ayrı ayrı olgular üzerinde sonuçlara varmayı sağlayan karşıtını, **dedüksiyon** (tümdengelim) metodunu bir yana bırakıyordu.

Thomas Hobbes (1588-1679) ve John Locke (1632-1704) ingiliz felsefesinde Bacon'un yolunu izlediler. Hobbes, bir metafizik materyalizm sistemi geliştirdi. Doğadaki bütün cisimleri, hatta canlı organizmaları bile, birer mekanizma olarak düşünüyordu. Kalb bir zemberek, sinir sistemi, sinir telleri ve eklemler ise hareketi bütün vücuda ileten tekerleklerdir, diyordu. Devlet bile, Hobbes'ın felsefesinde dev bir makina olarak gösterilmişti. Hobbes tanrıyı sisteminin dışında tutuyor ve tanrı sorununun bir bilim sorunu değil, inanç sorunu olduğunu söylüyordu.

Locke **sansualizmi** (*) (duyumculuk) yarattı. Bu teoriye göre, insanın bütün bilgisi duyuların ve duyumların verilerinden elde edilir. Locke'un felsefe tarihindeki büyük değeri buradan ileri gelir.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında, İngiltere'de burjuva devrimi zafere ulaştı; bununla beraber zafer kazanan burjuvazi, ingiliz toplumunda durumu henüz sağlam olan feodal aristokrasi ile anlaştı. Bu yüzden, XVIII. yüzyılın ilk yarısında, İngiltere'de materyalizm yerini George Berkeley (1684-1753) ve David Hume'un (1711-1776) sübjektif idealist felsefesine bıraktı.

Berkeley materyalizme şiddetle düşmandı. Bizi çevreleyen evrenin insan bilincinin ürünü olduğunu ileri sürüyor, bütün nesneleri, duyum-

---

(*) **Sansualizm** Latince «sensus duyum kelimesinden gelir.

ların bir bileşimi olarak düşünüyordu. Bunlar, ancak insan onları algıladığı, gördüğü, işittiği, kokularını aldığı ve onlara dokunduğu için vardırlar. Varolmak algılanmak demektir: felsefesinin temeli buydu.

Madde kavramı Berkeley'de özel bir nefret uyandırıyordu. «Bütün tanrıtanımazlık ilkeleri ve dinin inkarı, madde yada maddi cevher doktrini üzerine kurulmuştur. Tanrıtanımazların çağlar boyunca maddi cevhere nasıl dört elle sarıldıklarını söylemeye hiç de gerek yoktur.» Bu nedenle, madde kavramının ortadan kaldırılmasını ve bundan da fazla materyalizmin taraftarlarının gözaltında tutulmasını istiyordu. Piskopos-filozof Berkeley'in felsefesinin amacı materyalizmi yoketmek ve dinsel evren görüşünü kanıtlamaktı.

Berkeleyin idealist görüşlerine, yine kendisi gibi nesnel dünya tanımayan ve tek gerçeğin insanın duyumları olduğunu kabul eden Hume'de katılıyordu.

Modern çağların felsefesinin Fransa'daki ilk temsilcisi filozof ve matematikçi René Descartes (1596-1650) oldu. Descartes'in felsefesinde doğa doktrini ile (fizik) doğaüstü doktrinini (metafizik) birbirinden ayırdetmek yerinde olur. Fizikte, doğanın maddiliğini, sonsuzluk ve ebedilik özelliklerini gösteriyordu. Ona göre, doğa hareketlidir, ve bu hareket mekanik yasalarına uygundur. Descartes kendi mekanikçi görüşlerini felsefeye yayar.

Felsefenin temel sorununa verdiği cevaba göre, Descartes düalisttir; çünkü evrenin teme-

linde birbirinden bağımsız iki ilkenin yani madde ve bilincin bulunduğunu kabul eder.

Descartes rasyonalizmin (akılcılık) kurucusudur. Rasyonalizm, aklın tek gerçeğe uygun bilgi edinme kaynağı olduğunu ileri süren bir bilgi teorisi akımıdır. Rasyonalizm, aklı duyumlar yoluyla elde edilen bilgiden ayırır, dar görüşlülüğü buradadır. Fakat, XVII. yüzyılda, rasyonalizm ilericiydi: Aklın, inançtan üstün olduğunu kabul ediyor, insan aklının sınırsız yeteneğine güvenini belirtiyordu. Bu ise, din ve idealizmin egemenliği sıralarında çok değerli bir görüştü. Descartes'in rasyonalizminin o devrin felsefesine çok önemli katkıları oldu.

Kapitalizmin diğer ülkelerden daha önce yerleştiği Hollanda'da, XVII. yüzyılda Spinoza'nın (1632-1677) materyalist felsefesi ortaya çıktı. Spinoza evrenin maddi birliği üzerine bir doktrin ortaya attı. Descartes'in düalizmini aşarak tek bir cevherin (töz, substance) (*) evrendeki bütün nesnelerin kökeninde varolduğunu kabul ediyordu: bu cevher doğadır, zaman içinde ebedi ve mekan içinde sonsuzdur. Bu cevherin dışında bilinç varolamaz, fakat yayılım gibi (corporalité) bu da o cevherin özelliklerinden biridir. Spinoza, doğa kendi yasalarına göre evrimleşir, kendi kendisinin sebebidir, hiçbir doğaüstü güce ihtiyacı yoktur, diyordu.

Spinoza tanrıtanımazdı. Dini eleştirmekle yetinmeyip, kanıtlarının zayıflığını bilimsel olarak göstermeye, gerici rol ve yönlerini ortaya çıkar-

---

(*) **Cevher:** Marx öncesi felsefede varolan herşeyin dayandığı değişmez öz.

maya uğraşıyordu. Doğanın kendi kendinin sebebi olduğu hükmüne varması, tanrıyı doğadan kovdu ve özüyle tanrıtanımazlığa felsefi bir temel hazırladı.

■ XVIII. Yüzyıl Fransız Materyalizmi

XVIII. yüzyıl sonlarında, Fransa'da, devrim zafere ulaştı. Bu devrim, Avrupa'daki demokratik devrimlerin en köklüsüydü. Feodalizmi ortadan kaldırdı ve ülkede kapitalizmin tam bir egemenlik kurmasını sağladı. Devrimden önce, devrimci burjuvazi ile feodalizm ve onun dinsel, idealist dünya görüşü arasında ideolojik bir savaş hüküm sürüyordu. Bu keskin politik ve ideolojik savaş koşulları altında XVIII. yüzyıl fransız materyalizmi gelişti. Bu felsefe akımının başlıca temsilcileri Julien La Mettrie (1709-1751), Denis Diderot (1713-1784), Claude Helvétius (1715-1771), Paul d'Holbach (1723-1789) tır.

Fransız materyalistleri feodal gericiliğin, dinin ve idealizmin amansız düşmanıydılar. Köhneleşmiş feodal topluma karşı «ebedi ve doğal aklın» egemenliğini, ideal bir toplumsal rejim olarak kabul ettikleri burjuva toplumunu öne sürüyorlardı.

Fransız materyalistlerinin geliştirdiği maddenin ve hareketin birliği ilkesine dayanan doğa sistemi felsefe tarihine en büyük katkılarıdır. Örneğin d'Holbach «Evren, varolan herşeyin bu muazzam bütünü, heryerde karşımıza ancak madde ve hareketi çıkarır.» diye yazmıştı. Fransız materyalistlerine göre madde, duyu organ-

larına etki yapan herşeydir; hareket maddenin kendiliğinden hareketidir, sebebi tanrıda değil, maddenin kendisinde aranmalıdır. Maddenin hareketi, ortadan kaldırmaya yada değiştirmeye insanın gücünün yetmeyeceği doğa yasalarına göre olur. Fransız materyalistlerinin bu yasalar üzerine metafizik bir görüşleri vardı: onların basit ve değişmez olduklarına hükmediyorlardı.

Fransız materyalistleri aynı şekilde bilgi teorisini da daha üst bir düzeye yükselttiler. Bilgi teorisini, nesnel olarak varolan nesne ve olayların insan kafası içinde yansıması olarak kabul ediyorlardı. Duyu organları üzerinde etki yapan nesneler bilgiyi doğuran duyumları yaratıyorlardı.

Dinin ve kilisenin amansız düşmanları olan fransız materyalistleri kilisenin evrenin yaratılışı, ruhun ölümsüzlüğü vs. gibi dogmalarına şiddetle saldırıyorlardı. Dini halkın manen köleleştirilmesinin aracı, zorbalığın ve cehaletin bir destekleyicisi olarak görüyorlardı. Dinin kaynağının insanların bilgisizliği, bilinmeyen doğa güçleri karşısında kapıldıkları korku olduğunu ve eğitimin, bilimin, dini yenmenin yolları olduğunu gösteriyorlardı. Lenin fransız materyalistlerinin din eleştirilerine büyük bir değer vermiştir.

Fransız materyalistlerinin düşünceleri, diyalektik elemanlar da içeriyordu. Örneğin Diderot, organizmaların evrimleştiği, bitki ve hayvanların varoluş koşullarına uygun biçimde geliştikleri düşüncesini öne sürdü. Fakat, bütün olarak, görüşleri mekanikçi materyalizm ve metafizik çerçevesinin dışına çıkmıyordu.

XVIII. Yüzyılda Rusya'da Materyalizm

XVIII. yüzyılda, Rusya'da materyalist dünya görüşü gelişti. Bu akımın temsilcileri Mihail Lomonosov (1711-1765) ve Aleksandr Radişçev (1749-1802) dir.

Lomonosov ansiklopedik bilgilere sahip bir bilgindi. Felsefi görüşlerini, fizik, kimya, jeoloji ve diğer bilim alanlarındaki önemli buluşlara dayandırıyordu. Böylelikle, kendi keşfettiği maddenin korunumu yasası yardımıyla evrenin maddi birliği düşüncesini destekliyor, maddenin hareketi yasasını, yerkabuğunun jeolojik yapısındaki değişimlerden çıkardığı sonuçlarla zenginleştiriyordu. Lomonosov agnostizmin düşmanı ve deneysel bilginin taraftarıydı. Bilimin halkın hizmetinde olması gerektiğine inanıyordu. Büyük bilgin, köleliğe karşıydı, halkını derin bir şekilde seviyor ve geleceğine kuvvetle inanıyordu.

Radişçev de materyalist geleneği ele aldı ve geliştirdi. Mutlakiyetin, köleliğin ve kilisenin amansız düşmanıydı ve onları yoketmenin gerekliliğine inanıyordu.

Böylelikle, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda felsefenin gelişimi materyalizmin yeni şeklinin, metafizik materyalizmin doğmasına yolaçtı. Bu çağdaki ilerici sınıfın, burjuvazinin dünya görüşü olan metafizik materyalizm, feodalizmin, idealizmin ve dinin gerici ideolojisine ağır bir darbe indirdi. Metafizik materyalizm o çağın doğa bilimlerinin buluşlarının karşılığıydı ve bunlardan ciddi bilimsel kanıtlar çıkıyordu. XVII. ve XVIII. yüzyıl metafizik materyalizmi bilimsel dünya

görüşünün gelişmesinde ileriye doğru büyük bir adımdır.

Marx ve Engels, XVII. ve XVIII. yüzyıllardaki materyalizmin olumlu anlamına işaret ederken, bir yandan da ondaki özellikle mekanikçi özelliğinin sonucu olan, olayların peşpeşe gelmesinde ve birbirine bağlılığını izlemekte devamlılık yoksunluğunu, dar görüşlülüğü ortaya çıkardılar. Mekanikçi özellik, doğada görülen kimyasal, organik ve diğer cinsten süreçleri mekanik yasaları temeline dayanarak açıklamalarına yol açıyordu. Ayrıca, metafizik özelliği, metafizik materyalizmin doğadaki evrimi inkar etmesine sebep oluyordu. Bundan başka toplumsal olayları idealist görüşe göre açıklıyordu. XVII. ve XVIII. yüzyıl materyalistleri toplumdaki gelişmenin maddi sebeplerini göremiyor ve tarihi düşüncenin dereceli olarak pratiğe uygulanmasıymış gibi kabul ediyorlardı.

3 XVIII. ve XIX. YÜZYIL ALMAN FELSEFESİNDE MATERYALİZMLE İDEALİZM SAVAŞI

XVIII. yüzyıl ve XIX. yüzyıl başlarının Almanya'sı feodal ilişkilerin egemen olduğu bir ülkeydi. Almanya'nın politik ve ekonomik yönden parçalanmış olması ekonomik ve politik geriliğinin sebebiydi. Bununla beraber, orada yavaş fakat emin bir şekilde kapitalizm olgunlaşıyor ve burjuvazi gelişiyordu. Köklü fransız burjuvazisinden farklı olarak, alman burjuvazisi melez ve korkaktı. Ekonomik ve politik zayıflığının sonucu olarak, iktidarı ele geçirmeye yetersizdi ve yarı-reformlarla yetiniyor, kurulu düzenin çıkarlarına uygun bir şekilde modernleşmeye, gelişmeye çalışıyordu. Kendi zayıflığının bilincinde olması, devrim korkusu onu, feodalizm ve mutlakiyetle uzlaşmaya zorluyordu.

Alman burjuvazisinin çelişkili özelliği, ikili yapısı, XVIII. ve XIX. yüzyıl alman felsefesine de yansıdı. Bu çelişkili karakter, o çağın en büyük

alman filozofları olan Kant, Hegel ve Feuerbach'ın eserlerinde özellikle açık bir şekilde görülür.

Kant'ın Felsefesi

Emmanuel Kant (1724-1804) XVIII. yüzyılın en büyük alman filozoflarından biridir. Gençliğinde, doğa bilimleri üzerine başarılı bir eğitim gördü. Kant ve Laplace'ın yerkürenin güneş sisteminin diğer gezegenlerin başlangıçta bir nebula'dan doğal bir şekilde koptuğunu kabul eden ünlü kozmogonik hipotezi evreni tanrının yarattığını ileri süren dinsel efsaneye ağır bir darbe indirdi. Fakat Kant'ın, hipotezinde, tanrının varolduğu inancına büyük bir taviz verdiği de doğrudur. Bununla beraber, Kant'a göre, tanrının görevi doğa güçlerini harekete geçirmekten başka birşey değildi.

Daha sonraları, Kant çelişkili ve ikili yapısıyla diğerlerinden ayrılan felsefesini geliştirdi. Materyalizmle idealizmi uzlaştırmaya çalışıyor, felsefenin bu iki farklı ve birbirine karşıt akımını tek bir sistem halinde birleştirmek istiyordu. Bir bakıma, Kant materyalist düşünceler öne sürüyordu: Bizim dışımızda, duyu organlarınıza etki yaparak duyumları yaratan şeyler vardır, diyordu. Diğer bir bakımdansa, Kant, şeylerin (bunlara «kendiliğinden şeyler» diyordu) bilinemez, insan aklıyla erişilemez olduğunu söylüyordu. Bu ise, idealist, bilinemezci bir tutumdur. Kant'a göre bilinç, bilgiyi almaz, fakat bilginin konusunu yaratır.

Kant kendi mantık kategorileri sistemini

oluşturdu (sebep ve sonuç, gereklilik ve rastlantı, olasılık ve gerçek gibi en genel kavramlar), fakat bu kavramların gerçeğin yansıması olmadığını, sadece insan aklının kategorileri olduğunu kabul ediyor, bu kavramlarla, insanın doğaya belli bir düzen verebileceğini, bazı yasalar koyabileceğini ileri sürüyordu. Lenin, Kant' ın felsefesinin bu yönünü eleştirirken, filozofun «insan doğa yasalarını koyar, bu yasaları doğadan öğrenmez» şeklindeki sözünü, fideist bir formül olarak nitelendirir.

Kant'ın felsefesi gücünü diyalektik düşüncelerden alır. Kant, çelişkiler üzerine çok değerli hükümler ileri sürmüştür, bununla beraber ona göre çelişkiler sadece insan aklına bağlıdır, maddi evrene bağlı değildir. Ayrıca, bu çelişkiler çözümlenmez. Örneğin, akıl, evren sonlu mu, sonsuz mudur, sorusuna cevap veremez. Aklın çözemediği bu sorunlar, Kant'a göre aklın, nesnel evreni bilmekteki yetersizliğinin kanıtıdır. Kant, gerçeğin kendisinin nesnel diyalektiğini anlayamamıştır. Ona göre, tanrı var mıdır, yok mudur, ruh ölümsüz müdür sorularına da çözüm bulunamaz. Bu sorunlar inanç alanına girer. Böylece, Kant sonunda bilimi sınırlandırmaya ve dini, inancı desteklemeye vardı. Bunu kendisi de gizlemiyordu. «İnanca yer açmak için bilim alanını sınırlandırmak zorunda kaldım» demiştir.

Çelişkilerine ve dar görüşlülüğüne karşın, Kant'ın felsefesi, felsefi düşüncenin en büyük başarılarından biridir. Kozmogonik hipotezi, insan aklının bilme yeteneğini araştırma eğilimi, mantık kotegorilerinin kuruluşu ve özellikle diyalek-

tik düşünceleri felsefenin gelişiminde olumlu bir etki yarattı. Diğer taraftan, Kant'ın idealizmi ve bilinemezciliği, günümüze kadar, gerici felsefe tarafından bilimsel dünya görüşüne karşı mücadele etme amacıyla kullanıldı.

Hegel'in İdealist Diyalektiği

Hegel (1770-1831), XIX. yüzyıl klasik alman felsefesinin belli başlı temsilcilerinden biridir. Kant'ı subjektif idealizminden ve bilinemezciliğinden dolayı eleştiriyor, fakat eleştirisi objektif idealizme dayanıyordu. Evren, nesnel olarak varolan, insan üstü bir varlık olan «mutlak düşünce» yada «evrensel ruh»un yaratmasıyla, eylemiyle ortaya çıkmıştır, diyordu. Hegel, «Gerçek olan herşey, gerçeğe uygun olduğu sürece düşüncedir, ancak düşünce olduğundan gerçektir ve düşünce tarafından gerçeğe uygun kılınır.» diye yazıyordu.

Hegel'e göre, düşünce herşeyden önce kendi kendine gelişir. Daha sonra, gelişiminin belli bir aşamasında bütün nesne ve olaylara hayat vererek, doğa içinde «maddeleşir». Daha da sonraları, düşünce insan toplumunu yaratır. Toplum tarihi, bu mutlak düşüncenin bilinmesini sağlayan süreci temsil eder. Mutlak düşüncenin bilinmesi süreci Hegel'e göre felsefenin gelişiminin en üst noktası olan kendi felsefesiyle tamamlanmıştır.

Hegel fikir ve düşüncelerin gelişiminin temel diyalektik yasalarını oluşturdu. Bu gelişimin kapalı bir daire üzerinde değil, dereceli olarak,

alt şekillerden üst şekillere doğru olduğunu, bu süreç içerisinde nicelikselden niteliksele doğru bir geçişin meydana geldiğini, gelişimin kökeninde iç çelişkilerin bulunduğunu kanıtladı. Hegel, diyalektiğin esas kavramlarını (kategoriler) belirtti, birbirlerine bağlı olduğunu, birinden diğerine geçme yeteneği olduğunu gösterdi.

Hegel'in diyalektiği, felsefi düşünce için muazzam bir kazanç olmakla beraber, ciddi yanlışları da içeriyordu. En esaslı yanlışlığı idealizmiydi. Hegel'e göre, diyalektik yasaların belirttiği gelişmeyi gösteren, maddi evrenin nesne ve olayları değil onların şeklini alan düşünceydi.

Hegel, aynı şekilde, gelişme süreci üzerine de dar bir görüşe sahiptir. Ona göre, doğa zaman içinde gelişmez; yalnız mekan içerisinde yayılır. Toplum gelişmesini yalnız geçmişte görüyordu. Zamanının Prusya burjuva mutlakiyetini toplumsal gelişmenin sınırı olarak kabul ediyordu. Hegel, aynı şekilde toplum içerisinde sürüp giden çelişkilerin mücadeleyle değil uzlaşmayla çözüleceğini düşünüyordu. Zamanının Prusya Devletinde sınıf çıkarlarının tam bir uyumunu görüyordu. Böylece Hegel, felsefeden son derece tutucu sonuçlar çıkarıyordu. Savaşları haklı buluyor, daha sonraları emperyalizmin gerici ideologlarınca ele alınan milliyetçi görüşler öne sürüyordu.

Marx ve Engels, Hegel'in diyalektik metoduyla, idealist sistemi, yanı doğa ve toplumun «mutlak düşüncenin» varoluş şekilleri olduğu üzerine teorisi arasındaki derin çelişkiyi ortaya çıkardılar. Hegel'i idealizmi yüzünden şiddetle eleştiriyor, diyalektiğine ise yüksek bir değer ve-

riyorlardı. Bu diyalektik, Marx ve Engels'in Hegel'in felsefesinden aldıkları rasyonel çekirdeği oluşturdu. Hegel'in felsefesini idealizm örtüsünden sıyırdıktan sonra, diyalektik ve tarihi materyalizmin oluşturulmasında kullandılar.

■ Feuerbach'ın Materyalizmi

Alman klasik felsefesinin diğer bir büyük temsilcisi Ludwig Feuerbach'tır (1804-1872). XVIII. yüzyılla XIX. yüzyıl başlarında alman felsefesine egemen olan idealizme karşı ardsız aralıksız savaştı. Feuerbach materyalizme eski itibarını kazandırdı, felsefedeki büyük değeri bundan ileri gelir.

İdealizm ve dini bir yana iten Feuerbach, felsefenin salt düşünce çerçevesi içinde kalmaması gerektiğini, görevinin doğayı, insanı incelemek olduğunu söylüyordu. Doğa insanın dışında vardır, «... doğa, ilk varlık, başlangıçtaki varlıktır, türemiş değildir.» İnsana gelince, doğanın bir parçasıdır, doğadaki gelişmenin bir ürünüdür. Feuerbach'a göre bilinç, doğadan önce gelmez, fakat doğayı yansıtır. Madde, doğa bilinebilirdir, insan aklı için erişilebilirdir, insanın bütün duyularıyla algılanırlar.

Feuerbach XVII. ve XVIII. yüzyıl materyalizmi kadar mekanikçi değildir. Doğada yalnız mekanik süreçlerin değil, birçok başka sürecin de bulunduğunu görüyordu. Örneğin hayatın kaynağını açıklamaya çalışırken canlı maddenin ortaya çıkmasında başlıca rolü kimyasal değişmelerin oynadığını kabul ediyordu.

Feuerbach materyalist bilgi teorisini geliştirirken, bu alanda duyumcuların (sensualiste) geleneğini izledi. İnsanın doğadan ilk izlenimlerini duyuları aracılığı ile aldığını düşünüyordu. Daha sonraları, bu duyumsal izlenimler akıl tarafından genelleştirip kavramlar oluşturulur, yani nesnelere isimleri verilir.

Feuerbach tanrıtanımazdı. Dinin bilgisizliğin ve korkunun meyvası olduğunu söyleyen fransız materyalistlerinin görüşlerini aşarak, dinin köklerini insanın hayatında arıyor, bu kökleri onun hayalgücünde buluyordu. Bununla beraber, dinin sınıfsal köklerini gün ışığına çıkaramadı. Dini inkar eden Feuerbach, inancın yerine bilginin incilin yerine aklın geçmesini istiyordu.

Feuerbach'ın doğayı hareket halinde incelemeye çalışmasına karşın, felsefesi bütün olarak metafizik materyalizm çerçevesi dışına çıkmıyordu. Hegel'in idealist diyalektiğine karşı çıkıyor ve nesnel evrenin çelişkilerini tanımıyor, bunların ancak düşüncede varolduğunu kabul ediyordu. Marx'tan önceki başka filozoflar gibi, Feuerbach'ın toplumun gelişmesi üzerine idealistçe bir görüşü vardı. Toplumdaki esas itici gücün ahlak, insanlar arasındaki manevi ilişkiler olduğunu kabul ediyor, bunların ekonomik ilişkilerden, üretim ilişkilerinden dolayı ortaya çıktığını anlayamıyordu.

Feuerbach'ın felsefesinin gerçekten bilimsel bir dünya görüşünün geliştirilmesinde büyük önemi vardır. İçerdiği materyalist düşünceler, Marx ve Engels'in diyalektik ve tarihi materyalizmi ortaya koymakta yararlandıkları «akılcı çekirdeği» oluşturmuştur.

Demek oluyor ki, XVIII. ve XIX. klasik alman felsefesi bilimsel dünya görüşünün oluşmasında büyük bir adımdır.

Feuerbach'ın eserleri, materyalizmde bir ilerlemedir. Hegel idealist diyalektikte uyumlu bir sistem, mantık kategorilerinin bir bütününü oluşturdu. Hegel'in büyük başarısı düşüncenin diyalektiği altında, şeylerin diyalektiğini, yani maddi evrendeki nesne ve olayların gelişme tarzını sezinleyebilmesidir.

Hegel ve Feuerbach tarafından yaratılan klasik alman felsefesi, marksist felsefenin oluşumunda doğrudan doğruya teorik kaynak rolü oynamıştır.

4 XIX. YÜZYIL RUS MATERYALİST FELSEFESİNİN GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ

XIX. yüzyılın ikinci yarısında köleci feodal ekonominin dağılması ve bağrında yeni bir düzenin, kapitalizmin olgunlaşması iyice kendini gösterdi. Bu süreç, köylülükle, büyük toprak sahipleri arasında keskin bir mücadele şeklinde gelişti. Devrimci demokratlardan Vissarion Belinski (1811-1848), Aleksandr Herzen (1812-1870), B. Nikolay Çernişevski (1828-1889), Nikolay Dobrolyubov (1836-1861) ve daha başkaları milyonlarca köylünün ve özgürlük için savaşan bütün emekçilerin çıkarlarını dile getirdiler.

Devrimci demokratlar materyalist felsefelerini geliştirirken, bu felsefeden dinsel ve gerici idealist dünya görüşüne karşı savaşlarına ve rus halkının devrimci kurtuluş hareketine ideolojik bir temel kurmakta yararlanmaya çalıştılar. Mutlakiyet ve köleliğin amansız düşmanlarıydılar, halk kitlelerinin eylemine derin bir inançla

bağlıydılar; toplumun devrimci değişimi için düşüncelerini dile getiriyorlardı.

Hayata, halkın devrimci savaşına sıkı bağlılıkları, zamanlarının bilimsel buluşlarını iyi bilmeleri, rus materyalist filozoflarının birçok önemli konuda Marx'tan önceki batı felsefesini aşmalarını ve bilimsel felsefi düşüncenin gelişmesinde ileriye doğru büyük bir adım atmalarını sağladı. Hegel'in diyalektiğini materyalist bir şekilde yorumluyor ve bunun üzerinde emekçilerin kurtuluş mücadelesinin teorik temelini kuruyorlardı. Örneğin Herzen «devrimin matematiğini» bunda görüyordu. Çernişevski ve Herzen, maddi etkenlerin toplumun gelişmesindeki kesin rolü üzerine bir seri hipotez ortaya attılar. Bütün bunlar, marksizm-leninizmin kurucularının, rus demokrat devrimcilerine haklı olarak yüksek bir değer vermelerini sağladı. Aynı şekilde Lenin, Herzen'in felsefi düşüncelerinin özelliklerini belirtirken, diyalektik materyalizme çok yaklaştığını ve tarihi materyalizmin başladığı noktada kaldığını söylemiştir. Devrimci demokrasinin en ileri gelen temsilcileri Rusya'da marksizmin öncüleri olmuşlardır.

Rus materyalist felsefesinin klasikleri, felsefenin sınıfsal özelliğini doğru anlamayı başarmışlardır. Çernişevski, bütün filozofların toplumda egemenlik kurmak için savaşan politik partilerden birinin temsilcisi olduğunu yazıyordu.

Felsefenin konusu sorununa gelince, Çernişevski, diyalektik materyalizme daha çok yaklaşıyordu. Ona göre, felsefe, bilimin en genel sorunlarını çözmekle uğraşır ve herşeyden önce

«ruhla madde arasındaki ilişkiler» sorununa çözüm bulunmalıdır. Çernişevski bu sorunun ancak iki çözümü olabilir der: idealist çözüm ve materyalist çözüm, bu ikisi arasında fikir birliği olamaz.

Rus devrimci demokratları felsefenin temel sorununa tutarlı bir materyalist çözüm getiriyorlardı. Dıştaki evrenin nesne ve olaylarının objektif bir şekilde var olduğuna, insan bilincinden bağımsız olduklarına ve maddenin her çeşit bileşimini temsil ettiklerine inanmışlardı. Evrendeki bütün nesnelerde benzer olan, ortak olan bazı şeyler vardır. Çernişevski «Maddi nesnelerde ortak olan şeye madde denir.» diye yazıyordu.

Bilince gelince, rus felsefesinin klasikleri, bunu ikinci derecede birşey, maddenin bir ürünü olarak kabul ediyorlardı. Herzen «Bilinç doğaya hiç de yabancı değildir, doğanın evriminin yüksek bir aşamasıdır...» diyordu.

Rus devrimci demokratları, bilimin hararetli taraftarları idiler ve insan aklının sınırsız olanakları üzerinde ısrarla duruyorlardı. İnsanın gerçeği bilebileceğine ve bilmesi gerektiğine inanmışlardı. Bilgiyi, bizi çevreleyen gerçeğin insan bilincine yansıması olarak kabul ediyorlardı. Dobrolyubov, «İnsan, kendinden yola çıkarak kavramları geliştirmez, onları dış dünyadan alır» diye yazmıştı. Çernişevski, edinilen bilginin doğruluğunun, gerçeğe uygunluğunun «hayatın pratik gerçeği tarafından» doğrulandığına işaret ediyordu. Bilginin sonuçlarının hayatta doğrulanması gerektiğine işaret edilmesi çok önemliydi. Çernişevski, yine gerçeğin somut olduğu-

nu ve somut tarihi koşullara bağlı olduğunu da söylemiştir.

Rus devrimci demokratlarının materyalizmi, diyalektikten derin bir şekilde etkilenmişti. Onların bütün çalışmalarında, gerçeğin genel gelişim düşüncesini bulmak mümkündür. Herzen, doğa için «... bir süreç, bir akım, bir boşalma, bir harekettir...» diyordu. Rus düşünürleri hareketi, daha önceden var olan bir şeyin basit bir tekrarı olarak değil, fakat ilerici bir gelişme, basitten karmaşığa, alt düzeydekinden üst düzeydekine doğru bir geçiş olarak kabul ediyorlardı. Belinski «yaşamak, gelişmek, ilerlemek demektir» diyordu. Rus devrimci demokratları hareketin kaynağını evrendeki nesnelerin ve olayların içinde sürüp giden karşıtların savaşında görüyorlardı. Bu savaş diyalektik olumsuzlamaya, eskinin yerini yeninin almasına varır. Belinski, yeni, eskinin olumsuzlanmasından doğmalıdır, diye yazıyordu. Rus düşünürleri, çelişkiler üzerine teorilerini toplumsal hayatın analizine uygulamaya ve ondan sınıf savaşı pratiğinde yararlanmaya çalışıyorlardı. Sınıf çelişkilerinin uzlaşır olduğunu kabul eden Hegel'den farklı olan yönleri, bu çelişkilerin uzlaşmaz olduğunu, ancak şiddetli bir savaş sonunda ortadan kalkacağını, üzerinde ısrarla durarak söylemiş olmalarıdır.

Bununla beraber, materyalizm ve diyalektiğin gelişmesinde elde ettikleri büyük sonuçlara karşın, rus devrimcileri bunları tek bir saf dünya görüşü halinde birleştirememişler, bunları toplumsal hayatın olaylarına uygulayamamışlar ve materyalist diyalektiği doğa, toplum ve dü-

şüncenin gelişmesinin en genel yasalarının bilimi haline dönüştürememişlerdir.

XIX. yüzyıl düşünürleri toplum üzerine görüşlerinde idealist kaldılar. Toplum hayatı için maddi üretime büyük bir önem vermekle beraber tayin edici özellikte olduğunu göremediler.

Mutlakiyet rejimini, feodalizmi ve kapitalizmi eleştiren rus devrimci demokratları sosyalizme vardılar, fakat bu ütopik bir sosyalizmdi. Feodalizme göre kapitalizmin ilerici özelliğini göremediklerinden, Rusya'nın köylü komünü aracılığıyla sosyalizme varacağını düşünüyorlardı. Bu komünün, sosyalist toplumun bir öğesi olması için mutlakiyet ve kölelik engellerini ortadan kaldırmak, köylülere toprak vermek yeter diyorlardı.

Gerçekte köylü komünü kendi kendine sosyalist toplumun temel unsuru olamazdı ve olamadı. Gerçekten devrimci olan ve toplumsal değişimleri gerçekleştirebilecek tek sınıf proletaryadır. Rusya'nın kapitalist gelişme yoluna diğer Avrupa ülkelerinden sonra girdiği bilindiğine göre, XIX. yüzyılın ikinci yarısında rus proletaryası henüz sayıca azdı ve güçlü bir devrimci kuvvet temsil etmiyordu.

Proletaryayı hesaba katmayan, devrimci gücünü anlayamayan rus düşünürleri ütopizme saplandılar. Gerçekte, onların ütopik sosyalizmi batı Avrupa'dakinden çok farklıydı. Hepsi devrimci demokratizm konusunda ve sosyalizme ancak devrimci savaşla, silahlı başkaldırmayla erişileceği düşüncesinde birleşiyorlardı. Belinski, geleceğin sosyalist toplumu, «coşturucu tatlı sözler-

le» değil «söz ve eylemin iki ağzı da keskin kılıcıyla» kurulacaktır demiştir.

O halde, rus devrimci demokratlarının dünya görüşü, materyalizmin gelişmesinde ileriye doğru bir adımdı. Bu, gerçeğin diyalektik algılanmasına bağlı, ezilen köylülüğün kurtuluş savaşının hizmetinde, çağının doğa bilimlerine dayanan bir materyalizmdi. Bu materyalistlerin diyalektiği uyumlu bir mantık sistemi olmamakla beraber, büyük üstünlüğünü toplumsal pratiğin, devrimin hizmetinde olmasından alır. XIX. yüzyıl rus materyalist felsefesi bilimsel bir dünya görüşünün gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MARKSİST FELSEFENİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞMESİ

Marksist felsefe işçi sınıfının iki büyük öncüsü, Karl Marx (1818-1883) ve Friederich Engels (1820-1889) tarafından kuruldu. Yalnızca yaratıcılarının dahice zekalarının ürünü müdür, yoksa çağının, zamanının yarattığı bir felsefe midir? Ortaya çıkışının sebepleri nelerdir?

Marksist felsefenin ortaya çıkışı, tarihi gelişimin bir sonucudur. Belirli toplumsal ve ekonomik koşullar tarafından zorunlu kılınmıştır ve öncüllerini doğa bilimlerinden ve felsefeden almıştır.

2 MARKSİST FELSEFENİN ORTAYA ÇIKIŞ KOŞULLARI VE ÖNCÜLLERİ

Toplumsal ve Ekonomik Koşullar

XIX. yüzyıl ortalarına doğru, kapitalizm birçok ülkede feodalizmin yerini almıştı. Kapitalizmin kuruluşu üretimde büyük bir artışa, teknikte, bilimde ve kültürde görülmemiş bir gelişmeye yol açtı.

Kapitalizm, aynı zamanda kapitalist rejimi yoketmekle ve sosyalist değişimleri gerçekleştirmekle yükümlü bir sınıf oluşturdu. Bu sınıf proletaryadır. Burjuvazi tarafından sömürülen, en temel haklarından yoksun edilen proletarya kendisini köleleştirenlere karşı amansız bir savaşa girişti. Kapitalist düzende sınıf çelişkileri iyice belirlendi, bu da proletaryanın burjuvaziye karşı giriştiği bir dizi eylemle kendini gösterdi. Lyon'da işçilerin, Silezya'da dokumacıların ayaklandığı görüldü, İngiltere'de char-

tist (*) hareket gelişiyor. İşçiler çalışma koşullarının düzeltilmesini, ücretlerin arttırılmasını, iş gününün kısaltılmasını vs. istiyorlardı. Bununla beraber, o çağlarda, işçi sınıfı eylemleri düzensiz ve kendiliğindendi. İşçiler hangi amaç için savaşmak gerektiğini açıkça göz önüne getiremiyorlar, sınıf düşmanlarına karşı savaşmanın etkili yollarını ve araçlarını bilmiyorlardı. Bütün bunlar, proletarya hareketini engelliyor, başarı kazanma olanağını ortadan kaldırıyordu. Bu yüzden, proletaryanın toplumun gelişme yasalarını öğrenmesini, kapitalizmin kaçınılmaz çöküşünün nedenini anlamasını, burjuvazinin mezar kazıcısı ve yeni bir rejimin, sosyalizmin yaratıcısı olduğunun farkına varmasını sağlayacak bir teoriye karşı şiddetli bir ihtiyaç belirdi.

O halde, proletarya hareketinin gelişmesiyle, bilime azımsanmayacak önem taşıyan bir görev yükleniyordu: devrimci bir teori yaratmak, proletaryanın eline kapitalizme karşı sosyalizm için savaşında ideolojik bir silah vermek. Ve bilim, Marx ve Engels'in aracılığıyla tarihin bu hayati isteğine cevap verdi: marksizm yaratıldı.

(*) Chartist hareket: İngiltere'de ilk işçi sınıfı hareketi. İsmini Mayıs 1838'de hazırlanan ve yayınlanan Halk Beratı'ndan (People's charter) alır. Bu harekete katılanlar, eşit ve genel oy hakkı parlamento adaylarının mülk sahibi olmaları koşulunun kaldırılması ve maaş almaları, gizli oy hakkı taleplerinde bulunuyorlardı. 1848 yılına kadar parlamentoya dilekçe verilmek üzere üç kez yürüyüşler düzenlendiyse de hükümetin aldığı sıkı tedbirler nedeniyle hareket başarıya ulaşamadı. Bununla birlikte, chartist hareketin uluslararası işçi sınıfı hareketinin gelişmesinde etkisi büyüktür.

Marksizmin teorik temeli marksist felsefe, diyalektik ve tarihi materyalizmdir.

Doğa Bilimlerinin Gelişmesi ve Teorik Kaynakları

Marksist felsefenin ortaya çıkışı bütün doğa bilimlerinin ve felsefi düşüncenin gelişmesiyle hazırlandı. XIX. yüzyılda doğa bilimleri inanılmaz bir hızla gelişti. Bilimler artık olguları toplayıp biraraya getirmekle, şeyleri ayrı ayrı incelemekle yetinmiyor, bu olguları açıklamaya, aralarındaki bağı meydana çıkarmaya çalışan teorik bilimler haline geliyordu. Evrenin birliği ve tarihsel gelişimi diyalektik düşüncesi, metafiziğin yerini aldı.

Metafizik görüşte ilk gedik Kant tarafından açıldı. Kozmogonik hipotezine dayanan Kant, yerin ve güneş sisteminin ezelden beri var olduğunu, maddenin uzun bir gelişiminin sonucu olduğunu kanıtladı. Arkasından, yer kabuğunun gelişimini açıklayan jeoloji ortaya çıktı; fizik, kimya, biyoloji ve başka bilimler hızla gelişti.

Doğa bilimlerinin üç büyük buluşu, diyalektik materyalist doğa görüşünün ortaya çıkması ve kanıtlanmasında özellikle önem taşır. Bunlar, enerjinin korunumu ve dönüşümü yasası, canlı organizmaların hücre yapısı teorisi ve Darwin'in evrim teorisidir.

Bulunuşu rus bilgini **Lomonosov**, alman **Mayer** ve ingiliz **Joule**'ün çalışmaları sayesinde gerçekleşen enerjinin korunumu ve dönüşümü yasası evrenin birliğinin, madde ve hareketin son-

suza dek varolacağının ve yok edilemezliğinin inandırıcı kanıtıdır. Aynı zamanda, bu yasa madde ve hareketin nitelik bakımından çeşitli, değişken ve bir şekilden diğer bir şekile geçmeye elverişli olduğunu gösterir.

Canlı dokunun hücre yapısı teorisi, rus botanikçisi Gorianinov, çekoslovakyalı biyolog Purkinje, alman bilginlerinden Schleiden ve Shwann tarafından geliştirildi. Bu teori, maddi bir ilkenin, yani hücrenin basit olsun, karmaşık olsun bütün organizmaların temelinde varolduğunu kanıtlıyordu. Bu bilim adamları hücrenin değişime elverişli olduğunu göstererek, organizmaların gelişmesi üzerine daha iyi bilgi edinme yolunu açtılar.

İngiliz doğa bilimcisi Charles Darwin, evrim teorisiyle, bitki ve hayvan türlerinin rastlantısal olduğu, aralarında hiçbir bağ bulunmadığı, tanrı tarafından yaratılmış ve değişmez olduğu yolundaki teoriye son verdi. Darwin karmaşık, yüksek organizmaların, basit alt organizmalardan oluştuğunu ve bunun da tanrının iradesiyle değil, doğaya özgü doğal ayıklama yasalarına göre olduğunu bilimsel şekilde gösterdi. Darwin, insanın da doğanın bir ürünü, canlı maddenin uzun bir evriminin sonucu olduğunu kanıtladı. Böylece diyalektiğin temel tezi olan herşey gelişir, alt düzeyden üst düzeye geçer, basitten karmaşığa doğru değişir şeklindeki tez doğrulanmış oldu.

Doğa bilimlerinin bulgularına paralel olarak. bu çağın felsefi düşüncesindeki gelişmeler de, marksist dünya görüşünün oluşmasında büyük önem taşır. Diyalektik ve tarihi materyalizmi

kurarken, Marx ve Engels felsefe tarihini derin bir şekilde incelemişler ve felsefi düşüncenin daha önceki bütün bulgularından yararlanmışlardır. Marksizmin doğrudan doğruya teorik kaynağı, XIX. yüzyıl klasik alman felsefesi ve herşeyden önce Hegel ve Feuerbach'ın felsefesidir.

Marx ve Engels'in felsefe ve politikada tuttukları yol karmaşıktı. Diyalektik materyalizmi hemen bulup benimseyemediler. Gençliklerinde, Hegel'in idealist felsefesinin etkisinde kaldılar. O çağda, bu felsefe Almanya'da çok yaygındı. Hegel gibi onlar da tarihi evrimin, insan bilincinin gelişmesi olarak nitelendiriyorlardı.

Politik görüşleri bakımından, Marx ve Engels o çağda devrimci demokrattılar, bütün emekçilerin çıkarlarının savunucusuydular. Büyük toprak sahiplerinin Prusya Devletini şiddetle eleştirerek ancak halka ait bir devletin çalışan çoğunluğun çıkarlarını yansıtabileceği sonucuna vardılar.

Feuerbach'ın materyalizminin, Marx ve Engels'in dünya görüşünün oluşmasında büyük etkisi oldu; Hegel'in idealizminden uzaklaşmalarına, kararlı materyalistler olmalarına yardım etti. Bununla beraber, Feuerbach'ın felsefesinden yararlanmalarına karşın, marksizmin kurucuları, onun seyirci tavrından, kendi serbestliği için hayattan, halkın mücadelesinden uzaklaşmasından hoşnut değillerdi. Marx ve Engels politik ve toplumsal sorunların masa başında değil, ancak pratik içersinde, politik ve devrimci mücadele içersinde çözülebileceğine kuvvetle inanıyorlardı. Emekçilerin yanında toplumsal ve politik mücadeleye katılmaları, doğa bilimleri, ta-

rih ve felsefeyi derin bir şekilde incelemeleri Marx ve Engels'i idealizmin kanıtlarının zayıflığına inandırdı ve kesinlikle işçi sınıfının yanına geçmelerini sağladı. Felsefe alanında, bu geçiş, nitelik bakımından yeni bir felsefeyi, diyalektik ve tarihi materyalizmi yaratmaları anlamına gelir.

Böylece, felsefelerinin temelini atan Marx ve Engels, eleştirisel bir şekilde gözden geçirdikleri, bütün bilimdışı varsayımlarından kurtardıkları ve işçi sınıfının devrimci deneyiyle, en yeni bilimsel bulguların katkısıyla zenginleştirdikleri Hegel diyalektiği ve Feuerbach materyalizmden yararlandılar.

Diyalektik ve tarihi materyalizmi yaratırken, Marx ve Engels felsefede devrim yaptılar.

2 MARKSİZMİN FELSEFEDE YARATTIĞI DEVRİMİN NİTELİĞİ NEDİR?

Bu devrimin niteliğini açıklamak, Marx ve Engels'in felsefeye getirdiği yeniliği belirtmek, marksist felsefenin daha önceki felsefe sistemlerinden nitelik bakımından neyle ayrıldığını ortaya çıkarmak demektir.

Marksist felsefenin başlıca yeniliği nedir?

Herşeyden önce, sınıfsal yapısı, toplumsal hayattaki rolüyle geçmişin felsefe sistemlerinden farklı oluşudur.

Marx'tan önceki filozoflar, pek azı dışında, egemen sınıfların çıkarlarını dile getiriyor ve bu yüzden dünyayı emekçilerin çıkarına değiştirmeyi düşünmüyorlardı.

Marksist felsefede durum büsbütün başkadır, en ilerici sınıfın, proletaryanın, milyonlarca emekçinin çıkarlarını dile getirir. Yaratıcıları yalnız yeni bir felsefenin kurucuları değil, aynı zamanda proletaryanın gelişen devrimci hare-

ketinin önderleridir. Emekçilerin tek kurtuluş yolunun, sosyalist devrimden ve proletarya diktatörlüğünden geçtiğini gösteren onlardır. Bütün dehalarını, güçlü enerjilerini, örgütleme yeteneklerini emekçileri sömürüden kurtarmak, sosyalizmi kurmak gibi soylu bir amaca adamışlardı.

Sömürülen sınıfın, proletaryanın safına geçen Marx ve Engels, onun kapitalizme karşı savaşında manevi silahı, gerçeğin dönüşümünde güçlü bir araç olan felsefeyi yarattılar. Felsefenin toplumun gelişmesinde oynadığı rol azımsanmayacak derecede arttı, kitleleri kazandıktan sonra, muazzam bir maddi güce dönüştü. «Filozoflar dünyayı çeşitli şekilde yorumlamaktan başka birşey yapmadılar, halbuki onu değiştirmek gerekir.» (*) Marx, diyalektik ve tarihi materyalizmin esas özelliğini böyle belirtir. Marksist felsefenin gücü, onun pratikle organik bağından kapitalizme karşı, sosyalizm ve komünizm için savaşta işçi sınıfının hizmetinde olmasından ileri gelir.

Felsefede marksizmle gerçekleşen en önemli devrimci dönüm noktası materyalizmle diyalektik arasında organik birliğin sağlanmasıdır.

Felsefe tarihi, diyalektiğin ve materyalizmin, marksizmden çok daha önce ortaya çıktığını gösteriyor. Bunun la beraber, materyalizmle diyalektik daha çok birbirlerinden ayrı olarak ele alınıyordu. Hegel bir diyalektikçiydi, fakat ma-

---

(*) K. Marx. Feuerbach Üzerine Tezler. (K. Marx, F. Engels, Etudes Philosophiques, Editions Sociales, Paris, 1961, s. 64.)

teryalist değildi. Feuerbach materyalistti, fakat diyalektikçi değildi. Yalnız Marx ve Engels, diyalektikle materyalizmin ayrılmasının önüne geçebildiler ve materyalist ve diyalektik dünya görüşleri arasındaki birliği gerçekleştirdiler.

Marksizmin ortaya çıkışı toplum görüşlerinde devrim demekti.

Marx'tan önceki filozoflar, toplumun gelişmesini idealist açıdan yorumluyorlardı: Onlarca, insanların düşünceleri, bilinçleri bu evrimin tek itici gücüydü. Marx ve Engels idealist görüşlere karşı materyalist bir tarih görüşü öne sürüyorlardı. İlk defa olarak, felsefenin temel sorunu olan düşünce ile varlık arasındaki ilişkiler sorununu, topluma uygulayarak doğru olarak ortaya koydular ve çözdüler. İnsanların varlığını, toplumsal bilinçlerinin tayin etmediğini, tersine toplumsal varlığın ve özellikle maddi değerler üretiminin toplumsal bilinci tayin ettiğini, toplumdaki gelişmenin insanların düşüncelerine, isteklerine değil, maddi nedenlere bağlı olduğunu kanıtladılar. Sonuç olarak, toplum tarihi karmakarışık olaylar yığını olarak değil, yasalarla belirli bir süreç olarak incelenmeye başlandı. Marx ve Engels, bu süreç içerisinde, alt üretim şekillerinin yerini üst üretim şekillerinin aldığı, bu yenilenmenin rastlantı eseri olmayıp, nesnel yasalara göre, insan iradesinden ve bilincinden bağımsız olarak oluştuğunu gösterdiler.

● Marksist Felsefenin Taraf Tutması

Burjuva filozofları genellikle felsefelerinin «partilerden bağımsız olduğunu», hangi sınıftan olursa olsun bütün insanların çıkarlarını dile getirdiğini söylerler. Fakat bu filozofların çoğunun toplumsal çatışmalarda kapitalistlerin safını tutmalarını, özel mülkiyeti savunmalarını, sömürüyü, savaşı haklı çıkarmasını nasıl açıklamalı? Partiler karşısında bağımsızlık maskesi altında, burjuva felsefesinin sınıf karakteri, parti karakteri gizlidir.

Burjuva ideologlarının tersine, marksizm-leninizmin kurucuları, felsefeyle politika, toplumsal sınıfların çıkarları ve belli partiler arasındaki kopmaz bağı açıkça belirtmekten çekinmediler. Felsefe belirli bir çağ, belli bir sınıf tarafından yaratılır ve bu nedenle daima o çağın gerektirdiklerini ve o sınıfın çıkarlarını dile getirir. Taraf tutmak felsefede belirli sosyal güçlerin hizmetinde olmak anlamına gelir. Kendiliğinden de anlaşılacağı gibi, felsefenin taraf tutması, bir marksist filozofun zorunlu olarak bir komünist partisinin üyesi olması gerektiği demek değildir. Bu, onun işçi sınıfının ve bütün emekçilerin çıkarlarını savunmaya kararlı olduğu anlamındadır.

Marksist felsefe, burjuvaziye karşı savaşında işçi sınıfının manevi silahı olarak ortaya çıkmıştır. Bu sebepten, kayıtsız şartsız işçi sınıfının, çalışan halkın hizmetindedir. Gerici burjuvaziye karşı, uzlaşmaz tutumu, proletaryadan yana taraf tutmasındandır. Felsefede taraf tutma prensibi, Lenin'in dediği gibi, filozofları, «... kendi

davranış çizgilerini iyi uygulamayı ve bizim düşmanımız olan bütün güçlerin ve sınıfların çizgilerine karşı çıkmayı bilmeye...» zorlar. (*)

Felsefede taraf tutmak, günümüzden ikibin yıl önceki zamanlardan beri felsefi düşünce tarihinde sürüp giden materyalizm ve idealizm savaşında belli bir yer almak demektir. Bu savaş günümüzde bitmiş değildir, tersine iyice kendini göstermiş ve diyalektik materyalizmin idealizme karşı amansız savaşında ifadesini bulmuştur. Marksist-leninist felsefenin taraf tutması, bu mücadelede değişmez materyalist görüşlere sağlam bir şekilde bağlanmayı, diyalektik ve tarihi materyalizmin her şeklini savunmayı ve geliştirmeyi, marksizme düşman ideolojilere karşı, idealizm ve dinin her türlü belirtisine karşı bıkmadan usanmadan savaşmayı gerektirir. Bu gereklilik, günümüzde özellikle güncellik kazanmıştır, çünkü dünyada iki ideoloji arasındaki, sosyalist ideolojiyle burjuva ideolojisi arasındaki savaş sürüp gitmekte; burjuvazi marksist felsefeye karşı savaşında idealizm ve dinin en ince düşünülmüş şekillerini kullanmaktadır.

Çağdaş revizyonistler de, burjuvazi ideologlarının arkasından marksist-leninist felsefenin taraf tutma ilkesinin özünü çarpıtıyor ve onun bilimsel düşünce ve nesnellikle bağdaşamadığını öne sürüyorlar. Burjuvazi ideolojisini «sınıflarüstü» bir felsefe ve bundan hareket ederek, tek bilimsel felsefe olarak kabul ettirmeye çalışıyorlar. İnsan üzerine genel bilgileri, toplumun bü-

---

(*) V.Lenin, Bütün Eserleri, Paris-Moskova, c. 14 s. 357.

tün sınıfları için faydalı bilgileri içerdiği bahanesini ileri sürerek bu ideolojiye karşı savaşmayı reddetmek gerektiğini savunuyorlar.

Gerçekten burjuvazi, tarihin mahkum ettiği kapitalizmin ömrünü uzatmak için toplumun gelişim yasalarını sürekli olarak çarpıtmaktadır. Proletarya dünyayı değiştirir ve bunu yapabilmek için nesnel yasalarını bilmek **zorundadır**, bilimden yanadır, **çünkü ancak** bilimsel bir dünya görüşü eylem için güvenilir bir kılavuz olabilir.

Proletaryanın son amacı komünizmin zaferidir. Aynı zamanda, komünizme doğru bu hareket çağdaş toplumun gelişiminin nesnel içeriğidir. Bunun sonucu olarak, tarihin nesnel ilerleyişi ve proletaryanın çıkarları tamamen birleşir. İşte bu nedenle, **proletaryanın çıkarlarının kararlı bir şekilde savunulması ile bilimsel nesnelliğin birleşmesi marksist-leninist felsefenin taraf tutmasının temel özelliğidir.**

■ Marksist-Leninist Felsefenin Yaratıcı Özelliği

Marksist felsefe, inanç konuları gibi ele alınan, değişmez, donuk ilkelerin biraraya gelmesi değil, **yaratıcı, gelişme halinde** bir bilimdir. Olduğu yerde kalmaz, sürekli değişen hayatla uygun adım beraber yürür, hergün tarihi ve toplumsal pratiğin, doğa bilimlerinin kazandırdıklarıyla zenginleşir.

Marksist felsefe kapitalizmin yükselme, gelişme koşullarında, toplumun göreli olarak daha

yavaş ve sarsıntısız geliştiği sıralarda ortaya çıktı. XIX. yüzyılın sonlarıyla, XX. yüzyıl başlarında tarihi konjonktür baştanbaşa değişti. Kapitalizm son aşamasına, emperyalizme vardı. Ekonomik ve politik çelişkiler, bu aşamada görülmemiş bir keskinlik kazandı. Göreli olarak barış içindeki gelişme çağı yerini toplumsal fırtınalar ve devrimci değişmeler çağına bıraktı.

Toplumsal ilişkilerde köklü yenilenmeler, zaman içerisinde doğa bilimlerindeki devrimle çakıştı. Elektronun, radyoaktivitenin bulunuşu ve bilimin gerçekleştirdiği daha başka büyük buluşlar, madde ve özellikleri üzerine eski metafizik düşüncelerin yıkılmasına yolaçtı.

Gayet tabiidir ki, yeni koşullar marksist felsefede de bir gelişmeyi gerektirecekti. Proletaryanın devrimci savaşının yeni deneyinden, en yeni bilimsel buluşlardan genel bilgiler çıkarmak gerekliydi. Bu, yeni koşullar altında, marksizme düşman güçler harekete geçtikçe ve diyalektik ve tarihi materyalizme saldırılar çoğaldıkça daha da önem kazanıyordu.

XIX. yüzyılın sonunda, enternasyonal işçi hareketinin ağırlık merkezi sosyalist devrimin olgunlaştığı Rusya'ya doğru kaydı. Rusya leninizmin vatanı oldu. **Leninizm, yeni tarihi çağın, emperyalizm ve proletarya devrimleri çağının, kapitalizmden sosyalizme geçiş ve komünist toplumun kurulması çağının marksizmidir.** Bu nedenle, marksist felsefedeki yeni gelişmelerin, enternasyonal ve rus proletaryasının önderi Vladimir İlyiç Lenin'in (1870-1924) ismine kopmaz bir şekilde bağlı olması son derece akla yakındır. Lenin'in felsefi eseri öyle geniş ve çeşitlidir

ki, felsefi düşünce tarihinde başlıbaşına bir aşamadır.

Felsefenin Gelişmesinde Leninist Aşama

Tarihi olayları sıralama (kronoloji) açısından, felsefedeki gelişmenin leninist aşaması XIX. yüzyıl sonlarından günümüze kadar olan devreyi içine alır.

Lenin'in tarihi başarısı, yeni tarihi koşullar içinde, diyalektik ve tarihi materyalizmi savunması ve geliştirmesidir. Lenin'in teorik etkinliği, doğrudan doğruya proletaryanın devrimci savaşına, SSCB'de sosyalizmin kurulmasındaki pratiğe bağlıydı. Lenin marksist felsefeyi yalnız zenginleştirmemiş, ilkelerinin pratiğe uygulanmasını da yönetmiştir. Yeni tipte devrimci bir partiyi, komünist partisini kurdu. Bu partinin yönetimi altında, Rusya'da, işçiler ve köylüler kapitalizmi ortadan kaldırıp, dünyanın ilk sosyalist devletini kurdular. Lenin, sosyalizmin kuruluş planını hazırladı ve son günlerine kadar bu planı uygulama alanına geçiren halkın ve Partinin başında bulundu.

Yeni tarihi çağ, işçi sınıfının ve marksist işçi partisinin hedefi olarak, toplumun devrim yoluyla değiştirilmesini, kapitalizmin ortadan kaldırılmasını ve sosyalizmin kurulmasını gösteriyordu. Bu nedenle, Lenin, toplumsal evrim yasalarının analizine ve emperyalizmin yapısının aydınlatılmasına büyük bir dikkatle eğiliyordu. Tarihsel koşulların değişimini gözönüne alarak,

Lenin, toplumun gelişmesinde büyük etkisi olan marksist sosyalist devrim teorisini geliştirdi.

Lenin, aynı zamanda, sınıfların ve sınıf savaşlarının, proletarya diktatörlüğünün ve onun çeşitli şekillerinin, tarihte kitlelerin rolünün, işçi sınıfı partisinin ve öncü düşüncelerin vs. rolünün marksist teorisini zenginleştirdi.

Lenin, diyalektik sorunları üzerine çalışmalara önemli katkıda bulundu. Her çeşitten metafizikçiye karşı savaş içerisinde, materyalist diyalektiğin kategori ve yasalarının marksist teorisini geliştirdi ve savundu. Diyalektiğin çekirdeği olan, birlik yasası ve karşıtların savaşına özellikle dikkat etti.

Lenin, diyalektik materyalist bilgi teorisini geliştirdi. XIX. yüzyılın sonlarında doğa bilimlerinde ortaya çıkan son bilimsel buluşlara bağlı bunalımın özünü her yönüyle araştırdı ve ancak materyalist diyalektik ilkelerini temel alarak bu bunalımın üstesinden gelinebileceğini gösterdi.

Lenin, burjuva ideolojisine, revizyonizme ve dogmacılığa karşı durmaksızın mücadele etti. Revizyonizm ve dogmacılığın esas çizgilerini meydana çıkardı, gelişme eğilimlerini gösterdi ve böylece marksistleri çağdaş revizyonist ve dogmacılara karşı silahlandırdı.

Lenin'in marksist felsefeye katkısını bu kitabın ilgili bölümlerinde ayrıntılarıyla inceleyeceğiz.

Lenin'den sonra, mücadele arkadaşları ve izleyicileri, Sovyetler Birliği Komünist Partisi militanları ve kardeş işçiler marksist felsefeyi zenginleştirmeye devam ettiler ve etmektedirler.

Marksist-leninist felsefe burjuva felsefesine, idealizm ve dine karşı amansız bir savaş içerisinde gelişmektedir. Felsefenin yüzyılları içine alan tarihi, onun materyalistler ve idealistler olmak üzere iki karşıt kampa bölünmesinin önüne geçememiştir. Bu iki eğilim arasındaki mücadele, günümüzde, ilerici ve gerici sınıf güçleri arasındaki savaşı yansıtmaktadır.

Bütün emekçilerin ve devrimci proletaryanın evrensel görüşü olarak, marksist-leninist materyalist felsefe, emperyalist gericiliğe karşı sosyalizm ve ilerleme için verilen savaşta etkili bir silahtır. Emperyalist burjuvazinin idealist felsefesinin düşmanıdır. İdealist felsefe kapitalizmi savunur, milyonlarca emekçiyi idealizmin zincirlerine vurur, marksizm-leninizme, materyalizm ve bilimsel komünizmin halk kitleleri üzerindeki etkisine karşı çıkar. İşte bu felsefenin oynadığı gerici rol budur.

Çağdaş burjuva felsefesinde pek çok eğilimler ve okullar bulunmakla beraber, aralarındaki farklar önemsizdir. Temele gelince, hepsi aynıdır, çünkü hepsinin özü idealisttir ve hepsi emperyalist gericiliğin hizmetindedirler. Bu eğilimlerden bazıları açıktan açığa idealizmi, mistisizmi, bilimi hor görmeyi savunur. Diğer bazıları bunu daha ince düşünülmüş bir biçimde yapar, bu amaçla bilimin en son buluşlarından yararlanmaya, toplum hayatının isteklerine kendilerini uydurmaya çalışırlar. Üçüncü bir grup eğilim, açıkça ortaçağ skolastiğini (*) diriltirler

---

(*) Skolastik (latincedeki «schola» yani «okul» kelimesinden gelir), orta çağda eğitimde rakipsiz egemenlik sürdüren idealist ve dinsel felsefe akımı.

ve dinsel dogmalara kanıtlar bulmaya uğraşırlar.

Fakat çağdaş burjuvazi ideologlarının gayretleri ne olursa olsun, marksist-leninist teoriyi çürütemiyeceklerdir. Daha bugünden, marksizm, bir milyardan fazla insanın yaşadığı sosyalist ülkelerde egemen ideolojidir. Diyalektik materyalizm yavaş yavaş kapitalist ülkelerdeki insanların zihinlerini ve kalplerini kazanıyor. Dünyada, günden güne daha çok sayıda dürüst insan, idealizmin kanıtlarının zayıflığına, toplum ve bilimdeki gelişmeyle bağdaşmazlığına inanıyor, diyalektik materyalizme bağlanıyorlar. Bu olayın bir örneği tanınmış Japon filozofu Kenjuro Yanagida'dır. Bu düşünür, hayatın baskısı altında, uzun yıllar süren şüpheler, araştırmalar sonunda, ömrünün büyük bir kısmını uğruna tükettiği idealizmden vazgeçerek diyalektik materyalizme geçmiştir.

Diyalektik materyalizm, doğa bilimlerinde günden güne daha büyük bir yer tutmaktadır. Sosyalist ülkelerin bilginleri arasında egemen felsefe olduğu gibi, kapitalist ülkelerde de bilim adamlarından birçok taraftar kazanmıştır. Büyük fransız bilgini Frédéric Joliot-Curie, ingiliz bilim adamı John Bernal ve başkaları diyalektik materyalizmin görüşlerini temel almışlardır. Birçok başka bilim adamı da, yavaş yavaş idealist göz boyamalardan kendilerini kurtarmaktadırlar.

Çağımız, materyalizmin zafer çağıdır; derin bir bunalım çağı, idealizmin batma çağıdır. Ve hâlâ materyalist felsefeye karşı savaşıyorsa, bu

savaşın varacağı son hiçbir kuşkuya yer bırakmaz: gelecek, bilimsel, marksist-leninist dünya görüşünündür.

DİYALEKTİK MATERYALİZM

BÖLÜMLER : IV – XI

MADDE VE VAROLUŞ ŞEKİLLERİ

MADDE VE BİLİNÇ

MARKSİST DİYALEKTİK, EVRENSEL ZİNCİRLEME VE EVRİMİN AÇIKLAMASI

METARYELİST DİYALEKTİĞİN TEMEL YASALARI

NİCELİKSELİN NİTELİKSELE DÖNÜŞMESİ YASASI

OLUMSUZLAMANIN OLUMSUZLAMASI YASASI

MATERYALİST DİYALEKTİĞİN KATEGORİLERİ

DİYALEKTİK MATERYALİZMİN BİLGİ TEORİSİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MADDE VE VAROLUŞ ŞEKİLLERİ

Diyalektik materyalizm için esas olanın, felsefenin temel sorunu, yani madde ile bilinç arasındaki ilişki sorununu çözme şekli olduğunu biliyoruz. Şimdi, maddenin ne olduğunu ve varoluş şekillerinin neler olduğunu ayrıntılarıyla düşünelim.

1 MADDE NEDİR?

İnsanı çok çeşitli, sayısız cisim çevreler. Bazıları atomun en küçük parçacıklarından tutun da muazzam uzay cisimlerine varıncaya kadar cansız doğaya aittir. Diğerleri, en basitlerinden en karmaşıklarına kadar canlı organizmalardır. Bazıları yanımızda bulunur, onların arasında yaşar, sürekli olarak var olduklarını duyarız, diğerleri son derece büyük uzaklıkların ötesindedir. Aralarında gözle görebildiklerimiz vardır, fakat diğerlerini gözleyebilmek için çok karmaşık araçlar yada düzenekler kullanmak zorundayız. Bu cisimlerin çok çeşitli nitelikleri, özellikleri vardır.

Uzun zamandan beri, evrenin çeşitliliği karşısında insan şu soruyu soruyordu: bizi çevreleyen cisimlerin ortak bir temeli, ortak bir belirtici özelliği yok mudur?

Yavaş yavaş, kazanılan deney, bilim ve pra-

tikteki evrim insanı, cisimler istediği kadar çeşitli olsun, özellikleri istediği kadar birbirinden farklı olsun hepsinin maddi olduğuna, bilincin dışında ve bilinçten bağımsız olarak varolduğuna inandırdı. Doğa bilimleri çürütülemeyecek biçimde, yeryüzünün insandan milyonlarca ve milyonlarca yıl önce var olduğunu genellikle canlı varlıkların yerküresi üzerinde belirdiğini kanıtladı. Öyleyse madde, doğa nesneldirler, **insan**dan ve insan bilincinden bağımsızdırlar, bilinç maddi evrenin uzun bir gelişiminin ürününden başka birşey değildir.

Bütün nesnelerde ve bütün olaylarda ortak özellik, nesnel gerçek olmaları, bilincin dışında varolmaları, bilinçte yansımalarıdır. Bu, gerçek felsefi **madde kavramı, yada kategorisidir.**

Madde kategorisi, son derece geniş bir kavramdır. Yalnız bir nesneyi, herhangi bir olayı, bir grup nesneyi yada olayı değil, **bütünüyle gerçek evreni** kapsamına alır. Madde kategorisi, nesneleri özelliklerinden, görünüşlerinden, birbirleriyle somut bağlarından, **karşılıklı etkileşim**lerinden soyutlayarak, ortak olanın, esas olanın ve **gerçek nesnelliğin** ne olduğunu, yani insan bilincinden bağımsız olarak varolduklarını gösterir.

Nesnel evrenin genel özelliklerini kapsamına alan madde kavramı **bilginin çok önemli bir kategorisidir.** Ancak bu kavram sayesinde insan evreni anlayabilir, bilgi edinmenin kaynağını bulur. Bu **kavram** diyalektik materyalizmin bilgi teorisi alanında en önemli sorunları çözmesini sağlayan **temeldir.**

Diyalektik materyalist dünya görüşünün te-

mel ilkeleri bizi çevreleyen evrenin nesnelliğinin bilinmesi, insanın evreni bilme yeteneğinin kabul edilmesidir. Bu ilkeleri yansıtan madde kavramı, diyalektik materyalizmin anahtar kategorisidir.

Madde kavramı, diğer bilimler ve özellikle doğa bilimleri için de aynı şekilde önemlidir. Maddi evreni incelemeselerdi, bilimler boş bir zeka oyunundan öteye gidemezlerdi.

Lenin, **Materyalizm ve Ampriyokritisizm** adlı kitabında, maddenin tam ve gerçekten bilimsel bir tanımını vermiştir: «Madde, insanın duyumlarıyla elde ettiği, kopya ettiği, fotoğrafını aldığı, yansıttığı ve duyumlardan bağımsız olarak varolan nesnel gerçeği belirtmeye yarayan bir felsefe kategorisidir» diye yazıyordu. (*)

Bu tanıma ne kadar değer verilse azdır. Tarih boyunca insanlığın deney birikimine dayanan bu tanım, evrenin doğru bir şekilde anlaşılmasına yarar, insanların pratikte ve bilgilenmede öznel düşüncelerine değil, gerçeğin ta kendisinin, nesnel maddi koşulların temeline dayanmalarını sağlar. Evrenin bilinir olduğunu kabul ederek, insan aklına sınırsız ufaklar açar, düşünceyi canlandırır, insanın evrenin esrarengiz derinliklerine girmesinde yardımcı olur.

Leninist madde tanımı, bir yanda diyalektik materyalizmle diğer yanda idealizm ve bilinemezcilik arasındaki temel karşıtlığı yansıtır. Yaratıcı tanrı efsanesinin bütün temellerini yıkan leninist madde kavramının derin bir tanrıtanı-

---

(*) V.Lenin, Bütün Eserleri, Paris-Moskova, 1962, c. 14, s. 132.

maz anlamı vardır. Gerçekten de, ilk olan ve sonsuz olan madde ne yaratılabilir, ne de yokedilebilir. Varolan herşeyin özünde bulunan nihai sebeptir. Maddenin herşeyin ilk sebebi, temeli olduğu bir evrende ne tanrıya ne de başka doğaüstü güçlere yer vardır.

Bu yüzden, idealistler ve kilise adamları maddenin tanınmasına daima karşı çıkmışlardır. Geçmişin idealistleri, Platon'dan Berkeley'e varıncaya kadar madde kavramını «ortadan kaldırmaya» çalıştılar. Mach'ın (*) taraftarları madde kavramını yoketmek için gerçek bir haçlı seferine kalkışmışlardır. İdealist felsefenin ve revizyonist akımın birçok temsilcisi bugün bile onların yolunu izler. Madde kavramının bu sayısız eleştirilerinden amaç materyalizmin temel görüşünü baltalamak, bilim ve felsefeden madde kavramını çıkarıp atmak ve inanç yolunu, idealizm ve bilinemezcilik yolunu açmaktır.

Bununla beraber, bu eleştiriler mutlak bir şekilde temelsizdir. Bilimin gelişmesi ve insanlığın pratik etkinliği maddenin nesnel bir gerçek olarak varolduğunu, sonsuz ve ebedi olduğunu ispatlar. Bütün şeyler, nesneler ve süreçler hareket halindeki maddenin görünüşleri ve şekilleridir. İşte bu sebepten, çevremizdeki evren maddidir ve tektir. Fakat maddenin görünüş ve şekilleri, kişisel deneyler ve bilimsel buluşların ispatladığı gibi çok çeşitlidir. Bu, maddi evrenin

(*) Ernst Mach, Avusturyalı filozof, XIX. yüzyıl sonlarıyla XX. yüzyıl başlarında idealist eğilimli bir felsefe sisteminin kurucusu. Lenin, Materyalizm ve Ampriyokritisizm adlı kitabında (1909) bu teorinin tam ve derin bir eleştirisini yapmıştır.

çeşitlilik içinde birliğini gösterir. Maddi evrende, hiçbir şey, ne kadar küçük olursa olsun, yoktan varolamaz ve hiçbir iz bırakmadan yokolamaz. Bir şeyin ölümü, başka bir şeyin doğmasına sebep olur, bu yeni şey bir üçüncüyü doğurur ve bu sonsuza kadar böyle sürer gider. Somut şeyler değişir, birbirine dönüşür, fakat madde yok olmaz ve yoktan varolmaz.

Madde Kavramı ve Evrenin Bilimsel Tablosu

Felsefi madde kavramını, evrenin bilimsel tablosundan, yapısının görünüşlerinden, doğa bilimlerinin evrimi sırasında gelişen maddenin somut çeşitlerinin hal ve özelliklerinden ayırdetmek gerekir. Bu görünüşler değişir, durmadan evrimleşir ve bazan tamamen başkalaşır, fakat bu, felsefi madde kavramını, yani bilincimizin dışında varolan nesnel gerçeği hiçbir şekilde değiştiremez.

Materyalizmi «çürütmeye» çalışan idealistler, felsefi madde kavramıyla, somut cisimlerin yapısı üzerine bilimsel kavramları bile bile karıştırırlar. Bu kavramların değiştiği, bazı görüş noktalarından vazgeçildiği, bunların yerini durmadan daha iyilerinin aldığı olgusunu ön plana alır, bunu maddenin «yokolduğu», materyalizmin «battığı» şeklinde yorumlarlar.

Yüzyıllar boyunca, metafizikçi materyalistler maddeyi atomla özdeştiriyor, atomuysa içine nüfuz edilmez ve parçalanmaz olarak kabul ediyorlardı. Fakat XIX. yüzyıl sonunda atomun son-

suz küçük parçacığı olan elektron ve daha sonraları başka parçacıkları bulundu. Böylece atomun kendisi son derece karmaşık bir olay haline geldi. Elektronun özelliklerinin hiç de atomunkine benzemediği ortaya çıktı. Fizikçilerin metafizik görüşleri böylece yıkılırken, idealistler de ortaya çıkan bu güçlüklerden, atomun «maddesizleşmesinden» ve maddenin «kaybolmasından» sözetmek için yararlanmaya baktılar.

Materyalizm ve Ampiriyokritisizm'de Lenin, bu yargıların tamamen asılsız olduğunu kanıtladı. Yeni buluşlar sayesinde maddenin değil, madde üzerine bilgilerimizin sınırının ortadan kalktığını ispatladı. Dün, bilgimiz atomdan öteye gidemiyordu, bugün elektron biliniyor, yarın bilgimizin sınırı daha ilerilere varacaktır. Bilgimiz maddenin içine nüfuz ediyor, daima daha yeni özellikler, daha yeni şekiller ortaya çıkıyor. Elektron da maddenin böyle yeni bir şeklidir. Lenin, elektronun bitip tükenmez olduğu, maddenin sonsuz, bilgimizinse sınırsız olduğu üzerine dahice bir düşünce öne sürmüştü: «Elektron da atom gibi bitmez **tükenmezdir**, doğa sonsuzdur...» (*) diye yazıyor, bilimin son buluşlarını genelleştiriyordu.

Lenin'in maddenin niteliksel çeşitliliği, yapısı ve tükenmeme özelliği üzerine düşünceleri bilimlerdeki ve özellikle fizikteki son buluşlara tamamen uygundur.

Cevher (töz), günümüzde fiziğin kabul ettiği madde şekillerinden biridir. Cevher, mekanik kütlenin, yada fizikçilerin dediği gibi «dur-

---

(*) V.Lenin, Bütün Eserleri, c. 14, s. 273

gun kütlenin» içinde bulundurduğu herşeydir. Görünür cisimler, yada mikroskopik cisimler cevherdir. Bunlar, atomların bileşimi olan moleküllerden oluşur. Cisimler, moleküller ve atomlar çok çeşitlidir. Fakat cevherin niteliksel çeşitliliği daha da öteye gider. Atomların da yapısı karmaşıktır. Atomlar «elemanter tanecik» denilen parçacıklardan yapılmıştır. Çekirdeği oluşturan proton ve nötronlar, muazzam bir hızla çekirdeğin etrafında dönen elektronlar elemanter taneciklerdir. Bu saydığımız tanecikler ve bilimin ortaya koyduğu daha başka «elemanter tanecikler» (mezon, hipron, nötron vs.) bugüne kadar bilinen en küçük cevherlerdir. Onlara «elemanter» yani basit denir, çünkü bugün için onları daha küçük parçacıklara ayırmak olanaksızdır. Bununla beraber, atomda olduğu gibi, bunların da karmaşık bir yapıları olduğundan şüphe edilebilir. Belirtici özelliği olan bir olgu: «elemanter tanecikler» atomları ve çekirdekleri oluşturmakla beraber, serbest haldedirler. Örneğin, kozmik ışınlarda pek çok sayıda elemanter tanecik vardır.

Son yıllarda, «antipartiküller» denilen tanecikler bulundu. Bunların örnekleri pozitron, antiproton vs.dir. Bunlar bildiğimiz taneciklerden (elektron, proton) taşıdıkları ters işaretli elektrik yüküyle ayrılırlar.

Lenin, **Materyalizm** ve **Ampriokritisizm**'i yaratırken henüz elektrondan başka elemanter parçacık bilinmiyordu. Bugünse çok çeşitli ve hareketli, birbirine dönüşebilen 30'dan fazla elemanter parçacık biliyoruz. Fizik, yalnız atomun çok sayıda taneciğini bulmakla kalmamış, özellikle-

rinin çeşitliliğini, atom gibi onların da tükenmez olduklarını göstermiştir. Bugün, örneğin elektron değişmez bir tanecik olarak düşünülemez. Kütle gibi, elektrik yükü gibi, manyetik moment vs. gibi, elektron da hem süreksizlik hem de süreklilik özelliklerini, yani hem tanecik hem de dalga özelliklerini gösterir. Diğer elemanter tanecikler de pek çok özelliklere sahiptir.

Alan, maddenin modern bilim tarafından bulunan başka bir temel yönüdür. Fiziksel alan cisimleri birleştiren ve birindeki hareketi diğerine ileten maddi bir oluşumdur. XIX. yüzyıldan beri gravitasyon alanı (çekim alanı) ve elektromagnetik alan (örneğin ışık) bilinmektedir. Elektromagnetik alanın elementleri, tanecikleri, fotonlardır. Cevher taneciklerinden farklıdırlar, bunların belirleyeci özelliği olan durgun kütle fotonlarda yoktur. Diğer taraftan, boşlukta, daima sabit bir hızla yer değiştirirler, bu hız saniyede 300.000 km.'ye eşittir, cevher taneciklerinin yani parçacıkların hızları ise çok değişik olabilir, bununla beraber fotonların hızını aşamaz.

Çekim alanı ve elektromagnetik alandan başka, nükleer, mezonik ve elektronik-pozitronik alanlar da vardır. Her bir alanın, özellikleri fotonlarınkine benzemeyen, kendine özgü bazı tanecikleri bulunur.

O halde, cevher ve alan yapı ve özellik bakımından çok çeşitlidir ve tükenmezdir.

Cevherle alan arasındaki sınır ancak gözle görülebilir, makroskopik cisimlerin evreninde açıkça ortaya çıkar. Fakat, sonsuz küçükler evreninde sınırlar görelidir (rölatif). Bazı tanecikler, (örneğin mezonlar) aynı zamanda kendi

alanlarının elemanları (örneğin kuantaları) dırlar. Cevher ve alan ayrılmazdır. Karşılıklı etkileşim halinde bulunur ve bazı koşullar altında birbirlerine dönüşebilirler. Örneğin iki tanecik (elektron ve pozitron) belirli koşullarda, elektromagnetik alanın elemanlarına yani fotonlara dönüşebilir. Bu deney, evrenin maddi birliğini, değişebilirliğini, hareketliliğini bir daha kanıtlaması bakımından fiziğin büyük bir başarısıdır.

Adi moleküllerden daha büyük tanecikler, yani yüksek polimerler (kauçuk, proteid, selüloz, amidon, vs.) üzerine yapılan araştırmalar maddenin yapısı teorisine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu bileşikler, aynı cinsten atomların zincirler halinde birleşmesinden, yada daha karmaşık oluşumlardan meydana gelir.

Yüksek polimerleri bulan insan aklı, mikro-cisimler evreniyle makro-cisimler evreni arasındaki sınırda bulunan gerçeğin alanına nüfuz etti. Birçok yüksek polimerler, özellikle proteidler, canlı maddenin yapısında malzeme rolü oynarlar; bulunuşları, canlılar dünyasının olaylarını aydınlatmak, hayati süreçleri özümlemek ve yönetmek bakımından ileriye doğru büyük bir adımdır.

Böylece, fizikte, kimyada ve diğer bilimlerdeki buluşlar, diyalektik materyalizmin maddenin nesnelliği, evrenin birliği ve çeşitliliği, insanın bilgilenme yeteneğinin sınırsızlığı üzerine tezlerini doğrular. Bununla beraber, şuna da dikkat edelim, bütün bilimler, gerçekleştirdikleri başarılar ne kadar büyük olursa olsun güçlüklerle karşılaşır, bazı sorunları çözemezler. Bilimsel bilginin düşmanları bundan yararlanırlar.

Örneğin, kilise temsilcileri, bilimin, güçlüklerin üstesinden gelmeye yetersiz olduğunu ileri sürer, bilimsel metodlardan vazgeçmeyi, tanrıya, inanca dönmeyi önerirler. Onlarca, yalnız inanç, «insanın ve tanrının birliği» gerçek bir evren tablosu yaratabilir.

Diğer taraftan, burjuva filozofları ve bazı idealist fizikçiler, materyalizmi «çürütmek» için bilimde karşılaşılan güçlüklerden yararlanırlar. «Elemanter» parçacıklar doğrudan doğruya gözlenemediğinden, bunların ancak insanın mantığıyla bulduğu (kavranabilir) yapılar olduğunu, fakat gerçekte varolmadıklarını söylerler.

Fakat, gerçekte, atomun parçacıkları maddi ve tıpkı atomun kendisi gibi, atomlardan yapılmış moleküller gibi ve moleküllerin oluşturduğu cisimler gibi nesneldirler. Bunlar tek bir doğanın, maddi evrenin elemanlarıdırlar. Eğer atom ve atomun parçacıkları varolmasaydı, atom enerjisiyle işleyen elektrik santralleri çalışamayacak, atom gücüyle işleyen buzkıran gemisi okyanusları aşamayacaktı.

Demek ki, elektron olsun, atom olsun, molekül yada herhangi bir cisim olsun, somut maddi oluşumların yapıları ve nitelikleri üzerine bilgimiz, görelidir, değişebilirdir. Geçmişte evrimleşmiştir ve gelecekte daha da evrimleşecektir. Fakat madde, nesnel gerçek olarak kalacaktır. Maddenin, insanın bilinci ve duyumları dışında varolduğu üzerine kategorik, mutlak bilgi, diyalektik materyalizmi, bütün diğer idealist ve bilinemezci sistemlerden ayırır.

Evrenin, yapısından dolayı maddi olduğunu, varolan herşeyde maddenin şekillerini ve görü-

nüşlerini aramak gerektiğini gördük. Madde durgun, donmuş birşey değildir. Zaman ve mekan içerisinde durmaksızın hareket halindedir. Hareket, mekan ve zaman, işte maddenin temel varoluş şekilleri. Evrenin maddi özünü daha iyi anlayabilmek için, bu şekilleri daha yakından incelemek gereklidir. Hareketten başlayalım.

2 HAREKET MADDENİN VAROLUŞ ŞEKİLLERİNDEN BİRİDİR

Madde ancak hareket halinde vardır. Hareket halinde görünür, hareketle açıklanır. Hergünkü olgular, bilimin gelişmesi ve pratik bizi buna inandırır.

Örneğin, atomu ele alalım, ancak «elemanter» parçacıkları sürekli hareket halinde bulunduğu için belirli bir maddi cisim olarak vardır. Hareketsiz olsaydı, ne atom varolabilirdi, ne de başka bir cisim. Organizma ile ortam arasındaki alışveriş (bu da hareketin bir başka görünüşüdür) biter bitmez, organizma derhal ölür.

Ancak hareket sayesinde, maddi cisimler belirir, duyu organlarımız üzerine etki yaparlar. Örneğin, güneş uzaya sürekli olarak, sayılamayacak kadar çok tanecik yayar. Yeryüzüne ulaşınca, bu tanecikler duyu organlarımıza etki yapar ve bize güneşin varolduğunu gösterirler. Bu tanecikler hareketli olmasaydı, yeryüzünden 150

milyon km. uzaklıktaki güneşin varlığından haberimiz olmayacaktı.

Bütün diğer maddi cisimler için de aynıdır: hareketli oldukça varolur ve kendilerini belli ederler. Yalnız atomlar içerisinde bulunan elemanter tanecikler değil, moleküller içindeki atomlar, cisimlerdeki moleküller de hareketlidir. Yer ve gök cisimlerinin muazzam kütlesi de harekettedir. Canlı organizmalar ve toplumsal hayat da değişir. Maddi evrende hareket halinde, evrim halinde olmayan tek bir parçacık gösterilemez.

Öyleyse, **hareket, maddenin bir varoluş şekli, ayrılmaz** niteliğidir. Engels, «**Hareket maddenin varoluş biçimidir.** Asla, hiçbir yerde hareketsiz madde olmamıştır ve olamaz» (*) diye yazıyordu.

Hareket Mutlak, Durgunluk Görelidir

Maddenin hareketi **mutlak ve sonsuzdur.** Hareket ne yaratılabilir, ne yokedilebilir, aynı şekilde madde de yaratılamaz ve yokedilemez. Enerjinin korunumu ve dönüşümü yasası bunu ispatlar. Bu yasaya göre, hareket ve madde ortadan kaybolmaz ve yoktan varolmaz, ancak şekil değiştirir, bir biçimden başka bir biçime geçerler.

Fakat, hareket mutlak ve sonsuz ise, durgunluk var mıdır?

(*) F.Engels, **Anti-Dühring**, Editions Sociales, Paris, 1956, s. 92.

Evet, durgunluk vardır, elbette. Maddi evrimlerin evrensel dalgasının dengede, durgun olduğu anlar vardır. Fakat bu anlar, maddeyi bütünüyle etkilemez, bazı nesne ve süreçlerle ilgili durgunluk anlarıdır. Hareketin mutlak olması, zorunlu olarak hareketsizliği getirir. Bütün bunlar evrensel evrimin vazgeçilmez koşuludur. Nesne hareket içersinde doğar, durgunluk ise hareketin sonucunu sağlamlaştırır, sabitleştirir: belirli bir zaman için nesne yaratıldığı gibi kalır.

Hareketten farklı olarak, durgunluk görelidir, fakat bu donmuş sabit bir durum değildir. Bır cisim ancak bir başka cisme göre durgun olabilir. Tersine, evrensel harekete zorunlu olarak katılır. Örneğin, içinde yaşadığımız ev yeryüzünün dış yüzeyine göre kareketsizdir, fakat yeryüzü ile birlikte dünya ekseni etrafında dönmekte ve ayrıca onunla beraber güneşin etrafında dolaşmaktadır vs. Ayrıca, bütün durgun cisimlerin içinde sürekli olarak fiziksel, kimyasal ve başka çeşitten süreçler oluşmaktadır.

O halde, maddenin hareketi sonsuza kadar vardır, mutlaktır, durgunluk geçici özelliktedir, görelidir ve hareketin bir elemanından başka birşey değildir.

Hareketin Görünümleri ve Şekilleri

Marx'tan önceki materyalistler, maddedeki hareketin evrensel özelliğini anlamışlardı. Fakat bu özelliği, dar bir şekilde, metafizik görüşe da-

yanarak yorumluyor, değişmelerden, cisimlerdeki evrimden ayrı tutuyor ve çok kez uzayda mekanik bir yerdeğiştirme olarak düşünüyorlardı.

Diyalektik materyalizm hareket şekillerinin büyük çeşitliliğini, tek bir mekanik şekle yada başka herhangi bir şekle indirgemez. Fakat hareketi, değişmelere, cisimlerin evrimine, yeninin ortaya çıkışı ve eskinin ortadan kalkışına bağlar. Diyalektik materyalizm hareketi geniş bir biçimde, genel olarak değişim şeklinde anlar, bu hareket kavramı en basit mekanik yer değiştirmelerden başlayarak, insan düşüncesi gibi çok karmaşık süreçlere kadar evrende olup biten her türlü olayı içerir.

Hareketin görünüşleri ve şekilleri çok çeşitlidir. Doğa bilimlerinin buluşlarıyla güç kazanan diyalektik materyalizm, hareketin farklı türlerini sınıflandırır, aralarında belli başlı, temel olanları ayırır. Engels, maddenin hareket şekillerini bilimsel olarak sınıflandıran ilk bilim adamıdır. Temel şekiller arasında, mekanik, fiziksel, kimyasal, biyolojik, sosyal hareketi sıralıyor ve her bir şekli hareketin çok belirli bir görünüşle nitelendiriyordu (yer ve gök cisimlerinin hareketini mekanik hareketle, moleküllerin hareketini fiziksel hareketle vs.)

Engels'in bu sınıflandırması, günümüzde bilimsel değerini hâlâ koruyor. Bununla beraber, bilimin yeni buluşları sayesinde, bu şekiller üzerine görüşlerimiz hayli zenginleşmiştir.

XIX. yüzyılda mekanik hareket denilince, herşeyden önce makroskopik cisimlerin uzayda yer değiştirmesi anlaşılırdı.

Bugünse, mekan içinde yer değiştirmelerin,

elemanter partiküllerden canlı organizmaya kadar bütün maddi oluşumlarda da varolduğunu biliyoruz. Mekanik hareket yalnız makroskopik, yani gözle görülen cisimlere maledilemez. Bu hareket her çeşit maddede, bütün diğer hareket şekillerinde vardır. Yalnız mekanik olmayan diğer hareket şekillerinde ikinci derecede, yardımcı roldedir.

Atomun bilinmesiyle, hareketin **fiziksel** şekli üzerine bilgilerimiz hayli derinleşti. Atomların içindeki (intra-atomique) hareketler ve atom çekirdeğinin içindeki (intranücléair) hareketler gibi bugüne kadar bilinmeyen fiziksel hareket şekilleri bulundu ve incelendi. Engels, hareketin fiziksel şeklini özellikle moleküllerde oluşan süreçlere bağlıyordu. Fakat son buluşların ışığı altında, bu hareket şeklinin çok büyük bir olaylar yığınını içine aldığı görüldü: Isı, elektrik, magnetizma olayları, atomların ve çekirdeklerin içinde oluşan olaylar, katı, sıvı, gaz cisimlerin içinde meydana gelen elemanter partiküllere bağlı sayısız süreç vs.

Hareketin **kimyasal şekli**, moleküllerin oluşmasını yada parçalanmasını sağlayan atomların birleşmesi yada ayrışması olaylarından meydana gelir ve bu olaylar her türlü kimyasal birleşmenin anahtarıdır. Kimyasal süreçler, atomların dış zarını oluşturan elektronların hareketiyle oluşur. Kimyasal değişmeler, inorganik doğada olduğu gibi organik doğada da çok sık meydana gelir.

Biyolojik hareket, maddenin hareketinin en karmaşık şekillerinden biridir, canlı organizmalarda oluşan sayısız süreci kapsamına alır. Bu

süreçler, hayatın taşıyıcısı olan, çevreyle sürekli madde alış verişini sağlayan proteidlerle ilgilidir. Bu alışverişle, proteidlerin kimyasal bileşiminde bir kendiliğinden yenilenme meydana gelir, bu ise, canlı maddenin temel özelliğidir.

Toplumsal hayat, insan toplumunun tarihi, hareketin daha mükemmel bir şeklidir ve bütün diğer şekillerden nitelik bakımından ayrıdır. Bu hareket, insan toplumunun doğuşundan başlar. Başlıca özelliği, toplumsal hayatın bütün diğer yönlerini belirleyen, maddi üretimdir.

Maddenin hareket şekilleri aralarında birbirlerine bağlı ve ayrılmazdırlar. Birliklerinin ve birbirlerine bağlılıklarının temelinde, evrenin maddi birliği vardır. Bazı koşullar altında, bir hareket şekli diğer bir hareket şekline dönüşebilir. Böylece, mekanik hareket, ısıyı, sesi, ışığı, elektriği ve diğer fiziksel hareket şekillerini oluşturur. Fiziksel süreçlerin karşılıklı etkileşimi kimyasal değişmeleri üretir, bunlarsa bazı koşullar altında organik hayatı oluştururlar.

Hareketin alt şekilleri daima hareketin üst şekillerinde vardır. Örneğin, biyolojik hareket, mekanik, fiziksel ve kimyasal süreçlerden meydana gelir. Bununla beraber hareketin üst şekilleri, alt şekillere dönüştürülemez. Üst şekiller, kendilerini alt şekillerden ayıran ve niteliksel özelliklerini belirleyen, kendi yasalarına uyarlar. Bu şekilde, metabolizma, organik hayatı cansız doğadan ayırır. Organizmalardaki mekanik, fiziksel ve kimyasal süreçlere gelince bunlar birbirinden bağımsız değildir ve organizma için esas olan, madde alışverişini sağlamakla yükümlüdürler.

O halde, diyalektik materyalist hareket kavramını anlamak için önemli olan, bunun mutlak, evrensel olduğunu kabul etmek, herbir şeklinin niteliksel özelliklerini, birbirine dönüşme yeteneğini, üst şekilleri alt şekillere indirgemenin olanaksızlığını göz önüne almaktır.

■ Maddeyi Hareketten Ayıran Teoriler

Maddenin hareketsiz, durgun olamayacağını, madde ile hareketin ayrılmaz olduğunu söylemiştik. Bununla beraber, hâlâ maddeyi hareketsiz olarak anlamaya, maddeyi hareketten ayırmaya çalışan kimseler vardır.

«Evrenin termik ölümü» teorisinin taraftarları bunlardandır. Bilimin verilerini saptırarak dünyanın «son»undan, var olan herşeyin «ölüm»ünden sözederler. Bunlar, bilim tarafından uzun zaman önce ortaya konmuş olan bütün enerji şekillerinin kolayca termik enerjiye, (ısı enerjisine) dönüştüğünü fakat bunun tersi olan sürecin zorluklar çıkardığı ve enerji kaybına sebeb olduğu olgusunu ileri sürerler. Ayrıca, belirli bir sıcaklık derecesine kadar ısıtılmış bir cismin, sıcaklığı daha düşük bir yere konursa soğuyacağını, ısısını çevresine vereceğini biliyoruz. Bu ilkeyi bütün evrene uygulayan bu filozoflar, bundan sönmemiş yıldızların birgün ısılarını evrene yayıp soğuyacakları sonucuna varırlar. Böyle olduğuna göre evren sonunda «denge» durumuna, termik ölüm haline gelecektir, Geriye donmuş gök cisimlerinin korkunç yığınından başka birşey kalmayacaktır. Bütün hareket şekilleri ter-

mik harekete dönüşecek bir daha da yeni dönüşümler olmayacaktır, Madde hareket etme yeteneğini kaybedecektir.

Bu teori Engels tarafından çürütüldüğü halde, tanrıbilimciler gibi idealistler tarafından hâlâ savunulmaya devam ediyor. Tanrıbilimciler bu teoriyi dünyanın bir «sonu« olduğunu ileri süren dinsel efsaneyi «kanıtlamak» için kullanıyorlar.

«Evrenin termik ölümü» teorisi bilimsel görüş açısından tamamen asılsızdır. Bu teori hareketin yalnız nicelik (kemiyet, kantite) bakımından değil, nitelik (keyfiyet, kalite) bakımından da yok edilemez olduğunu gösteren enerjinin korunumu ve dönüşümü yasasını inkar etmektedir. Hareket tek bir şekilde bulunamaz; bunu ileri sürmek, enerjinin korunumu ve dönüşümü yasasına aykırıdır. Ayrıca, hareketsiz madde olmaz, yani madde hareketin dönüşemeyeceği, bir şekilden diğer bir şekle geçemeyeceği bir halde bulunamaz. Hareket şekillerindeki değişim de, bu değişimle birarada olan, hareketin nicelik bakımından korunması gibi doğal ve akla uygundur.

Astronomideki en son buluşlar, evrende, maddenin hareketinin bir an bile kesilmediğini gösteriyor. Uzayın bazı kısımlarında, madde ve enerji dağılıyor ve diğer bazı kısımlarda yoğunlaşıp yeni gök cisimleri meydana getiriyor. SSCB Bilimler Akademisi üyesi V. Ambartzumyan, günümüzde yeni gök cisimlerinin ayrı ayrı değil, gruplar halinde oluştuğunu ortaya koymuştur, bu ise maddenin hareketsiz halde bulunamayacağının ispatıdır.

Peki, bu durumda, herhangi bir maddi taşıyıcı olmaksızın hareket kendi başına varolabilir mi?

İşte, XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl başlarında, doğa bilimleri ve felsefede bir eğilim olan enerjetizm'in taraftarlarının düşündüğü buydu. Maddeyi hareketle, enerjiyle özdeşleştiriyor, maddenin varolduğunu inkar ediyorlardı: bu ise salt idealizmdir.

Günümüzde, enerjetizmin savunucuları özellikle ısrarlı bir şekilde idealizmi yayıyor, bilimin buluşlarını saptırarak, maddenin «yokolduğunu» salt enerjiye dönüştüğünü öne sürüyorlar. Örneğin zıt elektrik yüklü tanecik çiftlerinin (elektron ve pozitron) fotonlara yani elektromağnetik alan taneciklerine (ışık gibi) dönüşmesi olgusunu ele alalım. Işığı «salt» enerji, maddesiz enerji olarak ve cevheri, maddenin tek görünümü olarak düşünen enerjetizm son derece yanlış bir sonuca, maddenin kaybolduğu, enerjiye dönüştüğü sonucuna varır. Fakat biz biliyoruz ki, foton, bir alanın taneciğidir, özel türden bir maddedir. Öyleyse, elektron ve pozitron fotonlara dönüşürken madde enerjiye dönüşmüş olmuyor, maddenin bir türü olan cevher, maddenin başka bir türüne, yani alana dönüşüyor.

Modern fiziğin buluşları ve herşeyden önce yüzyılımızın başlarında büyük fizikçi Albert Einstein (1879-1955) tarafından bulunan kütle ile enerjinin eşdeğerliliği yasası enerjetizmin anlamsızlığını kanıtladı. Bu yasaya göre, bir cismin kütlesi belirli bir miktar enerjinin karşılığıdır. Bu bağıntıyı küçük hızlar için ispatlamak zordur, fakat cisimler ışık hızına yaklaşık bir

hızla yerdeğiştirdiklerinde —nükleer değişimler sırasında elemanter parçacıklar ışık hızıyla hareket eder— kütlelerinde önemli derecede bir artma olur. Kütlenin hıza bağlı olarak değişmesi deneysel yoldan doğrulanmıştır. Fakat kütle maddenin bir ölçüsü, enerji ise hareketin ölçüsüdür. Sonuç olarak, bu yasa madde ile hareket arasındaki bağlantıyı, birliği bir gerçek olarak ortaya koymaktadır.

Daha önce söylediklerimizle, hareketsiz madde olmadığını ve olamayacağını, aynı şekilde maddeden ayrı «salt» hareketin de düşünülemeyeceğini gösterdik. Madde ile hareket ancak birarada vardır.

3 MEKAN VE ZAMAN

Felsefi Mekan ve Zaman Kavramı

Bizi çevreleyen nesneleri dikkatle incelerken, hepsinin hareket halinde olduğunu, fakat aynı zamanda bir yer de kapladıklarını yani boyutları olduğunu keşfederiz. Nesneler birbirine göre daha büyük yada daha küçük olabilir, fakat hepsinin birer eni, boyu ve yüksekliği vardır, belirli bir yer kaplarlar, bir hacim işgal ederler. Mekanda yer kaplayan bütün nesnelerden biri diğerine göre belirli bir konumdadır. Bize kimisi daha yakın, kimisi daha uzaktır, daha yüksekte yada daha alçakça, solda yada sağda bulunabilirler.

Bütün maddi cisimlerin belirli bir yer kaplama, diğer nesneler arasında özel bir şekilde yeralma niteliği, felsefi mekan kavramını yansıtır.

Nesneler yalnız uzayda yer almaz, aynı zamanda birbirlerini belirli bir sıra ile izlerler. Biri diğeriyle yer değiştirir, biri diğerinin yerine geçer. Her nesnenin bir süresi, bir başlangıcı ve bir sonu vardır. Evrimleri aşamalar şeklinde olur, farklı durumlarla karakterize edilir. Bazı nesneler yeni oluşmuştur, diğerleri uzun bir zamandan beri vardır, daha başkaları artık kaybolmaktadırlar.

Bütün maddi süreçlerde ortak olan, birbirini belirli bir düzene göre izleme, bir süresi olma ve çeşitli durumlardan ve aşamalardan geçerek evrimleşme özelliği felsefi **zaman** kavramını oluşturur.

Mekan ve zaman maddenin varoluşunun genel şekilleridir. Lenin, «evren, madde ve hareketten başka birşey değildir ve hareket halindeki bu madde ancak mekan ve zaman içinde hareket edebilir» diye yazıyordu. (*)

Nesnellik, yani insan bilincinden bağımsızlık, mekan ve zamanın önemli bir özelliğidir. Bundan şu anlaşılır: nesnel olarak varolan maddenin temel şekilleri, ancak nesnel olabilirler.

İdealizm, mekan ve zamanın nesnelliğini inkar ediyordu. Sübjektif idealistler onu insan bilincinin bir ürünü olarak kabul ederler. Onlara göre, mekan ve zaman mutlak düşünce, yani evrensel ruh tarafından yaratılmıştır.

Lenin, **Materyalizm ve ampiriokritisizm**'de, idealistlerin mekan ve zaman görüşlerinin tutarsızlığını büyük bir inandırma gücüyle göstermiştir. Lenin, eğer idealistlerle beraber mekan

(*) V.Lenin, Bütün Eserleri, c. 14, s. 181

ve zamanın insan aklının ürünü olduğunu kabul etsek, bilimin ispat ettiği, şu su götürmez gerçek ne olurdu: Yeryüzü, zaman ve mekan içersinde insandan önce varolmuştu, yeıyüzü milyarlarca yıl önce vardı, oysaki modern insan ancak birkaç onbin yıl önce yeryüzünde görülmeye başladı, diye yazıyordu. Öyleyse, mekan ve zaman insanın «eseri», «yaratması» olamaz, aynı şekilde idealistler tarafından uydurulmuş, mutlak, mistik bir düşünce, evrensel akıl da söz konusu olamaz.

Mekan ve zamanın nesnelliği üzerinde ısrarla duran diyalektik materyalizm, onların diğer özelliklerini de ortaya çıkarmıştır. Bunu yaparken, diyalektik materyalizm, bu özelliklerin maddenin kendi yapısı gereği olduğu olgusundan hareket eder. Böylece, maddenin başlangıçsız olması ve sonsuza kadar var olması ile sonsuzluğu, zamanın başlangıçsız ve sonsuz oluşunu, mekanın da sonsuz oluşunu belirler. Bunun sonucu olarak, zamanın bir başlangıcı olmamıştır ve asla sonu olmayacaktır. Günümüzde bilim evrenin ucu bucağı bulunmaz sonsuzluklarına nüfuz ediyor, muazzam zaman aralıklarını kapsamına alıyor. Örneğin, astronomlar güçlü radioteleskoplar aracılığıyla yeryüzünden milyarlarca ışık yılı uzaklıktaki cisimleri inceliyorlar. Işık saniyede 300.000 km. hızla yayıldığına göre, bir milyar ışık yıllık uzaklık ancak önüne yirmibir tane sıfır konan bir 9,5 sayısıyla gösterilebilir! Fakat evrenin sonsuzluğu yanında bu uzaklıklar önemsizdir. Günümüzde jeolojinin söz konusu ettiği milyarlarca senelik zamanlar da evrenin başlangıcı, sonu olmayan varoluş süresi yanında hiç kalır.

Madde üç boyutludur, bu, maddenin varoluş şekillerinden biri olan mekanın özelliklerinden biridir. Öyleyse, bütün maddi cisimlerin eni, boyu ve yüksekliği vardır. Buna karşılık, bu cisimler birbirine dik üç boyutlu mekan içersinde hareket edebilirler.

Mekandan farklı olarak, zaman ancak bir boyutludur. Bu nedenle, bütün cisimler zaman bakımından tek bir doğrultu üzerinde, tek yönde evrimleşebilirler: geçmişten geleceğe doğru. Zaman geriye döndürülemez. Zamanı geçmişe doğru döndürmek, evrimleşmiş olanın eski halini diriltmek olanak dışıdır. Batının gerici politikaçıları bunu kabul etmek istemez, tarih çarkını geriye doğru işletmeye, kesinlikle geçmişe karışmış olan kapitalizmin dünyadaki rakipsiz egemenliği zamanlarını geri getirmeye çalışırlar.

Fakat tarihin yürüyüşü geriye döndürülemez. XX. yüzyıldaki dünya, XIX. yüzyıldaki değildir. Zaman aynı değildir, dünya arenasında güçler ilişkisi değişmiştir. Güçlü sosyalist kamp, bugünkü toplumda, adalet ve barışın üzerine titremekte, emperyalistlerin, halkların en yüce haklarını ayakları altında çiğnemelerine izin vermemektedir.

Zaman ve mekanın başlıca nitelikleri bunlardır.

Bilimsel Mekan ve Zaman Kavramı

Maddenin varoluşunun evrensel şekilleri olan felsefi mekan ve zaman kavramlarıyla, somut

maddi nesnelerin mekan içinde yer tutma ve zamana bağlılık özellikleri üzerine bilimsel düşünceleri birbirinden ayırdetmek gerekir.

Bilimin evrimi sırasında, bu düşünceler evrimleşir, kesinlik kazanır, mekan ve zamanın yeni özellikleri bulunur, bu özelliklerin cisimlerin maddi yapısına bağlı olduğu daha bir yanılmazlıkla ortaya konur.

Örneğin, klasik mekanik, mekan ve zamanın nesnelliğini kabul etmekle beraber, onları maddeden ayırıyor, mutlak bir şekilde homojen (her noktasında aynı dağılımı, aynı özellikleri gösteren) ve değişmez kabul ediyordu. Bu mekaniğin kurucusu İsaac Newton (1642-1727) evreni,içinde şeylerin belirli bir düzen içinde dizilmiş olduğu, muazzam bir toplama kabı olarak düşünüyordu.

Newton bütün cisimlerin aynı mekanda yer tutma özelliğine sahibolduğunu ve bu özellikleri açıklamak için hepimizin orta öğrenim yaparken okuduğumuz Öklid geometrisinin yeterli olduğunu kabul ediyordu. Newton'a göre, Öklid geometrisi mümkün olan tek geometri, mutlak geometriydi.

Newton'un zaman üzerine düşünceleri de aynı şekilde metafizikti.

Rus matematikçisi Nikolay Lobaçevski (1792-1856) yeni bir geometri ortaya koydu. Bu Öklid geometrisi değildi, matafizik mekan görüşlerini çürüterek, cisimlerin mekanda yer tutması üzerine bilgimizi genişletiyordu. Lobaçevski, evrenin çeşitli kısımlarında, mekanda yer tutma özelliklerinin aynı olmadığı, fiziksel cisimlerin yapısına ve bu cisimlerde oluşan maddi sü-

reçlere bağlı olduğu sonucuna vardı. Oklid geometrisinin sınırlarını aşan mekanda yer tutma özelliklerine sahip cisimlerin varolduğuna inanan Lobaçevski, bu yeni özellikleri buldu ve özellikle bazı yüzeyler üzerinde bir üçgenin iç açılarının toplamının Öklid geometrisindeki gibi 180° olmayıp daha küçük olduğunu gösterdi.

Einstein'in **izafiyet (rölativite) teorisi**, zamanla mekan arasındaki organik bağ gibi, bunlarla madde ve hareket arasındaki bağı da gün ışığına çıkaran, mekan ve zamanın modern bilimsel teorisidir.

İzafiyet teorisi sınırlı şekliyle, cisimlerin mekanda yer tutma ve zamana bağlılık özelliklerinin, hareketlerinin hızıyla bağıntılı olduğunu ortaya koyar. Hızlar, göreli olarak, fazla büyük değilken, bu bağıntı belirgin değildir. Mekanda yer tutma ve zamana bağlı olma özelliklerindeki karakteristik değişmeler ancak, hareketin hızı ışık hızına yaklaştığında hissedilir duruma gelir.

İzafiyet teorisine göre, hız ışık hızına yaklaştıkça, hareketteki cismin uzunluğu, hareketsiz cisminkine göre küçülür. Zaman da değişmeye uğrar. Hız artınca, zamanın ilerleyişi yavaşlar. İzafiyet teorisinin bu sonuçları, deneysel olarak doğrulanmıştır. Örneğin, atom çekirdeğinin parçalanması sırasında doğan bir tanecik olan mezon, çok kısa bir zaman aralığı süresince yaşar, fakat hızının arttığı ölçüde, mezonun «ömrü» uzar.

İzafiyet teorisine uygun olarak, zaman ve mekan kendiliğinden değişime uğramazlar, birbirlerine çözülmez bağlarla bağlıdırlar. Bu bağ

o kadar sıkıdır ki, ayrılmaz bir bütün oluşturur: burada zaman mekanın üç boyutuna eklenen dördüncü boyut rolü oynar. Yine, izafiyet teorisi, mekanla zaman arasındaki organik bağlantının tamamıyla matematik ifadesini de ortaya koyar.

Genelleştirilmiş izafiyet teorisi, mekan ve zaman özelliklerinin, madde kütlelerinin varoluşuna bağlı olduğunu gösterir. Büyük bir kütleye ve büyük çekim kuvvetlerine sahip cisimlerin yakınında, mekan değişir, yada fizikçilerin dedikleri gibi bozulur. Buna bağlı olarak, zaman da değişime uğrar: akışı yavaşlar.

İlk bakışta, izafiyet teorisi, mekan ve zaman görüşleriyle ilgili alışılagelmiş düşüncelerimize aykırı gibi gelebilir. Fakat doğrudur, bilimsel deneylerle doğrulanmıştır, alışılmışların dışındaki görüşleri, yalnızca alışılagelmiş düşüncelerle yetinilemeyeceğini, daha uzak, daha derin görüşlü olmak, maddi dünyanın bütün karmaşıklığını, bütün değişkenliğini keşfetmek gerektiğini gösterir.

Mekan ve zaman kavramlarıyla ilgili bilimsel görüşlerin aynı kalmayıp değiştiği ortadadır. Fakat bu değişmeler, mekan ve zamanın nesnel olarak varolduğu şeklindeki diyalektik materyalizm tezine hiçbir zaman karşı değildir. Tersine, bilimin bütün yeni başarıları, mekan ve zamanın nesnelliğini, madde ve hareketle olan çözülmez bağlantısını kanıtlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MADDE VE BİLİNÇ

Artık maddenin ne olduğunu ve varoluş şekillerini biliyoruz. Maddenin insan bilincinin dışında ve ondan bağımsız olduğunu da biliyoruz. Peki, bilinç nedir? Madde ile ne gibi bir bağıntısı vardır? Nereden doğar? Bu sorunları inceleyelim.

1 BİLİNÇ, YÜKSEK DÜZEYDE DÜZENLENMİŞ MADDENİN ÖZELLİĞİ

Bilincin ne olduğundan söz etmeden önce, insanın düşünce ve duygularının, irade ve karakterinin, duyumlarının, fikirlerinin, görüşlerinin hepsine birden bilinç etkinliği yada ruhsal etkinlik dendiğini hatırlatalım.

Öyleyse, bütün bu olayların niteliği, kökeni nedir?

Doğa bilimleri ve felsefe, bu soruya doğru bir cevap vermeyi başarana kadar uzun ve zor bir yolu aşmıştır. Çağdaş bilim, bilincin maddenin uzun bir evriminin sonucu olduğunu göstermiştir. Madde ve doğa daima varolmuş olduğu halde, insan, maddi dünyanın göreli olarak yeni bir evriminin sonucudur. Maddenin evrimleşmesinin, düşünmeye yetenekli insanın meydana çıkmasına kadar varması için, milyonlarca, milyonlarca yıllık zaman gerekti. Bilinç doğanın bir ürünü, maddenin bir özelliği fakat herhangi bir

maddenin değil, yüksek biçimde düzenlenmiş maddenin, yani insan beyninin özelliğidir.

Maddenin evriminin sonucu olan bilinç, ona çözülmez biçimde bağlı, bir özelliğini oluşturduğu düşünen maddeden, yani insan beyninden ayrılmazdır. Rus fizyolojistleri, İvan Seçenov (1829-1905) ve İvan Pavlov (1849-1936),. bütün ruhsal etkinliğin temeli olan fizyolojik maddi süreçlerin insan beyninde ve özellikle de beyin kabuğunda oluştuğunu ortaya koydular. Beynin normal çalışmasındaki bozukluklar, hastalık sonucu meydana gelen zararlar, sarsıntılar ve diğer sebepler, zihin etkinliğinde önemli karışıklıklara ve ruhsal hastalıklara yolaçar.

Pavlov, pekçok bilimsel veriye dayanarak, «... ruhsal etkinliğin, beynin belirli bir kitlesinin fizyolojik etkinliğinin sonucu olduğunu» ortaya koydu.

Pavlov'un yüksek sinirsel etkinlik üzerine doktrini, diyalektik materyalizmin bilincin maddeye bağlı olduğu şeklindeki temel tezinin parlak bir kanıtıdır. Gerçekten, beyin ve orda meydana gelen fizyolojik süreçler, insan bilincinin temeli, insan düşüncesinin kavranması için gerekli maddi şartlardır.

Fakat insan beyni, tek başına ele alınırsa, bilincin işleyebilmesi için yeterli midir? Etrafındaki dünyadan bağımsız olarak, kendi başına düşünebilir mi?

Hayır, tek başına beyin düşünmeye yeterli değildir. Pavlov, beyinin herkesin istediği nağmeyi çalabileceği bir piyano olmadığını söylüyordu. Bilinç, insanın etrafındaki maddi çevreye ayrılmaz biçimde bağlıdır ve bu çevrenin etkisi

olmadan işleyemez. Görme, işitme, koku alma duyumları ancak gerçekte varolan nesnelerin etkisiyle, bunların özellikleri olan renklerin, kokuların, vs. nin etkisiyle beyinde oluşur. Bu nesneler ve bunların özellikleri duyu organlarımızı etkiler, daha sonra uyarımlar sinir kanalları aracılığıyla beyin büyük yarı-kürelerinin korteksine (kabuğuna) iletilir ve burada gerekli duyumları yaratır. Algılar ve tasavvurlar (göz önüne getirmeler) duyumlara dayanarak oluşur, daha sonra fikirlere ve düşünmenin diğer biçimlerine sıra gelir. Bunların hepsi, nesnel olarak varolan nesne ve olayların az yada çok aslına uygun görüntüleri yada yansımalarıdır. Bunların dışında, insan beyninde hiçbir görüntü doğamaz. Öyleyse, maddi dünyayı yansıtma yeteneği bilince özgü bir özellik, beynin bir özelliğidir.

O halde, bölümün başında ortaya koyduğumuz bilincin niteliği sorununa, **insan bilinci yüksek şekilde düzenlenmiş maddeye yani beyne özgü olan, maddi gerçeği yansıtma özelliğidir,** şeklinde çözüm getiririz.

Vülger Materyalizm ve İdealizmin Tutarsızlığı

Bilinç yüksek biçimde düzenlenmiş maddeden ayrılmaz olduğuna, onun ürünü olduğuna göre, bir çeşit madde değil midir, maddeyle özdeş değil midir, Vülger (kaba) materyalistler böyle düşünüyorlardı (*). Madde ile bilinç ara-

---

(*) Vülger materyalizm (kaba materyalizm), XIX. yüzyılda Almanya'da beliren bir felsefi akım.

sındaki ilişkiden yararlanarak bunları özdeşleştiriyorlardı. Örneğin, Vogt, beynin düşünceyi salgıladığını, karaciğer için safra ne ise, beyin için de düşüncenin aynı şey olduğunu söylüyordu.

Diyalektik materyalizm doğa bilimlerindeki buluşlara uygun olarak, kaba materyalist bilinç görüşünü reddeder. Bilinç, belirli fizyolojik süreçlere bağlı olmakla birlikte, bu süreçlerle bir tutulamaz. Düşünce, maddeden ayrılmazdır, fakat maddeyle özdeşleştirilemez. Lenin, düşüncenin maddi olduğunu söylemenin materyalizmle idealizmi birbirine karıştırmaya götürecek hatalı bir yol olduğunu kabul ediyordu.

Düşünce bir şey değildir, ne gözle görülebilir, ne de fotoğrafı çekilebilir. Düşünce, dünyadaki nesne ve olayların görüntüsü, fakat maddi olmayan, ideal bir görüntüsüdür. Gerçeğin basit bir fotorafı, hareketsiz, değişmez bir kopyası değildir, insan kafasında aslına uygun, tam bir biçimde dönüşüme uğramış olan gerçektir. Marx, düşüncenin, «... düşünme hareketinin, insan beynine taşınan, iletilen gerçek hareketin yansımasından başka bir şey olmadığını» söylüyordu (*). İnsan üzerinde etki yapan gerçek, daima düşüncenin yürüyüşünü oluşturan analiz, sentez, genelleştirme vs.'nin prizmasından geçer. İnsan düşünme, yani gerçeği etkin biçimde yansıtma, gerçeği etkileme, kendisine amaçlar edinme ve bu amaçlara ulaşmaya çalışma yeteneğiyle hayvandan ayrılır.

(*) K.Marx, Kapital, Editions Sociales, Paris, 1959. c 1, s. 29.

Kaba materyalist bilinç görüşünü reddeden diyalektik materyalizm, bilincin, düşüncenin her türlü maddede bulunduğu şeklindeki görüşü de çok yanlış kabul eder. Örneğin, Spinoza bilincin uzayda yer kaplama, cismanîlik gibi doğanın özelliklerinden biri olduğunu düşünüyordu.

Bu görüş açısını paylaşanlar yanılırlar, çünkü inorganik maddeyle organik madde, hele düşünen madde arasındaki niteliksel farkları kavrayamazlar. Lenin, kesinlikle belirgin biçimiyle duyumun ancak maddenin yüksek, organik şekillerine ait olduğunu kabul ediyordu. Bütünüyle maddeyse, yansıtmaktan yani dış etkilere karşı belirli bir biçimde tepki göstermekten, başka birşey yapamaz. Bu özellik bir ölçüye kadar duyumda da görülür, fakat onunla özdeş değildir. O halde, bilinci her türlü maddenin özelliği olarak kabul edemeyiz.

Günümüzde, yeni bir bilimin, **sibernetik** bilminin başarıları sayesinde, cansız doğaya düşünme yeteneği yakıştırma çabaları canlandı. Çeşitli sistemleri ve araçlı yönetme süreçlerini inceleyen bu bilim şaşırtıcı makinalar yaratılmasını sağladı. Bu makinalardan bazıları bir uçağı yönetebiliyor, bir treni götürebiliyor yada karmaşık bir üretim sürecine kumanda edebiliyor, daha başkaları bir metni bir dilden başka bir dile çevirebiliyor, çok karmaşık matematik işlemlerini çözebiliyor. Bu makinalar dışarıdan çeşitli bilgileri («informasyonlar») alabiliyor, bunları belleğinde saklayabiliyor, bu bilgileri birleştirerek bunlarla en akıllıca eylemleri gerçekleştirebiliyorlar. Bazı bilginler, bunu bahane edip oto-

matik makinaların hissetme ve hatta düşünme yetenekleri olduğunu iddia ediyorlar.

Fakat gerçekte, hiçbir otomatik makine, en mükemmeli bile, hissetme, hele hele düşünme yeteneğine sahip değildir. Duyum ve düşünce, maddi dünyanın uzun bir evriminin ve herşeyden önce de toplumsal çevrenin ürünü olan insana özgüdür. İnsan doğanın eseridir, fakat çevresindeki gerçeği tanımak, onun üzerinde etkide bulunmak, onu değiştirmek yeteneğine sahiptir. Yaratma olanakları sonsuzdur. En büyük kültürel değerleri yaratır. Makina bütün bunlardan yoksundur; o, ne kadar karmaşık ve şaşırtıcı görünürse görünsün bütün işlevlerini, bütün «yeteneklerini» önceden bilmiş, sezmiş olan insanın zekasının ve marifetli ellerinin yarattığı bir eserdir.

Öyleyse, bilinçle maddeyi özdeşleştirmemelidir.

Peki, o halde bilinç bağımsız mıdır, maddeye bağlı olmaksızın mı vardır?

Bu, bilincin ideal olduğunu öne süren idealistlerin düşüncesidir. Bunlar şöyle akıl yürütür: Eğer düşünce idealse, bir «şey» değilse, onun beyinde yer almasına olanak yoktur, maddeye, beyne bağlı değildir, bağımsız olarak vardır. Yalnız maddeden bağımsız olmakla kalmaz, onu «yaratır» da. İdealistler, düşüncenin arkasında onu yaratan şeyleri, nesnel dünyanın nesnelerini aramaya çalışmazlar.

Düşünceyi beyinden ayrı tutma çabaları mutlak biçimde temelsizdir. Bu tür çabalara girişen felsefe beyin olmaksızın düşüncenin varolacağını kabul ediyor demektir. Lenin bu felsefeyi ince

bir alayla «beyinsiz» felsefe olarak nitelendirmiştir. Doğa bilimleri bilincin vücudun dışında olamayacağını, ikinci veri olarak geldiğini, beynin bir işlevi, dış dünyanın yansıması olduğunu kesinlikle doğrulamıştır, diye yazıyordu.

Diğer yandansa, bilinç maddeden mutlak biçimde ayrı tutulamaz, bilinç yüksek biçimde düzenlenmiş maddenin özelliği olduğuna göre, maddi etkenlerin etkisiyle doğar ve gelişir. Bununla birlikte, madde temeli üzerinde doğmuş olan bilinç, belirli bir bağımsızlık kazanır, maddi dünyanın evriminde etkili olur.

Şimdi, bilincin kökeni ve evrimi sorunu üzerinde duralım.

2 BİLİNÇ: MADDENİN EVRİMİNİN ÜRÜNÜ, BİLİNCİN KÖKENİ VE EVRİMİ

Daha önce gördüğümüz gibi, genel yansıma özelliği, yani dıştan gelen bir etki altında içte yeni bir düzene girme, dış etkilere karşı uygun tepkilerde bulunma yeteneği bütün maddelerde vardır. Yansıma daima iki (yada daha fazla) cismin karşılıklı etkileşiminden doğar: biri etkileyen, diğeri etki altında kalan cisimdir. Bu nedenle yansımanın karakteri dış etkiler gibi, bu etkilere karşı tepki gösteren cismin iç durumuna da bağlıdır.

İnorganik (cansız) bir cismi, canlı bir organizmayı ve insanı bu açıdan ele alırsak, dünyayı başka başka biçimlerde yansıttıklarını görürüz. Cansız bir cisim pasifçe yansıtır, bu basit yansımadır. Ortamdaki etkenleri birbirinden hiç ayırmaz, elverişli olanları seçmez, elverişsiz olanlardan korunma yeteneğine sahip değildir.

Canlı bir cisim dış etkilere başka türlü ce-

vap verir. Ortama uyar, dıştan gelen çeşitli uyarımlara değişik biçimlerde tepki gösterir, elverişli etkenlerden yararlanır, yararsız, zararlı etkenlerden sakınır. Organizma ancak ortama uyarak yaşayabilir ve gelişebilir.

İnsanın tepki şekli daha yüksek, niteliksel bakımdan yenidir. Gerçeği bilinçli olarak yansıtmaya yeteneği olan insan sadece çevreye uymakla yetinmez, çevresini etkiler, kazandığı bilgilere dayanarak içinde yaşadığı ortamı değiştirir.

Öyleyse, bilincin kökenini ortaya koymak, cansız maddenin canlı madde halini aldığı anda ve daha sonra düşünen maddeye, insan beynine dönüşürken, cansız, pasif yansımanın, nasıl aktif, seçici, canlı varlıklara özgü yansımaya dönüştüğünü, düşünme yeteneği haline geldiğini gözlemek demektir.

Cansız maddeden canlı maddeye ve bundan düşünen maddeye geçiş

Doğa bilimleri, canlı doğanın, cansız doğadan oluştuğunu kanıtlayacak pekçok olgu ileri sürebilirler. Bu ikisi arasında aşılmaz engeller yoktur. Kimyasal analizler, cansız cisimlerle, canlı organizmaların aynı kimyasal elementlerden meydana geldiğini göstermiştir. Canlı organizmalarda, çok miktarda, hidrojen, oksijen ve en ziyade de karbon bulunur, karbon canlı organizmaların ve bunların hayati etkinliklerinin oluşturduğu ürünlerin temel maddesidir.

Bilim, ilkel maddenin gaz ve toz halindeki cisimlerden oluştuğunu kabul eder, o halde, yerküremiz, çok eski zamanlarda, gayet basit karbon, hidrojen ve diğer maddelerin bileşiklerinden ibaretti, bu bileşiklere **karbon hidratlar** denir, bunlar en karmaşık kimyasal bileşimlerin ilkel maddesidir. Birbirleriyle bileşikler oluşturan organik maddeler, gittikçe daha karmaşık şekiller alırlar, **amino-asitler** meydana gelir, bunlar **albümin** molekülünün temel maddeleridir. Organik maddeler birbirinden farklı, daha karmaşık biçimler aldıkça, yansıtma yetenekleleri de daha değişik ve daha karmaşık hale gelir.

Amino asitlerin oluşturduğu ilk kimyasal albüminin canlı albünoid cisimler halini alması ve bütün canlıların başlıca özelliği olan madde alış verişi yeteneğini kazanması için yüz milyonlarca yıl geçmesi gerekti. Baslangıçta, proteinler ve diğer karmaşık organik bileşikler organik olmayan tuzlarla karışıyor, sulu ortamla alışveriş yapma, diğer organik maddeleri emme yeteneği olan damlalar şeklindeki karışımları oluşturuyordu. Sonra, bu karışımlar arasında en sabit, bozulmaz, yaşamaya yetenekli olanları, **çok moleküllü proteid**'leri meydana getirdiler. Uygun bir ortam içinde, ortamla metabolizma halinde olan çok moleküllü proteidler, **organizmalar** halini aldılar.

Metabolizma, özümleme (dış ortamdan alınan besin maddelerinin özümlenmesi ve bunların canlı hücreler, organizmanın dokuları haline dönüştürülmesi) ve **ayrışma** (canlı dokunun bozunması, parçalanması) denilen olaylardan meydana gelen çelişkili bir süreçtir. Bu süreç,

yalnız canlı proteide, yani organizmaya özgüdür. Ortamla alışveriş, sürekli yaratma-yenileme, en basit canlı organizmayı, en karmaşık cansız cisimden farklı kılar. Organizma, ancak beslenerek yani besleyici maddeleri özümleyerek ve bunların ayrışması sonucunda oluşan maddeleri dışarı atarak yaşayabilir ve gelişebilir. «Hayat, **temel unsuru çevredeki dış doğa ile sürekli madde alışverişi olan** albünoid cisimlerin varoluş biçimidir, bu madde alışverişi kesilirse, hayat da durur (*)...»

En basit organizmaların ortaya çıkışı, maddeye özgü olan yansıtma yeteneğinin bilincin oluşmasına doğru gelişiminde büyük bir adımdı. Cansız doğaya özgü yansıtma biçimi, **biyolojik**, yani nitelik bakımından yeni bir yansıtmaya dönüştü. Bütün organizmalarda görülen ve onların yönlenme, ortama uyma aracı olan **uyarılabilme** yeteneği, biyolojik yansımanın en basit biçimidir.

Örneğin, bitkiler güneş ışığına karşı çok duyarlıdır. Hayat kaynakları olan ışığa doğru tam anlamıyla yönelirler. En basit tek hücreli organizmalar olan amibler, beslenmeye bağlı uyarılara tepki gösterirler, besin maddeleri yutmuşlarsa, beslenmeyle ilgili uyarılar artık onları etkilemez. O halde, amibler, bütün diğer uyarılabilen organizmalar gibi, dış dünyayı kayıtsızca değil, seçici biçimde yansıtırlar. Organizma, gerekli ve yararlı uyarıcılara yöneliyor, yararsız yada zararlı uyarıcılardan sakınıyor gibidir. Fakat

---

(*) F.Engels, **Doğanın Diyalektiği**, Editions Sociales, Paris, 1955, s. 309-310.

seçiciliği fazla değildir. Henüz, bu özel uyarımlar konusunda uzmanlaşmış organları, dokuları, hücreleri yoktur. Dış uyarılara karşı bütün varlığıyla tepki gösterir.

Evrim sırasında, organizmaların kendileri ve varoluş şartları gittikçe karmaşık bir hal aldığından, uyarılabilme temeli üzerinde, daha yüksek, yeni bir yansıma biçimi oluştu: **duyum.** Lenin, duyumlarda, dış uyarının, enerjisinin bilince dönüştüğünü yazıyordu. Uyarılabilme gibi, duyum da dış dünyanın organizma üzerinde yaptığı etkinin sonucudur, fakat burada organizmanın tepki göstermek zorunda olduğu uyarıcıların sayısı daha fazladır. Daha önce, organizma renklere, seslere, tadlara, kokulara tepki gösteriyor, soğuğu, sıcağı, nemi algılıyor ve diğer mekanik, fizik etkilere cevap veriyordu. Şimdi ise, organizma, kesinlikle belirli dış etkileri renk, ses, koku, vs. algılamaya yeterli, uzmanlaşmış organlara sahiptir. Daha sonraları, organizmalar geliştikçe, duyumları daha zengin ve daha çeşitli olur. Ortama daha iyi uyarlar, onların ortamla ilişkilerini düzenleyen özel bir organ olan merkezi sinir sistemi meydana gelir.

Biyoloji bilimi, dünyayı yansıtma, çevreye uyma yeteneğinin aşağı hayvanlarla yüksek hayvanlarda aynı olmadığını apaçık biçimde gösteren **refleksler** teorisini ortaya koymuştur. Refleksler organizmanın dış etkilere karşı tepkileridir. Şartsız ve şartlı refleksler olmak üzere ikiye ayrılırlar. **Şartsız refleksler** aşağı olsun, yüksek olsun bütün organizmalarda görülür. Doğuştan vardırlar ve kalıtsaldırlar. Örnek: insan sıcak bir cisme dokununca elini geri geçer. Şart-

sız reflekslerin karmakarışık biçimde birbirine eklenmesi, organizmanın hayatında ve evrimleşmesinde çok önemli rol oynayan içgüdüleri (cinsel içgüdüler, beslenme içgüdüsü, vs.) oluşturur.

Fakat yüksek hayvanların geçici nitelikte ve belirli koşullar altında oluşan şartlı refleksleri de vardır. Örneğin, belirli bir süre için, bir köpeğe yiyecek verilmesine bir zil sesi eşlik etmişse, bir zaman gelir ki köpek zil sesine yiyecek verildiğinde gösterdiği tepkiyi gösterir: salyası akmaya başlar. Beyninde geçici bir bağlantı olmuştur: zil sesi yiyeceğin işareti halini almıştır. Bütün diğer şartlı refleksler de aynı ilkeye göre meydana gelir. Bunlar sayesinde organizma ortama çok daha iyi uyar, en küçük etkilere bile tepki gösterir. Organizmalar için özel bir önem taşıyan şartlı refleksler yerleşerek şartsız refleks halini alırlar, bunların temeli üzerinde sırası gelince bir kısmı yerleşerek yeni geçici bağlantılar doğar. Evrim süresinde, sonunda duyarlı maddenin düşünme yeteneğini kazanmasını sağlayacak olan canlı organizmaların ruhsal yeteneklerinin sürekli gelişme sürecinin gerçekleşmesi işte böyle olmuştur.

■ Bilincin Oluşmasında Emeğin Kesin Rolü

İnsan ve hayvanlar hissetme yeteneğine sahiptir Pavlov'a göre bu yetenek, insan ve hayvanda ortak olan ruhsal bir temele, birinci uyarıcı sistemine dayanır. Bu mekanizma, organizmanın somut nesne ve olayların etkilerine doğ-

rudan doğruya cevap vermesini sağlar. Hayvanlar için tek işaretler olan nesneler, duyu organlarını etkiler, sinir sisteminde bunların karşılığı olan duyumları yaratırlar.

Fakat insanın duyumları, hayvanlardakilerden farklı olarak daima aklın ışığıyla aydınlanmıştır. İnsan, **soyut düşünce**, yani gerçeği **sözlerle ifade edilen kavramlar halinde genelleştiren yansıma yeteneğine sahiptir**. Her söz, ayrılmaz biçimde bağlı olduğu belirli bir nesneyi işaret eder. Bu nedenle, insan söze karşı, tıpkı nesnelerin kendilerinin doğrudan etkisine karşı yaptığı gibi tepki gösterir. Nesneler ilk işaretler olduğundan, onları işaret eden kelimeler ikinci derecede işaret rolü oynarlar. Bunlar, Pavlov'un dediği gibi, «işaretlerin işaretleri»dirler. İnsanın sözlere karşı tepki göstermesini sağlayan ruhsal mekanizmaya, yani dile, Pavlov **«ikinci uyarıcı sistemi»** adını verdi. Yalnız insan bu sisteme sahiptir.

Birinci ve ikinci uyarıcı sistemleri organik olarak birbirine bağlıdır, bu ise insanın gerçeği tam ve derin biçimde bilmesini garantiler.

İnsanın bilincinin, hayvanların ruhsal yeteneklerinden nitelik bakımından farklı olduğunu gördük.

Bu fark neyin sonucunda ortaya çıkmıştır?

Bunun sebebi, hayvanlardaki ruhsal yeteneklerin yalnızca biyolojik bir evrimin ürünü olması, insanın bilincininse **toplumsal, tarihi** evrimin sonucu olmasıdır.

İnsanların duyumları bile hayvanların duyumlarından kökten farklıdır. Örneğin, kartalın gözü insan gözünden çok daha uzakları görür,

fakat insanın gözü kartalınkinden çok daha fazla şeyi birbirinden ayırdeder.

Marx, insanda beş duyu organının oluşumunun evren tarihinin ürünü olduğunu kabul ediyordu. İnsanın müziğe duyarlığı olan kulağı, doğanın güzelliklerini görmeye yetenekli gözü, gelişmiş tad alma duyusu ve diğer duyu organları tarih boyunca toplumsal pratiğin temeli üzerinde gelişti.

Emek, yani maddi üretim faaliyeti, insanın oluşumunun, bilincinin doğuşu ve evriminin tayin edici etkeni oldu. Engels, «... Emek, insanın kendisini yarattı (*)» diye yazıyordu. Uzak atamız olan vahşi insan, emek sayesinde insan görünümünü kazandı. Emek insana besin, giyecek ve barınak sağlamış, sadece doğaya karşı korunmasını değil, ona egemen olmasını, istediği gibi kullanmasını da sağlamıştır. Çalışırken, insan kendi değiştiği gibi, dünyamızın yüzünü de değiştirmiştir. Emek insana atalarından kalan en büyük miras, yaşamasının ve evriminin vazgeçilmez şartıdır.

İnsansı maymunlar, emeğe benzer bazı şeyler başarmayı biliyorlardı: yiyecek elde etmek için, doğada buldukları, sopa, taş ve diğer bazı nesnelerden yararlanıyorlardı. Fakat bunu bilinçsizce, kendi kendiliklerinden yapıyorlardı. Ne maymunlar, ne de başka hayvanlar en basit bir iş aracı yapmaya bile yetenekli değillerdir. İnsana gelince, üretim araçlarını yapar ve kullanır, emeğini niteliksel olarak diğerlerinden ayıran budur. İnsanın bunu yapmayı öğrenmesi için

(*) F.Engels, Doğanın Diyalektiği, s. 171.

yüz milyonlarca yıl geçmesi gerekti. Bu zaman süresi içinde bir yandan insanın oluşumunun, diğer yandansa bilincinin oluşumunun ve evriminin son derece karmaşık süreci meydana geldi.

İnsansı maymunların dik duruşu benimseyerek ön ayaklarını çalışmak için serbest hale getirmeleri, iş etkinliğinin ortaya çıkışının temel koşullarından biri, bilincin ilk ışığı idi. Uzak atamız, doğada hazır bulduğu araçlar (sopalar, taşlar) yardımıyla ellerini «uzatarak» işe başladı. Sonra yavaş yavaş, doğada uygun nesneleri değiştirerek bu araçları kendisi yapmaya başladı. Başlangıçta bu araçlar çok ilkeldi (kaba yontulmuş taşlar, sivriltilmiş sopalar, vs.). İlkel insanın bilinci de güdüktü. Henüz nesnelerin özünü ayırdedemiyor, ortak yanlarını kavrayamıyor, ona nasıl yararlı olabileceklerini bilemiyordu.

Emeğin evrimi ve mükemmelleşmesi sırasında, bilinç de gelişti ve mükemmelleşti. Doğanın nesneleriyle karşı karşıya geldikçe, varoluşu için gerekli araçları elde ediyor, özelliklerini anlamayı öğreniyor, birbirleriyle ölçüyor, karşılaştırıyor, ortak yanlarını, tekrarlanan özelliklerini ortaya çıkarıyordu.

İş araçlarının yapımı ve mükemmelleştirilmesi, bilincin evriminde en başta gelen bir rol oynadı. Kuşaktan kuşağa aktarılan araçlar, üretimdeki deneyleri, bilgileri de iletiyordu. Böylelikle yeni kuşaklar, atalarından aldıkları araçları kullanma ve üretim yöntemlerini mükemmelleştirme ve geliştirme olanağı buldular.

İlkel insanın bilinci, emeğine organik olarak bağlıydı, iş etkinliğiyle kaynaşmıştı. Bunu anlamak kolaydır: insanın herşeyden emeğiyle,

ihtiyaçlarının sağlanmasıyla doğrudan ilgili şeyleri kavrıyordu. İlkel sanat eserleri arasında sık sık insan emeğini temsil edenlerine rastlanması sebepsiz değildir.

Böylece, emekle düşüncenin birliği içinde, iş etkinliği temeli üzerinde insan bilinci gelişti ve mükemmelleşti.

Dil ve Düşünce

Dil insan bilincinin oluşmasında önemli bir rol oynadı. Bilinçle birlikte emek temeli üzerinde doğan dil, insanın hayvanlar aleminden ayrılmasına, düşüncesini geliştirmesine ve maddi üretimi örgütlemesine yardım eden büyük bir güçtü. Emek daima toplumsal olmuştu. İlk adımlarından başlayarak, insanlar büyük doğa güçlerine karşı ortaklaşa mücadele etmek, yaşamak için gerekli olan araçları doğadan ortaklaşa elde etmek zorunda kaldılar. Bu nedenle, çalışmaları sırasında, birbirleriyle haberleşmek, konuşmak ihtiyacı doğdu. Bu acil ihtiyacın etkisiyle, maymunların az gelişmiş gırtlağı, açıkça belirli sesler çıkarmaya yetenekli bir organ halini aldı.

Marx, dilin **doğrudan doğruya düşüncenin gerçeği** olduğunu söyler. Bunun nedeni düşüncenin ancak sözün maddi kılıfı içinde var olabilmesidir. İnsan ister kendi kendine düşünsün, isterse de düşüncelerini yüksek sesle yaysın yada yazıyla ortaya koysun, düşüncesi daima söz kılığına girer. Düşünceler, dil sayesinde oluşur, yine dil sayesinde iletilir ve kavranır. Kelimeler ve

kelime grupları aracılığıyla, insan nesnel dünyanın, bilincindeki yansımasının sonuçlarını saptar, bu ise aynı kuşaktan insanlar arasında fikir alışverişlerini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda düşüncelerin kuşaktan kuşağa da iletilmesini sağlar. Dil ve yazı olmasaydı, pekçok kuşağın değerli deneyi önüne geçilmez biçimde yeni nesil için kaybedilmiş olacak, dünyanın incelenmesi gibi öylesine güç bir çalışmaya her yeni nesil yeniden başlamak zorunda kalacaktı.

Dil, düşünce aracılığıyla gerçeğe bağlıdır. Bu nedenle, çok kez, bir kelimenin somut maddi nesnelerle dolaysız bağını ortaya koymak zordur. Çeşitli dillerde, hatta bazen aynı dilde bile, aynı kelime bazen başka başka nesneleri belirtebilir, bir tek nesnenin başka başka kelimelerle ifade edildiği de olur. Buradan dilin bağımsız olduğu, gerçeğe bağlı olmadığı gibi aldatıcı bir düşünceye varılabilir.

Çağdaş burjuva felsefesinin bir akımı olan **semantik idealizmin** temsilcileri bundan yararlanırlar. Dili düşünceden, düşünceyi gerçekten ayrı tutarlar. İnsanın kelimeleri keyfi olarak yarattığını, kelimelerin gerçek hiçbir şeyi temsil etmediklerini, seslerin basit bileşimlerinden başka birşey olmadıklarını ileri sürerler. İçlerinden bazıları, bugünkü kapitalizmin, sömürünün, saldırının kelimelerden, kof seslerden başka birşey olmadığını iddia eder. Bütün toplumsal çatışmaların ortadan kalkması için, çağdaş kapitalizmin açtığı derin yaraların yok olması için bunların yerine başka kelimeler konması yeterlidir.

Oysaki, gerçekte, insanlar kelimeleri keyfi olarak yaratmazlar. Bu kelimeler, insan nesne ve

olayları öğrendikçe, pratik etkinliği içinde bunlarla karşılaştıkça, bu nesne ve olaylara ad olarak verilmiştir. Kelimelerin yerine başka kelimeler konması nesnel süreçleri ne değiştirir ne de ortadan kaldırır. Kapitalizmin şakşakçıları, kapitalist rejimi ifade etmek için «halk kapitalizmi», «iş ekonomisi», «ekonomik hümanizma» gibi «kulağa hoş gelen» düzinelerce kelime uydurmaya çabalamışlardır. Fakat, bununla ne kapitalizm, ne sömürü, ne işsizlik, ne dé sınıf kavgaları hiç de ortadan kalkmaz. Kapitalizm ancak proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesiyle, sosyalist devrimle ortadan kalkar.

O halde, bilinç maddenin evriminin ürünüdür ve kendisi de madde üzerinde etkide bulunur.

İdealistler, materyalizmin değerini düşürmek için, «materyalistler dünyanın nesnelliğini, bilinçten bağımsızlığını ileri sürdüklerine, maddeyi varolan herşeyin temeli olarak aldıklarına göre, bilincin rolünü küçümserler, onu dünyanın pasif, cansız bir yansıması olarak kabul ederler» derler.

Fakat gerçekte, diyalektik materyalizm maddenin, varlığın evriminde bilincin rolünü hiç de küçümsemez. Maddenin ve onun yansımasının ürünü olan bilinç pasif kalmaz, dünya üzerinde etkilidir. Lenin'in «... insan bilinci nesnel dünyayı yansıtmakla kalmaz, onu yaratır da (*)» demesi bu anlamdadır.

Elbette ki, burada bilincin varlık üzerine,

(*) V.Lenin, Felsefe Defterleri, Editions Sociales, Paris, 1955, s. 174.

doğrudan doğruya etkisi, hele insan bilinci sayesinde her nasılsa dünyanın yaratılması söz konusu değildir. Düşünce tek başına bir saman çöpünü bile yerinden kıpırdatamaz. Fakat, eğer bilinç dünyayı aslına uygun biçimde yansıtıyorsa, insanın yaratıcı, dönüştürücü etkinliğinde **kılavuz** görevi yapabilir.

Bilincin etkin niteliğinden, özellikle toplumsal hayatta oynadığı rolden daha sonra söz edeceğiz.

ALTINCI BÖLÜM

MARKSİST DİYALEKTİK, EVRENSEL EVRİMİN VE BAĞLANTININ AÇIKLANMASI

Marksizmin felsefesi diyalektik materyalizmdir, materyalizmle diyalektik birbirinden ayrılmazdırlar. Daha önceki bölümlerde marksist felsefi materyalizmin özünü anlatmıştık. Şimdi **marksist materyalist diyalektiğin** ne olduğunu ve pratikteki önemini ayrıntılarıyla göstermek istiyoruz.

1 DİYALEKTİK: SÜREKLİ OLUŞUMUN TEORİSİ

Daha önce söylediğimiz gibi marksist diyalektik dünyanın sürekli hareket, değişim ve evrim içinde olduğunu kabul eder. Hergünkü deneyler bilimin gelişmesi ve toplumsal pratik bizi dünyada hiçbir nesnenin, hiçbir olayın değişmez kalmadığına inandırır.

Herşey evrimleşir. Evrenin sayısız cisimleri, güneş sistemi, yeryüzü ve yeryüzünde bulunan herşey maddenin uzun bir evriminin sonucudur. Bildiğimiz gibi doğanın en mükemmel ürünü olan insan da maddi dünyanın evrimi sırasında doğmuştur.

İnsan toplumu da evrimleşir. Büyük tarihi ilerlemelerin, benzeri görülmemiş toplumsal değişimlerin çağı olan yüzyılımız özellikle bunun parlak bir kanıtıdır. Kapitalist rejim çöküyor ve yeni bir toplum, komünist toplum onun yerini alıyor. Dünyamızın büyük bir kısmında artık sos-

yalizmin dünyası kesinlikle yerleşmiştir. Bu dünya büyür, güçlenir, büyük avantajlarını, sınırsız olanaklarını gün geçtikçe daha iyi ortaya koyar. Halklar birbiri ardısıra, sömürgeciliğe karşı amansız bir mücadele içersinde bağımsızlıklarını elde ederler.

Bilimde ve teknikte büyük bir devrim tamamlanmak üzeredir. İnsan atomun derinliklerine nüfuz etmiş ve atomun büyük güçlerine hakim olmuştur. Uzay, insan aklının herşeye kaadir gücünü tanımaya başlamıştır.

İnsanların maddi dünyanın evrimini yansıtan bilinci, düşünceleri, teorileri, görüşleri de değişmelere uğrar.

Demek oluyor ki sürekli evrim, nesnelerin ve olayların bir durumdan başka bir duruma geçmesi, ardarda gelişleri maddi dünyanın çok önemli bir özelliğidir. Bu nedenle, nesneleri ve olayları tanımak için herşeyden önce onların evrimini, sürekli değişmelerini incelemek lazımdır. Nesneyi gerçek anlamda kavramak için, onu evrimi içerisinde, yoğun hareketleri içerisinde, oluşu içerisinde ele almak gerekir.

Dünyanın evriminin genel tablosunun incelenmesi marksist diyalektiğin en önemli görevlerinden biridir. Engels, diyalektiğin «doğanın, insan toplumunun ve düşüncenin hareketinin ve gelişiminin genel yasalarının teorisi» olduğunu yazıyordu. (*)

Marksist diyalektik evrim sürecini nasıl anlar? Marksist diyalektik bu süreci aşağıdan yu-

(*) F.Engels, **Anti-Dühring**, Editions Sociales, Paris, 1963, s. 172.

karıya doğru, basitten karmaşığa doğru, sıçramalar halinde gelişen bir devrimci süreç olarak, kapalı bir daire gibi olmayıp her yeni kıvrımı bir öncekinden daha derin, daha zengin ve daha karmaşık olan bir spiral olarak kabul eder. Diyalektik için evrimin kökeni nesne ve olayların içindeki çelişkilere dayanır. Yalnız marksist diyalektik, evrenin hareketinin gerçek tam ve bilimsel görüşünü kazandırır.

Hareket, hareketin kavranış biçimi ve dönüşümü materyalist diyalektiğin temel yasalarınca belirtilmiştir. Karşıtların birliği ve savaşı yasası evrimin itici güçlerinin kökenini ortaya koyar. Niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere dönüşmesi yasası dünyanın sıçramalar halindeki devrimci değişimlerini, nesnelerin sürekli niceliksel değişimlerinin köklü niteliksel değişimlere dönüşmesini gösterir. Olumsuzlamanın olumsuzlaması evrimin spiral şeklindeki yükselen niteliğe uyar. Bu yasaları daha ilerdeki bir bölümde inceleyeceğiz.

■ Yeni Yenilemez

Maddi dünyanın evrimi, eskinin sürekli olarak çöküşü ve yeninin doğuşu sürecidir. Örneğin yerkabuğunun tarihçesi daima daha yeni jeolojik yapıların oluşumunu gösterir. Hayvanlar ve bitkiler aleminde, eski organik biçimler, yeni, daha mükemmel şekillere yerlerini bırakırlar. Canlı organizmalarda eskilerin ölümü ve yenilerinin doğuşuyla daima yenilenen hücrelere benzer bir şekilde, toplumda da, yerlerini yeni,

daha ilerici şekillere bırakan eskimiş toplumsal şekiller ortadan yok olurlar.

Bunun sonucu olarak, ilerici ve yeni olan, sürekli olarak, önüne geçilmez biçimde yerini alır. **Yeninin yenilmez karakteri** doğanın, toplumun ve düşüncenin çok önemli bir özelliğidir.

Bununla birlikte marksist diyalektik, ortaya çıkan her olaya, kendisini yeni diye kabul ettirmek isteyen herşeye aynı zamanda hem yeni hem doğru demez. Örneğin alman faşistleri II. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da zorla kabul ettirdikleri kanlı rejimi «Yeni düzen» diye tanıtıyorlardı, oysa bütün yaptıkları, cinayetlerini «nasyonal sosyalizm»in aldatıcı bayrağı altında gizlemekti. Fakat bu «yeni» gericiydi, yaşama şansı yoktu, zamanın akışına dayanamadı, özgürlüğe susamış halkların güçlü darbeleri altında yıkıma sürüklendi.

Yeni ilerici olan, daha mükemmel olan, daha çok yaşama şansı olan, büyüyen ve sürekli gelişendir. Başlangıçta genellikle göreli olarak zayıftır hatta bazen zorla farkedilir, oysaki eski egemenliğini sürdürmekte ve yenilmez gibi görünmektedir. Bununla beraber, eski yıpranır, parçalanır, yeni ise büyümektedir, amansız bir mücadele içerisinde gelişmektedir ve zafere ulaşacaktır. Rusya'da işçi sınıfı hareketi XIX. yüzyılın sonlarında oluştu. Güçleri, otokrasi ve burjuvazininkilerle kıyaslanınca zayıf görünüyordu. Fakat toplumun ilerici sınıfı olan Rusya proletaryası büyüyor, gelişiyor ve sınıf kavgaları içinde çelikleşiyordu, sonunda çarlığa ve burjuvaziye karşı zafere erişti.

Yeni niçin yenilmezdir?

Yenilmezdir, çünkü herşeyden önce gerçeğin **evriminin yürüyüşü tarafından** doğurulmuştur, ve nesnel koşullara daha iyi karşılık verir. Örneğin çok eski çağlarda yeryüzünde tohumları koruyucu zara sahibolmayan bitkiler egemendi (jimnosperm bitkiler). Daha sonraları, ortama daha iyi uyan bitkiler ortaya çıktı, tohumlarına zamanın ve iklimin değişmelerine karşı daha iyi bir korunma kazandırdılar. Diğer bitki türleri karşısında böyle bir üstünlüğe sahibolanlar, sonunda eski türleri ortadan kaldırdılar, hızla yayıldılar ve bitki aleminin bütün görünümünü değiştirdiler.

Yeninin yenilmezliği özellikle toplumsal evrimde parlak bir biçimde kendini gösterir. Toplumda, yeni zafere erişir, **çünkü ekonomik hayatın, maddi üretimin** ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Sosyalist rejim kapitalist rejimden üstündür çünkü kapitalist özel mülkiyet engelini ortadan kaldırarak üretim güçlerine benzeri görülmemiş bir gelişme olanağı sağlar.

Yeni **ilerici, ileri sınıfların çıkarlarına uygundur**, bunun sonucu olarak bu sınıflar yeninin zaferi için etkin mücadelede bulunurlar. Sovyetler Birliği'nde yeni bir toplumsal düzen için halkın etkin mücadelesi, sosyalizmin tarihi zaferini sağladı ve komünist inşada başarının çok önemli bir koşulunu oluşturdu.

Toplumsal evrimde yeni yenilmezdir, yine şu nedenle ki **toplumsal temeli büyümekte, sürekli olarak genişlemektedir.** Toplumun en ileri güçlerini kendi etrafında birleştirir. Böylelikle Sovyetler Birliği tüm dünyanın öncü insanlarının

desteğinden ve saygısından yararlanır, bugün ilerici güçlerin çekim merkezidir. Diğer yandan sosyalist ülkelerin dostluk ve işbirliği, tüm dünyanın ilerici güçleri ve işçi sınıfının desteği komünizm davasını yenilmez kılar.

Yeninin yenilmezliği, zaferin tekbaşına otomatik olarak geleceği anlamına gelmez. Zaferi hazırlamak bunun için amansız bir mücadelede bulunmak gereklidir. Yeninin eskiye karşı kazanacağı zaferde tayin edici rolü toplumsal hayatta halkın, öncü sınıfların, ilerici partilerin bilinçli eylemi oynar.

2 DİYALEKTİK: EVRENSEL BAĞLANTININ TEORİSİ

Maddi dünyanın geliştiğini söylemek yetmez, tek ve birbirine bağlı bir bütün oluşturduğunu da belirtmek gereklidir. Elemanları ayrı ayrı evrimleşmezler, birbirleriyle ilişkidedirler. Herbiri diğeri üzerinde etki yapar ve kendisi de karşısındakinin etkisinde kalır. Bilim olguların ve şeylerin bağlantısıyla ve karşılıklı olarak birbirlerine bağlı oluşlarıyla ilgili pekçok veriye sahiptir. Örneğin karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan çok sayıda elemanter tanecik atomu oluşturur. Fakat atomlar da birbirlerinden ayrı değillerdir. Bir bütün olarak, molekülleri oluştururlar ve moleküller de makroskopik (gözle görülecek kadar büyük) cisimleri oluştururlar. Büyük cisimlerin aralarındaki karşılıklı etkileşim, evrensel çekim yasasıyla açıklanır. Bu yasanın etkisiyle, yeryüzü güneşe bağlıdır, diğer gezegenler güneş sis-

temine ve güneş sistemi daha da büyük başka kozmik oluşumlara bağlıdır.

Canlı organizmalar karmaşık bir karşılıklı etkileşim zinciri ile birbirine bağlı olup bir bütün oluştururlar: Bitkiler ve hayvanlar türleri oluşturur, familyalar, sınıflar halinde gruplaşırlar vs. Aralarında bir bütün oluşturan organizmalar besin maddelerini ve kendileri için gerekli olan enerjiyi aldıkları ortamları ile de bir bütündürler.

Rus bilgini Clément Timiriazev (1843-1920) bitkilerin güneşin hayat verici enerjisiyle olan bağları mekanizmasını ortaya çıkardı. Güneş enerjisinin etkisi altında bitkilerin yeşil yapraklarının klorofilinde karbonik asidin ayrışması sürecinin meydana geldiğini gösterdi. Karbon, bitkiler tarafından özümlenir, oksijense insan ve hayvanların solunumu için gerekli olduğundan atmosfere karışır. Kimyasal enerji şeklinde güneş enerjisini yoğunlaştırarak oluşan organik maddeler insan tarafından besin maddesi olarak alınır yada ısınma amacıyla kullanılır. «Yeşil yaprak yada daha doğrusu klorofilin mikroskop altında görünen yeşil taneciği evren içerisinde güneş enerjisini toplayan ve yeryüzündeki hayatın bütün biçimlerinin başlangıç noktası olan bir çekirdek, bir yayılma merkezidir. Bitki gökyüzüyle yeryüzü arasında bir aracıdır. Gökten ateşi çalan gerçek Promete'dir. Özümlediği güneş ışını yanan odunlarda ve elektrik kıvılcımının parlaklığında ışıldar, güneş ışını buharlı makinanın dev volanını, ressamın fırçasını ve şairin kalemini harekete geçirir.» diye yazıyordu Timiriazev.

İnsan maddi üretimin aracılığıyla doğaya bağlıdır. İnsanlığın varoluşunun vazgeçilmez koşulu olan emek, bu bağın biçimini gösterir. Emek sayesinde insan doğadan ihtiyaç duyduğu maddi değerleri elde eder. İnsanlar arasındaki ekonomik ilişkiler çalışma sırasında kurulur. Bu ilişkilerin temeli üzerinde ise politik, hukuki, ahlaki ve diğer ilişkiler oluşur.

Demek ki nesne ve olayların evrensel bağlantısı ve karşılıklı birbirine bağlı oluşu maddi dünyanın önemli bir özelliğidir. Bu nedenle bir nesneyi gerçekten tanımak için bütün yönlerini ve bütün bağlantılarını incelemek lazımdır. **Tek ve birbirine bağlı bir bütün olarak dünyanın incelenmesi ve şeylerin genel bağlantılarının analizi** materyalist diyalektiğin çok önemli bir görevidir.

Maddi dünyanın olgu ve nesneleri çok çeşitli olduğundan, bağlantıları, karşılıklı etkileşimleri de pekçoktur. Marksist diyalektik bütün bağlantıları incelemez, sadece **en genel olanları**, maddi ve manevi dünyanın bütün alanlarında rastlananları inceler.

Materyalist diyalektiğin yasa ve kategorileri bu bağlantıları insan bilincine yansıtır.

Bağlantıların bilinmesinin önemi çok büyüktür: Bunları keşfeden insan nesnel dünyanın yasalarını tanımayı öğrenir. Yasaların bilinmesi pratik etkinliğin zorunlu koşuludur. Bilimin görevi yasaları ortaya koymak ve bunlardan pratikte yararlanılmasını sağlamaktır. Yasanın ne olduğunu daha ayrıntılı biçimde inceleyelim.

Yasa Kavramı

Nesnel dünyada pekçok yasa hüküm sürer: inorganik doğanın, organik dünyanın, toplumun ve düşüncenin yasaları. Bununla birlikte gerçeğin her alanının yasaları **felsefi yasa kavramı** çerçevesi içerisinde yeralan ortak çizgilere sahiptir. Bu çizgiler nelerdir?

Bir yasa herşeyden önce, evrim halindeki nesneler yada bu nesnelerin türlü yönleri arasında **bir ilişki, bir bağlantıdır.** Fakat yasa, herhangi bir bağlantı değildir, **tekrarlanan, sabit** bir ilişkidir, büyük bir nesneler ve olaylar kitlesini karakterize eder. Örneğin kütle ile enerjinin eşdeğerliliği yasası pek çok sayıda fiziksel cismin kütle ve enerji bakımından birbirine bağlılığını karakterize eder. **Dimitri Mendeléyev** (1834-1907) tarafından keşfedilen periyodik sistem yasası bütün kimyasal elementlerin özelliklerinin atom çekirdeklerindeki pozitif elektrik yükünün büyüklüğüne bağlı olduğunu ortaya koyar. Sonuç olarak, bir yasa herhangi bir bağlantı değildir, olaylar arasında **genel** bir bağdır. Engels, «yasa doğa içerisinde evrensellik şeklidir» diye yazıyordu.

Diğer taraftan yasa, tekrarlanan herhangi ilişkileri temsil etmez, **zorunlu ve temel** bir karakterde olan ilişkileri gösterir. Kütle ile enerjinin eşdeğerliliği yasasının fiziksel cisimlerin kütleleri ve enerjileri gibi önemli ve başkasına maledilemeyen özellikleri arasındaki ilişkileri göstermesi gibi. Organizma ile ortam arasındaki karşılıklı etkileşimi ortaya koyan biyolojik yasa önemli bir bağlantıya hükmeder, bu organizma

ile varoluşunun koşulları arasındaki zorunlu bir bağdır.

Olaylarda zorunlu ve temel olan yasa, bazı koşullar biraraya gelmemişse işlemez; böylelikle olaylara kesin bir yön verir. Yasaların işlemesinin kesinlikle belirli karakteri pratikte büyük bir önem taşır: insanlar yasaları biliyorlarsa, evrimin izlediği yolu kestirebiliyorlarsa, geleceği önceden bilebilirler. Örneğin toplumun gelişme yasalarını ve bu yasaların hangi koşullarda uygulanabileceğini bilen insanlar, tarihi olayların gidişini önceden sezebilirler.

O halde **yasa, maddi dünyanın olayları arasında tekrarlanan, olaylara kesinlikle belirli bir yön veren temel, zorunlu, genel bir bağlantıdır.**

Yasaların niteliği sorunu uzun zamandan beri materyalizmle idealizm arasında çekişme konusudur. İdealistler yasaları yaratanın insan olduğunu yada «mutlak düşünce», «evrensel ruh» gibi efsanevi güçler olduğunu kabul ederler. Sonunda, idealist görüş açısı yasaların temelinin ilahi güçlere dayandığını kabul etmeye varır. Çağdaş amerikan filozofu Brightman, «Doğanın her yasası, tanrının bir yasasıdır, doğanın bütün güçleri ilahi bir eylemdir» diye yazıyordu. İdealizmin tersine olarak diyalektik materyalizm, yasaların nesnel karakterini kabul eder. İnsan, yasaları istediği gibi yaratamaz ve değiştiremez, ancak onları bilebilir, yansıtabilir. Dünya yasaların egemenliği altındaki maddenin hareketidir, diye yazıyordu Lenin, bilincimizse doğanın yüksek bir ürünü olarak ancak bu yasaları yansıtmaya yeteneklidir.

Diğer yandan yasaların nesnelliği, bunların

insan irade ve isteğinden bağımsız olarak işlediklerini ve bunun sonucu olarak yasalara karşı gelmek için gösterilen her türlü eğilimin önceden başarısızlığa mahkûm olduğunu ifade eder. Örneğin evrensel çekim yasasına uyulmadan, ağırlığın meydana getirdiği kuvvetin üstesinden gelmeden uzaya çıkılamaz. Toplumsal evrim yasaları da bilinmemezlikten gelinemez. Bunun kanıtı, örneğin, sömürge sisteminin dağılmasının önüne geçilmez sürecini durdurmak için umutsuz çabalarda bulunan emperyalistlerin başarısızlığıdır.

İdealist yasa görüşünün tam tersi olarak, diyalektik materyalizm kaderciliği de reddeder. Kadercilik yasalara körü körüne inanmaktır, aklın gücüne güvenmemektir, insanların yasaları anlama ve onlardan yararlanma yeteneğini kabul etmemektir. İnsan, yasaları yaratmakta yada ortadan kaldırmakta özgür değildir fakat onları bilebilir ve pratik etkinliğinde onlardan yararlanabilir. Doğa yasalarının bilgisiyle güçlenen insan, suyun, rüzgârın ve diğer unsurların yıkıcı eylemlerini sınırlandırmakla yetinmez, onları kendi yararına işlemeye de zorlar: Tarlaları sulamak, elektrik santrallerinin türbinlerini harekete geçirmek vs. Toplumsal evrim yasalarıyla silahlanan insanlar toplumun hayatını değiştirebilirler.

Sosyalist rejimde yasaları bilmek ve uygulamak için çok uygun koşullar biraraya gelmiştir, çünkü toplumsal evrimin yasalarının eylemi tüm halkın çıkarlarıyla uyuşur, egemen sosyalist mülkiyet temeli üzerinde doğal kaynaklar planlı biçimde kullanılır, toplumsal ilişkilerin

mükemmelleşmesine çalışılmaktadır. Örneğin sosyalist ülkelerdeki ekonominin uyumlu, oranlı gelişimi yasasını ele alalım. Sosyalist üretim plansız gelişemeyeceğinden bu yasanın bilinmesi ve uygulanması gereklidir. Diğer yandan bu yasa emekçilerin çıkarlarına geniş ölçüde cevap verir, çünkü sosyalist üretim onların artan maddi ve kültürel ihtiyaçlarını gittikçe daha tam bir biçimde tatmin etmek için gelişmektedir. Bunun için emekçiler bu yasayı bilmek ve ondan yararlanmaktan çıkar sağlarlar.

YEDİNCİ BÖLÜM

MATEYALİST DİYALEKTİĞİN TEMEL YASALARI

Daha önce belirttiğimiz gibi, marksist diyalektik bütün şeylerin evriminin ve bağlantısının teorisidir. Evrimde önemli olan, **kökeni, itici güçleri nedir**, sorunudur. Karşıtların birliği ve mücadelesi yasası bu sorunu çözer. Materyalist diyalektiğin temel yasaları konusuna bu yasadan başlayacağız.

KARŞITLARIN BİRLİĞİ VE MÜCADELESİ YASASI

Lenin bu yasanın diyalektiğin özü, çekirdeği olduğunu söylüyordu. Bu yasa, maddi dünyanın hareketinin ve sonsuz gelişiminin derin nedenlerini, kökenlerini gün ışığına çıkarır. Doğanın, toplumun ve düşüncenin evriminin diyalektiğini anlamak, bilimsel çalışma ve pratik devrimci eylemi etkinlikle yürütmek için bu yasanın bilinmesi gereklidir.

Bütün bilimsel araştırmalar, bütün pratik eylemler nesnel dünyanın çelişkilerinin analizini, niteliklerinin bilinmesini gerektirir.

1 KARŞITLARIN BİRLİĞİ VE SAVAŞ YASASI

Bu yasadan sözetmeden önce, marksist-leninist diyalektiğin «karşıtlığı» ve «karşıtların birliğini» nasıl anladığı üzerinde duralım.

Karşıtların Birliği

Hepimiz adi mıknatısı birçok kez kullanmışızdır ve iki kutbu olduğunu biliriz: Bunlar birbirlerini karşılıklı olarak iten, fakat ayrılmaz biçimde de birbirine bağlı bulunan kuzey ve güney kutuplardır. Kuzey kutbu, güney kutbundan ayırmaya ne kadar çalışırsak çalışalım, bunu başaramayız. Mıknatısı ikiye, dörde, sekize, vs. bölelim, yine de iki kutbunu muhafaza eder.

Karşıtlar, nesnenin iç görünümleri, eğilimleri, güçleridir. Bunlar, birbirini hem reddeder, hem de içerirler. Bu karşıt yönlerin ayrılmaz bi-

çimde birbirlerine bağlı bulunmaları **karşıtların birliğini** oluşturur.

Bu çelişkili yönler bütün nesne ve olaylarda vardır. Bunlar, karşıtların organik bağlarını, çözülmez birliğini oluşturur. Örneğin, «elemanter» tanecikler, hem dalga hem de parçacık olma özelliklerinin çelişkili birliğini gösterirler. Çelişkili olan yalnız «elemanter» tanecikler değildir, bunların oluşturduğu atomlar da böyledir. Atomun merkezinde pozitif elektrik yüklü bir çekirdek, bunun etrafındaysa yörüngeler üzerinde dönen negatif yüklü bir yada birçok elektron bulunduğunu görürüz. Kimyasal süreçler, atomların birleşme ve ayrışmalarının çelişkili birliğidir.

Canlı organizmalar da çelişkiler içerirler. Yaşayan herşeye özgü bir metabolizma olan özümleme ve besinleri parçalayıp dışarı atma çelişkili süreçlerine daha önce değinmiştik. Ayrıca, organizmalar kalıtım ve ortama uyma gibi çelişkili özelliklere sahiptirler. Kalıtım, organizmanın kazanılan özellikleri devam ettirme eğilimidir. Ortama uyma ise, yeni koşullar ortaya çıktıkça yeni özellikler kazanma yeteneğidir.

İnsanın ruh yapısında da karşıt süreçlere rastlanır: uyarılma ve sinirsel tutukluk, uyarıların insanın ruhsal etkinliğini karakterize edecek şekilde, büyük beyin yarı kürelerinde yoğunlaşması ve yayılması (dağılması) gibi..

Uzlaşmaz sınıflardan oluşan toplumlar, karşıt sınıflardan oluşur: köleci toplumda köleler ve köle sahipleri, feodalizmde toprak köleleri (serfler) ve derebeyleri, kapitalizmde proleterler ve burjuvalar. Bilgi edinme de çelişkili yönlere sahiptir. İnsan, karşıt fakat birbirine ayrılmaz bi-

çimde bağlı, tümdengelim ve tümevarım, analiz ve sentez gibi yöntemler kullanır.

Böylece, nesne ve olayların çelişkili karakteri genel, evrensel bir hal alır. Kendi içinde ikiye ayrılmayan, karşıt karakterler taşımayan hiçbir nesne yada olay yoktur.

Çelişkiler birbirlerini reddedip uzaklaştırmakla kalmaz, zorunlu olarak da birbirlerini içlerine alırlar. Aynı nesne yada olayda birarada bulunurlar, biri olmadan diğeri düşünülemez. Mıknatısın karşıt kutuplarının ayrılmaz birliğinden daha önce söz etmiştik. Canlı organizmaların özümlemesi ve özümlediklerini parçalayıp dışarı atması, bilgilenmede analiz ve sentez ayrılmazdırlar. Karşıt sınıflar olan proletarya ve burjuvazisiz bir kapitalist toplum olamaz. Elbette ki, sosyalist devrimle, proletarya sınıf olarak burjuvaziyi ortadan kaldırır fakat, bu durumda kapitalizm, kapitalizm olmaktan çıkar, yerini sosyalizm alır. Ama, kapitalist rejim varoldukça, işçi kendisini sömürecek olan kapitalist tarafından işe alınmaksızın yaşayamaz.

Engels, «Yarısını yedikten sonra elimizde bütün bir elma kalamayacağı gibi, çelişik taraflardan biri olmadan, diğeri de olamaz» diye yazıyordu. (*)

Karşıtların Savaşı Evrimin Kaynağıdır

Nesne ve olayların karşıtların birliğini içerdiğini belirtmiş olduk. Bu birliğin karakteri na-

(*) F.Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Editions Socioles, Paris, 1954, s. 66.

sıldır? Karşıtlar, birlik içinde, barışçı biçimde bir-arada mı bulunuyorlar, yoksa aralarında çatışıyorlar mı?

Çeşitli nesne ve olayların evrimi, karşıt yönlerin bir ve aynı nesne içinde barış içinde bir-arada bulunamayacağını gösterir. Karşıtların uyuşmaz nitelikleri, aralarında zorunlu olarak bir mücadele doğurur. Eski ve yeni, doğan ve ölen zorunlu olarak birbirine karşıttır. **Madde ve bilincin gelişmesi, herşeyden önce çelişkilerden, karşıtların savaşından doğar.** Lenin, «Gelişme, karşıtların «savaşıdır», diyor (*), evrim ve hareketin mutlak oluşları gibi, bu mücadelenin de mutlak oluşları gibi, bu mücadelenin de mutlak karakteri üzerinde özellikle ısrarlı biçimde duruyordu.

Evrimde tayin edici olanın karşıtların savaşı olduğu söylenirken bununla karşıtların birliğinin oynadığı rol küçümsenmiş olmaz. Savaş, ancak çelişkili yanların bir ve aynı nesne yada olayda birarada bulunmasıyla olabileceğinden, karşıtların birliği mücadelenin vazgeçilmez şartıdır.

Lenin, karşıtlar arasında geçici denge durumları olabileceğini, bu dengenin evrimde, karşıt taraflardan hiçbirinin hissedilir derecede egemen olmadığı, çok kısa süren bir aşama olarak anlaşılması gerektiğini belirtmiştir. Örneğin, 1905 Ekiminde, Rusya'da, çarlığın artık gücünün tükendiği, devriminse henüz zafere ulaşacak yeterli güce sahip bulunmadığı sırada durum böyleydi. 1917 Şubatıyla Haziranı arasında da, bir yanda burjuvazi ve büyük toprak sahipleri, diğer

---

(*) V.Lenin, Marx, Engels, Marksizm, Editions en langues étrangères, Moskova, 1961, s. 335.

yanda ise işçi ve köylüler arasında belirli bir güçler dengesi oluşmuştu. Ancak, her iki halde de, uzlaşmaz güçler arasındaki denge çok kısa süreliydi. 1905'te, gerici güçler üstün geldi, 1917 de ise savaşı kazanan proletarya ve müttefikleri oldu.

Karşıtların dengesi daima görelidir. Başka türlü de olamaz: sabit ve ebedi olsaydı, dünya gelişemeyecekti. Gelişmenin kökeninde sadece mücadele vardır, gelişmenin itici gücü odur.

Modern burjuva felsefesinin birçok temsilcisi, marksist diyalektiğin çekirdeğinin devrimci özünü çarpıtarak, karşıtların çelişmesini inkar eder, dengelerini mutlaklaştırırlar. Onlar için, önemli olan karşıtların savaşı değil, uzlaşması, dengesidir. Böylece, burjuvazinin ideologları, burjuvaziyle proletaryanın çıkarlarını uzlaştırmaya, halk kitlelerini, kapitalizmin derin çelişkilerini devrimle çözme eğilimlerinden vazgeçirmeye çalışırlar.

Oysaki, gerçekte, sınıf çelişkileri uzlaştırılamaz. Bütün insanlık tarihi, işçi sınıfının devrimci mücadelesinin pratiği bunun kanıtıdır.

Bilimin ve toplumsal pratiğin evrimi, bizi, evrimin kökeninin karşıtların savaşı olduğuna inandırır.

Fakat bu savaşın, maddi gerçeğin çeşitli alanları için başka başka biçimlerde ortaya çıktığını unutmayalım. İnorganik doğada, bu daha çok çekme ve itme gibi karşıt kuvvetlerin savaşı (karşılıklı etkileşimi) dır. Mekanik, elektrik, nükleer, ve daha başka çekme ve itme kuvvetlerinin karşılıklı etkileşimi, atom çekirdeklerinin, atomların ve moleküllerin doğuşunda ve varolu-

şunda çok önemlidir. Modern astronominin teorileri, güneş sisteminin kökeninde, herşeyden önce bu kuvvetlerin mücadelesinin yeraldığını göstermiştir.

Günümüzde, astronomi, çekme ile itme arasındaki karşılıklı etkileşimin, uzayda meydana gelen çeşitli süreçlerden en önemlilerinin kaynaklarından biri olduğunu kanıtlamıştır. Evrenin bütün noktalarında, bu güçler mutlak bir denge durumunda değildir, zorunlu olarak aralarından biri egemendir. Çekim kuvveti üstün geliyorsa, madde ve enerji yoğunlaşır ve yeni yıldızlar oluşur. Böylelikle, karşıt kuvvetler arasındaki karşılıklı etkileşim ve savaş sırasında madde ile enerjinin sonsuza dek sürecek hareketi gerçekleşir.

Daha yukarıda, özümleme ve özümlenenlerin parçalanarak dışarı atılması karşıt süreçlerinin bütün canlı organizmalarda görüldüğünü belirtmiştik. Bu süreçlerin karşıtlığı, karşılıklı etkileşimi, canlının evriminin kendine özgü kaynağıdır. Çelişkili süreçler, mutlak denge durumunda bulunamazlar, daima biri diğerine egemendir. Genç bir organizmada, özümleme, özümlenenlerin dışarı atılmasına üstün gelir, büyüme, gelişme bundandır. Özümlenenlerin ayrışması, dışarı atılması egemen olunca, organizma yaşlanır, bozunur. Bununla birlikte, genç olsun, yaşlı olsun bütün organizmalarda, bu iki süreç birbirini etkiler. Hayatı oluşturan, bunların karşılıklı etkileşimi, çelişmesidir. Bu çelişme bittiğinde, hayat sona erer, bu ise ölümdür.

Toplumsal gelişme de karşıtların birliği ve savaşı temeli üzerinde oluşur. Toplumsal evrim-

de en önemli rolü oynayanlar, maddi üretimdeki çelişkiler ve hepsinden önce de üretim güçleriyle üretim ilişkilerinin karşıtlığıdır. Uzlaşmaz sınıflardan meydana gelen bir toplumda, bu karşıtlık, düşman sınıfların savaşı biçiminde kendini gösterir, bunun sonucu toplumsal devrim, eskimiş toplumsal rejimin yerini yeni rejimin almasıdır.

Demek ki, nesne ve olaylar, karşıtların birliğini oluşturan iki karşıt yön taşırlar. Bu ikisi birarada bulunmakla kalmaz, sürekli olarak çelişmekte, savaşmaktadır. Karşıtların savaşı, gerçeğin gelişiminin kaynağı, iç yapıya ait içeriğidir.

Diyalektiğin, karşıtların birliği ve savaşı yasasının özü budur.

2 ÇELİŞKİLERİN ÇEŞİTLİLİĞİ

Dünyada, pekçok sayıda, çeşitli karşıtlar birbiriyle çelişmektedir. Her günkü hayatımızda, bunlarla sürekli olarak karşılaşırız. Çeşitli bilimler bunlarla uğraşır. Diğer bilimlerden farklı olarak, marksist diyalektik en genel çelişkileri inceler. Şimdi büyük ve önemli çelişki gruplarını, yani iç ve dış çelişkileri, uzlaşabilir ve uzlaşmaz çelişkileri ve temel olanlarla tali derecede olanları inceleyeceğiz.

İç ve Dış Çelişkiler

Marksist diyalektik herşeyden önce iç çelişkilerle dış çelişkilerin birbirinden ayırdedilmesini gerektirir.

İç çelişkiler, belirli bir nesne içindeki karşıt yönlerin karşılıklı etkileşimi yada savaşıdır. Dış

çelişkilerse, belirli bir nesnenin çevresindeki ortamla, bu ortamda yer alan nesnelerle olan çelişkili ilişkileridir.

Marksist diyalektiğin düşmanları, gelişmede çeşitli çelişki gruplarının rolünü olduğundan başka türlü göstermeye çalışırlar. İç çelişkilerin tayin edici rolünü inkar eder, dış çelişkilerin evrimin tek kaynağı olduğunu kabul ederler. Örneğin, onlarca toplumun gelişmesinin kökeni, sınıfların savaşı değil, toplumla doğa arasındaki çelişkidir. İnsanla doğa arasındaki ilişkilerin, insanın doğa üzerindeki egemenliğinin derecesinin bile toplumdaki sınıf ilişkilerine, toplumsal rejimin karakterine bağlı olduğunu anlamak istemezler.

Gerçeğin maddi nesne ve olaylarında, hem iç hem de dış çelişkilere rastlanır. Fakat önemli olan, nesnenin iç çelişkileridir. Hareketin kaynağını oluşturan herşeyden önce bunlardır. Marksist diyalektik, hareketi, maddenin **kendi kendine hareketi**, itici güçleri, gelişmekte olan nesne ve olayların içinde bulunan bir iç hareket olarak kabul eder.

Gerçeğin çeşitli alanlarındaki gelişmenin kaynağı olarak daha önce sözünü ettiğimiz maddenin tanecik ve dalga özellikleri, çekme ve itme kuvvetleri, özümleme ve özümlenenlerin parçalanıp dışarı atılması ve daha başka karşıtlar, dıştan gelmez, nesne ve olayların kendilerinde vardır.

İç çelişkiler, nesnenin görünümünü, yapısını belirleyen gelişimin kökenidir. Bu çelişkiler olmaksızın, nesne ne ise o olamaz. Örneğin, atom, pozitif elektrik yüklü çekirdekle negatif elektrik

yüklü elektronların karşılıklı etkileşimi, savaşı olmaksızın varolamaz, özümleme ve özümlenenlerin parçalanması olmadan organizmanın yaşaması düşünülemez.

Bütün dış etkiler, daima nesnenin iç çelişkilerine yansır ve bu da iç çelişkilerin evrimdeki tayin edici rolünü gösterir. Ortamdaki her türlü değişmeler, organizmaların gelişiminde bir itici etki yaratır. Fakat gelişmenin alacağı yön ve sonuçları organizmaya özgü olan özümleme ve özümlenenlerin parçalanıp dışarı atılması arasındaki karşılıklı etkileşime, yani organizmanın bir özelliği olan metabolizmaya bağlıdır.

Toplumsal evrimin kaynağı, toplumun kendi içinde, onu kargaşalıklar içinde bölen iç çelişkilerde bulunur. Herhangi bir ülkenin gelişiminin alacağı yön ve burada kurulacak rejim, iç sınıf çelişkilerinin nasıl çözüleceğine bağlıdır. SBKP programı şöyle der: «Devrim ısmarlama yaptırılamaz. Bir halka dışarıdan zorla kabul ettirilemez. Kapitalizmin derin iç ve uluslararası çelişkilerinin sonucudur.»

Elbette ki birçok hallerde, rejim, dıştaki gerici güçlerin zoruyla kabul ettirilmiştir. Fakat böyle bir rejim uzun ömürlü olmaz, ilk ciddi güçlükler karşısında yıkılır gider.

İç çelişkilerin tayin edici rolünü kabul eden materyalist diyalektik, dış çelişkilerin gelişmedeki önemini de inkar etmez. Çok kez bunlar gelişmenin zorunlu koşulunu oluştururlar. Örneğin, toplumla, insanın maddi ihtiyaçlarını sağladığı doğa arasındaki çelişki için bu böyledir.

Dış çelişkiler gelişmede ya katkıda bulunur, yada onu durdurur, gelişmeye çeşitli nüanslar

ve biçimler kazandırır, fakat tümüyle evrimin gidişini genellikle tayin edemezler. SSCB'de proletaryayla yenilmiş fakat henüz hayatta olan burjuvazi arasındaki uzlaşmazlık gibi iç çelişkilerin doğru çözümü, sosyalizmin zafere ulaşmasında tayin edici rol oynamıştır. Sovyetler Birliği, sovyetler cumhuriyetinde kapitalist düzeni yeniden kurmak için her yolu deneyen kapitalist ülkelerle olan dış çelişkilere rağmen sosyalizm yolunda ilerledi. Politik boykotlar, ekonomik ablukalar, dış müdahaleler, pekçok silahlı provokasyon ve sonunda nazi işgali ülkenin gelişmesini büyük ölçüde etkilediyse de başarılı ilerleyişini durduramadı.

Bütün nesne ve olayların gelişimini belirleyenin iç çelişkiler olması nedeniyle pratik etkinlikte herşeyden önce bunlar bilinmeli ve çözümlenmelidir. Diğer yandan evrimde önemli bir rol oynayan dış çelişkileri de gözden ırak bulundurmamalıdır. Ancak iç ve dış çelişkilerin karşılıklı bağlılığı, karşılıklı etkileşimi şaşmaz bir şekilde hesaba katılabilirse başarıya erişilebilir.

Uzlaşabilir ve Uzlaşmaz Çelişkiler

Uzlaşabilir ve uzlaşmaz çelişkilerden söz ederken herşeyden önce toplumsal olaylar düşünülmelidir. Özel uzlaşmazlık biçimlerinin canlı organizmaları, çeşitli tipten bakterileri, et yiyen ve ot yiyen hayvanları, bazı bitki organizmalarını böldüğü doğrudur, fakat bu uzlaşmazlıkları toplumsal uzlaşmazlıklarla karıştırmamalıyız.

Uzlaşmaz çelişkiler temelden karşıt olan sı-

nıfları birbirine düşürür. Bunlar, sınıfların yaşama koşulları, amaçları, görevlerinin birbirine şiddetle karşıt oluşuyla belirlenmiş en canlı ve en belirgin çelişkilerdir. Bu çelişkilerin ayırıcı özelliği, bunların içinde yer aldıkları toplumsal rejim çerçevesinde çözülememeleridir. Uzlaşmaz çelişkiler, derinleşip şiddetlenerek çatışmalara, şiddetli kavgalara yol açarlar. Bunları ancak toplumsal devrim yatıştırabilir.

Kapitalist dünyada burjuvazi ile proletarya arasındaki çelişki özellikle canlı ve derindir. Bu uzlaşmazlık, bu sınıfların toplum içindeki nesnel durumlarına bağlıdır. Burjuvazi bütün üretim araçlarına sahiptir ve bunun sonucu olarak toplumda üretilen maddi değerlerin dağılımında aslan payı ona düşer. Bu sınıf, politik bakımdan egemendir ve kültürün bütün nimetlerinden yararlanır. Proletarya üretim araçlarına sahibolmadığından, burjuvazinin çıkarına çalışmaya zorlanmıştır. Bütün maddi değerlerin yaratıcısı olduğu halde, bunlardan yok denilecek kadar küçük bir pay alır. Gerçekte, politik hakları yoktur, kültür ve bilimin kazançlarından yararlanamaz.

Burjuvaziyle proletaryanın çıkarları birbirine tam anlamıyla karşıttır: burjuvazi egemenliğini sonsuza kadar sürdürmek, proletarya ise sömürüden kurtulmak ister. Aralarında, kaçınılmaz olarak sosyalist devrime varan amansız bir sınıf savaşı başlar. Demek oluyor ki, sınıf savaşı ve sosyalist devrim, kapitalizmin uzlaşmaz çelişkilerinin üstesinden gelmenin özel bir biçimidir.

Burjuvazinin ideologları ve revizyonistler,

çağdaş kapitalist toplumda sınıf uzlaşmazlığının varlığını inkar ederler.

Fakat gerçekte, günümüzde, kapitalizmin uzlaşmaz çelişkileri ortadan kaybolmak şöyle dursun, üstelik daha da şiddetlenmiştir. Bu çelişkiler vardır ve sosyalizmin zaferinden sonra ortadan kalkana kadar varolacaklardır.

Uzlaşabilir çelişkiler temel ve en başta gelen çıkarları bir olan toplumsal grupları böler. Bu tür çelişkiler, toplumsal devrim olmadan, yavaş yavaş çözüme ulaştırılabilir. Örneğin, işçi sınıfıyla köylülük arasındaki çelişkiler böyledir. Kapitalist rejimde, şehir kırı sömürür, bu yüzden köylü, bir noktaya kadar şehre olan hıncını işçiye yöneltir. Köylü bir mülkiyete sahiptir (toprak, at, tarım araçları, vs.), bunları korumakta çıkarı vardır. İşçiyse bütün bunlara sahip değildir. Köylünün, emeğinin ürününü daha pahalı satmak istediği pazarda, çıkarı işçininkiyle çelişir. Bütün bunlar, birarada ele alınınca, kapitalist düzende, işçi sınıfıyla köylülük arasında belirli bir çelişki yaratır.

Fakat, ayrıntıda çelişkili de olsa, işçi ve köylülerin çıkarları temelde birdir. Her iki sınıf da sömürülmektedir. Sömürüye son vermek istemektedirler ve bu temel konuda çıkarları aynıdır. Hayati çıkarlarının ortaklığı, kapitalist rejime karşı mücadelede, işçi sınıfıyla köylülüğün ittifakı için nesnel bir temel yaratır.

İşçilerle köylülerin çıkar birliğini hesaba katan Sovyetler Birliği Komünist Partisi onları, kapitalizmi yıkan büyük bir güç halinde birleştirdi. Kapitalizmin mirası olan işçi sınıfıyla köylülük arasındaki çelişkilerin daha sonra, sosyalist

kuruluş döneminde, sosyalizm için mücadelede birliğin daima daha sağlam, yıkılmaz olması gerektiği zamanda üstesinden gelindi.

Daha aşağıda ayrıntılarıyla sözedeceğimiz sosyalist toplumun çelişkileri yine aynı şekilde uzlaşabilir çelişkilerdir.

Temel ve Tali Derecedeki Çelişkiler

En basitinden en karmaşığına kadar nesneler ve olaylar bir tek değil, pek çok çelişkiler içerirler. Bu çelişkilerin çokluğu karşısında işin içinden çıkmak için, başlıca, temel olanını ayırmak gerekir. Temel çelişki evrimde tayin edici, birinci planda bir rol oynar, bütün diğer çelişkiler üzerinde etkisini gösterir.

Bir kimyasal sürecin tayin edici, temel çelişkisi, atomların bileşmesi ve ayrışması arasındaki çelişkidir, biyolojik bir sürecinki ise metabolizmaların çelişkili karakteridir, vs. Olağanüstü karmaşık karakteri ve çok çeşitli yönleriyle diğer olaylardan ayrılan toplumsal hayatta da temel çelişkiyi bulmak özellikle önemlidir. Bu bulunduktan sonra, öncü sınıflar, marksist partiler doğru politikayı daha kolaylıkla saptayabilir, pratik çalışmayı daha etkili biçimde örgütleyebilirler.

Çağdaş toplumu ele alalım: çok sayıda çelişkileri vardır. Bütün kapitalist ülkelerde, üretim sürecinin toplumsal karakteriyle mülkiyetin özel biçimi, emek ve sermaye arasındaki uzlaşmazlık-

larla karşılaşılır. Kapitalist ülkeler, gruplaşmalar, bloklar arasında da çelişkiler vardır.

Bu çelişkiler kalabalığı arasında tayin edici, temel olan hangisidir?

Bütünüyle ele alınan çağdaş toplumlar için, bir yandan dünya sosyalist sisteminin cisimleştirdiği sosyalizmin güçleriyle diğer yandansa emperyalizmin gerici güçleri arasındaki çelişki, temeldir. Bundan böyle, bu çelişki insanlık için evrimin temeli olacaktır. Bu temel çelişki iki çizgi, iki tarihi eğilim içerir. Dünya sosyalist sisteminin temsil ettiği çizgi, ilerleme, barış ve yaratıcılık eğilimidir. Emperyalizmde kişileşen diğeri ise, gericilik, baskı ve savaş eğilimini temsil eder.

Sosyalizmle emperyalizm arasındaki çelişki, tarihin bütün yürüyüşü üzerinde çok büyük bir etki yapar. Kapitalist ülkelerdeki sınıf savaşlarını, sömürge halkları ve bağımlı halkların kendilerini ezenlere karşı yaptığı mücadeleyi, kapitalist ülkeler arasındaki çelişkileri etkiler. Dünya sosyalist sisteminin varlığı, artık halkların egemenlik haklarını ceza görmeksizin ayakları altında çiğneyemeyecek olan emperyalistlerin yeni bir dünya savaşı çıkarmalarına ciddi bir engeldir, bu sistemin varoluşu bile kapitalist ülkeler emekçilerine davalarının haklı olduğu güvenini verir ve sömürücülere karşı savaşlarında güçlerini kat kat artırır. Sosyalist sistemin ekonomik, politik ve kültürel gelişmedeki başarıları ölçüsünde dünya arenasındaki etkisi de büyür. Bu nedenle marksist partiler pratik etkinliklerini düzenlerlerken, günümüzün bu önemli çelişkisini, sosyalist güçlerin sürekli büyümesini ve em-

peryalizmin güçlerinin zayıflamasını gözönünde bulundururlar.

Çağımızın temel çelişkisi, yani sosyalizmle emperyalizmin çelişkisi, kapitalist dünyayı etkileyen şiddetli çelişkilerin önemini azaltmaz. SBKP programının belirttiğine göre «... Dünya emperyalist sistemi şiddetli ve keskin çelişkilerle sarsılmaktadır. Emekle sermaye arasındaki uzlaşmazlık, halkla tekeller arasındaki çelişkiler, tırmanan militarizm, sömürge sisteminin dağılması, kapitalist ülkeler arasındaki çelişkiler, genç ulusal devletlerle yaşlı sömürgeci güçler arasındaki çatışmalar ve çelişkiler ve hepsinden önemlisi dünya sosyalizminin hızla gelişmesi emperyalizmi baltalar ve çökertir, zayıflatır ve yıkıma götürür.»

Temel çelişkilerle tali çelişkileri, iç ve dış, uzlaşabilir ve uzlaşmaz çelişkileri ayıran mutlak bir sınır yoktur. Gerçekte bunlar içiçe girer, birbirine dönüşür, evrimde farklı bir rol oynarlar. O halde, her bir çelişki somut biçimde ele alınmalı, içinde bulunduğu koşullar ve oynadığı rol hesaba katılmalıdır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi toplumsal evrimin çelişkilerini tarihi koşulları hesaba katarak somut biçimde ele alır. temel olanları saptar, bunları çözmek için gerekli güçleri ve araçları kullanır. Daha Sovyetler kurulur kurulmaz, en ileri politik iktidarla çarlık Rusya'sından miras kalan geri ekonomi arasındaki çelişki kendini şiddetle duyurdu. Bu çelişki, sanayileşme mücadelesi sırasında çözüldü. Sanayideki ilerlemeler, sosyalist endüstri ile küçük köylülerin geri tarımları arasındaki çelişkiyi gittikçe daha

keskinleştiriyordu. Bu çelişki de, halkın ve partinin çabaları ve kırda kollektifleşme sayesinde çözüldü. Bu çelişkilerin üstesinden gelinmesi, SSCB'de sosyalizmin kurulmasında tayin edici bir etki yaptı.

3 SOSYALİST TOPLUMUN ÇELİŞKİLERİ VE ÜSTELERİNDEN GELME YOLLARI

SSCB'de sosyalizmin zaferi sömürücü sınıfları ve insanın insan tarafından sömürülmesini doğuran sebepleri ortadan kaldırdı, şehirle kır arasındaki karşıtlığı tasfiye etti, kafa emeğiyle kol emeğinin karşıtlığını kaldırdı. Sovyet halkının toplumsal, politik ve ideolojik birliği, işçilerin, köylülerin ve aydınların temel çıkarlarının birliği sayesinde kuruldu. Sovyetler birliği halklarının dostluğu kuruldu ve sağlamlaştı. Komünizme doğru ilerleme bu birliği, bu karşılıklı yakınlaşmayı, ulusların, toplumsal grupların, bu zenginleşmesini, farklılıkların bu silinişini güçlendirdi. Bununla birlikte bu, sosyalizmde çelişkiler olmayacağı anlamına gelmez. Sosyalist toplum sürekli olarak gelişir ve gelişmenin olduğu her yerde eski ile yeni, doğan ile çöküp giden daima birarada vardırlar ve o halde bunlar arasındaki savaş da sürer. Lenin, «Uzlaşmazlık ve

çelişki, hiç de aynı şey değildir. Sosyalizmde birincisi kaybolur, ikincisi ise varlığını sürdürür,» (*) diyordu.

Lenin, sosyalizmde çelişkilerin varolduğuna işaret etmekle kalmaz, onların önemli bir özelliğini de gün ışığına çıkarır: sosyalist toplumda düşman sınıfların ve sömürünün olmamasıyla ve insanları birleştiren, biraraya toplayan kollektif mülkiyetle açıklanan uzlaşabilir karakterleri. N. Kruşçev, sosyalist toplumdaki çelişkiler, sosyalist ekonominin hızlı atılımı ve halkın maddi ve kültürel ihtiyaçlarındaki artmaya bağlı, giderek büyüyen güçlüklerin yarattığı çelişkilerdir, diyordu. Bunlar yeni ile eski arasında, ilerici ile gerici olan arasındaki çelişkilerdir.

Sosyalist toplumun çelişkileri, komünist parti ve sovyet hükümetinin rehberliğinde tüm emekçilerin çabalarıyla çözülür. Bilim temeli üzerine kurulmuş partinin doğru politikası, parti ile halkın birliği, halkın, partinin ve hükümetin kararlarını desteklemesi sayesinde bunların üstesinden gelinir. Böylece sosyalizmin çelişkileri çatışmalara dönüşmez, kargaşalık yaratmazlar. Kapitalist rejimde çelişkilerin çözümü kapitalizmin ölümü demek olduğu halde, sosyalizmde bunların törpülenmesi rejimi güçlendirir, ülkenin komünizme doğru, zafere doğru yürüyüşünü garantiler.

Sosyalizmde toplumsal üretime özgü, özellikle üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki bazı çelişkiler hala vardır.

(*) Lenin'den Derleme, c. XXI., 1931 s. 375 (Rusça Baskı).

Sosyalist toplumun evrimi sırasında durmadan büyüyen ve gelişen ulusal ekonomi ile eskimiş yönetim yöntemleri arasında da çelişkiler ortaya çıkar, bu çelişkiler de törpülenir. Bu şekil ve yöntemlerden bazıları eskiden olumlu bir rol oynamış olmakla birlikte, yeni koşullarda, hayatın gerektirdiklerine karşılık vermekten çıkarlar ve gelişmeyi durduran bir fren halini alabilirler. Eskimiş yöntemlerin yerine, yeni, daha mükemmel ve daha etkili yöntemler getirilmesi zorunluluğu buradan doğar. Böylelikle 1957'de parti ve hükümet sanayi ve yapımın yönetimini yeniden örgütleme gibi önemli bir karar aldı: Merkezi bakanlar sistemi yerine ekonomik bölgelerde sovnarkozlar kuruldu. Böylece sanayi ve yapımın ulaştığı düzeyle bunların ortaya çıkardığı dev görevler ve eskimiş yönetim sistemi arasındaki çelişkiler çözüldü. Bu yeni örgütlenme ulusal ekonomiye güçlü bir atılım kazandırdı.

Sovyet halkının büyük çoğunluğu komünist kuruluşa etkin olarak katılır. Fakat eskiye bağlı olan kimseler, eski üretim yöntemleri ve tekniklerin taraftarları da vardır. Hâlâ kapitalizmin kalıntılarını sürdürenler bile görülür. Bunların çıkarları ve eylemleri toplumun çoğunluğunun çıkarlarına karşıttır, komünist kuruculuğu engeller. Halkın ve komünist partinin gayretleri sayesinde, bunlar yeniden eğitilirler, en gerici olanları cezalandırılır.

Sovyet toplumunun ezici çoğunluğu ile geçmişe bağlı bazı kimseler arasındaki çelişkilerin sosyalist rejimin yapısı sonucu olmayıp kapitalizmin mirası ve etkisi olduğuna, ideolojik çalışmanın ve eğitim çalışmasının bazı yanlışları yü-

zünden ortaya çıktıklarına dikkat edelim. Bunlar kısa sürelidir, komünizmin zaferi bunları ortadan kaldıracaktır.

Sosyalizmin çelişkileri nasıl ortaya konur ve nasıl çözülür?

Eleştiri ve özeleştiri sosyalist toplumun çelişkilerini ortaya koymanın bir yöntemi ve aracıdır. Fakat çelişkiler saptandıktan sonra eleştiri ve özeleştiri bunları çözmeye yetmez. Tümüyle halk bunların üstesinden gelmeye katılmalıdır, bunun için de parti ve devletin bir örgütlenme ve doğru eğitim çalışması gereklidir. Üretimin sürekli gelişmesi ve mükemmelleşmesi, insanların komünizmin kuruluşuna etkinlikle katılmaları, partinin her alanda sovyet yurttaşlarını eğitmek için yaptığı kusursuz çalışma, sosyalist toplumun çelişkilerini çözmenin başlıca yollarıdır.

İç çelişkilerden başka, sosyalist devlet ve bütün sosyalist kamp bu günün koşullarında, dünya kapitalist sistemiyle çelişkidedir. Dıştan olmakla birlikte bu çelişki sosyalist ülkelerin gelişimi üzerinde büyük bir etki yapmaktadır. Öyleyse bunu küçümsememeliyiz. Sovyetler Birliği ve bütün sosyalist ülkeler barış içinde birarada yaşama politikası temeline dayanarak barışçı yollarla bu çelişkiyi çözmeye çalışırlar. Yeni bir termonükleer savaş insanların büyük fedakarlıklarını gerektirecek, insanlığı yıkıma sürükleyecek ve gelişimini ciddi şekilde frenleyecektir. Öyleyse yeni bir dünya savaşını önlemek için ve barış uğruna mücadele bütün dürüst insanlar için çok önemli bir çabadır. Barış için mücadele toplumsal ilerlemenin, sosyalist ve komünist kuruluşun başarılarının vazgeçilmez koşuludur.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

NİCELİKSELİN NİTELİKSELE DÖNÜŞMESİ YASASI

Niceliksel değişmelerin, niteliksel değişmelere dönüşmesi yasası, evrimin meydana geliş tarzını, bu sürecin mekanizmasını ortaya koyar.

Bu yasanın özünü anlamak için, nicelik ve niteliğin ne olduğunu belirlemekle işe başlayalım.

1 NİCELİK VE NİTELİK KAVRAMLARI

Bizi, durmadan değişen, hareket halindeki pekçok nesne ve olay çevreler. Fakat, biz bunları birbirine karıştırmaz, birbirlerinden ayırdeder ve tanımlarız. Bunlar bizim için, renksiz, kişiliksiz bir yığın değildir, herbiri kendine özgü niteliklerle diğerlerinden ayrılır.

Bir metali ele alalım: örneğin altın. Karakteristik bir sarı rengi, büyük bir dövülebilme ve tel haline getirilebilme yeteneği, belirli bir yoğunluğu ve ısı kapasitesi vardır. Altın, ne alkaliler, ne çeşitli asitler içinde erir, kimyasal bakımdan az aktiftir, havada okside olmaz. Bütün bu özellikler bir arada ele alınırsa, altını diğer metallerden ayırır.

Bir nesneyi ne ise o kılan, onu sayısız diğer nesnelerden ayırdetmemizi sağlayan, onun **niteliğidir.**

Tüm nesne ve olayların birer niteliği vardır,

bu, onları tanımlamamızı ve ayırdetmemizi sağlar. Canlı, cansızdan hangi özelliği ile ayrılır? Ortamla alışveriş yapabilme, dış etkilere karşı rasyonel tepkilerle cevap verebilme ve çoğalabilme yetenekleriyle. Bu çizgiler ve başka bazı özellikler, onun niteliğini oluşturur.

Toplumsal olaylar da nitelikleriyle diğer olaylardan ayrılırlar. Örneğin, ticari üretimin egemenliği, kapitalist mülkiyetin varlığı, ücret ve diğer bazı özellikler, kapitalizmi feodalizmden ayırır.

Nitelik, özelliklerde kendini gösterir. Bir **özellik** bir şeyin tek bir yönünü karakterize eder, nitelikse tümüyle nesne kavramını verir. Sarı renk, tel haline getirilebilme, dövülebilme, ve altının diğer karakteristikleri ayrı ayrı ele alınırsa, altının özelliklerini, tümüyle göz önüne getirildiklerinde ise, niteliğini oluştururlar.

Belirli bir niteliğin dışında, her bir nesne bir **niceliğe** de sahiptir. Nitelikten farklı olarak, nicelik, büyüklük ve hacim gibi, nesnenin içinde varolan özelliklerin **büyüklük yada gelişme derecesiyle** nesneyi karakterize eder. Genellikle, nicelik bir sayıyla ifade edilir. Nesnelerin boyutları, ağırlıkları, hacimleri, kendilerine özgü renklerinin açıklığı koyuluğu, yaydıkları sesler bir sayıyla ifade edilebilir.

Toplumsal olaylar da sayıyla karakterize edilebilirler. Her sosyo-ekonomik rejime, üretimdeki gelişmenin belirli bir düzeyi, aşaması tekabül eder. Devlet, insan gücü, ham madde kaynakları ve enerji bakımından belirli bir üretim gücüne sahiptir.

Nitelik ve nicelik birbirlerine bağlıdırlar.

çünkü bir ve aynı nesnenin yönlerini temsil ederler. Fakat bunları birbirinden ayıran ciddi farklar vardır. Bir nitelik değişimi nesneyi dönüştürür, onu başka bir nesne haline getirir, fakat belirli sınırlar içindeki nitelik değişmeleri nesnede gözle görülür bir dönüşüme yolaçmazlar. Kapitalizmin temel çizgisi olan kapitalist mülkiyet ortadan kaldırılırsa ve yerine sosyalist mülkiyet getirilirse, değişik nitelikli yeni bir rejim olan sosyalizm kapitalizmin yerini almış olur. Fakat kapitalist mülkiyet küçük bir tekeller grubunun yada burjuva devletinin elinde toplanır, merkezileşir yada yoğunlaşırsa ki bu bugünkü kapitalist dünyada çok kez görülmektedir, bununla rejim kapitalist olmaktan çıkmaz.

Nitelikle niceliğin birliğine **ölçü** denir. Ölçü, içinde nesnenin ne ise o olarak kaldığı bir çeşit sınır, yada çerçevedir. Ölçünün gözetilmemesi, nesnenin niteliksel yönleriyle niceliksel yönlerinin bu belirli bileşiminin değişmesi, nesnede bir değişime, bunun başka bir nesneye dönüşmesine yolaçar. Örneğin sıvı cıvanın sıcaklık ölçüsü —39° dan + 357° ye kadar değişir. —39° derecede cıva donar, + 357° de ise kaynamaya başlar, buhara dönüşür. Ayrıca nitelik ve nicelik etkenleri toplumsal olaylarda da görülür. Örneğin komünizmin maddi ve teknik temeli yalnızca üretimin olağanüstü artmasıyla değil, niteliksel özelliklerle de karakterize edilir. Bu özellikler, üretimin genel ve toplam elektriklendirilmesi, imalat süreçlerinin bütünüyle ve giderek daha tam makinalaştırılması ve otomatikleştirilmesi, yeni enerji kaynaklarının kullanılması, yeni hammaddeler ve malzemelerden yararlanıl-

ması. bilimle üretimin organik olarak birbirine bağlanması, vs.dir.

Bilgi edinme ve pratik çalışma için, olayların nitelikleri ve nicelikleri arasındaki birliğin gözönünde bulundurulması temel bir unsurdur.

2 NİCELİKSELDEN NİTELİKSELE GEÇİŞ (SIÇRAMA) EVRİMİN BİR YASASIDIR

Daha önce söylediğimiz gibi, bazı sınırlar içinde, nicelikteki bir değişme niteliksel değişmeler yaratmaz. Fakat ölçü gözetilmez, ve niceliksel değişmelerde bu çerçevenin dışına çıkılırsa o zamana kadar çok küçük sanılan bu değişmeler nitelikteki köklü dönüşümlere yolaçarlar. Nicelik niteliğe dönüşür. «Evrim sırasında, belirli bir düzeye erişen basit nicelik değişimleri nitelik farklarına götürür», diye yazıyordu Karl Marx. (*)

Nicelikselden niteliksele geçiş maddi dünyanın evriminin genel bir yasasıdır.

Bu yasanın genel karakterini belirtmek için, gerçek dünyanın çeşitli alanlarındaki etkisini gösterelim.

(*) Karl Marx. Kapital, Bütün Eserleri, Editions Sociales, Paris, 1959. c. 1, s. 302.

Bugün fizik «elemanter» taneciklerin, nite liksel olarak farklı başka taneciklere dönüşebildiğini ortaya koymuştur. Bu dönüşümler daima birtakım niceliksel birikimler sonucu meydana gelir: Bu dönüşümler ancak tanecikler yeterince yüksek belirli bir enerji yedeğine sahipse meydana gelir.

Maddenin çok çeşitli dönüşümleri arasında, bir fiziksel halden diğer bir fiziksel hale geçiş (örneğin katı halden sıvı hale, yada sıvı halden gaz haline geçiş vs.) nicelikten niteliğe dönüşüm yasasının çok yaygın bir uygulamasıdır. Su 100° nin üstüne kadar ısıtılırsa, niteliği değişir: buhar haline gelir. Buhar sudan farklı niteliklere sahiptir; örneğin tuz, şeker gibi maddeleri çözemez, oysaki bunlar suda çözülebilirler.

Bu yasa özellikle kimyasal süreçlerde etkisini gösterir. Mendeleyev'in kimyasal elementlerin periyodik yasası, elementlerin niteliklerinin atomlarının çekirdeğindeki pozitif yükün niceliğine (miktarına) bağlı olduğunu ortaya koymuştur.

Bazı sınırlar içinde, çekirdek yükündeki niceliksel değişmeler niteliksel değişimler yaratmaz, fakat belirli bir düzeyde, bu nicelik değişimleri sayesinde yeni elementler oluşur. Örneğin atom ağırlığında nükleer yükte kayıp meydana getiren radyo aktif parçalanma sırasında, uranyum sonunda çok başka yapıda bir element olan kurşuna dönüşür. Genellikle kimya maddelerin; niceliksel değişmeler sonucu meydana gelen niteliksel dönüşümlerinin bilimidir. Örneğin, bir oksijen molekülü 2 atom içerir. Fakat bu molekü-

le bir oksijen atomu daha eklenirse yeni bir kimyasal madde olan ozon elde edilir.

Nitelik değişmeleri organik dünyada da meydana gelir, ancak niceliksel değişimlerin niteliksel dönüşümlerle sonuçlandığı koşulları yakalamak burada daha güçtür. Sovyet bilim adamı Trofim Lisenko bitkilerin evrimleri sırasında iki aşama geçirdiklerini ortaya koymuştur: olgunlaşma ve ışık dönemleri. Bir niteliksel aşamadan diğerine geçiş, ısı, nem ve çevredeki ışığın niceliğinde (miktarındaki), değişmelere bağlıdır.

Bu yasa toplumsal evrimde de etkisini gösterir. Örneğin toplumsal rejimin köklü bir değişimi, sosyalist bir devrimle kapitalizmden sosyalizme geçiş belirli niceliksel öncüllere sahiptir: Kapitalist düzende üretim güçlerinin artması, üretimin toplumsal karakterinin belirginleşmesi, devrimci proletaryanın sayısal bakımdan çoğalması, vs.

Nesnel gerçek yalnız nicelikselden niteliksele geçişten ibaret kalmaz, bunun tersi olan süreç de bilinir: Nitelik değişimlerinin etkisiyle niceliğin yükselmesi. Örneğin, toplumsal rejimin köklü bir niteliksel değişimi olan kapitalizmin yerine sosyalizmin geçişi, niceliksel belirtilerde esaslı bir değişmeye yolaçar: Sanayi ve tarım üretimi hacminin büyümesi, ekonomik ve kültürel gelişimin temposunun hızlanması, ulusal gelirin, ücretlerin, vs. artması, vs.

O halde nitelikteki değişmelerle nicelikteki değişmeler birbirlerine bağlıdır ve birbirlerini etkiler.

Evrimde Sürekliliğin ve Kesintinin (sıçramalar) Birliği

Nicelikteki değişmeler göreli olarak yavaş ve kesintisiz olduğu halde nitelik değişmeleri kesintilidir, sıçramalar halinde gerçekleşirler. O halde evrimin birbirinden farklı olan, fakat birbirine bağlı bulunan iki şekil yada halin birliği olduğu anlaşılıyor: Bunlar süreklilik ve kesintidir (sıçramalar) (*). Gelişmede süreklilik, yavaş, farkedilmez bir nicelik birikimi aşamasıdır. Bu niteliği etkilemez, fakat sürecin büyüme yada küçülme oluşuna bağlı olarak nicelikte önemsiz değişmeler yaratır.

Kesinti yada sıçrama sayesinde eskinin yeniye dönüştüğü az yada uzun bir süre, bir periyod içerisinde nesnenin niteliğinde köklü değişmeler meydana gelir. Ağır, yavaş nicelik değişimlerinden farklı olarak sıçrama az çok ani, göreli olarak hızlı nitelik değişmelerini gösterir. Bu değişmeler oldukça hızlı meydana gelir. Hatta nitelik dönüşümleri dereceli bir geçiş şeklinde bile olsa bu böyledir.

Bir takım taneciklerden başka «elemanter» taneciklerin doğması, maddelerin fiziksel hallerinin değişmesi, yeni bir kimyasal elementin oluşması, daha önce varolmayan bir bitki yada hayvanın ortaya çıkması, yeni bir toplumsal düzenin meydana gelmesi, bütün bunlar evrimde

---

(*) Süreklilik ve kesinti yalnız evrimin değil maddenin halinin de özelliğidir. Bildiğimiz gibi madde, hem dalga özelliğine (sürekli) hem de tanecik özelliğine (kesintili) sahiptir

sıçramaları oluştururlar. Bütün sıçramalar belirli bir niceliksel birikimin sonucudur.

Eskinin, yeninin ve ilerici olanın lehine bir sıçrama sonucunda ortadan kalkması ölçüsünde, bu sıçrama evrim için büyük bir önem kazanır.

Özellikle toplumun evriminde sıçramaların önemi büyüktür. Toplumun evriminde sıçramalar çoğu kez zamanı geçmiş rejimi ortadan kaldıran ve toplumsal ilerlemenin engellerini yıkarak yeni bir rejimi kabul ettiren bir toplumsal devrim şeklini alırlar.

Evrim daima nicelikteki (süreklilik) ve nitelikteki (sıçramalar) değişimlerin birliği içinde oluştuğundan pratikte ve bilgi edinmede bu iki aşamayı gözönünde bulundurmak çok önemlidir. Bu ikisinden birini ihmal etmek, evrim sürecini çarpıtmak, metafizik içinde saplanıp kalmak demek olur.

Metafizikçileri karakterize eden, bunların nitelikteki değişmeleri inkar etmeleri, evrimi nicelikteki ölçülemiyecek kadar küçük birikimlere indirgemeleridir. Preformizm, bu görüşün biyolojideki örneğidir. Bu görüşün temsilcileri (örneğin daha önce sözünü ettiğimiz Robinet) embriyonun tamamen evrimleşmiş, yetişkin fakat mikroskopik boyutlarda bir organizma olduğunu kabul ederler. Evrime gelince, bu sadece bu embriyonun boyutlarının büyümesinden ibaret basit bir büyüme olayıdır, derler. Gerçekte ise, embriyon gelişirken derin niteliksel değişmeler geçirir.

Burjuva ideologları, örneğin revizyonistler de toplumsal evrimi açıklamaya çalışırlarken bu

görüş noktasından hareket ederler. Toplumsal evrimi sıçramasız, devrimci sarsıntılara uğramayan bir süreklilik olarak kabul ederler. Böylece toplumsal devrimin zorunluluğunu inkar etmiş olurlar. Nicelikteki değişmeleri küçümsemek, evrimi sıçramalara, sürekliliğin kopmasına indirgemek de aynı derecede yanlıştır. Örneğin, XIX. yüzyılda yaşamış bir fransız bilgini olan Cuvier böyle yapıyordu. Cuvier'e göre, yeryüzünü birbiri ardısıra evsanevi tufanlar yıkıp geçirmekte ve bunun sonucunda eski bitki ve hayvan türleri ortadan kalkmakta, yerlerine yenileri gelmektedir. Cuvier, eski türlerle yeni türler arasındaki her türlü ilişkiyi inkar ediyordu.

Nicelikteki değişimlerin inkarı, marksizme düşman bir küçük burjuva akımı olan anarşizmin teorik temelidir. Anarşistler güçleri toplamak, kitleleri örgütlemek, kitleleri devrimci savaşlara hazırlamak gibi uzun ve güç bir çalışmaya burun kıvırıyorlardı. Anarşistlerin taktikleri işçi hareketine çok büyük zarar veren maceralar ve komplolardı.

Marksist diyalektik, sürekli ve sıçramalar halindeki gelişmenin birarada düşünülmesini gerektirir. Toplumsal evrimin bu iki biçiminin gözönüne alınması özellikle önemlidir. Sıçrama ve devrim evrimde üstün bir rol oynadığından, kapitalizmden sosyalizme geçiş ancak kapitalist rejimin niteliksel dönüşümüyle, yani bir sosyalist devrimle gerçekleşebilir, yoksa yavaş niceliksel değişimlerin birikimiyle değil.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi tutarlı bir devrimci partidir. Bütün tarihi bunun kanıtıdır. İlk adımlarından başlayarak toplumun devrimci

dönüşümü çalışmalarına girişti ve bunun sonucu Rusya'da kapitalizmin ortadan kalkması ve yeni, sosyalist rejimin zaferi oldu. Komünist Partisi bugün Sovyetler Birliği halkını komünizmin zaferi için mücadelede yönetmektedir.

Fakat önceden bir hazırlık olmaksızın devrim olamaz. Bu nedenle, parti devrimci dönüşümleri özenle hazırlıyor, güçleri biraraya topluyor, devrim için gerekli önkoşulları yaratıyordu. Büyük Ekim Sosyalist Devriminin hazırlanışı ve gerçekleşmesi bunun örneğidir. En güç koşullar içerisinde, çarlık düzeninde, parti işçileri örgütlüyor, onları ideolojik bakımdan çelikleştiriyor, güçleri biraraya topluyor, etkisini geniş emekçi tabakaları arasında yayıyordu. Bir kez devrimci dönüşüm için gerekli koşullar biraraya gelince, parti işçi sınıfını ve müttefiklerini cesaretle savaşa soktu.

Demek ki, niceliksel ve niteliksel özellikler bütün nesne ve olaylar için sözkonusudur. Nicelik ve nitelik birbirine bağlıdır ve evrim sırasında, önce gözle görülmeyecek kadar küçük, dereceli olan nicelik değişmeleri, köklü nitelik değişimleri halini alırlar. Bu geçiş sıçrama şeklinde olur.

Niceliğin niteliğe dönüşmesini gösteren diyalektiğin yasasının özü budur.

Daha önce gördüğümüz gibi sıçrama, bu dönüşümün evrensel, zorunlu şeklidir. Fakat dünyada nesneler ve olaylar çok çeşitlidir, sıçramalar da böyledir. Sıçramaların çeşitliliği sorunu üzerinde ayrıntıları ile duralım.

3 BİR NİTELİKTEN BİR BAŞKASINA GEÇİŞİN ÇEŞİTLİ BİÇİMLERİ

Bir sıçramayı karakterize eden, bunun ani bir dönemeç, yeni niteliğin oluşumu şeklinde olmasıdır. Oysaki, çeşitli nesnelerde, bu dönemeç, eski nitelikten yeni niteliğe geçiş başka başka şekillerde meydana gelir, değişik biçimler alır. Bir sıçramanın şekline göre, eskiden yeniye geçişin nasıl meydana geldiği anlaşılır, hızlı mı, birden bire mi, bütünüyle mi, yoksa dereceli olarak, kısım kısım mı?

Bazı sıçramalar **ani** ve **hızlı** biçimde oluşur ve bu durumda eskinin yeniye dönüşmesi birdenbire, bütünüyle, eksiksiz olur. Başka sıçramalar daha az hızla meydana gelir, pek birdenbire olmazlar: Eski, bütünüyle yeniye dönüşmez, birdenbire de dönüşmez, bu dönüşme kısım kısım olur: Eskinin unsurları **dereceli olarak** ortadan kaybolurken yeninin unsurları da onların yerini yine dereceli olarak alır. Bu tür bir sıçramayı, yani niteliğin dereceli dönüşümünü, de-

receli niceliksel birikimle karıştırmamalıdır. Gerçekte böyle bir sıçrama, en büyük nicelik değişimlerinden bile daha hızlı ve daha önemli bir değişmedir. Diğer yandan, nicelikteki dereceli değişimler sıçramayı, nesnenin yapısını etkilemez, halbuki dereceli de olsa bütün sıçramalar daima evrimde tayin edici bir dönemeçtir, nesneyi değiştirir, nesne nitelik bakımından yeni, farklı bir şekle dönüşür.

Sıçramanın biçimi neye bağlıdır?

Herşeyden önce evrimleşen olayın **karakterine.** Her olayın kendine özgü bir başka olaya dönüşme şekli vardır. Örneğin, «elemanter» taneciklerin dönüşümü patlama şeklinde olur. Ani bir patlamanın meydana gelmesi için yeterince büyük enerji taşıyan bir elektronla bir pozitronun çarpışması yeter, bu patlama başlangıçtaki taneciklerin başka taneciklere (fotonlara) dönüştüğünü gösterir. Kimyasal elementlerin başka elementlere dönüşmesi, atom çekirdeği yükü küçüldüğü yada büyüdüğü zaman, yine böyle hızla olur.

Organik doğada, sıçramalar genellikle dereceli karakterdedir. Yeni türlerin ortaya çıkışı, çevredeki ortama bağlıdır. Ortamsa yavaş ve dereceli olarak değişir. Bu durum, yeni bitki ve hayvan türlerinin birdenbire ortaya çıkmamalarının nedenini büyük ölçüde açıklar. Türler, uzun bir evrimin sonucudur. Bu evrim süreci içinde organizmalar kendilerini yeni ortama daha iyi uyduracak yeni özellikleri giderek yavaş yavaş kazanır ve kendilerinden sonra gelen kuşaklara iletir. Artık yeni koşullara uymayan eski özelliklerini terkederler.

İnsanın uzun bir evrimin ürünü olduğunu artık biliyoruz. Fakat insansı maymunun yavaş yavaş insan haline yaklaşmasına rağmen, bu dönüşme hayvanlar alemindeki evrimde büyük bir sıçrama, bir devrimdi. İnsan toplumunun varoluşu başlıyordu.

Sıçramanın şekli, evrimin içinde oluştuğu koşullara da bağlıdır. Örneğin, atomun parçalanmasında kimyasal elementlerin çekirdekleri daha hafif başka çekirdeklere dönüşür. Atom enerjisi ise ısı enerjisi haline geçer. Koşullara göre, bu dönüşüm ya bir patlama şeklinde (atom bombası) yada atom enerjisinin ısıya dereceli olarak dönüşümüyle (atom santrallerindeki reaktörler) meydana gelir.

Toplumsal evrimde, eskiden yeniye geçiş hızlı, ani bir şekilde de, dereceli bir şekilde de olabilir. Tarihteki en büyük niteliksel dönüm noktası olan Ekim Devrimi insanlığın gelişmesinde yeni bir çığır, sosyalizm ve komünizm çağını açmıştır. Bu devrim, hızlı, ani bir sıçrama şeklinde oldu. Bu devrim sayesinde rus proletaryası burjuvazinin egemenliğine bir hamlede, silahlı bir ayaklanma ile son verdi ve kendi iktidarını kurdu.

Örneğin SSCB'de kültür devrimi başka bir sıçrama şeklidir. Bu da bir sıçrama, yeni, sosyalist bir kültüre devrimci geçiştir, fakat birden olmamıştır. Sosyalist yapıcılığın başarılarına paralel olarak adım adım gerçekleşti. Komünist toplumun büyük yapıcılığı döneminde kültürün gelişmesi kültür devriminin tam bir başarıya ulaşması olacaktır.

Pratik etkinlik için sıçramaların karakteristiklerini bilmek önemlidir. Bunlar aydınlatılmadan, eskiden yeniye geçilemez.

Günümüzde çeşitli ülkelerde kapitalizmden sosyalizme geçiş şekilleri sorunu özellikle hararetli bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bütün ülkelerde sosyalizme geçiş ancak sosyalist devrimle gerçekleşebilir. Niteliksel sıçrama, devrim olmaksızın sosyalizme geçiş imkansızdır. Bununla birlikte devrimin alacağı yol, ülkenin gelişme düzeyine, işçi sınıfının ve müttefiklerinin güçlerine ve örgütlenmesine, geleneklere, halkın alışkanlıklarına, burjuvazinin gücüne, direnişine ve diğer iç ve dış etkenlere bağlıdır.

Sovyetler Birliği'nde ve diğer sosyalist ülkelerde sosyalizmin kuruluşu deneyi, sosyalist devrimin gelişiminin ülkelere göre değişik şekillerde olabileceğini ve gelecekte bu şekillerin daha da çoğalacağını göstermiştir.

4 SOSYALİZMDEN KOMÜNİZME GEÇİŞ SIRASINDAKİ NİTELİKSEL DEĞİŞMELERİN KARAKTERİ

Komünist toplum evrimi sırasında iki aşama geçirir: sosyalizm ve komünizm.

Sosyalizm ve komünizm bir ve aynı sosyo-ekonomik oluşumun iki aşamasıdır. Bu iki aşama birbirinden ekonomik evrimin derecesi ve toplumsal ilişkilerin olgunluğu bakımından ayrılır. Bu aşamaların ekonomik temeli ortaktır: Üretim araçlarının kollektif mülkiyeti ve bunun sonucu olarak dostluk, yardımlaşma ilişkileri, tek bir komünist ideoloji. Sosyalizmde ve komünizmde ulusal ekonominin düzenli ve uyumlu gelişimi yasası geçerlidir. Toplumsal üretimin amacı emekçilerin maddi ve kültürel ihtiyaçlarını mümkün olduğu kadar tam bir şekilde tatmin etmek olduğu gibi bu amaca ulaşmak için daha üstün bir teknik sayesinde üretimin sürekli geliştirilmesi ve mükemmelleştirilmesidir de.

Diğer yandan sosyalizmle komünizmi birbi-

rinden ayıran niteliksel şartlar vardır. Komünizm daha üst ve daha mükemmel bir aşamadır. Komünizmde yüksek düzeyde makinalaşmış ve otomatikleşmiş üretim, geniş gelişme olanakları bulur. Üretimin düzeyi o kadar yüksektir ki sosyalist paylaşım ilkesi olan «herkesten yeteneği kadar, herkese emeğine göre»den, niteliksel bakımdan yeni, komünist ilkeye geçilebilir: «Herkesten yeteneği kadar, herkese ihtiyacına göre». Emeğin karakteri büyük ölçüde değişir. Toplumun bütün üyeleri, zevklerine göre, toplumun yararına çalışma ihtiyacı duyarlar.

Komünizm zafere ulaştığında nitelik değişmeleri yalnız ekonomide meydana gelmez, toplumsal ilişkilerde, geleneklerde ve insanların bilincinde de görülür. Şehirle kır arasındaki temel farklar ortadan kalkar, daha sonra kafa emeğiyle kol emeği arasındaki ayrılıklar da kaldırılır, bütün vatandaşlar komünist toplumun emekçileri halini alırlar. Devlet ortadan kalkar, sosyalist devlet yerini kollektif komünist kendini yönetmeye bırakır, insanların bilincindeki kapitalist kalıntılar kesinlikle ortadan kalkar, hayat şekli, gelenekler değişir.

Komünizm sosyalizmden farklı olmakla birlikte, sağlamlaşan, dev maddi ve manevi gerçekleşmeler temeli üzerinde gelişen sosyalizmin normal ve zorunlu bir sonucudur. Bugünden başlayarak sovyetler toplumu komünizmin gözle görülür, hissedilir çizgilerini taşımaya başlamıştır. Emeğin ve üretim örgütlenmesinin komünist şekilleri gittikçe daha belirgin hale geliyor. Bunlar emekçi kitlelerin, teknik ilerleme, otomatikleşme ve makineleşme, herkese istediği gibi bir

iş ve etkili bir yardımlaşma olabilmesi için birbirine bağlı mesleklerin tek örgüt halinde birleştirilmesi, kollektif komünist çalışma için, hiçbir sektörün, hiçbir atölyenin, hiçbir fabrikanın geride kalmaması için mücadele uğruna hareketidir. Emekçilerin ortaklaşa beslenme, yatılı okullar, ana okulları, kreşler vs. gibi maddi ve manevi ihtiyaçlarının tatmininin toplumsal şekilleri giderek daha da yaygınlaşmaktadır.

Toplum, komünizme geçtiğinde sosyalizmin ekonomik ve kültürel alanlarda gerçekleştirdiklerini sürdürür ve mükemmelleştirir. Bu nedenle bu geçiş, toplumsal bir sarsıntı, ani bir sıçrama şeklinde olmaz, kesintisiz, dereceli olarak tamamlanır. Komünist paylaşım ilkesi örneğin, dereceli olarak, aşamalar halinde kabul edilir. **İlk aşamada** (1961'den 1970'e kadar) SBKP programının saptadığı gibi, toplum üyelerinin maddi refahı bütün emekçilere maddi rahatlığı garanti edilecektir.. **İkinci aşamada** (1971'den 1980'e kadar), komünizmin maddi ve teknik temeli bir defa yaratıldıktan sonra, bütün halka maddi değerlerin bolluğu garantilenecek ve toplum ihtiyaçlarına göre paylaşım ilkesini kabule yönelecektir. Program sosyalist paylaşım ilkesinin dereceli olarak nasıl komünist paylaşım ilkesine dönüşeceğini göstermektedir: Emeğe göre paylaşıma paralel biçimde toplum üyeleri arasında karşılıksız olarak paylaştırılan kollektif fonların sürekli olarak artması, büyümesiyle.

Şimdiden, halk arasında paylaştırılan kültürel ve maddi değerlerin büyük bir kısmı kollektif fonlardan gelmektedir. Bu fonlar eğitim, halk sağlığı, kültür hizmetleri, spor vs. için ayrılan

devlet harcamalarıdır. Daha sonra komünizmin maddi ve teknik temeli genişleyecek ve bu paylaşım biçimi yapılan işe göre paylaşım şeklindeki sosyalist ilkeyi dereceli olarak ortadan kaldırarak gelişecektir.

Daha şimdiden sovyet halkının emekçi etkinliği içinde kökleşmiş olan ahlaki etkenler dereceli olarak daha köklü biçimde yerleşecektir. Yönetim görevlerini toplumsal örgütlere devretme, komünizmin kurucularının bilinci ve hayat şeklini değiştirme birden olacak şeyler değildir.

Sosyalizmden komünizme geçiş sosyalist ilişkilerde sürekli bir mükemmelleşmeyi, gelişmeyi, eski hayat şekillerinin dereceli olarak ortadan kalkmasını ve yeni şekillerin doğuşunu gösterir. Bu dereceli geçiş, düşüncesiz bir acelecilikle yapılamaz, komünizmin ilkeleri vaktinden önce uygulanamaz. Ekonomik ve toplumsal hayatın yeni şekilleri, alışkanlıklar burada yavaş yavaş, adım adım, gerekli maddi ve manevi önkoşullar olgunlaştığı ölçüde kendini kabul ettirir.

Komünizme geçişin sürekliliği yerinde bir olgudur, bu, sosyalist rejimin yapısıyla açıklanır. Sosyalizmde, toplumun komünizme doğru olan hareketine karşı çıkan sınıf güçleri yoktur. Parti ve devletin planlı ve bilinçli çalışması gelip geçici bazı çelişkilerin zamanında ortaya çıkmasını ve törpülenmesini sağlayacaktır. O halde toplum hayatında şiddetli dönemeçler, sarsıntılar yoktur, evrim dereceli ve kesintisiz olarak gerçekleşecektir.

Dereceli gerçekleşme yavaşlık anlamına gelmez. Tersine komünizme geçiş olağan üstü hızlı bir ekonomik ve kültürel evrimdir. Sonunda,

SBKP'nin yeni programının gösterdiği gibi, üretim güçlerinin yüksek düzeyde gelişmesi ve milyonlarca emekçinin komünist kuruluşa daha büyük bir etkinlikle katılması sayesinde bu evrim daha da hızlı olacaktır.

DOKUZUNCU BÖLÜM

OLUMSUZLAMANIN OLUMSUZLAMASI YASASI

Olumsuzlamanın olumsuzlaması yasası, maddi dünyanın evriminin **yönünü ve genel eğilimini** günışığına çıkarır.

Bu yasanın özünü ve önemini anlamak için diyalektikte olumsuzlamanın ne anlama geldiğini ve evrimde aldığı yeri açıklamakla başlayalım.

1 DİYALEKTİK OLUMSUZLAMA VE EVRİMDEKİ ROLÜ

Maddi gerçekte, daima, eski, zamanını doldurmuş olan yokolur, yeni, ilerici olan onun yerini alır. Eskinin yerini yeninin alması, ortadan kalkanın yerine doğan'ın geçmesi evrimdir; yeninin eskiye karşı zaferine, eskiden kurtulmasına, **olumsuzlama** denir.

«Olumsuzlama» deyimini felsefeye ilk kez getiren Hegel'dir, ancak o buna idealist bir anlam veriyordu. Ona göre, olumsuzlamanın temeli fikrin, düşüncenin evrimiydi.

Marx ve Engels «olumsuzlama» deyimini devam ettirdiler, fakat bunu materyalistçe yorumladılar. Olumsuzlamanın maddi gerçeğin kendi evriminin ayrılmaz bir elemanı olduğunu gösterdiler. Marx. «hiçbir alanda, eski varoluş şekillerini inkar etmeksizin evrim olamaz» (*) di-

(*) K.Marx-F.Engels. Bütün Eserleri. c. 5. La critique moralisante et la moral critiquante. s. 297.

ye yazıyordu. Örnek: Yerkabuğunun evrimi birçok jeolojik aşamalar geçirmiştir, fakat her yeni aşama eski bir aşamanın bittiği yerde ortaya çıkmış ve eski aşamayı olumsuzlayacak yönde gelişmiştir. Organik dünyada, bütün yeni bitki yada hayvan türleri, hem eski bir türden meydana gelir hem de onun olumsuzlamasıdır. Toplum tarihi de eski toplumsal rejimlerin yeni toplumsal rejimlerce olumsuzlanmalarının ardarda gelişidir: Köleci toplum ilkel toplumu, feodalizm köleci toplumu, kapitalizm feodalizmi ve sosyalizmse kapitalizmi olumsuzlamıştır. Olumsuzlama bilimlerin bilgisinin evriminde de görülür. Daha mükemmel olan her yeni bilimsel teori, onun kadar mükemmel olmayan daha önceki teoriye üstün gelir.

Olumsuzlama bir nesne yada olaya dışarıdan getirilmiş birşey değildir. Kendi iç evriminin sonucudur. Bildiğimiz gibi, nesne ve olaylar çelişkilidir ve iç çelişkilerinden yola çıkarak gelişirlerken kendi yokoluşlarının, yeni, daha üst bir niteliğe geçişlerinin koşullarını yine kendileri yaratırlar. Olumsuzlama eskinin yenilgisidir, iç evrimin, nesne ve olaylara özgü hareketin sonucudur. Örneğin, kapitalist rejimin çelişkilerini çözmek için sosyalizm kapitalizmin yerini alır.

■ Diyalektik ve Metafizik Olumsuzlama Kavramları

Olumsuzlamanın özünü diyalektik ve metafizik farklı biçimlerde kavrar. Metafizik, maddi gerçeğin evrimi sürecini çarpıtarak olumsuzla-

mayı eskinin tam bir yokoluşu, ortadan kaldırılması olarak kabul eder. Lenin bu olumsuzlama görüşünü «temelsiz» olarak nitelendirmişti, çünkü bu görüş daha üst bir aşama yönünde her türlü evrim olanağını ortadan kaldırır.

Bir küçük-burjuva eğilimi olan «Proletkult» (*) temsilcilerinin olumsuzlama görüşü buydu. Sovyetler iktidarının ilk yıllarından başlayarak, bunlar burjuva rejiminde doğmuş olan kültürün terkedilmesini ve yeniden bir proletarya kültürü yaratılmasını istiyorlardı. Bu olumsuzlama görüşü gelişime katkıda bulunmak şöyle dursun ilerleme için zararlıydı. Lenin, «Proletkult» taraftarlarını eleştirirken, geçmişin kültür mirasından yararlanmanın zorunlu olduğunu belirtiyordu. Gerçek bir sosyalist kültürün ancak eski kültüre yeni bir biçim verilmesiyle yaratılabileceğini kabul ediyordu.

Marksist diyalektik, diyalektik olumsuzlamanın gerçek özünü açıklar. Lenin, marksist diyalektik için önemli olanın «temelsiz» bir olumsuzlama olmayıp «olumlu olanın devamı ile birlikte evrim içinde bağlantı içinde bir moment olarak» olumsuzlama olduğunu söylüyordu.

Diyalektik olumsuzlama görüşüne göre, yeni eskiyi yerle bir etmez, onun içinde en iyi olan yönleri devam ettirir. Üstelik, onu dönüştürür, bir derece yükseltir. Örneğin, yüksek organizmalar kendilerini doğurmuş olan alt organizmaları

(*) **Proletkult**, 1917-1932 yılları arasında, «proletarya kültürü» denilen bağımsız kültür propagandası örgütünün kısaltılmış adıdır. «Proletkult» teorisyenlerinin kültür ve sanat görüşleri marksizme yabancıydı.

inkar ederken onlara özgü hücre yapısını, seçici yansıtma özelliğini ve daha başka özellikleri devam ettirmişlerdir. Yeni toplumsal rejim kendisinden önce geleni reddederken, onun üretim güçlerini, bilimsel, teknik, kültürel buluşlarını devam ettirir. Eski ile yeni arasındaki ilişkiler bilimde, bilgilenmede de gerçekleşir.

Demek ki marksist görüşü karakterize eden, onun mirası, yani evrim içinde yeniyle eski arasındaki bağı kabul etmesidir. Fakat unutmayalım ki yeni hiçbir zaman kendini tam olarak eskiye uydurmaz. Eskiden bazı elemanları alır fakat onları mekanik biçimde almaz, özümler, dönüştürür, kendi yapısına uydurur. Marksist diyalektik, insanlığın geçmişteki deneyini eleştirici bir gözle görmeyi gerektirir, bu deneyi yaratıcı biçimde kullanmak, değişen koşulları ve devrimci pratiğin gerektirdiği yeni görevleri şaşmaz biçimde hesaba katmak gerekir, der. Örneğin, marksist felsefe, geçmişin felsefi düşüncesini olduğu gibi kendine maletmemiş, onu dönüştürmüş, bilimdeki ve pratikteki yeni ilerlemelerle zenginleştirmiş, felsefe bilmini bir üst, niteliksel bakımdan yeni dereceye yükseltmiştir.

Geçmişin kazandırdıklarını en iyi koruyanlar işçi sınıfı ve onun marksist partisidir. İktidardaki proletarya geçmiş tarihi çağların kazançlarını doğru biçimde kullanmakla kalmaz, yeni toplumu kurarken ulusal ekonominin, bilimin ve kültürün bütün alanlarında benzeri görülmemiş başarılar da kazanır.

2 EVRİMİN İLERİCİ KARAKTERİ

Evrim, İlerlemenin Etkeni

Gördük ki şu yada bu çelişki olumsuzlama yoluyla törpüleniyor, eski ortadan kaldırılıyor ve yeni kendini kabul ettiriyor. Fakat evrim, burada durur mu? Hayır, evrim durmaz. Yeni olan herşey sonsuza kadar kalmaz. Evrimleşirken daha da yeni, daha da değerli olan şeylerin ortaya çıkış koşullarını hazırlar. Bu koşullar olgunlaştığı anda, yeniden olumsuzlamayla karşılaşırız. Fakat bu artık olumsuzlamanın olumsuzlaması, yani eskiyi ortadan kaldırmış olanın yerini daha yeni olanın almasıdır. Bu ikinci olumsuzlamanın sonucu da yeniden inkar edilir, onun da üstesinden gelinir, ve sonsuza kadar bu böyle sürer gider. O halde, evrim olumsuzlamaların sonsuza kadar birbirini izlemesi, yeninin sonsuz ve sürekli biçimde eskinin yerini alması, eskiye karşı zafer kazanmasıdır.

Gelişmenin her üst aşaması, daha önceki aşamalarda eskimiş olanı reddederken, daha önceki aşamaların sonuçlarını aynı zamanda kabul eder ve çoğaltırken, bütünüyle evrim ilerici, ileriye doğru bir hareket niteliği kazanır. İlerleme diyalektik evrimin genel, karakteristik bir eğilimidir.

İlerleme gerçeğin bütün alanlarında görülür. Genel çizgilerle de olsa, yeryüzündeki evrimi inceleyelim.

Daha önce söylediğimiz gibi, yeryüzü de dahil olmak üzere güneş sisteminin gezegenlerinin başlangıçtaki elementleri basit kimyasal maddelerin oluşturduğu gaz ve toz yığınlarıydı. Doğa geliştikçe, bu maddeler daha karmaşık şekillere dönüştü. Sonuç olarak organik, yeni bir yapı meydana geldi. Canlı organizmalar da basitten karmaşığa doğru evrimleşiyordu: Hücre öncesi şekillerden hücreye, tek hücrelilerden daha karmaşık hayvanlara, bunların evrimi sonucunda insansı varlıkların doğuşuna ve daha sonra insana varıncaya kadar. Toplumun gelişmesi insanın ortaya çıkışıyla başlar. Toplumun evriminin birbiri ardısıra gelen aşamaları şöyledir: İlkel rejim, kölelik, feodalizm, kapitalizm ve bu sonuncunun yerini alan sosyalist rejim. Temponun sürekli olarak hızlanması toplumsal evrimin en önemli özelliğidir. İnsan aşağı yukarı bir milyon yıl önce ortaya çıktı. Çağdaş insan ancak birkaç onbin yıldan beri varolduğuna göre buradan insanın evrimindeki yavaşlık görülebilir. Köleci ve feodal toplumların evrimi ise, binlerce yıl sürmüş olmalarına rağmen daha hızlı olmuştur. Kapitalizme gelince, çok daha hızlı evrim-

leşmiştir. Sosyalizme geçildiğinde ekonomi ve kültürün gelişimi hızlanır. Gelecekte, insanlık ilerlemeyi frenleyen kapitalist ilişkilerden kurtulduğunda ve doğa güçlerine baş eğdirmek için bütün kaynakları kullanabileceği zaman, evrim benzeri görülmemiş derecede hızlanacaktır.

■ Spiral Şeklindeki Evrim

Evrimin ilerici karakteri, olumsuzlamanın olumsuzlamasının başlıca çizgisidir fakat tek çizgisi değildir. Bu yasaya göre, evrim düz bir çizgi üzerinde yürümez, çok karmaşık bir süreçtir, spiral üzerinde bir hareketiir, geçilmiş aşamalar bazen tekrarlanır, geçmişe doğru belirli bir dönüş olur. Lenin, diyalektiğin bu önemli çizgisini belirtirken «daha önce geçilmiş aşamaları tekrarlıyormuş gibi görünen evrim, bunu başka bir biçimde, daha üst bir derecede («olumsuzlamanın olumsuzlaması») yapar yani evrim doğru bir çizgi olmayıp spiral biçimindedir» diye yazıyordu (*).

Spiral şeklindeki evrimleşme gerçeğin birçok alanlarında görülür.

Daha önce sözünü ettiğimiz Mendeleyev'in kimyasal elementlerin periyodikliği yasası belki de evrimin bu özelliğinin inorganik doğadaki en açık örneklerinden biridir.

Bildiğimiz gibi, Mendeleyev'in periyodik sisteminde, elementler atom çekirdeğinin pozitif

---

(*) V.Lenin, **Marx, Engels, Marxsizm**, Editions en Langues Étrangères, Moskova, 1961, s. 17.

yükünün büyüklüğüne göre sıralanmışlardır. Bunlar bazı özelliklerin tekrarlanmasıyla periyodlar ve seriler oluştururlar. Örneğin lityumla başlayan ikinci periyodu ele alalım. Lityum çok belirgin metalik özellikler taşıyan bir elementtir, bazik bir metaldir. Onu izleyen elementlerin çekirdek yükleri arttığı ölçüde, karakteristik metal özellikleri azalır, metalik olmayan özellikleri ise gittikçe artar. Periyodun sonunda, çok belirgin bir ametal olan fluorla ve asal bir gaz olan neonla karşılaşırız. Bundan sonraki üçüncü periyod yine bazik bir metal olan sodyumla başlar ve bir ametal olan klor ve asal bir gaz olan argonla biter. Daha sonraki periyotlarda bu tekrarlanır. Her bir periyodda metal özellikleri ametaller tarafından olumsuzlanmakta, yeni bir periyoda geçildiğinde ise bu defa da bunlar metal özellikleri tarafından inkar edilmektedir. Bu durum, daha önceki hale bir çeşit dönüş gibi, olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak tekrarlanmaktadır.

Elementlerin bu periyodik sistemini şematik olarak yukarı doğru yükselen bir spiral şeklinde göstermek mümkündür. Elementlerin sayısı arttıkça (birinci periyodda 2, ikinci periyodda 8, vs.) özellikler tekrarlanır ve bu tekrarlanma niteliksel bakımdan farklı bir temel üzerinde olur: yeni periyodun elementleri daha büyük bir nükleer yüke sahiptir, yapıları daha karmaşıktır ve özellikleri değişiktir. Organik dünyada da spiral biçimindeki evrimle karşılaşılır. Engels, bu yasanın organik dünyadaki etkisini bir arpa tanesinin evrimiyle açıklar. Uygun koşullar içinde arpa tanesi çimlenip sürgün verir, bu tane-

nin olumsuzlamasıdır. Daha sonra yeni taneler taşıyan bir başak oluşur. Bu ise sürgünün olumsuzlaması, yani olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır. Yeniden başlangıç noktasına bir çeşit dönüş olmuştur, taneye dönülmüştür, fakat bu yeni bir temel üzerinde olmuştur. Olgunlaşan taneler ekilmiş olanlardan yalnız nicelik bakımından değil (1 yerine 10 yada 20), çoğu kez nitelik bakımından da farklıdır. Burada da evrim spiral biçiminde meydana gelmiştir. Tek bir tane çok sayıda tane vermiş, bunlar da daha da büyük miktarda taneler yaratmışlardır vs.

Toplumsal hayat da spiral biçiminde evrimleşir. İlkel komünal rejim ilk toplumsal örgütlenme biçimiydi. Bu, çok ilkel üretim araçlarının ortak mülkiyeti temeline dayanan sınıfsız bir toplumdu. Bu üretimin daha sonraki evrimi bu rejimin sınıflı bir toplum, köleci toplum tarafından olumsuzlanmasıyla sonuçlandı. Feodalizm ise köleliğin yerini aldı, daha sonra feodalizm yeni kapitalizme bıraktı. Komünizmin birinci aşaması olan sosyalizm ise kapitalizmin yerine geçer. Bu da bir çeşit olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır, başlangıç noktasına dönüştür, fakat niteliksel bakımdan yeni, mutlak biçimde farklı bir temel üzerinde meydana gelmektedir.

Gördüğümüz gibi olumsuzlamanın olumsuzlaması bir çevrimdir, evrimin bir tekrarıdır. Bununla beraber geçilmiş aşamaların tekrar edilmesinin basit bir eskiye dönüş olmayıp eskiyle salt biçimsel bakımdan bir dış benzerlik gösteren ve iç yapısı bakımından temelden ayrılan yeninin pekişmesi olduğunu özellikle önemle belirtmek uygundur. Örneğin Mendeleyev sistemi-

nin üçüncü periyodunu başlatan sodyum, lityum gibi bazik metaller grubuna girer, fakat yapısı çok daha karmaşıktır, kendine özgü özellikler taşır. Sosyalizmde egemen olan kollektik mülkiyet ilkel toplumun ortaklaşa mülkiyetini tekrar ediyora benzer fakat ilkel komünal rejiminkiyle hiçbir şekilde kıyaslanamayacak, çok farklı maddi ve manevi bir temel üzerinde tekrarlamaktadır.

Sonuç olarak, evrim eskinin yeni tarafından, bir alt şeklin bir üst şekil tarafından olumsuzlanmasıyla meydana gelir. Eskiyi inkar eden yeni, onun olumlu yönlerini devam ettirdiği ve geliştirdiği için, evrim ilerici bir karakter taşır. Diğer yandan evrim, alt aşamaların bazı yönleri ve çizgileriyle üst aşamalarda tekrarlanmasıyla spiral biçimde gerçekleşir.

Olumsuzlamanın olumsuzlaması diyalektik yasanın özü budur.

3 SOSYALİST REJİMDE OLUMSUZLAMANIN OLUMSUZLAMASI YASASI

Olumsuzlamanın olumsuzlaması yasası sosyalist toplumda da geçerlidir, fakat eylemi özel biçimlere bürünür.

Sosyalist mülkiyetin egemenliği, uzlaşmaz sınıfların olmayışı ve sovyet halkının ideolojik, toplumsal ve siyasi birliği, uzlaşmaz sınıflı toplumlar için karakteristik olan toplumsal devrim, sınıflar arası çatışmalar, ani patlamalar gibi bütün olumsuzlama biçimlerini tamamıyla ortadan kaldırır.

Sosyalist düzende zamanını doldurmuş olanın olumsuzlanması, bunun yeni koşulara ve yeni görevlere uymadığı ortaya çıkar çıkmaz, yok oluşunun nesnel koşulları olgunlaşır olgunlaşmaz başlar. Komünist parti ve sovyetler hükümetince yönetilen sovyet halkının gayretleriyle zamanını doldurmuş olan ve ilerlemeyi güçleştiren eski, yerini yeniye bırakır. Böylece SSCB'de

modası geçen malzeme yerine daima daha yeni, daha mükemmel, daha modern malzeme kullanılır, zamanını doldurmuş sanayi örgüt biçimlerinin yerini yeni biçimler alır, ulusal ekonomi yeniden örgütlenir, vs.

Eskinin, zamanı geçmiş olanın olumsuzlanması sosyalist toplumun ideolojik, politik ve ekonomik temellerinin sağlamlaşmasını sağlar ve ilerici evriminin önemli etkenlerinden biri halini alır.

Sosyalist toplumun gelişimi, benzersiz ilerlemesi, komünizme doğru coşkun ileriye atılımıyla tanımlanır. Burada olumsuzlamanın olumsuzlaması yasasının sosyalist toplumdaki başlıca etkileri sözkonusudur.

Elbette ki kapitalist ülkeler de belirli bir yükselme hareketi gösterebilirler. Fakat bu gelişme tek boyutlu ve sınırlı karakterdedir. Örneğin, kapitalist sanayide, ancak büyük kâr getiren sanayi dalları gelişir, bunlar özellikle savaş siparişlerini yerine getirenlerdir. Sınırlı atılım devrelerini, derin çöküntü ve bunalım devreleri izler.

Sosyalist toplumda, ekonomik, politik ve kültürel hayatın bütün alanlarında, **ilerleme kesintisiz meydana gelir.** Bunu görülmemiş gelişme tempoları kanıtlar. Örneğin, SSCB'de sanayide gelişme tempoları, en gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sanayi üretimi artışını bile üç yada beş kat aşmıştır. Kırk yıl içinde, Sovyetler Birliği sanayi üretimini otuz kat artırdı, oysa ABD, İngiltere ve Almanya bunu ancak 80-150 yılda yapmıştı. Diğer yandan, bir çok savaşların SSCB'yi yakıp yıktığını, ulusal ekonomisine büyük zarar-

verdiğini, gelişimini yavaşlattığını da unutmayalım. Sovyetlerin bilim ve kültürdeki başarıları olağanüstüdür. Halkının % 80'i okuma yazma bilmeyen bu geri ülke, herkesin okuma yazma bildiği bir devlet haline dönüştü. Yüksek öğrenim kurumları yüzbinlerce yüksek kaliteli uzman yetiştirir, mühendis sayısı ABD'dekinden üç kat fazladır. Uzay araçları, yerin ve güneşin etrafındaki yapay uydular, güçlü uzay füzeleri ve gezegenler arası uzay gemileri, atom santralleri, sovyetlerin yer küresi etrafındaki ilk uzay yolculukları, eşsiz bir bilimsel ilerlemenin kanıtı, sosyalizmin yaratıcı güçlerinin sembolüdür.

Bununla beraber sosyalizmde ilerlemenin düz bir çizgi izlediğini sanmak yanlıştır. Burada da evrim spiral biçimdedir ve daha önce aşılmış aşamalar kısmen tekrarlanır.

Örneğin, sanayinin ve kuruculuğun yönetim şekillerinin evrimi. Başlangıçta, bu yönetim eyaletlerin yada bölgelerin ulusal ekonomi kurullarına bırakılmıştı. Daha sonra bu kurulların yerini sanayi dallarına göre merkezileşmiş bakanlar ve yönetimler sistemi aldı. Maddi araçlar sınırlı ve kalifiye kadrolardan yoksunken sanayileşmenin yarattığı karmaşık görevi yerine getirebilmek için merkezi bir yönetim gerekliydi. Fakat sanayi ve yapıcılık öylesine gelişti ki bunları tek bir merkezden yönetmek olanaksız bir hal aldı ve ekonomik merkezleri bu girişimlere yaklaştırma zorunluluğu kendini hissettirdi. Halka danışıldıktan sonra, bakanların yerine ekonomik bölgelerin sovnarkoz'larının kurulması kararlaştırıldı. Burada yine bir olumsuzlamanın olumsuzlamasıyla, yeni bir niteliksel temel üze-

rinde bir çeşit eskiye dönüşle karşı karşıyayız. Sovnarkozlar eski ulusal ekonomi kurullarının bazı çizgilerini taşırlar, fakat onlardan ekonomik ve teknik açıdan bileşimleri ve kadrolarının nitelikleri, etkinliklerinin yaygınlık ve genişliği bakımından niteliksel olarak farklıdırlar.

Bu bölümde, diyalektik materyalizmin temel yasalarını inceledik. Bunlar, bize maddi dünyanın evrensel hareketini ve evrimini açıklar, iç çelişkilerde yeralan itici güçlerin kökenlerini gösterirler. Bu yasalar, evrimin sıçramalar halinde oluştuğunu gösterir, maddi gerçeğin ilerlemesinin sürekli bir yer değişme, eskinin yeni tarafından olumsuzlanması temeli üzerinde oluştuğunu göstererek ileriye doğru yürüyüşünü, ilerici eğilimini belirtirler.

Evrimin bütün yönlerini daha iyi anlamak için materyalist diyalektiğin temel kategorilerini de inceleyelim.

ONUNCU BÖLÜM

MATERYALİST DİYALEKTİĞİN KATEGORİLERİ

Alanı ne olursa olsun bütün bilimler yalnız yasalar sistemine sahip olmakla kalmaz, belirli kategorilere, yani her bilimin gelişmesi sırasında oluşturulan ve onun temelinde yeralan genel kavramlara da sahiptirler. Örneğin, mekanikte, bu kategoriler kütle, enerji, kuvvet kavramlarıdır; ekonomi politikte ise mal, değer, para, vs. dir.

Bilimsel sonuçları ve pratik etkinliği genelleştiren felsefe de kendi sistemini kurar. **Felsefi kategoriler** genel ilişki ve çizgileri, gerçeğin çeşitli yön ve özelliklerini yansıtan kavramlardır. Felsefi materyalizmi incelediğimizde bazı önemli kategorileri öğrenmiştik: madde ve bilinç, mekan, hareket ve zaman gibi. Marksist diyalektiğin temel yasalarını incelerken çelişki, nicelik, nitelik, sıçrama, olumsuzlama gibi kategorileri analizledik. Bu bölümde özel olarak bir başka kategori grubunu ele alacağız: **özel ve genel, şe-**

kil ve içerik, öz ve olay, sebep ve sonuç, zorunluluk ve olağanlık, olanak ve gerçek. Bu kategorilerin incelenmesi maddi dünyadaki evrim ve ilişkiler konusunda, marksist diyalektiğin temel yasaları üzerine görüşlerimizi tamamlayacaktır.

Yasalar ve diyalektiğin bu kategorileri aralarında bağlıdırlar. Marksist diyalektiğin temel yasalarını incelerken, temelde bunların kategorilerin bir ilişkisi, bağlantısı olduğunu görmüştük. Örneğin, nicelikden niteliksele geçiş yasası nitelik ve nicelik kategorileri arasındaki belirli bir ilişkiyi gösterir. Kategorilerin bilinmemesi yasaların anlaşılmasını engeller. Ayrıca, yasaları bilirsek, diyalektiğin kategorilerinin özünü anlayabiliriz. Örneğin, karşıtların birliği ve savaşı yasası bizim biçim ve içerik, zorunluluk ve olağanlık, olanak ve gerçek gibi karşıt kategorilerin gerçek anlamını kavramamızı sağlar.

Kategorilerin incelenmesine başlamadan önce kökenlerini aydınlatacağız ve genel çizgilerinden bazılarını inceleyeceğiz.

1 DİYALEKTİĞİN KATEGORİLERİNİN KÖKENİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Marksist diyalektiğin kategorileri, insanların binlerce yıllık deneyinin, emeklerinin ve bilgilerinin bilançosu ve genelleştirilmesidir. Pratik çalışmasında nesne ve doğa olaylarıyla karşı karşıya gelen insan, bunları öğrenirken esaslı ve genel olanı ayırıyor, sonuçları kategoriler, kavramlar halinde saptıyordu. İnsan nesnel olarak varolan sebep ve sonuçlarla, somut maddi cisimlerin içerik ve şekilleriyle ve gerçeğin diğer önemli yönleriyle pratikte milyarlarca kez karşılaşırken, bilincinde sebep ve sonuç, içerik ve şekil gibi kategoriler oluşuyordu. O halde kategoriler insanın kollektif pratik çalışmasının sonucudur. İnsanın çevresindeki dünyayı tanımasının dereceleridir. Lenin, «insanın önünde, doğa olaylarının nebri vardır. İlkel, vahşi insan doğadan ayrılmaz. Bilinçli insansa doğadan ayrılır,

kategoriler bu ayrılmanın yani evreni tanımanın dereceleridirler» diye yazıyordu (*).

Pratiğin ve bilginin bilançosu olan kategoriler pratik çalışmada ve bilgilenmede büyük bir rol oynar. Bilgilenmenin derecesi olduklarından, insanların doğa ve toplum olaylarının karmaşık biçimde içiçe geçmiş durumlarını ayıklamalarında, şeyler arasındaki karşılıklı ilişkileri ve birbirine bağlı oluşu anlamalarında, gelişimlerinin belirli düzenini ve yasalara uygun karakterini kavramalarında ve bunun sonucu olarak pratikte başarıyla hareket etmelerinde yardımcı olur.

Marksist diyalektik, kategorilerin özünü, kökenini gün ışığına çıkarırken, önce onların nesnel karakterini belirterek işe başlar. Kategorilerin kökeni, insanın dışında varolan nesne ve olayların en genel ve en esaslı çizgileridir. Örneğin sebep ve sonuç kategorileri nesne ve süreçler arasındaki diğer nesne ve süreçleri doğuran bağı yansıtır.

Materyalizmin tersine olarak, idealizm kategorilerin nesnel karakterini kabul etmez. Örneğin sübjektif idealistler, kategorilerin yalnız insan bilincinde varolduğunu ve gerçekle hiçbir ilişkileri olmadığını iddia ederler. Kant, insanın dünyayı tanımaya başlamasından önce bilincinin zaten sebeplilik, zorunluluk, olağanlık gibi kategorilere sahibolduğunu ve bunlar sayesinde insanın doğal olayların karmakarışık dünyasına düzen verdiğini kabul ediyordu. Çağdaş sübjektif idealistlerin, özellikle yeni olgucuların (neopozitivistler) görüşü de bunun aynıdır. Bunlar,

(*) V.Lenin, Felsefe Defterleri, Editions Sociales, Paris, 1955, s. 76.

kategorilerin sadece duyumlarla alınan izlenimlere bağlı genel kavramlar olduğunu kabul etmekle kalmaz, onların insanın dışında varolan nesnel dünyayla hiçbir ilişkileri olmadığını da düşünürler. Objektif idealist Hegel, sözde kategorilerin nesnel karakterini kabul etmekle beraber bunların mutlak düşüncenin, evrensel ruhun evriminin dereceleri olduğunu düşünüyordu.

İdealistlerin kategoriler konusundaki görüşleri son derece tutarsızdır. Pratik, bilimin gelişmesi ve kişisel deney, kategorilerin icadedilmiş olmadığını, nesnel gerçeğin içinde keşfedildiğini gösterir.

Kategorilerin aralarındaki bağlılık, değişebilirlikleri, hareketlilikleri diğer bir önemli çizgileridir. Bu çizgiler maddi dünyanın kendisini, nesneler ve olaylar arasındaki evrensel ilişkileri ve karşılıklı etkileşimi yansıtır. Kategoriler arasındaki ilişki o kadar sıkıdır ki, bazı koşullar altında birbirlerine dönüşebilirler. Sebep sonuç halini alır, sonuç sebebe dönüşür, zorunluluk olağanlık olur, olağanlıksa zorunluluk haline geçebilir vs. Fakat karşılıklı ilişkiler olarak kategoriler. değişebilir ve hareketlidirler. Sürekli evrim halindeki maddi dünyayı yansıttıklarından kendileri de değişirler.

Maddi dünya incelenmeye başlandığında göze çarpan, özel nesne ve olayların sayısız çokluğudur. Daha sonra onları kıyaslayarak, karşılaştırarak insan benzer ve ortak çizgileri, ilişkileri ayırır. Biz de aynı şeyi yapacağız: kategorilerin incelenmesine özel ve genelden başlayacağız.

2 ÖZEL VE GENEL

Tanımlama

Her nesne kendi özel çizgilerini taşır. Evinizin yakınlarında yetişen kavak ağacına bakınız. Kendine özgü boyutları, belirli bir biçimde yeralan belirli sayıdaki dalları, köklerinin özel yapısı ve başka karakteristikleri vardır.

Somut insan (Ahmet, Mehmet, vs.) kendilerine özgü, birbirine benzemeyen çizgilere, yetenek ve alışkanlıklara, çıkar ve eğilimlere, yürüyüş ve konuşma şekline sahiptir. Böylelikle bu birey yeryüzündeki milyonlarca başka insandan ayrılır.

Tek'i, özel'i oluşturan bu kavak, bu insan, bu somut nesne yada olaydır.

Bununla birlikte, tek ve özel diğer nesne ve olaylardan kopuk, bunlarla ilişkisiz değildir. Bu aynı birey, pek çok başka bireyle çevrili olarak

yeryüzünde yaşamaktadır. Bu bireylere binlerce çok çeşitli bağla bağlı olduğundan, bunlarla birçok ortak noktalara sahiptir. Mesleği şu yada budur, yani aynı uzmanlığa sahip bütün insanlarla aynı çizgileri taşımaktadır. İnsan bir sınıfa, bir ulusa aittir, o halde ulusunun yada sınıfının özelliklerini göstermektedir. Anatomik ve fizyolojik yapı, hissetme ve düşünme, çalışma ve konuşma yetenekleri bütün insanların ortak çizgileridir. Her nesne gibi insan, bireysel karakterlerinden başka, diğer nesnelerle ortak karakterlere de sahiptir.

Genel, çok sayıda özel, tek nesneye özgü olandır. Bireysel çizgiler bir nesneyi başka nesnelerden ayırır, genelse onu başka nesnelere ait kılar, bu nesneleri birbirine bağlar, bunların bir türe yada benzer nesnelerin belirli bir sınıfına ait oluşunu şartlandırır.

■ Özelin ve Genelin Diyalektiği

Bütün nesneler gibi, özel ve genel de bir diyalektik birlik oluştururlar. Bir yandan özel geneli içerir, Lenin'in dediği gibi «... özel ancak genele götüren ilişki içerisinde vardır.» Bir bireysel organizma genele bağlıdır, yani ait olduğu ve ortak çizgilerini taşıdığı türle bağlantısı vardır. Ayrıca, türün aracılığıyla daha da genel olanla, familyayla ilişkidedir. Özelle genel arasındaki ilişkiyi, genelin özel içinde varoluşunu hesaba katan diyalektik materyalizm, bütün özel olanların aynı zamanda şu yada bu şekilde genel olduğunu kabul eder.

Diğer yandan, genel ancak özel içinde vardır, özel aracılığıyla vardır. Bireylerin dışında hiçbir bitki yada hayvan türü olamaz. Bireye göre genel olan tür, bireysel organizmaların bütün çizgilerini içermez, ancak tekrarlanan esaslı çizgileri taşır. Bu nedenle Lenin, genele, özelin özü yada hısımlık bağı derdi.

Bunlar yalnız bağlı olmakla kalmaz, ayrıca özel ve genel sürekli olarak değişirler. Onları ayıran sınır hareketlidir. Bazı koşullar altında, evrim sırasında, karşılıklı olarak birbirlerine dönüşürler: Özel, genel halini alır yada bunun tersi olur.

Bazen organizmaların evrimi sırasında bir birey tarafından kazanılan yararlı bir karakter daha sonra gelen kuşaklara iletilir ve daha sonra kitleye, çok sayıda bireye malolur, yani bir türe ait olan genel bir karaktere dönüşür. Böyle genel bir karakter, türün hayati etkinliği için önemini kaybederse ortadan kalkmaya başlar, dereceli olarak seyrekleşir, daha sonra gelen kuşaklarda ender olarak görülür, ancak özel organizmalarda rastlanır, buna soyaçekim denir, bu, ataların yapısına bir dönüştür. Burada genel özele dönüşmüştür.

Toplumsal olaylarda da genel ve özelin diyalektiğiyle karşılaşılır. İşte bir örnek:

1919 ilkbaharında, Moskova Garında bir grup işçi, «Komünist Cumartesi (*)» düzenlediler.

(*) **Komünist Cumartesi:** Boş zamanlarda Sovyetler Cumhuriyeti yararına yapılan gönüllü çalışma. İlk kez bir cumartesi günü düzenlendiğinden «Komünist Cumartesi» adını almıştır.

Dinlenme saatlerinde, ek bir ücret almaksızın işçiler, lokomotiflerin ve vagonların tamirinde, yükleme ve boşaltma işlerinde çalıştılar. Bu özel olay daha sonra komünist yapıcılığın genel bir yöntemine, sosyalizmin gelişmesinin bir yasasına dönüşen sosyalist ilerleme yarışını başlattı. Burada özel genele dönüşmüştür.

Özel ve Genel Kategorilerinin Pratikteki Rolü

Bilimsel ve pratik çalışmalar için özelin ve genelin diyalektiğini bilmek çok önemlidir. Ancak özelle genelin diyalektiği arasındaki ilişkiler biliniyorsa süreçlerin bütün karmaşıklığı içinde, net bir görüşe sahip olunabilir, gelişmelerinin yasaları gün ışığına çıkarılabilir ve pratik çalışmada bunlardan doğru biçimde yararlanılabilir. Diğer yandan, genelin ve özelle olan ilişkilerinin bilinmesi bilimsel öngörüşün temelidir. Bu bilgi, bazı nesne ve olayların önemli çizgilerinin ortaya konmasını, evrimlerinin temel eğilimlerinin ve yollarının belirlenmesini sağlamakla kalmaz, henüz bilinmeyen başka özel nesne ve süreçlerin varlığının önceden sezilmesine de yarar. Örneğin Mendeleyev, elementlerin en genel karakterlerini ortaya koyan periyodiklik yasasına dayanarak dört yeni kimyasal elementin varlığını önceden bilmişti. Bunların aralarından üçünün özelliklerini ayrıntılarıyla tanımladı. Az zaman sonra bu elementler (galyum, skandyum ve germanyum) keşfedildi.

Toplumsal hayatta, özellikle insanlığın kapi-

talizmden sosyalizme doğru büyük bir hareketi gerçekleştirdiği günümüzde, özelle genelin karşılıklı etkileşimini gözönüne almak çok önemlidir. Başarı büyük ölçüde sosyalist devrimin genel yasalarıyla ulusal özellikleri arasındaki ilişkiler sorununun doğru çözümüne bağlıdır. Bu nedenle günümüzde bu sorun şiddetli bir mücadelenin konusu olmaktadır.

Günümüzde revizyonistler, sosyalist evrimin genel yasalara uyduğunu kabul etmek istemezler. Özeli, çeşitli ülkelerin somut ulusal koşullarını mutlak sayarlar. Bilimsel Komünizmin teorilerine karşı «ulusal komünizm» gibi temelde sosyalist devrimi reddeden, işçi sınıfının çıkarlarına ihanet eden, bilim-dışı görüşler ileri sürerler.

Dogmatizm taraftarları ise devrimde somut tarihi koşulları hesaba katmak zorunluluğunu kabul etmez, her zaman ve her yerde devrimin belirli şemalara göre gerçekleşeceğini öne sürerler. Bu tutumun hatalı yönü kitlelerin yaratıcı inisiyatiflerini kösteklemesi, sosyalizme olan inançlarını baltalaması ve böylelikle kitlelerin gelişmesinde büyük zorluklar yaratmasıdır.

Revizyonistlerin ve dogmatiklerin görüşleri 1957'deki Komünist ve İşçi Partileri Konferansının bildirisinde şiddetle eleştirildi. Bu bildiri kapitalizmin yerini sosyalizmin almasının bütün ülkelerde tek bir devrimci süreç olduğunu ve ilke olarak çok önemli bazı yasalara uyduğunu belirtmiştir. Bu yasalar şunlardır:

Proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğünün herhangi bir biçimde kuruluşu sırasın-

da, emekçi kitlelerin, çekirdeğini marksist-leninist partinin oluşturduğu işçi sınıfı tarafından yönetilmesi;

İşçi sınıfının köylülüğün büyük kitlesi ve diğer emekçi tabakalarıyla ittifakı;

kapitalist mülkiyetin ortadan kaldırılması, yerine temel üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinin konulması;

tarımın dereceli olarak yeniden (sosyalist) örgütlenmesi;

sosyalizmin ve komünizmin kurulmasına, emekçilerin yaşama düzeylerinin yükseltilmesine yönelik ulusal ekonominin planlı geliştirilmesi;

ideoloji ve kültür alanında sosyalist devrimin gerçekleştirilmesi, işçi sınıfına, emekçi halka, sosyalizm davası uğruna her fedakarlığı yapacak kadar bağlı, kalabalık bir intelligentsia (aydınlar tabakası) yaratılması;

ulusal baskının ortadan kaldırılması, halklar arasında eşitlik ve kardeşçe dostluk kurulması;

sosyalizmin zaferlerinin iç ve dış düşmanlarının saldırılarına karşı savunulması;

sözkonusu ülkenin işçi sınıfının, diğer ülkelerin işçi sınıfıyla dayanışması: proletarya enternasyonalizmi.

Bu temel yasaların sosyalizme geçişte zorunlu olduğunu kabul eden marksizm-leninizm, bununla her ülkenin ulusal özelliklerini küçümsemiş olmaz, tersine bunların somut tarihi koşullar içerisinde yapıcı biçimde gözönünde bulundurulmasını gerektirir. Çeşitli ülkelerin ekonomik gelişmesi aynı değildir, sınıf güçleri iliş-

kisi de farklıdır. Ulusal ve tarihi gelenekler başka başkadır. Sosyalist kuruluşun, sosyalist reformların temposunun, şekil ve yöntemlerinin uygulamada orjinalliği, kendine özgü özellikler taşıması bundandır.

Özeli tanımladık ve genelden ayrılmaz olduğunu gösterdik. Şimdi, «özel» kavramımızı somutlaştırıp derinleştireceğiz, insanların sürekli olarak karşılaştığı özel nesne, şey ve olayların neler olduğunu analizleyeceğiz.

Belirli bir nesne kavramını yaratan, herşeyden önce içerik ve biçim kategorileridir.

3 İÇERİK VE BİÇİM

Tanımlama

İçerik, bir nesne yada olayı meydana getiren unsur ve süreçlerin tümüdür. **Şekil**, içeriğin dışında olmayan, ona bağlı olan yapı, içeriğin düzenlenişidir.

«Elemanter» tanecikler ve onların hareketine katılan süreçler, bir kimyasal elementin atomunun içeriğini oluştururlar. Bu taneciklerin düzenlenmesi, atomun içinde yer almaları biçimi oluşturur. Metabolizma, uyarılabilme, kasılabilme gibi, bu saydığımız süreçlerin yeraldığı organlar, dokular ve hücreler de canlı organizmanın içeriğidirler. Bu hayati süreçlerin organizma içinde oluşma şekli, bu organların ve dokuların yapısı ise organizmanın biçimidir.

Bütün toplumsal olayların birer içeriği ve birer biçimi vardır. Üretim güçleri (herşeyden

önce üretim araçları ve onları kullanan insanlar), tarihi bakımdan belirli bir üretim biçiminin içeriğini oluştururlar. Üretim ilişkileri (insanların üretim sırasında üretim araçlarıyla olan ilişkileri temeli üzerinde oluşan ilişkileridir) biçimi oluşturur.

Diyalektik materyalizm, biçim ve içeriğin birliğini hareket noktası kabul eder, bunların ayrılmaz olduğu görüşündedir. Biçim ve içerik belirli bir nesneye aittir ve bunun sonucu olarak birbirinden ayrı düşünülemez. Genel bir içerik yoktur, belirli bir biçime sahip içerik vardır. İçeriğe sahibolmayan, salt bir biçim de yoktur. Biçimin daima bir içeriği vardır, düzenlenmesini, yapısını temsil ettiği belirli bir içeriğin varlığını ortaya koyar.

■ İçeriğin Tayin Edici Rolü ve Biçimin Etkin Rolü

Her nesnenin, içerik ve biçimin ayrılmaz birliğinden oluştuğunu gösterdikten sonra, bunların birbirlerine nasıl bağlı olduğunu, evrimdeki karşılıklı etkileşimlerini inceleyelim.

İçerik çok etkindir. Kendisinde bulunan çelişkiler sayesinde, gelişir, durmadan evrimleşir, sonra bu değişmelere göre, biçim üzerinde etki yapar. **Biçim içeriğe bağlı olarak değişir.**

Toplumsal üretimin evrimini inceleyelim. Bu evrim, daima içerikten yani üretim güçlerinden başlar. İnsanlar elverdiğince çok miktarda maddi değere sahibolmak istediklerinden daima üretim araçlarını değiştirir, niteliklerini yükseltir-

ler. Bunun sonucu kaçınılmaz olarak toplumsal üretim biçimlerinin, yani üretim ilişkilerinin değişmesidir.

Doğa olaylarında, yine biçim içeriğe bağlıdır. Biyoloji, bir canlı organizmanın varoluş koşulları değiştiğinde önce bu organizmanın fonksiyonlarının başkalaşıma uğradığını ortaya koymuştur: değişenler, metabolizma tipleri ve hayatın içeriğini oluşturan diğer süreçlerdir, bunun sonucunda yeni albünoidler oluşur. Bu da ancak içeriğin değişimleri temeli üzerinde organizmanın biçiminin, düzenlenişinin ve yapısının başkalaşıma uğramasından sonra olur. Örneğin bir bitkiyi nemli bir iklimden kurak bir iklime götürürsek madde alışverişinin karakteri değişir. Bu değişme organizmanın yeni koşullarda daha çok nem alıp daha azını harcamasını sağlayacak şekildedir. Bunun sonucu olarak organizmanın yapısı değişir: Kökler daha çok nem almak için toprağa daha derinlemesine girerler, yapraklar buharlaşmayı azaltmak için küçülür.

Şekil, içerik tarafından yaratılmakla birlikte içerik karşısında edilgin kalmaz. İçerik üzerinde etkin biçimde etki yapar, gelişimini hızlandırır yada frenler. Yeni bir biçim içeriğe uygunsa içeriğin evrimini, ilerlemesini hızlandırır. Artık içeriğe uymayan eski biçimse evrimi yavaşlatır. Toplumsal üretimin gelişmesine gelince, bunun biçiminin —üretim ilişkileri— içeriğe bağlı olmakla kalmayıp, bunun gelişimi üzerinde etkin bir rol oynadığını da görürüz. Böylelikle öncü sosyalist üretim ilişkileri tarım ve sanayi üretiminde benzeri görülmemiş bir hızlanmayı, tüm sosyalist ekonomide atılımı garantiler. Gü-

nümüzde kapitalizmin üretim ilişkileri ise üretim güçlerinin gelişmesini yavaşlatır, bazen mahfolmalarına yolaçarlar. Bundan evrimde biçimin rolünün ve öneminin küçümsenmemesi gerektiği sonucuna varırız.

Biçimle içerik arasındaki karşılıklı etkileşimi incelerken, koşullara göre, aynı bir içeriğin çeşitli biçimler içerisinde gelişebildiğini unutmayalım.

Bugün uluslararası komünist hareket kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin içeriği olan proletarya diktatörlüğünün birçok biçimini gösterir. SSCB'de proletarya diktatörlüğü biçimini oluşturan işçi temsilcileri sovyetleridir. Dünya sosyalist sistemine giren başka ülkelerde, bu, halk demokrasisi biçiminde olmuştur. Gelecekte yeni proletarya diktatörlüğü biçimleri görmek olasılığı da vardır.

Biçimlerin birbirinden farklı oluşu içeriği sağlamlaştırır, daha zengin ve çeşitli kılar, en değişik koşullar içinde gelişmesini sağlar. Bu nedenle devrimci mücadele ve komünizmin kuruluşu sırasında somut tarihi koşullara en uygun biçimleri seçmeyi bilmek çok önemlidir.

Biçimle İçerik Arasındaki Çelişkiler

Biçimle içerik arasındaki ilişki hakkında daha tam bir görüşe sahibolmak için bu ilişkinin çelişkili karakterini açıklamak önemlidir. Daha önce içerikten farklı olarak, biçimin daha kararlı daha az hareketli olduğunu söylemiştik. Bu

nedenle biçimin gelişimi içeriğinkine göre geri kalır. Biçim eskir ve içerikle çelişkiye düşer. Eski bir biçimle yeni bir içerik arasındaki çelişki genellikle eski biçimin reddedilmesi ve yerine yeni bir biçimin gelmesiyle sonuçlanır. Bu yeni biçim sayesinde içerik yeniden serbestçe gelişmeye devam edebilir.

Örneğin koşullar değiştiğinde, organizma yeni besin maddeleri özümlemek zorunda kalır. Bu nedenle organizmanın içeriği, yani ona özgü olan metabolizma tipi ve bütün hayati etkinliği az yada çok hızla değişir. Biçime, yani organizmanın yapısına gelince, içeriğin gelişmesine göre geri kalır, onunla çelişkiye girer. Bu çelişki yeni içeriğe uyan organizma yapısındaki değişmeler sayesinde hafifler. Daha önceden varolan organlar değişime uğrar ve yeni organlar oluşur. Örnek: organizmalar sudaki hayattan hem suda hem karadaki hayata (amfibilerin hayatı) geçerken, solungaçları yavaş yavaş ciğerlere dönüşür, yüzgeçlerin yerini kollar ve bacaklar alır.

Toplumsal evrimde de biçimle içerik arasında çelişkiler görülür. Toplumsal üretimin gelişmesi bunun parlak bir örneğidir.

Evrim sırasında yeni içerik (üretim güçleri) eskimiş biçimle (üretim ilişkileri) çelişkiye girer. Bu çelişki eskimiş üretim ilişkilerinin yerini üretim güçlerinin engellerle karşılaşmaksızın gelişmesini sağlayan yeni üretim ilişkilerinin almasıyla hafifler. Böylelikle kapitalist toplumun evrimi sırasında üretim güçleri —büyük makinalaşmış toplumsal üretim— özel kapitalist mülkiyet temeli üzerine kurulmuş üretim ilişkileriyle çelişkiye düşmüştür. Rusya'da bu uzlaşmazlık

eski kapitalist üretim şeklinin yerini toplumsal, kollektif mülkiyet temeli üzerine kurulu üretim ilişkilerinin almasıyla çözüldü. Emperyalist ülkelerde, toplumsal üretimin biçim ve içeriği arasındaki çelişki hâlâ çözüm beklemektedir.

Sosyalist rejimde de toplumsal üretimin biçim ve içeriği arasında çelişkilerle karşılaşılır. Fakat bu çelişkiler uzlaşmaz karakterli değildir. Komünist partinin kılavuzluğunda sovyet halkının gayretleriyle başarılı biçimde üstelerinden gelinmiştir.

Bunun gibi daha başka çelişkileri ve güçlükleri de yenen sovyet halkı, zamanını doldurmuş eski biçimleri ortadan kaldırır. Diğer yandan kültürel, politik ve ekonomik hayatın bütün biçimleri durmaksızın mükemmelleşir.

Nesnenin biçim ve içeriğini tanımlamış olduk. Şimdi bütün bu unsurların eşdeğer olup olmadığını, belirli bir nesnenin varoluşunda ve gelişiminde aynı rolü oynayıp oynamadığını görelim. Bunun için öz ve olay kategorilerini incelememiz gerekir.

4 ÖZ VE OLAY

Tanımlama

Öz kavramı içerikle hısımdır, fakat aynı şey değildir. İçerik nesneyi oluşturan bütün unsur ve süreçlerin tümünü temsil eder, öz ise bunların göreli olarak kararlı, başlıca iç yönüdür (yada bu yönlerin ve ilişkilerin tümüdür). Nesnenin yapısını belirleyen özdür, bütün diğer yönler ve karakterler ondan kaynaklanır.

Örneğin, canlı organizmanın bir özelliği olan metabolizma onun özünü oluşturur. Metabolizma bütün hayati işlevlerin temelidir, bütün canlı varlıkların iç yapısıdır. Engels'in dediği gibi: «Albüminin temel fonksiyonu olarak beslenme ve besin artıklarının dışarı atılması ile yapılan bu madde alışverişinden... hayatın daha başka en

basit etkenleri kaynaklanır: uyarılabilme, kasılabilme, büyüme yeteneği ve iç hareket.» (*)

Toplumsal olaylarda yine öz, süreçlerin başlıca iç yönlerini gösterir. Lenin, kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizmi karakterize ederken, onu tekeller kapitalizmi olarak tanımlıyordu. Emperyalizmin özü serbest rekabetin yerini almış olan tekellerin egemenliğidir. Emperyalizmin bütün diğer karakterleri ve hepsinden önce de tekelci birliklerin üyeleri olan kapitalistlerin aşırı kârları buradan kaynaklanır. Aşırı kâr elde etme yarışı içerisinde emperyalistler dünyayı etki alanları biçiminde bölüştüren uluslararası tekelci birlikleri kurar, mali sermayeleri tekelleştirir, mallar yerine sermaye ihraceder, kendi ülkelerindeki emekçilerin ve sömürge ve bağımlı ülkelerdeki halkların sömürülmesini arttırırlar. Kapitalizme özgü çelişkiler son haddine kadar keskinleşir. Emperyalizm, sosyalist devrimin arifesidir.

Sosyalist toplumun özü ise egemen sosyalist mülkiyet, ekonominin planlanması, sömürünün ortadan kaldırılması, toplum üyeleri arasında dostluk ve yardımlaşma, yüksek bir teknik temele dayalı üretimin mükemmelleşmesi ve gelişmesi sayesinde toplum üyelerinin maddi ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

Ya olay nedir? Olay, **özün doğrudan doğruya dış görünümü, kendini gösterme biçimidir.** Bütün yaşayanların özü olan madde alışverişi çok çeşitli olaylar şeklinde kendini gösterir. Yaklaşık olarak 500.000 bitki türü ve 1.500.000 hayvan

---

(*) F.Engels, Anti-Dühring, Editions Sociales, Parıs, 1956, s. 115-116.

türünde bunlarla karşılaşırız. Dış yönleriyle bütün bu olaylar birbirlerinden ayrılır, bu türlerin evrim dereceleri başka başkadır, farklı biçimlerde beslenir, büyür ve çoğalırlar.

Sosyalizmin özü sovyet halkının hayatında her gün kendini gösterir. Örneğin, büyük fabrikaların, güçlü elektrik santrallerinin kurulmasında, tekniğin hızlı ilerlemesinde, kültür kurumlarının benzeri görülmemiş bir tempoyla yaratılmasında ve iş gününün kısaltılmasında daima sosyalizmin özü ortaya çıkar.

Öz ve Olayın Diyalcktiği

Öz ve olayı tanımladıktan sonra aralarındaki ilişkinin ne olduğunu görelim.

Bilimin ve pratik etkinliğin gerçekleştirdiklerini genelleştiren diyalektik materyalizm öz ve olayın birliğini gerektirir. Öz ve olay birbirlerine bağlıdır, ayrılmazdırlar. Lenin, öz olaydan, olaysa özden kaynaklanır, diye yazıyordu. Şu halde olayı yaratan özdür, olay özün doğrudan doğruya gerçekte belirmesidir. Özelliklerin yüzeysel dış yönleri, anlar, olayı oluşturur. Özse aynı anların aynı olayları, aynı çeşitli yönleridir, fakat bunların daha kararlı, derin ve genel bir halde ele alınmış şeklidir. Lenin, özü oldukça sakin fakat derin ve hızlı bir nehre benzetirdi. Yüzeyde ise nehir dalgalar, girdaplar ve köpükler şeklinde belirir. «... köpük üstte, derin akıntılar alttadır. Fakat köpük de özün görünüşüdür.» (*)

(*) V.Lenin, Felsefe Defterleri, Editions Sociales, Paris, 1955, s. 108.

Öz, zorunlu olarak her olayda ortaya çıkar, fakat olay özün yalnızca bir parçası olduğundan tümüyle kendini göstermez. Olay, özün tümü değildir, onun yalnızca özel bir karakteristiğini verir. Örneğin, SSCB'de kabul edilen erken yaşta emeklilik hakkı sosyalizmin özünün yalnızca birtek yönünü gösterir: devletin yaşlı toplum üyelerini koruması.

Diğer yandan özün hiçbir şekilde ortaya çıkmayan «salt» bir biçimi yoktur. Her cevher çok sayıda olayla ortaya çıkar. Daha önce söylediğimiz gibi sosyalizmin özü, sosyalist hayatın birçok olayları, olgularıyla kendini gösterir.

Öz yüzeyden görülmez, saklıdır ve doğrudan bir gözlemle görülemez. Öz ancak uzun bir incelemeyle farkedilebilir. Marx şöyle yazıyordu: şeylerin özüyle dışa vuruluş biçimi doğrudan doğruya çakışsaydı bilimlere hiç gerek kalmazdı. Bilimin görevi olayların karmaşası içinde özü bulmak, yüzeysel görünüşlerin arkasındaki gerçeğin çizgilerini ortaya koymaktır, bilim yüzeysel görünüşlerin temelindeki derin iç süreçleri keşfetmelidir.

■ Öz ve Olayın Önemi

Hayat, bilim ve pratik için öz ve olayın diyalektiğini bilmek çok önemlidir.

Bu bilgiye sahibolan bilim adamları, bilgilenme sürecinin karmaşıklığına rağmen, olayların derinliklerine gizlenen özün sonunda bulunacağını bilirler. Bilginler uzun zaman güneşi gözlemekle uğraştılar. Araçlar yardımıyla lekeler,

kabartılar keşfettiler, çeşitli taneciklerin yarattığı fırtınaları izlediler. Fakat bütün bu olaylar güneşte meydana gelen derin süreçlerin özü ve güneş enerjisinin kaynağı üzerine doğrudan doğruya bilgi vermiyordu. Uzun araştırmalar sonucunda, bilim bu süreçlerin özünü keşfedebildi: Bu öz güneşin içinde meydana gelen termonükleer reaksiyon, yani hidrojenden helyum oluşmasıdır. Bu reaksiyonun sonucu ortaya çıkan muazzam enerji çok yüksek bir sıcaklık derecesi sağlar.

Özü bilmek zorunludur, çünkü olaylar çok kez süreç hakkında yanlış bir görüşe götürürler. Örneğin güneşin dünya etrafında döndüğü sanılır, fakat gerçekte güneşin etrafında dönenin dünya olduğunu biliyoruz. Emperyalist dünyada demokrasinin hüküm sürdüğüne inanılabilir, çünkü biçimsel olarak genel oy hakkı, söz, basın, partiler ve politik gruplar kurma özgürlükleri tanınmıştır. Fakat gerçekte, emperyalist düzende, demokrasi aldatıcı bir dış görünüşten başka birşey değildir. Bu, sınırlı bir demokrasi, yalnız zenginler için demokrasidir.

Yalnızca dış görünüşlere, özün dış belirtilerine dayanan bilgi dünyanın doğru bir tablosunu oluşturamaz, eylem kılavuzu görevi yapamaz. Olayla öz birbirinden ayırdedilemiyorsa, teori ve pratikte ağır hatalara düşülebilir.

Marksizm-leninizmin kurucuları toplumsal olayların özünün analizi için, daha iyilerine rastlanmayan örnekler vermişlerdir. Marx'ın kapitalist üretimin özünü keşfetmesi toplumsal düşüncenin evriminde yeni bir çığır açmıştır.

Olayları ve dış görünüşleri incelemekle ye-

tinen burjuva ekonomist ve sosyologları, kapitalist toplumda sömürü olmadığını, işçinin kapitalistten hakkı olan kazancı sağladığını iddia etmişlerdir ve hâlâ da iddia ederler. Onlara göre, kârın kökeni, işçinin sömürülmesi değil kapitalist tarafından yatırılan sermayenin kendisidir.

Oysaki gerçek nedir?

Gerçek çok başkadır. İşçinin kendi yaşamını sürdürmek ve ailesini yaşatmak için belirli bir kazanca ihtiyacı vardır. Bunu elde etmek için kapitaliste başvurmak ve işgücünü ona satmak zorundadır. İlk bakışta işçi ile kapitalist arasında sıradan bir alışveriş anlaşması olduğu sanılır. İşçi işgücünü satmakta kapitalistse satınalmaktadır, işçi çalışır, kapitalist de ona bir ücret öder.

Kapitalistle işçi arasındaki anlaşmanın dış görünüşü, kapitalist ilişkilerin yüzeysel yönü budur. Bu gözönüne alınır ve bununla yetinilirse burjuva ideologlarının yaptığı gibi kapitalist rejimde sömürünün olmadığı gibi yanlış bir sonuca varılır. Bu ideologlar, kapitalist üretimin gerçek özünü görmek istemezler.

Marx yüzeysel olayları analiz etmekle yetinmemiştir. Bu olayların ardında, kapitalist ve işçi arasındaki eşit koşullar altında yapılan anlaşmaların dış görünüşünün ötesinde, kapitalist üretimin sömürücü özünü keşfetti. İşgücünün maddi değerler yaratabilen özel bir mal olduğunu gösterdi, Bu değerler, kapitalistin ödediği ücretlerden çok daha pahalıdır. Kapitalist işin değerinin yalnız bir kısmını öder, oysaki Marx'ın artı-değer adını verdiği diğer kısmına sahip çıkar. Kapitalist kârın tek kökeni budur.

Marx'ın kapitalist sömürünün özünü keşfet-

mesi büyük bir tarihi önem taşır. Bu keşif, burjuvazi ile proletarya arasındaki uzlaşmazlığın temelinin günışığına çıkarılmasını, bunlar arasındaki mücadelenin kaçınılmazlığının ve sonunda sosyalist devrimle, kapitalizmin ölümüyle sonuçlanacağının gösterilmesini sağlar.

Toplumsal olayların incelenmesinin bu klasik örneği, bilim ve devrimci pratik için öze varmanın önemini kanıtlar.

Böylece, özel ve geneli, içerik ve biçimi, öz ve olayı yani nesne ve olaylar hakkında bizi aydınlatan kategorileri tanımladık. Fakat nesne ve olayların birbirinden kopuk olmadığını, aralarında ilişkiler olduğunu, hiçbirinin tekbaşına anlaşılamayacağını biliyoruz. Bir nesneyi başka nesnelerle ilişkili olarak incelemek herşeyden önce onun ortaya çıkış sebebini belirlemek demektir. O halde şimdi sebep ve sonuç kategorisinin incelenmesine geçelim.

5 SEBEP VE SONUÇ

Tanımlama

Nesnel dünyada olayların sürekli karşılıklı etkileşimini gözlemekteyiz. Bu karşılıklı etkileşim sayesinde bazı olaylar başka olayları doğurur, bu yeni olaylardan da daha başka olaylar meydana gelir vs. Örneğin, sürtünme ısı yaratır, yağmurun yağmayışı, kuraklık, kötü hasatların nedenidir vs. Toplumsal hayatta da olaylar birbirlerini etkilerler. Örneğin, ezilen halkların ulusal kurtuluş hareketi, emperyalizmin sömürge sisteminin dağılmasının sebebi olmuştur.

Bir olaydan önce gelen ve onu doğuran olaya yada olaylar grubuna sebep denir. Sebebin meydana getirdiği olaysa sonuç diye adlandırılır.

Sebep daima sonuçtan önce gelir. Bununla beraber zaman bakımından arka arkaya gelmek,

sebep olmak için yeter şart değildir. Örneğin, gündüz geceyi izler. Fakat gece gündüzün sebebi değildir. Gündüzle gecenin arka arkaya gelmesi dünyanın ekseni etrafında dönmesinin sonucudur. İki olay arasında sebep sonuç ilişkisi olması için yalnız birincinin ikincisinden önce gelmesi yetmez, onu zorunlu olarak meydana getirmesi gereklidir.

Sebeple vesileyi birbirine karıştırmamalıyız. Vesile sonuçtan hemen önce gelen, onun sebebi olmayan, fakat bir itici güç rolü oynayan olaydır. 1914 Haziranında arşidük Ferdinand'ın Saraybosna'da öldürülmesi Birinci Dünya Savaşına vesile olmuştur. Fakat savaşın sebebi, emperyalist güçleri birbirine düşüren çelişkilerdi.

Yine, sebebi içinde yer aldığı koşullardan da ayırmalıyız. Üretici emek, bütün toplumsal zenginliğin sebebidir. Fakat emeğin zenginliği yaratması için, bir iş aracına, çalışmak için aletlere ihtiyaç vardır. Ancak ne iş aracı ne de aletler tek başlarına zenginlikleri yaratmazlar, bunlar sadece insanın çalışma etkinliğinin zorunlu koşuludurlar.

Anti-Marksist Sebeplilik Kavramlarının Eleştirisi

Maddi dünyada, sebeplilik genel, evrensel bir karaktere bürünür. Sebepsiz bir olay yoktur ve olamaz, her şeyin bir sebebi vardır. Halkın dilinde «ateş olmayan yerde duman tütmez» denilir. Sebeplilik nesneldir, insan aklı tarafından yada doğa üstü bir kaynak tarafından gerçeğe sokul-

muş değildir. Sebeplilik gerçeğin içinde vardır ve insan bilgilenme ve pratik içinde onu keşfeder.

Marksist diyalektik sebeplilik görüşü, tanrıyı herşeyin sebebi sayan dini görüşlerin tersidir. Bu dini görüşler, tanrının evrensel düzenin yaratıcısı olduğunu ve her türlü mucizeler aracılığıyla bu düzeni istediği zaman bozduğunu, istediği zaman yeniden kurduğunu kabul eder. Her şeyin ilk sebebi tanrısal iradedir. Din, teleolojik (yunancada **teleos**, yani amaç ve **logos**, söz kelimelerinden) bir dünya görüşünü vaazeder. Buna göre, dünyanın evrimi doğa üstü, önceden ortaya konmuş amaçlara göre meydana gelmektedir. Teleoloji taraftarlarına göre, Engels'in alaylı şekilde yazdığı gibi, «kediler fareleri yemek için yaratılmışlardır, farelerse kediler tarafından yenilmek için meydana getirilmişlerdir, doğanın tümü de yaratıcının bilgeliğine tanıklık yapmak için varedilmiştir.» (*)

Gerçekte ne mucizeler, ne de önceden ortaya konmuş amaçlar vardır. Herşey doğal sebeplere, nesnel yasalara dayanır. Elbette ki doğa kendiliğinden herhangibir amaç ortaya koyamaz ve koymaz. Fakat toplumda bu böyle değildir. Burada etkili olan, belirli amaçları saptayan ve bu amaçlara ulaşmak için çalışanlar bilinçli varlıklar, yani insanlardır. Bu amaçlar yukarıdan gelen bir emirle belirlenmiş değildir, nesnel sebeplere bağlıdır, tümüyle tarihi evrimin sonucudurlar. İnsanlığın büyük amacı toplumsal evrimin bu düzenliliğine, nesnel sebeplerin kesinlikle bilinmesine dayanır.

(*) F.Engels, Doğanın Diyalektiği, s. 33-34.

Şeylerin doğal yürüyüşünün nesnel sebeplere, yasalara bağlı olduğunu kabul eden teoriye determinizm denir. Determinizm, nesnel sebepleri, zorunluluğu, yasaları tanımayan idealist bir doktrin olan endeterminizme karşıdır. Sebeplilik sorunları karşısında, endeterminizmin idealistçe eğilimi olayların evriminin düzenini ve sebeplerini nesnel dünyadan değil, bilinçten, akıldan çıkarmaktır.

Diyalektik materyalizm, yalnız endeterminizmle değil, her çeşit sebebi dıştan gelen, mekanik etkilere indirgeyen mekanist determinizmle de bağdaşmaz. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda, bütün bilimler arasında mekaniğin en büyük atılımı yaptığı sırada bu tür bir determinizm doğa bilimleri arasında egemendi.

Mekanist determinizm, makroskopik cisimlerin hareketinin incelenmesine, makinaların, köprülerin, teknik planlarının yapılmasına uygulanabilir. Fakat bu görüş açısından bir takım biyolojik süreçleri, ruhsal etkinliği ve toplumsal hayatı açıklamaya kalkışmak büyük bir hata olur.

Mekanist determinizm, fiziğin yeni alanı olan kuanta mekaniğine uygulanamaz. Kuanta mekaniğince incelenen mikro tanecikler klasik mekaniğin konusu olan makroskopik cisimlerden niteliksel bakımdan ayrılırlar. Makro cisimlerin koordinatlarını (uzayda konum ve hız) klasik mekaniğin yasalarına göre çok büyük bir kesinlikle ve aynı zamanda tayin etmek mümkün olduğu halde, aynı şey «elemanter» tanecikler için yapılamaz. Klasik mekaniğin yasalarının geçerli olmadığı mikro dünyada kuanta mekaniğinin

yasaları hüküm sürer. Her bir zaman aralığı için taneciklerin ya konumu yada hızı tayinedilebilir, fakat bu mutlak bir kesinlikle yapılamaz, ancak yaklaşık olarak belirli bir olasılık ölçüsü içinde gerçekleştirilebilir. Mekanist determinizmin mikro cisimlere uygulanamadığını gören materyalizm düşmanları genellikle determinizmin çürütüldüğünü ve endeterminizmin zafer kazandığını ilân ettiler. Mikroskopik süreçlerin nedeninin insanın gözlemleri ve ölçüleri olduğunu ileri sürdüler. Fakat, gerçekte, modern fizik materyalist diyalektik sebeplilik ilkesini yalanlamak şöyle dursun, tersine bu ilkeyi doğrulamıştır. Determinizmin farklı alanlarda farklı biçimde ortaya çıktığını göstermiştir.

Diyalektik materyalizm, metafizik materyalizmin ileri sürdüğü gibi sebeple sonucun birbirinden kopuk olduğunu da kabul etmez. Bilimin ve pratiğin sonuçlarına dayanarak, sebeple sonucun ayrılmaz biçimde bağlı olduğunu kabul eder. Sebepsiz sonuç yoktur ve bunun tersi de doğrudur. Sebeple sonuç arasındaki ilişki zorunlu; iç yapıya bağlı bir karakter taşır. Sonuç sebepten kaynaklanır, onun sonucudur. Sebep tarafından yaratıldıktan sonra, sonuç sebep karşısında tarafsız kalmaz, kendisi de onu etkiler. Örneğin üretim sırasında, insanlar arasındaki ekonomik ilişkiler, felsefi, politik ve daha başka fikirlerin kaynağıdır, fakat bu fikirler de ekonomik ilişkilerin evrimi üzerinde etki yapar.

Sebeple sonucun birbirlerine bağlılığı bir ve aynı olayın, bir yandan sebep, bir yandan da sonuç olabilmesinde de kendini gösterir. Elektrik santrallerinin kazanlarında kömürün yakılması,

suyun buhara dönüşmesinin sebebidir. Fakat kömür yakılmasının sonucu olan buhar da alternatörün rotorunun hareketinin sebebidir. Bu dönme hareketi sayesinde birçok makine ve insanlara sıcaklık, ışık sağlayan mekanizmaların hareketinin sebebi, kaynağı olan bir elektrik akımı doğar. Bu saydıklarımızı daha da uzatabiliriz. Karşılıklı ilişkilerin bu sonu gelmez zincirinin, nesne ve olayların **evrensel karşılıklı etkileşimini** karakterize eden sebepliliktir. Bu zincirin her halkası aynı zamanda hem sebep hem de sonuçtur.

■ Sebepliliğin Pratikte ve Bilimlerde Oynadığı Rol

Bilimsel ve pratik çalışma için olaylardaki sebep sonuç ilişkisini bilmek önemlidir. Yararlı olayların sebeplerini keşfetmekle insan, bu faydalı olay ve süreçlerin oluşumunu hızlandırabilir yada bunları oluşturabilir. Örneğin, özenli çalışmaların, zamanında yapılan ekim ve hasatların ve daha başka tarımsal tedbirlerin iyi hasatların sebebi olduğunu bilen kolhoz ve sovhozlar sürekli olarak tarımsal yöntemleri mükemmelleştirir ve elde edilen ürünün daha iyi olmasını sağlarlar.

Zararlı olayların sebebi bilinince bunlar önlenebilir, etkileri sınırlandırılabilir, istenmeyen sonuçları ortadan kaldırılabilir.

Pratik etkinlik için bir olayın temel ve başlıca sebeplerini ortaya koymak zorunludur. Başlıca sebepler belirlenince, böyle bir olayın köke-

ni ve özü anlaşılabilir, öteki olaylar içerisindeki yeri tayinedilebilir ve evrimini yöneten yasalar anlaşılabilir.

Başlıca sebep, olayın onsuz meydana gelemiyeceği sebeptir. Bu sebep olayın temel çizgilerini şartlandırır.

Örneğin, 1941-1945'deki Büyük Ulusal Savaş'-da sovyet halkının zaferinin başlıca temel sebebi neydi? Bu Sovyetlerin toplumsal ve idari rejimi, sovyetlerın silahlarının gücü idi, yoksa burjuva ideologlarının ileri sürdükleri gibi Sovyetler Birliği topraklarının genişliği yada bu ülkedeki kışların sertliği değildi. Bu sonuncu etkenler de belirli bir rol oynadılar, fakat hiç de başlıca, tayin edici sebepler değillerdi.

Sebeplerin çeşitliliğini gözönüne alan komünist Parti daima bunlar arasında başlıca ve tayin edici olanları ayırdetmeye çalışır. Başlıca olanları ayırmasını bilince, olayların zincirindeki temel halkayı bulmak mümkün olur, bu ise Partinin yada halkın önüne herhangi bir dönemde çıkan bütün sorunların çözülmesine yarar. Lenin, politika adamı olma sanatının toplumsal olaylar zincirinde bu halkayı bulmak, bunu yakalamak ve böylelikle davanın başarı kazanmasını garantilemek olduğunu kabul ederdi.

Sovyetler Birliği'nin ekonomik gelişmesinin temel halkası hızlı bir teknik ilerlemedir. Bunun sonucu olarak, parti teknik ilerleme için bir halk kampanyası düzenlemiş ve yönetmiştir.

Sebeplilik en genel, en evrensel ilişkidir. Gerçeğin ilişkilerinin bütün çeşitliliğini içine almaz, onun sadece küçük bir kısmını temsil eder. Se-

bep sonuç ilişkilerinin karmaşık ağı içerisinde en önemli rol, zorunluluk ve olağanlık ilişkilerine aittir. Şimdi bunları ele alalım.

6 ZORUNLULUK VE OLAĞANLIK

Tanımlama

Zorunluluk ve olağanlığın ne anlama geldiğini daha kolayca anlamak için önce şu soruya cevap verelim: belirli koşullar içinde meydana gelen bütün olaylar zorunlu mudur, bu biçimde mi olmak zorundadırlar yoksa bir başka biçimde mi?

Toprağa bir tohum ekildiği zaman, zorunlu nem ve sıcaklığı bulursa çimleneceğini herkes bilir. Fakat dolu da daha sonra bitkiyi öldürebilir. Bu iki olay (çimlenme ve bitkinin ölümü) zorunlu mudur?

Hayır. Hergünkü deneyimiz belirli koşullar içerisinde yani uygun ısı ve nemin varolması halinde çimlenmenin zorunlu olduğunu gösterir. Bitkinin yapısı gereği bu böyledir. Fakat dolu yağabilir ve yağmayabilir de. Bitkiyi öldürebilir

yada sadece biraz zarar verebilir. Dolu hiçbir zaman bitkinin yapısı gereği değildir ve belirli koşullar içerisinde zorunlu da değildir.

Belirli koşullar içerisinde zorunlu olan olaya **zorunluluk** denir. (Örneğimizde, zorunluluk tohumun çimlenmesidir). Gece zorunlu olarak gündüzü izler, bir mevsim başka bir mevsimin ardından gelir. Kapitalist rejimde işçi sınıfının komünist hareketinin doğuşu ve büyümesi zorunludur. Bu hareket işçilerin hayat koşullarından, toplumdaki durumlarından ve tarihin onlara yüklediği görevlerden doğar.

Zorunluluk olayın iç yapısından, özünden kaynaklanır. Belli bir olay için sabit ve kararlıdır.

Zorunluluktan farklı olarak, **olağanlık** (bizim örneğimizde dolu nedeniyle bitkinin ölmesi) zorunlu değildir. Belirli koşullar içinde olabilir de olmayabilir de, şu veya bu biçimde meydana gelebilir. Olağanlık nesnenin yapısı gereği değildir, kararsız ve geçicidir. Fakat olağanlık da sebepsiz değildir. Bu sebep, nesnenin içinde değildir, nesnenin dışında, dış koşulların içindedir.

Zorunluluk ve Olağanlığın Diyalektiği

Diyalektik olarak, zorunluluk ve olağanlık birbirine bağlıdır. Bir ve aynı olay aynı zamanda zorunlu ve olağan olabilir: belirli bir ilişki içerisinde zorunludur, başka bir ilişki içinde olağandır. Bitkinin ölümü konusunda olağan olan dolu bölgenin hava koşulları konusunda ise zorunlu bir sonuçtur.

Diyalektik taraftarlarının tersine metafizikçiler zorunlulukla olağanlığın ilişkisini kabul etmezler. Bazıları yalnız zorunluluğu kabul eder ve evrimdeki her türlü olağanlığı reddederler. Bunlara göre her şey zorunlu olarak, kaçınılmaz olarak meydana gelir ve insan ne olursa olsun müdahale etmekten acizdir, olayların önüne geçilmez akışını pasifçe beklemekten başka birşey yapamaz. Diğerleri yalnızca olağanlığı kabul eder, bu ise, temelde bilimden vazgeçmek, olayların ilerleyişini önceden görmek ve onları yönetmek yeteneğini tanımamak demektir.

Olağanlık ve zorunluluk karşılıklı olarak birbirlerine dönüşebilirler. Bazı koşullarda olağan, zorunlu halini alır, daha başka koşullarda zorunlu olağana dönüşür. Örneğin, ilkel toplumda malların değiş-tokuşu raslantı eseri, geçici bir olaydı. Her hangi bir topluluğun ürettiği her şey yine bu topluluk tarafından tüketilirdi. Daha sonraları özel mülkiyet ortaya çıktı, gelişti, mal değiş-tokuşu yaygınlaştı ve kapitalist rejimde nesnel bir zorunluluk şeklini aldı.

Zorunluluk ve olağanlık tek başlarına, saf halde bulunamaz. Herhangi bir sürecin içinde yeralan zorunluluk gelişimin temel yönü, eğilimidir, fakat bu eğilim pek çok olağanlıklar arasından kendine yolaçar. Olağanlık, zorunluluğu tamamlar, zorunluluğun **bir görünüş biçimidir.** Olağanlıklar daima nesnel bir zorunluluğu, bir yasayı gizlerler. Bir kap içerisinde kapalı bulunan bir gazı ele alalım, bu gazın molekülleri sürekli olarak düzensiz bir hareket içindedir, birbirlerine ve kabın kenarlarına çarparlar. Bununla beraber, gazın basıncı bütün çeperler için

sabittir, fizik yasalarınca zorunlu olarak belirlidir. Böylece, moleküllerin gelip geçici, rastlantı eseri hareketi, basıncın kaynağı olan bir zorunluğu doğurduğu gibi, ısı, yoğunluk, ısı kapasitesi gibi gazın diğer özelliklerini de meydana getirir. Toplumsal evrimde de, olağanlık zorunluluğun bir dışa vuruluş biçimidir. Kapitalist düzende değer yasaları, arz ve talebin etkisiyle, pazar fiyatlarının dalgalanması şeklinde belirirler.

Zorunluluk ve Olağanlığın Rolü

Bilim ve pratik zorunluluk ve olağanlığın nesnel diyalektiğini hesaba katmak zorundadır. Bilim, çok çeşitli olaylar ve gelip geçici ilişkiler arasından zorunlu, iç ilişkileri bulmak zorundadır. İnsan nesnel zorunluluğun yasalarını bilince birçok doğa ve toplumsal hayat olaylarından yararlanabilir. Bütün bilimler herşeyden önce zorunluluğun bilinmesine göre yön almak zorundadır. Bu anlamda bilimin olağanlığın düşmanı olduğu söylenir. Örneğin, toplumsal bilimlerin görevi, evrimin nesnel zorunluluğunu bilmek ve bu ortak zorunluluk temeli üzerinde toplumsal düzeni emekçinin çıkarına değiştirmektir.

Fakat bilim olağanlıkları da inkar edemez. Bunlar varolduğuna göre, gerçeğin süreci üzerinde bir etki yaparlar. Öyleyse bilim, bunların evrimdeki rollerini hesaba katmak, insanı elverişsiz olağanlıklardan korumak zorundadır. Örneğin, tarım bilimi en beklenmedik olumsuz şartlara rağmen yüksek rekolteler elde etmeyi sağlayan tarım yöntemleri bulmakla görevlidir.

Zorunlulukla olağanlık arasındaki ilişki tarihi koşullara göre değişir. Egemen kapitalist mülkiyet zorunluluğun kendiliğinden eylemini belirler. Değer yasası, anarşi ve rekabet yasası çok sayıda olağanlıklar arasından yol açarlar. Bu nedenle kapitlist rejimde insanlar toplumsal hayatı bir plana göre yönetemezler. İlkel güçlerin kör birer oyuncağı haline gelirler. Kapitalist üretimin düzenleyicisi kazanç ve kârdır. Fakat bu düzenleyici arz ve talebin gelip geçici değişmelerine bağlı olarak pazar fiyatlarındaki bir yığın gelip geçici dalgalanmalar arasında etkisini gösterir. El emeğinin dağılımı da rastgeledir. Bütün bunlar işçide bir gelecek korkusu yaratır, her an, yaşaması için gerekli ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun bir işsiz halini almak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Hatta patron bile güvenlik içerisinde değildir. Özellikle küçük ve orta patron daha güçlü rakiplerle mücadelede yenilerek her an mahvolabilir.

Sosyalist düzende, bu rejime özgü yasalar sayesinde insanlar tarihi olayların gidişini önceden görebilir ve bütün alanlarda etkinliklerini düzenleyebilirler. Toplumsal zorunluluk burada bilinçli, akılcı etkinlik temeli üzerinde kendini gösterir. Ulusal ekonominin planları, sosyalist ülkelerde toplumsal evrimin nesnel zorunluluğunun nasıl doğru biçimde kullanılabildiğini gösterir.

Komünist Partinin rehberliğindeki sovyet halkının bilinçli etkinliği rastlantının rolünü büyük ölçüde azaltmıştır. Bununla beraber sosyalizmde olağanlıklara yine de yer vardır. Beklenmedik koşullar nedeniyle şu yada bu endüstri

yada tarım dalları geri kalır, işletmeler planı gerçekleştiremez, bunlarsa ekonomik gelişmede oransızlıklar, uyumsuzluklar yaratır. Bazen kötü koşullar, havanın durumuna bağlıdır: Kuraklık, su baskınları, çığ düşmeleri vs. gibi.

Komünist Partisi ve Sovyet Hükümeti rastlantının elverişsiz etkisini en azına indirmeye çalışır. Planlamayı, üretimin örgütlenmesini sürekli olarak mükemmelleştirir, bilimsel buluşlardan yararlanır, güçlü bir ulusal yedek stoklar sistemi yaratırlar. Önceden saptanan gelişme çizgisinden sapmalar çok kez yetersiz bir yönetim nedeniyle ortaya çıktığından Parti ekonomi dallarının yönetiminin düzene konmasına, kadrolar arasında sorumluluk duygusunun eğitimle mükemmelleştirilmesine özellikle dikkat eder.

Zorunluluk daima belirli nesnel koşullar içerisinde ortaya çıkar. Fakat bu koşullar da değişir. Bunun sonucu olarak zorunluluk değişir ve evrimleşir. Bununla birlikte, her yeni zorunluluk tamamen bitmiş olarak, eksiksiz olarak ortaya çıkmaz, başlangıçta koşullar uygun olduğu zaman gerçeğe dönüşen bir olanak olarak vardır.

Olanak ve gerçeğin kategorilerini inceleyelim.

7 OLANAK VE GERÇEK

Tanımlama

Yeni olan, gelişen zorunludur fakat birden bire oluşamaz. Önce öncüller, doğuşunun etkenleri ortaya çıkar, olgunlaşır, gelişir ve nesnel yasalara uygun olarak yeni nesne yada olay meydana gelir. Var olanın içinde yeralan bu öncüller olanak adını alır. Bütün embriyonlar büyüme, ergin organizmaya dönüşme olanağına sahiptirler. Embriyondan başlayarak gelişmiş olan ergin organizma ise artık bir gerçektir. Gerçek etkin, tamamlanmış olanaktır.

Olanaklar nesnel yasalardan doğar, onlar tarafından meydana getirilirler. Böylelikle organizma ile çevrenin birliği yasası dış koşulları değiştirerek organizma üzerinde köklü etkiler meydana getirmek, yeni bitki ve hayvan türleri yaratmak olanağını yaratır. Sosyalist düzende ulu-

sal ekonominin uyumlu, oranlı gelişimi yasası **planlamayı olanaklı kılar.**

Dünyanın nesne ve olayları çelişkili olduğundan, olanaklar da çelişkilidir. **İlerici** (olumlu) ve **gerici** (olumsuz) olanakları birbirinden ayırmalıdır. Örneğin, bütün toplumsal devrimler ilerici güçlerin zaferinin olumlu olanağını ve gerici güçlerin zaferinin olumsuz olanağını içerirler. Bununla birlikte, tarihin nesnel yasalarına göre, üstünlük ilerici olanaklardadır. Ortaya çıkabilen gerici olanakların zaferi ise geçici karakterdedir. Örnek: 1905-1907 Rusya devrimi sırasında gericiliğin zaferi geçici olmuştur. Bir kaç yıl geçmiş ve 1917'de köylülükle ittifak halindeki proletarya önce çarlığa ve sonra da burjuvaziye karşı kesin zafere ulaşmıştır.

Evrende herşey gibi, olanaklar da **gelişir, evrimleşir:** büyür, genişler yada küçülür, azalırlar. Rusya'nın emperyalizmin zincirini ilk kıran ülke olduğu ve uzun zaman emperyalist ülkelerle çevrili bulunduğu biliniyor. Bu nedenle, Ekim Sosyalist Devrimi zafere erişir erişmez, sosyalizmin zaferi olanağının yanısıra kapitalizmin tekrar kurulması olanağı da vardı. Sovyetler ülkesi güçlendiği ölçüde, sosyalizmin zaferi olanağı arttı ve gerçeğe dönüştü. SBKP Programı şöyle der, **«kaçınılmazlığı Marx ve Engels tarafından bilimsel olarak önceden ortaya konmuş ve kuruluş planı Lenin tarafından çizilmiş olan sosyalizm Sovyetler Birliği'nde gerçek halini aldı.»** Kapitalizmin yeniden kurulması olanağına gelince sosyalizmin kurulmasının başarısıyla birlikte azalmış ve günümüzde pratik olarak varlığını yitirmiştir, çünkü Sovyetler ülkesinde kapitalizmi ye-

niden kurabilecek, güçlü sosyalizm kampını ezebilecek bir güç bilinmemektedir. SSCB'de sosyalizmin zaferi tam ve kesindir. Marksist diyalektik soyut ve gerçek olanakları birbirinden ayırır.

Soyut (biçimsel) bir olanak, belirli tarihi koşullar içinde gerçekleşemez. Örneğin, güneş sisteminin gezegenlerinin başka büyük gök cisimleriyle çarpışması olanağı soyuttur. Bu çarpışmanın meydana gelme olanağı son derece zayıftır.

Soyut, biçimsel olanağı olanaksızlıkla karıştırmamalıdır. Olanaksızlık, hiç bir zaman gerçekleşemez, çünkü nesnel yasalara karşıttır. Örneğin, burjuvazi ile proletaryanın çıkarları uyuşamaz. Soyut olanağa gelince, yasalara aykırı değildir ve ilke olarak gerçekleşebilir, fakat bu ancak gerekli koşullar biraraya geldiğinde olabilir.

Gerçek olanak somut tarihi durum içerisinde gerçekleşmesi için gerekli bütün koşullara sahibolan olanaktır. Örneğin bütün sömürge ve bağımlı ülkelerin sömürgecilik boyunduruğunu atması olanağı gerçektir. Bugün olan da budur.

Soyut olanakla gerçek olanak arasındaki farklar görelidir. Evrim sırasında, soyut olanak, gerçek olanak halini alabilir: Birkaç yıl önce gezegenler arası yolculuk olanağı soyuttu: gerekli teknik araçlar yoktu. Günümüzde bu olanak gerçektir. Bu olanağın gerçekliği Sovyet kozmonotlarının uzaydaki uçuşlarından sonra özellikle artmıştır. İnsan Aydan sonra başka gezegenlere de ayak basacaktır. XIX. yüzyıl başlarında ütopik sosyalistlerin sosyalizme geçiş olanağı üzerine düşünceleri soyuttu: güçler he-

nüz sosyalizmi kurmak için yeterince olgunlaşmamıştı, yeterli derecede örgütlenmiş devrimci proletarya henüz yoktu. Günümüzde ise bu olanak gerçektir ve dünyanın büyük bir kısmında gerçeğe dönüşmüştür.

Sosyalist Rejimde Olanağın Gerçeğe Dönüşmesi

Doğada, olanağın gerçeğe dönüşmesi kendiliğinden ve bilinçsiz olarak meydana gelir. Toplumda ise olanağın somutlaşmasında tayin edici rolü oynayan insanların bilinçli, akılcı etkinliğidir. İnsanın etkinlikle ve bildiği yasalara dayanarak müdahalesi olmaksızın olanak gerçeğe dönüşemez. Günümüzde varolan barışı koruma olanağı insanlığın bütün barışçı güçlerinin barış için etkin mücadelesi sayesinde gerçeğe dönüşmüştür.

Pratik etkinlikleri içinde insanlar dünyayı değiştirirken varolan olanakları keşfeder ve bunların gerçeğe dönüşmesini amaçlarlar. Özellikle sosyalist toplumda gerçek olanakların hesaba katılması ve gerçeğe dönüştürülmesi önem taşır.

Sovyet sosyalist rejimi ekonomik, politik ve kültürel ilerlemeler için büyük olanaklara sahiptir. Sovyetler Birliği'nin Komünist Partisi bunları doğru hesaplar ve zamanında gerçekleştirir: yeninin, ilerici olanın tohumlarını özenle korur ve geliştirir. Halkın tümü ilerici olanakların gerçekleştirilmesiyle ilgilidir. Böylelikle sosyalist toplumda, olanaklar görülmemiş bir hızla gerçeğe dönüştürülür.

Ekim Sosyalist Devrimi sayesinde ortaya çıkan sosyalizmi yaratma olanağı sovyet halkı tarafından rekor denilebilecek bir zaman içerisinde gerçekleştirildi. Sosyalizmin kuruluşu komünizmin kurulması için yeni ve gerçek bir olanak yarattı.

Günümüzde Sovyetler ülkesi komünizmi kurmak için bütün olanaklara sahiptir. SSCB büyük bir yaratıcı güce sahip bir toplumsal rejim kurmuştur, mükemmel donatımlı güçlü bir sanayiye, makineleşmiş büyük tarıma, dünyanın en ileri bilimine sahiptir. Ülkenin ulusal kaynakları tükenmezdir, bu ise sınırsız bir ekonominin gelişmesi için vazgeçilmez koşuldur. Uzman kadrolar komünist yapıcılığın en karmaşık sorunlarını bile çözmeye yeterlidir. SSCB Programı komünist yapıcılığın somut bir planıdır. Bu plan SSCB'de komünizmi kurma olanaklarının gerçeğe dönüştürülmesi için izlenecek yolu gösterir.

Böylece marksist diyalektiğin yasa ve kategorilerini inceledik ve dünyadaki genel ilişkilerini ve evrimin temel bilgilerini elde ettik. Şimdi insanın maddi dünyanın bilincine nasıl vardığını bilmek sözkonusudur. Bunun için diyalektik materyalizmin bilgi teorisini inceleyeceğiz.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

DİYALEKTİK MATERYALİZMİN BİLGİ TEORİSİ

İnsanlığın kazandığı çok zengin bir deneye, bilimin ve devrimci pratiğin büyük buluşlarına dayanan diyalektik materyalizm dünyanın tamamıyla bilinebileceğini ve insan zekasının maddi gerçek konusunda doğru bir fikir yaratmaya yeterli olduğunu kabul eder.

Dünyayı tanımanın sürecini ayrıntılarıyla inceleyelim, bunun nasıl olduğunu görelim.

1 BİLGİNİN TANIMLANMASI

Bilgi, nesnel dünyanın ve yasalarının insan beyninde etkin biçimde ve isteğe bağlı olarak yansımasıdır. Bilginin kaynağı çevredeki dünyadır. Çevre insan üzerine etki yapar, onda duyumlar, tasavvurlar, uygun kavramlar yaratır. İnsan ormanları, tarlaları, dağları görür, sıcağı ve güneş ışığını algılar, kuşların ötüşünü duyar, çiçeklerin kokusunu alır. Eğer bilincin dışında varolan bu nesneler insan üzerinde etki yapmasalardı, hiçbir kavrama sahip olunamazdı.

Nesnel dünyanın, nesnelerinin ve olaylarının tanınması bilgilerimizin tek kaynağı, marksist bilgi teorisinin temelidir.

İdealistler gerçeğin bilgilerimizin kökeni olduğunu kabul etmezler. İdealist felsefede bilginin konusu bilinç, insanın (öznenin) duyumu ya da insanın dışında varolan efsanevi bir bilinçtir («mutlak düşünce», «evrensel ruh» vs.). Kilise

de buna benzer şeyler vaazeder. Kiliseye göre insan olayların özünü bilmeye yeterli değildir, ne doğayı ne de toplumsal hayatı tanıyabilir. Ancak yaradılışın sonuçlarını tasvir edebilir ve sınıflandırabilir, bunu da tanrının izniyle yapar.

Marx'tan önceki materyalistler, bilgiyi dıştaki nesnelerin insan kafasındaki yansıması olarak kabul ediyorlardı. Bunlar idealizme ve cehalet taraftarı kiliseye büyük bir darbe indirdiler. Fakat onların bilgi görüşleri sınırlıydı. Metafizikçi olduklarından diyalektiği bilgilenme süreçlerine uygulamayı bilmiyorlardı. Yansımayı bir şeyi insan beyninde bıraktığı pasif bir iz olarak düşünüyorlardı. XVIII. yüzyılda yaşamış bir fransız materyalisti olan Diderot, beyni nesnelerin iz bıraktığı balmumuna benzetiyordu. Marx'tan önceki materyalistler bilme süreci içindeki öznenin, yani insanın etkinliğini hesaba katmıyorlardı. Diğer taraftan bilgilenmede pratiğin rolünü değerlendiremiyorlar ve zayıflıkları özellikle burdan ileri geliyordu.

Eski felsefenin bilgilenme sürecini anlama konusundaki dar görüşlülüğünü yenen Marx ve Engels, niteliksel bakımdan yeni olan diyalektik materyalist bilgi teorisini yarattılar.

Bu teori herşeyden önce, bilgilenmenin temeli olarak pratiği, insanların üretici, maddi etkinliklerini kabul etmesiyle diğerlerinden ayrılır. Bu etkinlik içerisinde insanlar nesne ve olayları tanımayı öğrenirler. Marksizmin felsefesinde pratik bilginin hareket noktası, temeli, gerçeğin, bilginin doğruluğunun ölçütüdür. Lenin, «hayat ve pratik görüş açısı, bilgi teorisinin birinci ve temel görüş açısı olmalıdır, bu da kaçı-

nılmaz olarak materyalizme götürür...» (*) diye yazıyordu. Bu sorunlar üzerinde daha sonra duracağız.

Diyalektik materyalizme göre bilgi, bilgi edinilmekte olan nesnenin düşüncesine sonsuz bir yaklaşma, düşünce tarafından bilinmeyenden bilinene geçiş, tamamlanmamış, eksikli bir bilgiden daha tam, daha kusursuz bir bilgiye doğru ilerlemedir. Bilgi, eski teorilerin yerine yeni teoriler koyarak, eski teorileri kesinleştirerek, gerçeğin daima yeni yönlerini keşfederek yol alır.

Pratik, bilgilenmenin temeli olduğundan, niteliğini ve bilgilenmedeki rolünü inceleyelim.

(*) V.Lenin, Bütün Eserleri, c. 14 Paris - Moskova, s. 146.

2 PRATİK BİLGİLENME SÜRECİNİN HAREKET NOKTASI VE TEMELİDİR

Pratik, insanların doğayı ve toplumu değiştirmek amacıyla yaptıkları etkin çalışmadır. Çalışma, maddi üretim, pratiğin temelidir. Diğer taraftan politik mücadele, sınıf mücadelesi, ulusal kurtuluş hareketi gibi, bilimsel karakter taşır. Bu herşeyden önce tek tek insanların etkinliği değil, büyük insan gruplarının, bütün emekçilerin, maddi değerleri yaratan herkesin çalışmasıdır.

Pratik doğada bulunan nesneleri değiştirmekle kalmaz, yenilerini de yaratır. İnsan, doğada bütün bilinenlerden daha sağlam, daha zarif ve daha kullanışlı birçok malzeme imal eder.

Pratik bilgilenmenin hareket noktası ve temelidir.

Niçin? Çünkü herşeyden önce bilgi, özellikle maddi üretimin etkisiyle pratikten doğar. Varoluşundan beri, insan yaşamak için çalışmak

zorunda kalmıştır. Çalışırken doğa güçleriyle karşılaşır ve yavaş yavaş onları tanımayı öğrenir. Üretimin gelişmesi daima yeni bilgiler gerektirir. En eski zamanlardan beri insan toprağın yüzölçümünü ölçmek, iş araçlarını, emeğinin ürünlerini saymak zorunluluğuyla karşılaşmıştır. Matematiğin ilk bilgileri buradan gelir. İnsan barınaklar, köprüler, yollar, sulama sistemleri vs. yapıyordu. Bu yüzden mekanik yasalarını bilmek zorundaydı. Böylece pratik ihtiyaçların etkisiyle insanın bilme yetenekleri gelişti, bilimler ortaya çıktı. Toplumsal bilimleri de yine pratiğe borçluyuz. Marksizmin kendisi bile, bildiğimiz gibi proletaryanın devrimci mücadelesinin pratiğinin ürünüdür.

Diğer yandan, pratik, bazı sorunlar ortaya çıkarır ve bunların çözümünde katkıda bulunur. Böylelikle bilginin ilerlemesini sağlar. Örneğin, SSCB'de kolhoz ve sovhoz üretiminin pratiği biyolojinin karşısına önemli bir sorun çıkardı: Yüksek verimli yeni bitki türleri ve sürü hayvanları cinsleri yaratma yöntemleri bulmak gerekiyordu. Bu sorun sovyet biyoloji uzmanları tarafından başarıyla çözüldü. Yarattıkları değerli bitki türleri ve sürü hayvanı cinsleri kolhoz ve sovhozlarda çok yaygındır.

Ayrıca, pratik, bilimsel bilgiye araçlar, aletler, donanımlar sağlar ve böylelikle bilginin başarılarına katkıda bulunur. Modern sanayinin yarattığı olağan üstü güçlü hızlandırıcılar ve daha başka karmaşık aygıtlar olmaksızın atom çekirdeğinin sırlarını bilmek olanaksızdır. Elektronik mikroskoplar, kozmik füzeler ve basit yada karmaşık daha birçok araçlar olmadan çağ-

daş bilim düşünülemez. Bütün bu araçlar insanların pratik, maddi etkinliklerinin ürünüdür.

Pratik bilginin yalnız temeli değil amacıdır da. İnsan bilgilenmesinin sonuçlarını pratik etkinliğinde kullanabilmek için çevresindeki dünyayı tanımaya çalışır ve evriminin yasalarını keşfeder. Bununla birlikte bu sonuçlar, daima derhal pratikte kullanılmış değildir. Örneğin, atomun parçalanması 50 yıl önce keşfedildi, fakat insanın bunu atom enerjisi elde etmekte kullanmayı öğrenmesi son zamanlarda olmuştur. Bilimsel buluşlarla bunların pratikte uygulanması arasında pek çok yıl geçmesine rağmen bunları belirleyen, meydana gelişlerini zorlayan hayatın ihtiyaçlarıdır.

Teori ve Pratiğin Birliği

Bilgilenme, insan etkinliğinin, **teorik** etkinliğin bir biçimidir. Fakat teori tek başına gerçeği değiştirmeye yetmez, teoriyi pratikten ayıran budur. Teori yalnızca dünyayı yansıtır, insanlığın deneyini genelleştirir. Fakat pratiği genelleştirirken etkisini de gösterir, evriminde katkıda bulunur. Pratiksiz teori kısırdır. Teorisiz pratikse kördür. Teori pratiğe yol gösterir, pratik amaçlara varmak için en etkili yolların bulunmasında yardımcı olur.

Örneğin, doğa bilimlerini ele alalım. Bu bilimler pratik tarafından meydana getirilmişlerdir, üretim sırasında insanların kazandığı deneyleri genelleştirirler ve üretim için paha biçilmez yardımcılardırlar. Yeni üretim yöntemlerinin

oluşturulmasında, yüksek verimli makina ve düzeneklerin, yapay hammaddelerin, malzemelerin vs. yaratılmasında yardımda bulunurlar.

Marksist-leninist teori, toplumun evriminde büyük bir rol oynar. Gerçeğin doğru bir yansıması, pratiğin sentezi, proletaryanın devrimci mücadelesinin ürünü olduğundan sosyalizm uğruna mücadelede emekçilerin yolgöstericisidir. Marksizm-leninizm doktrininin gücü, gerçeğe bağlı oluşundan, toplumsal evrim yasalarını gün ışığına çıkarırken, yalnız şimdi doğru hareket etmeyi sağlamakla kalmayıp uzak geleceğin önceden görülmesini de sağlamasından, pratik etkinliğin planlarının çizilmesinde yararlı olmasındandır. Kruşçev «biz devrimci teoriye büyük bir önem veririz. Bütün başarılarımızı daima marksist-leninist teoriden esinlenmemize borçluyuz. Marksizm-leninizm teorisi bizim pusulamız, yolumuzu gösteren yıldızdır» diyordu.

Teorinin ve pratiğin birliği marksizm-leninizmin yüksek bir ilkesidir. Günümüzde bu ilke özel bir önem kazanmıştır. Marksist-leninist teori komünizmin kuruluşunun pratiğiyle birleşmiş, komünizmin kuruluşuyla ilgili pratik sorunların çözümü aynı zamanda büyük teorik sorunlar halini almıştır.

Teoriyle pratiğin birliği en tam ifadesini Sovyetler Birliği Komünist Partisinin çalışmasında bulmuştur. Bütün çalışmalarında parti marksist-leninist teoriden esinlenir. Diğer taraftan bu teoriyi sürekli olarak geliştiren de yeni pratik ihtiyaçlardır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin yeni programı teoriyle pratiğin organik birliğinin ör-

neğidir. Programda yer alan önemli teorik tezler sosyalizmin kuruluşunun pratik genelleştirilmesinin sonucudur, bunlar pratiğe hizmet eder. Programa alınan pratik tedbirlerse marksizm-leninizmin teorisinin ışığında hazırlanmıştır. Bu teoriyi yaratıcı biçimde geliştirirler. SSCB'nin yeni programı, sosyalizmin kuruluşunun marksist-leninist teoriyi kitlelerin pratik deneyine dayanarak zenginleştirdiğini gösterir.

3 CANLI SEZGİDEN SOYUT DÜŞÜNCEYE

Bilgi durgun halde kalmaz. Sürekli olarak harekettedir ve evrimleşir. Bilginin bu gelişmesi dolaysız canlı sezgiden soyut düşünceye giden hareketiyle ifade edilir. Lenin «canlı sezgiden soyut düşünceye, ve ondan da pratiğe - doğrunun bilinmesinin, nesnel gerçeğin bilgisinin diyalektik yolu budur» (*) diye yazıyordu.

Duyum Yolu İle Bilgilenme

Bilgilenme daima duyu organları aracılığıyla dış dünyanın bir nesnesini algılamakla başlar. Günlük deney bizi buna inandırır. Az bildiğimiz bir şeyi incelemeye karar verince, onu, titizlik-

---

(*) V.Lenin, Felsefe Defterleri, Editions Sociales, Paris, 1955, s. 52.

le gözden geçirmeyle işe başlarız, gerekirse dokunuruz, tadına bakarız vs. Doğrudan canlı sezgi bilgilenmenin yolunun ilk adımıdır. İnsanın bilme etkinliğinin birinci derecesidir. Fakat insan pratikte nesneler ve doğa olaylarıyla ilişkileri içinde onlardan ilk izlenimleri duyu organlarının aracılığıyla alır. Bu organlar bir bakıma dış dünyanın insan bilincine «girdiği» bir kapıya benzer.

Bilgilenmenin başlıca şekli duyumlardır. **Duyumlar** nesnenin özelliklerinin, çeşitli yönlerinin yansımasıdır. Nesneler sıcak yada soğuk, karanlık yada aydınlık, yumuşak yada sert olabilirler, bütün bu özellikler ve daha başkaları duyu organlarımız üzerinde etkiyince duyumları yaratırlar.

İnsan organizması, duyumların oluşumuna uygun fizyolojik bir aygıta sahiptir. Bu aygıt duyu organlarından, uyarımların bir elektrik akımı gibi beynin gereken bölgelerine iletildiği sinir liflerinden yapılmıştır. Beyne iletilen uyarımlar duyumlara dönüşür. İnsan kulağında bir sesin yarattığı uyarım, ses duyumuna dönüşür, göz üzerinde ışığın etkisi, ışık duyumunu meydana getirir vs.

Bilgilenme sürecinde duyumların büyük önemi bunların bizim nesne hakkında hüküm vermemizi sağlayacak verileri sağlayıp sağlamamasına bağlıdır. Bundan sonra bütün bilgilenme süreci duyumlarımızın bize sağladığı nesne ile ilgili aldığımız bilgilere dayanır.

Lenin, duyumları **nesnel dünyanın öznel görüntüsü** olarak tanımlamıştı. Bunun anlamı nesnel olarak var olan nesneleri yansıtan duyum-

ların, bu nesnelerin beyinde bıraktıkları mekanik bir iz olmayıp ideal bir görüntü olmalarıdır. Bu görüntü bütün özneleri̇n (insanların) bilincinde doğar ve doğal olarak bu insanın kişisel nitelikleri, duyu organlarının gelişim derecesi görüntünün karakteri üzerinde belirli bir etki yapar. Örnek: iki arkadaş aynı anda senfonik müzik dinliyorlar. Birincisinin kulağı müziğe alışıktır, bu nedenle onun için orkestra çok, çeşitli duygular uyandıran ve yine çok çeşitli hayaller yaratan seslerin zengin bir uyumudur. İkinci arkadaşın kulağı müziğe alışık değildir sesler onda fazla bir izlenim uyandırmaz, arkadaşını heyecanlandıran duyguların küçük bir kısmını bile yaratmaz. İşte aynı dış etkileri farklı biçimlerde algılayan iki normal insan.

Bundan duyu organlarımızın bizde dünyanın doğru bir tablosunu yaratmadığı sonucu mu çıkar? Böyle bir görüş noktası idealist felsefeye özgüdür. Aynı bir gerçeği mutlak biçimde özdeş olarak algılamayan değişik kişileri gözönüne alan agnostik (bilinemezci) idealistler dünyanın duyumların bir bileşimi olduğunu, ne kadar insan varsa o kadar da dünya olduğunu ileri sürerler. Yanlış bir görüş. Bir duyu organının kanıtları kuşku uyandırıyorsa, bir başkasına başvururuz. Bir insan gözlerine inanmiyorsa, ellerine başvurur, bu da yetmezse başka insanların gözleri ve elleri emrindedir. Bu da yetmezse insan araçlar kullanır, deneye, pratiğe başvurur. Böylelikle biri diğerinin kontrolünde olan yada başka kimselerin duyuları, deney, pratik tarafından kontol edilen duyu organları genellikle bize algılanabilen şeyler hakkında doğru bir kavram sağlarlar.

Duyumlardan başka, algı ve tasarlama da duyum yoluyla bilgilenme şekilleridir. Algı duyum yoluyla bilgilenmenin daha yüksek bir biçimidir. Algılama nesnenin doğrudan doğruya duyumlarla kavranan bütünlüğünü, yüzeysel yönlerinin tümünü ve özelliklerini yansıtır. Tasarlama insanın gördüklerinin bilincinde yeniden oluşmasıdır. Örneğin, yıllardır görmediğimiz bir okul arkadaşımızın görüntüsünü yeniden zihnimizde canlandırabilir, gözümüzün önüne getirebiliriz.

Mantık Yoluyla Bilgilenme

Duyu organlarının sağladığı tablo olağanüstü zengin ve renklidir. Bununla beraber sınırlıdır, tam olmaktan uzaktır. Duyum yoluyla bilgilenme bizi ancak şeylerin dış yönleriyle ilgili bazı konularda aydınlatır. Duyu organları yardımıyla, örneğin bir elektrik ampulünü seyredebiliriz, fakat elektrik akımının belirli bir hızla yer değiştiren elektronların akışı olduğunu zihnimizde canlandıramayız. Duyu organları aracılığıyla ışığın muazzam hızını algılamak, atomun içindeki «elemanter» taneciklerin hareketini, doğanın ve toplumsal hayatın daha başka karmaşık olaylarını göz önüne getirmek olasılığı yoktur.

Kısacası duyumlar yoluyla elde edilen bilgi şeylerin iç yapısını, özünü, evrimlerinin yasalarını aydınlatamaz. Oysaki bilginin temel görevi budur. İnsanın ancak yasaları, şeylerin özünü bilmekle pratik etkinliğinde yönünü tayin edebi-

leceği çok iyi bilinir. İşte burada soyut düşünce, yada mantık imdada yetişir.

Mantık yoluyla bilgilenme, bilginin evriminde niteliksel bakımdan yeni bir üst aşamadır. Rolü nesnenin başlıca nitelik ve özelliklerini ortaya çıkarmaktır. Mantıki düşünce sayesinde, insana çalışmasında son derece gerekli olan, dünyanın evrimi yasaları anlaşılır.

Kavram mantıklı düşüncenin temel şeklidir. Kavram nesnelerin bütün yönlerini değil, yalnız temel, genel yönlerini yansıtır, ikinci derecedeki nitelikleri soyutlar, bir yana bırakır. Örnek: «insan» kavramı. Bu kavram her bir bireyin bütün karakterlerini yansıtmaz. Hepsinin milliyetini, hayatındaki yerleri ve tarihleri, yaşını belirtmez. Yalnız geneli, temel olanı, bütün insanlara özgü olanı saptar: çalışma, maddi değerler yaratma, düşünme yeteneği. Aynı şekilde «ağaç», «hayvan», «sınıf», «üretim», kavramları da nesnelerin genel, temel yönlerini açıklar.

Kavramlar zekanın uzun bir genelleştirme etkinliğinin, duyum yoluyla bilgi sayesinde elde edilen pek çok bilginin titizlikle ayıklanmasının sonucudur. Duyu organları aracılığıyla nesneleri incelerken insan onları kıyaslıyor, birbiriyle ölçüyor, genel olanı çıkarıyor, ikinci derecede olanı, yüzeysel ve geçici olanı soyutluyordu. Örneğin, üçgen, kare yada diğer geometrik şekiller kavramını oluşturmadan önce insan pratik etkinliği içinde nesnel olarak varolan pek çok sayıda üçgen şeklindeki, dörtgen şeklindeki nesnelerle uğraştı.

Analiz ve sentez gibi mantık süreçleri kavramların oluşmasında çok büyük bir rol oynadı.

Analiz, düşüncemizde, nesne ve olayın kendisini oluşturan unsurlarına, çeşitli yönlerine ayrışmasıdır. Bundan amaç, bunların yerini anlamak, başlıca ve temel olanları ayırmaktır. **Sentez** olayların kısımlarının, çeşitli yönlerinin biraraya getirilmesi, birleştirilmesidir. Sentez nesneyi bütünüyle, kendine özgü çizgilerin ve özelliklerinin bütünlüğü içinde anlamamızı sağlar.

Bilgi edinmede analiz ve sentez ayrılmazdırlar. **Marx**, Kapital'de kapitalist üretim şeklini incelerken zihninde bunun çeşitli yönlerini ayırıyor (üretim, dolaşım vs.) ve bunların herbirini inceliyordu. Sonra, incelediği yönleri biraraya topladı ve böylece kapitalizm konusunda bütünüyle bir düşünceye sahiboldu.

İlk bakışta kavramların, soyutlamaların doğrudan doğruya duyum yoluyla elde edilen algılardan daha fakir oldukları sanılabilir. Fakat en basitinden bile olsa bütün kavramlar, gerçekte doğayı daha derin, daha tam ve daha doğru biçimde yansıtırlar. Daha derin, daha doğrudurlar, çünkü kavramlar doğrudan doğruya duyum yoluyla elde edilen bilgi için edinilmesi olanaksız olan gerçeğin iç verilerini saptarlar. Kavramlar doğayı daha tam biçimde yansıtırlar çünkü tek bir nesneyi yada bir grup nesneyi değil onların tüm kitlesini, sonsuz bir miktarını kapsamlarına alırlar.

Duyum yoluyla elde edilenden soyuta geçiş bilgilenme sürecinde, bu sürecin bir alt şekilden bir üst şekile doğru olan hareketinde diyalektik bir sıçramadır. Bu sıçramanın özü insan aklının burada olayın bilinmesinden, yani şeylerin dıştaki yüzeysel yönlerinin tanınmasından bun-

ların özünün, iç yapısının ortaya konmasına geçişidir. Bu sıçrama pratik temeli üzerinde oluşur. Ancak insanların maddi dünyanın nesne ve olaylarını dönüştürmeyi amaçlayan pratik etkinlikleri bu nesne ve olayların özüne nüfuz etmeyi, temel olanı ikinci planda olandan ayırdetmeyi, içtekini dıştakinden ayırmayı sağlar. Pratik evrimleştikçe ve dönüştürme gücü arttıkça insan bilinci daha derin ve daha tam olacaktır.

Kavramlar değişmekte olan dünyayı, sürekli evrim içindeki pratiği yansıttıklarından esnek ve **hareketli** olmaları gerekir. Kavramların hareketliliği ve esnekliği var olan kavramların derinleşmesinde, daha kesinleşmesinde görüldüğü gibi, değişen nesnel koşullara, yeni pratiğe uyan yeni kavramların oluşmasında da belirir.

Diğer düşünce biçimleri: yargılama, akıl yürütme de kavramlardan hareket ederek meydadana gelir.

Yargılama herhangi bir şeyi doğrulayan (örnek: «sosyalizm, barış demektir») yada herhangi bir şeyi reddeden («marksizm dogma değildir») düşünce biçimidir. O halde yargıları belirli kavramlar oluşturur. Daha önce saydığımız yargılar «sosyalizm», «barış», «marksizm», «dogma» kavramlarını içermektedir. Fakat bu kavramlar örneğin aşağıdaki gibi başka yargılar olmaksızın açıklanamaz: «sosyalizm kollektif mülkiyet temeli üzerinde kurulmuş bir toplumsal rejimdir» vs. Sonuç olarak, yargılar kavramlara ve başka yargılara bağlıdır. Bu bağları, mantıklı düşünmenin özel bir şeklini, akıl yürütmeyi oluşturur. **Akıl yürütme** verilen yargılardan (öncüller) yeni bir yargı çıkarmaktır (sonuç). Akıl

yürütmeyle daha önceden sahibolunan bilgilerden hareket edilerek yeni veriler elde edilebilir. Akıl yürütmenin büyük değeri bundan ileri gelir.

Kavramların, yargıların ve akıl yürütmelerin birliği, karmaşık bileşimi, bilginin daha üst biçimlerini oluşturur: hipotez ve teori. **Hipotez**, olaylarla ve yasalarla ilgili bir kabuldür. Örneğin; yeryüzü üzerindeki hayatın kökeni yada güneş sisteminin kökeni hakkındaki kabuller gibi. **Bilimsel teoriler**, gerçeğin bazı süreçlerinin derin ve tam bilgileridir. Bu bilgiler deneyle ve pratikle doğrulanmıştır. Örneğin modern atom çekirdeği teorisi, fizikteki izafiyet teorisi, biyolojide kalıtım materyalist teorisi böyledir. Tarihi materyalizm de toplumun evriminin bilimsel bir teorisidir.

Görüyoruz ki bilgi, diyalektik gelişiminde, en basit duyumlardan karmaşık bilimsel teorilere kadar uzun bir yol izler.

Duyumla ve Mantık Yoluyla Elde Edilen Bilginin Birliği

Duyumla elde edilen bilgiyle soyut düşünce bir tek şeydir. Aynı maddi dünyayı yansıtırlar, insan pratiği bunların ortak temelidir. Bilgilenmenin iki derecesi aynı fizyolojik dayanağa sahiptir: insanın sinir sistemi.

Duyu organlarının verileri, kavramların oluşumu için yegane malzemeyi verdiklerinden duyum yoluyla elde edilen bilgi olmaksızın soyut düşünce de olamaz. Düşüncede insana duyu or-

ganlarınca verilmemiş hiçbir şey yoktur. Fakat duyumlardan doğan soyut düşünce duyum yoluyla elde edilen bilgiden daha derinlere varır, onu zenginleştirir, sınırlarını genişletir. Aklın aydınlattığı duyum yoluyla elde edilmiş izlenimler yeni bir içerik kazanırlar. Eğer bir mühendisin bir elektrik santralindeki kumanda tablosunu incelemesiyle, bu tabloyu ilk defa gören bir kimsenin bakışını karşılaştırırsak bunu daha iyi anlayabiliriz. Araçlar acemiye hiçbir şey ifade etmez. Aynı kadranları, hareket kollarını ve ibreleri inceleyen uzmansa santralin düzeneklerinin karmaşık hayatını farkedebilmektedir.

Duyumla elde edilen ve mantıkla elde edilen bilgi bir olduğundan, birbirlerini tamamladıklarından ve karşılıklı olarak zenginleştirdiklerinden bilgide ne duyumların kanıtlarını ne de akıl yürütmeleri küçümsememelidir. Bununla birlikte felsefenin tarihinde bilgilenme sürecini baltalayan eğilimler görülmüştür.

Ampirizm (yunancadaki empeiria, deney kelimesinden) taraftarları bilgilenmede soyut düşüncenin rolünü küçümsüyorlardı. Yalnızca duyum yoluyla alınan izlenimlerin insana dünyanın doğru bir tablosunu sağladığını kabul ediyorlardı. Kavramlar duyum yoluyla elde edilen bilginin kesinliğinden yoksun olduğundan (örneğin, «genellikle insan», «genellikle ağaç», vs. gözönüne getirilemiyeceğinden) ampiristler gerçekte kavramların karşılığında hiçbir şey bulunmadığını, bunların insanın hayalinin ürünleri olduklarını kabul ediyorlardı.

Ampirizm çağdaş felsefe ve burjuva sosyolojisinde çok yaygındır, Bunu anlamak kolaydır.

Çünkü burjuvazinin ideologları geniş genellemelerden korkarlar, önemli toplumsal sorunları biryana bırakıp küçük olgular ve yüzeysel gözlemlerle uğraşma eğilimindedirler.

Ampiristlerden farklı olarak **rasyonalizm** (latincedeki ratio, akıl kelimesinden) temsilcileri duyu organlarına inanmaz, aklı, soyut düşünceyi gerçek bilginin tek kaynağı sayarlar. Rasyonalistler duyum yoluyla elde edilen bilginin rolünü küçümser, insanın dünyayı deneyin dışında, ancak salt sezgilerle tanıyabileceğini kabul ederler. Kavramların ve diğer düşünce biçimlerinin, duyumlardan ve algılardan soyutlanması rasyonalistleri sonunda idealizme götürür.

Öyleyse mantık yoluyla elde edilen bilgiyle duyum yoluyla elde edilen bilgiyi birbirinden soyutlamamalıyız, böyle bir tutum idealizmin her türlü eğilimi için karakteristik olan bilgi sürecinin çarpıtılması, düşünce ile gerçek arasında kopukluk gibi sonuçlara götürür. Bilginin yönlerinden birinin mutlaklaştırılıp tek **yönlü olarak abartılması**, bu yönlerin gerçekten soyutlanması idealizmin hayatiyetinin sebebi, **gnozeolojik (*) kökenleridir.**

Lenin, idealizmin kısır bir çiçek olduğunu fakat bu **kısır** çiçeğin iyi bir toprağa dikili ve insan bilgisinin oluşturduğu hayat dolu, verimli ve sağlam ağaca aşılanmış olduğunu söylüyordu. İdealizmin bilgi kökleri daha önce gördüğümüz gibi son derece karmaşık ve çelişkili olan **bilgilenme sürecinin** içinden gelir.

(*) **Gnozeoloji**, yunancadaki «gnosis» yani «bilgi» ve «logos» yani «söz» kelimelerinden gelen bilgilerin teorisi yada doktrini anlamında bir deyim.

Bilgi sürekli olarak düşüncenin bilinmek istenen nesneden, gerçekten uzaklaşması, kopması olasılığını da içerir. İnsanın sık sık kullandığı «genellikle ev», «genellikle masa» gibi en basit kavramlarda bile bu uzaklaşma görülür. Oysaki, gerçekte «genellikle ev», «genellikle masa» yoktur. Ancak somut evler ve masalar vardır. «Masa» ve «ev» kavramları daha önce gördüğümüz gibi bütün evlere, bütün masalara özgü genel, temel çizgileri belirtirler. Kavramların bağımsız olarak doğduklarını ve varolduklarını, nesneyle hiçbir ilişkileri olmadığını hayal etmek için onları gerçekten koparmak, gerçek nesnelerden kaynaklandıklarını unutmak yeter. Oysaki bu idealizmdir.

Temsilcilerinin kavramların nesneden bağımsız olarak varolduğunu kabul ettikleri objektif idealizm böyle doğmuştur. Üstelik bu kimseler kavramın nesneyi «yarattığına» inanırlar. Sübjektif idealistlere gelince, bunlar duyumların bilgilerimizin doğrudan doğruya kaynağını oluşturduğunu kabul ettiklerinden, sadece duyumların varolduğunu, nesne ve olayların duyumların bir bütünü olduğunu ileri sürerler.

Demek ki idealizmin bilgi kökleri dar görüşlülük, katılık, sübjektivizm ve sübjektif körlüktür.

Bununla birlikte bu kökenlerin idealizmin yalnızca öncüllerini, olanağını yarattığını fakat bu olanağı gerçeğe dönüştürenin belirli toplumsal güçler olduğunu da belirtelim. Bu güçler gerçekten kopmadan çıkarı olan gerici sınıflardır. Düşünceyi gerçekten uzaklaştırarak bilgiye sübjektivist, tek taraflı yaklaşma şekli olanların sınıf çıkarlarından ileri gelir.

Uzlaşmaz sınıflı toplumda kafa emeğiyle kol emeği arasındaki karşıtlık idealizmin yayılmasında yardımcı olur. Bilincin üretim etkinliğinden bağımsız olmasına yolaçar. Sömürücü sınıflar kafa emeğinin tekelini ellerinde tuttuklarından her yola başvurarak idealizmi yayar ve sürdürürler, egemenliklerini haklı çıkarmak ve sürdürmek için ondan yararlanırlar.

Öyleyse idealizm yalnızca gnozeolojik köklere sahibolmakla kalmaz, gerici sınıfların çıkarlarını temsil eden sınıf kökleri de vardır.

Demek ki, bilgi, pratiğin temeli üzerinde, duyumla elde edilenden mantıkla elde edilene doğru gelişir. Doğal olarak, bilginin sonuçlarının doğrulanmaya ihtiyacı vardır, bunların doğru ve yerinde olup olmadıklarının bilinmesi gereklidir. Gerçekten, ancak doğru bir bilgi insanların pratik ihtiyaçlarına hizmet edebilir.

Bilginin sonuçlarının nasıl doğrulandığını anlatmadan ve gerçeğin bilinmesine nasıl varıldığını söylemeden önce gerçeğin ne olduğunu görelim.

4 MARKSİZM VE GERÇEK

Gerçeğin Nesnel Karakteri

Diyalektik materyalizm gerçek denince nesne hakkında, o nesneyi doğru olarak yansıtan ve ona uygun olan bilgileri anlar. Örnek: Bilimin, «cisimler atomlardan oluşur», «yeryüzü insanın varoluşundan önce vardı», «halk tarihin yaratıcısıdır» vs. gibi hükümleri doğrudur.

Gerçek neye bağlıdır? Kafasının içinde doğduğu insana mı, yoksa yansıttığı nesneye mi?

İdealistler gerçeğin sübjektif olduğunu, şeylerin gerçek durumunu hesaba katmaksızın bildiklerinin gerçeğini kendi tayin eden insana bağlı olduğunu kabul ederler. İlk çağda yaşamış bir yunan filozofu olan Protagoras, idealist gerçek görüşünü «insan her şeyin ölçüsüdür» diye ifade etmiştir.

İdealizmin tersi olarak bilimin buluşlarıyla,

insanlığın binlerce yıllık pratiğiyle güçlenmiş olan diyalektik materyalizm gerçeğin nesnel olduğunu ortaya kor. Gerçek nesnel olarak varolan dünyayı yansıtır ve içeriği insanın bilincine bağlı değildir. Lenin, nesnel gerçek, bilgilerimiz içinde ne insana ne de insanlığa bağlı olandır, diye yazıyordu. Gerçeğin içeriği, yansıttığı nesnel süreç tarafından tümüyle belirlenmiştir.

Örneğin; «Dünya yuvarlaktır» hükmünü ele alalım. Bu hüküm doğrudur, çünkü gerçeğe uymaktadır. Fakat dünyanın biçimi insan bilincine mi bağlıdır? Hiçbir zaman. Dünya insandan çok önce vardı, küresel biçimi ise doğal güçlerin etkisinin sonucudur. Bütün diğer gerçekleri de incelediğimizde yine aynı sonuca varırız.

Göreli Gerçekten Mutlak Gerçeğe

Gerçeğin nesnel karakterde olduğunu kabul eden diyalektik materyalizm, bilginin bir başka önemli sorununu da inceler: insan mutlak gerçeği nasıl bilir? Birdenbire mi, tümüyle mi, şartsız olarak mı, mutlak olarak mı, yoksa yalnızca göreli ve yaklaşık olarak mı? İşte bu mutlak gerçekle göreli gerçeğin ilişkisi sorunudur.

Göreli gerçekle mutlak gerçek arasındaki farklar, bilginin gerçeğe uygunluk derecesi ve insan aklının gerçeğe nüfuz etmesinin değişken olması yüzünden meydana gelir. Bazı bilgiler mutlak bir kesinlikle gerçeğe tüm olarak uyar, diğerleri ise ancak kısmen uyarlar. **Mutlak gerçek**, tam nesnel gerçek, gerçeğin mutlak olarak doğru yansımasıdır.

Mutlak gerçek tüm olarak bilinebilir mi? İlke olarak evet, çünkü bir yandan bilinmeyecek şeyler yoktur ve diğer yandan insan aklının bilme yeteneğinin sınırı yoktur.

Bununla beraber, her bireyin, her kuşağın bilme olanakları tarihsel koşullarla, üretimin düzeyiyle, bilim ve deneysel teknikle sınırlıdır. Bu nedenle her tarihi aşamada insanın bilgileri görelidir, kaçınılmaz olarak göreli gerçek karakteri taşır.

Göreli gerçek, gerçeğe tam olarak uymayan bilgilerdir. Lenin, bu gerçeği insanlıktan bağımsız bir nesnenin **göreli olarak doğru** yansıması diye adlandırıyordu. Temelde, özde gerçeğe uymakla beraber bu bilginin kesinleşmeye, derinleşmeye, pratikte doğrulanmaya ihtiyacı vardır.

Peki öyleyse mutlak gerçeği bilmek olanaksız mıdır? Hiç de değil. Mutlak gerçek birden bire, tümüyle, tam olarak bilinemez. Ancak bilgilenmenin devamlı süreci sonunda bilinebilir. Fakat bilimin her yeni buluşu insanı mutlak gerçeğe biraz daha yaklaştırır, ona yeni unsurlar, halkalar, görünümler kazandırır. Bilginin ilerlemesi insanın göreli gerçekleri öğrenerek mutlak gerçeği bilmeye varmasına dayanır.

Örneğin, atom teorisini ele alalım. Temelde gerçeğe uygundur, fakat tümüyle, ancak bir göreli gerçeği temsil etmektedir. Gerçekte atomun mutlak olarak sonuna kadar bilindiğini söyleyemeyiz. Atom hâlâ birçok sırlar saklamaktadır ve daha pek çok bilgin kuşağı bunları çözmeye uğraşacaktır. Bilimin önünde daha çözmesi gereken atomu oluşturan elemanter taneciklerin iç yapısıyla, değişkenliklerinin sebepleriyle, başkalaşım-

larıyla ve daha başka konularla ilgili karmaşık sorunlar vardır. Aynı zamanda, atom teorisi mutlak gerçek, tam, mutlak olarak doğru bilgi unsurları da taşır. Atomun varoluşu gerçeği, çekirdeğinde büyük enerji kaynakları bulunduğu, çok sayıda hareketli ve değişken taneciklere sahibolduğu ve daha başka veriler mutlaktır, bilimin artık değişmeyecek buluşlarıdır.

O halde, göreli gerçek zorunlu olarak mutlak gerçeğin bir parçasını içerir. İnsanın bilgisi mutlak olduğu kadar görelidir. Görelidir çünkü, her şeyi içermez, fakat sonsuza kadar gelişir, derinleşir, gerçeğin daima daha yeni yönlerini ortaya çıkarır. Mutlaktır çünkü, ebedi, mutlak olarak doğru bilgi unsurları taşımaktadır.

İnsan sabit ve mutlak karakterdeki bir seri kavram sahibidir. Örneğin, marksist felsefenin «madde ilk veri, bilinç ikinci veridir», «bilinç beynin bir özelliğidir» vs. gibi tezleri, enerjinin korunumu ve dönüşümü yasası başka bazı yasalar ve doğa ve toplum bilimlerinin yargıları böyledir. Marksist-leninist teorinin temel tezleri, doğrulukları pratikte kanıtlanmış olduğundan mutlak gerçeklerdir. Sürekli evrimleşmekle birlikte, bu teorinin temel ilkeleri çürütülemez.

Lenin, «... insan düşüncesi, doğal olarak göreli gerçeklerin toplamı olan mutlak gerçeği bize doğru olarak vermeye yeterlidir ve gerçekten de verir. Bilimlerin gelişiminin her aşaması mutlak gerçeğin bu toplamına yeni zerreler ekler, fakat bütün bilimsel varsayımların gerçeğinin sınırları

görelidir, bilimler ilerlediği ölçüde bazen genişler, bazen daralır» (*) diye yazıyordu.

Yarım yüzyıl önce, Lenin, doğada pek çok harikulade şeyler keşfeden insan zekasının daha da pek çok şey keşfedeceğini, bununla doğa üzerindeki iktidarını sağlamlaştıracağını yazıyordu. Çağdaş bilimin gerçekleştirdikleri bu derin leninist öngörüşlerin parlak bir kanıtıdır.

İnsan atomun en gizli derinliklerine nüfuz etmiş, büyük güçlere, gerçekte boyun eğmeyecek güçlere egemen olmuş, bunları hizmetine sokmuştur. İnsanın hizmetine giren atom, elektrik santrallerinin düzeneklerini işletmiş, atomla işleyen gemilerin pervanelerini döndürmüş, hastalıkların iyileşmesinde yardımcı olmuştur vs.

Yavaş yavaş insan, iktidarını evrenin sonsuz derinliklerine yaymaktadır. İnsan aklı maddenin içine yalnız derinlemesine değil genişlemesine de nüfuz etmekte ve daima yeni sırlar keşfetmektedir. Daha son zamanlarda, iki yada üç yıl önce, uzayın derinliklerinin boş olduğuna yalnızca uzak yıldızların solgun ışığıyla aydınlandığına ve ender raslanan göktaşlarının izler bırakıp geçtiğine inanılırdı. Bugünse dünyanın etrafındaki yapay uydular yeryüzünü çevreleyen elektrik yüklü tanecik kuşaklarının varlığını haber vermiştir. Atmosferin üst tabakaları, bileşimi ve yoğunluğu, kozmik ışınlar ve mikro meteorlar, uzaydaki maddenin sonsuz küçük tanecikleri konusunda yeni veriler elde edilmiştir.

İnsanlık binlerce yıllık rüyasını gerçekleştirmeye yaklaşmıştır: uzayın fethi. İnsanın aya ayak basmasından sonra başka gezegenlere de

---

(*) V.Lenin, Bütün Eserleri, c. 14, s. 138.

gitmesi uzak değildir ve daha başka paha biçilmez unsurlar mutlak gerçeğin sınırsız toplamına eklenecektir.

Gerçek Somuttur

Diyalektik materyalizm, bilginin elde ettiği gerçeğin daima gerçeğin somut koşullar içinde gelişen, somut, belirli bir alanına ait olduğunu kabul eder. Soyut gerçek yoktur, gerçek daima somuttur.

Örneğin, klasik mekanik doğru mudur? Evet, doğrudur, fakat yalnızca somut ve belirli bir alanda. Klasik mekanik makroskopik cisimlerin hareketlerini doğru olarak yansıtır, fakat sonsuz küçüklerin alanında doğru değildir. Burada, yeni bir mekanik, kuanta mekaniği gerçeklik kazanır. Başka bütün gerçekler için de bu böyledir: Bazı somut olayları doğru olarak yansıttığı halde bütün diğerlerini doğru yansıtamaz.

Fakat bir ve aynı süreç için gerçek ebedi olamaz, olduğu gibi kalamaz. Bu süreç kendisi de gelişir, içinde bulunduğu koşullar değişir. Doğal olarak onu yansıtan gerçek de aynı değişmelere uğrar. Daha önce doğru olan, yeni koşullarda yanlış olabilir.

Bugünkü durumda, somut gerçek ilkesi, halkların barış, demokrasi ve sosyalizm uğruna mücadelesinin zafere ulaşması için birinci derecede önem taşır. Bu ilke herşeyden önce yaşanılan zamanın karakterinin doğru anlaşılmasını gerektirir. Dünya sosyalist sistemi insanlığın evriminde tayin edici bir etken halini aldığından

kapitalizmden sosyalizme geçiş zamanımızın temel içeriğidir. Marksist partiler bu temel özelliklerden esinlenerek günümüzde ortaya çıkan hayati sorunları çözerler: bunlar savaş ve barış, değişik toplumsal sistemlerdeki devletlerin barış içinde birarada yaşaması, sosyalizm uğruna mücadelenin hedefleri sorunlarıdır.

Savaş ve barış sorununu gözönüne alalım.

Emperyalizmin gerici özünü incelerken Lenin'in emperyalizm çağında savaşların kaçınılmaz olduğu sonucuna vardığı biliniyor: Emperyalistler dünyada efendi olarak hüküm sürüyorlar, dünyayı paylaşıyorlar ve bu paylaşım için amansız bir mücadele yürütüyorlardı. Lenin'in yaşadığı çağda, henüz dünya sosyalist sistemi yoktu, fakat o, insanlığın önüne kaçınılmaz olarak ulusal proletarya diktatörlüğünden yani tek bir ülkede varolan proletarya diktatörlüğünden enternasyonal bir proleterya diktatörlüğüne yani birçok ileri ülkede kurulacak proletarya diktatörlüğüne, tüm dünya politikasını kesin olarak etkileyebilecek bir diktatörlüğe geçilmesi sorununun çıkacağını önceden söylemiştir.

Lenin, savaş sorununa diyalektik açıdan yaklaşılmasını, somut tarihi durumun doğru biçimde hesaba katılmasını, uluslararası planda güçler ilişkisindeki değişimlerin gözönüne alınmasını istiyordu. Günümüzde bu ilişki sosyalizm ve barışın lehine değişmiştir. Dünya sosyalist sistemi vardır ve gelişmektedir; halk kitlelerinin barış uğruna hareketi saldırgan savaşların en uzlaşmaz düşmanı olan işçi sınıfının yönetiminde yayılmaktadır, sosyalist olmayan barışçı devletlerin sayısı artmaktadır.

Bütün bunlar SBKP ve başka marksist partilere günümüzde savaşın kaçınılmaz olmadığı, önlenebileceği sonucuna varmalarını sağlamıştır.

Dogmatik ve sekterler bu yaratıcı, gerçek anlamda marksist çözüme karşı çıkarlar. Koşulların değişmesini hesaba katmak istemezler ve eski tezlerin sonuçlarına bağlı kalırlar. Somut gerçekten uzak olarak dünya arenasındaki yeni güçler ilişkisini görmek istemez, günümüzde savaşların kaçınılmaz olduğunu ileri sürerler. Yeni bir dünya savaşının önlenmesi olanağını inkar eden dogmatikler, emekçiler üzerinde moral yıkıcı eylemde bulunurlar. Gerçekten de, günün birinde bir atom savaşında yerle bir edilecek olduktan sonra yeni bir hayat yaratmaya, yapıcı çalışmalarda bulunmaya değer mi?

Dogmatizm ve sekratizmi mahkum eden marksist-leninist partiler bütün etkinliklerine, gerçeğe somut, tarihi biçimde yaklaşma ilkesini uygularlar.

5 PRATİK, GERÇEĞİN ÖLÇÜTÜ

Gerçeğin ölçütünü ortaya koymak demek, gerçeği, gerçek bilimi, yanlıştan ayırmayı sağlayacak, insandan bağımsız, nesnel bir temel bulmak demektir.

Gerçeğin tek ölçütü pratiktir. Şu yada bu bilimsel teori yada düşüncenin doğruluğu tartışılabilir, fakat sadece pratik yeni üretim, politik hayat, bilimsel deney bu tartışmayı sonuca ulaştırmaya yeterlidir. Marx şöyle yazıyordu: «İnsan düşüncesinin nesnel gerçeğe varıp varmayacağını bilme sorunu, teorik bir sorun değildir, pratik bir sorundur. İnsan doğruyu, yani gerçeği pratikte denemelidir, düşüncesinin gücü buradan ileri gelir.» (*)

(*) K.Marx, Feuerbach Üzerine Tezler, K. Marx, F. Engels, Etudes Philosophique, Editions Sociales. Paris, 1961, s. 61.

Çok çeşitli eğilimlere sahip idealistler, diyalektik materyalizmin bu önemli tezini kabul etmezler. Pratiğin bilgi için taşıdığı önemi küçümserler, gerçeğin ölçütünün insanın kendisi yada düşüncesi olduğunu ileri sürerler. Örneğin ABD'de çok yaygın bir eğilim olan **pragmatizm**'in temsilcileri şöyle düşünürler: faydalı olan, kazanç sağlayan doğrudur. Gerçeği böyle anlamak, pragmatistleri çağdaş kapitalizmin gerici pratiğini doğrulamaya götürür. İşçilerin sömürülmesi, emperyalist savaşlar, azgelişmiş ülkelerin soyulması kâr getirdiğinden ve kapitalistler için çıkarlara uygun olduğundan pragmatistlerin görüş açısına göre doğrudur ve haklıdır.

Oysaki gerçekte yararlılık gerçeğin ölçütü olamaz. Tersine ancak doğru bilgiler insanlığa yararlıdır. İnsan pratik çalışması içinde ancak doğru, gerçek bilgilerden destek alabilir. Ancak gerçek istenen sonuçların elde edilmesini sağlayabilir. Burada daha önceden elde edilen bilgilerden esinlenen insan, pratik etkinliği sırasında önceden saptadığı amaca varır, beklediği sonuçlara ulaşır, o halde bilgileri gerçeğe uygundur ve sonuç olarak doğrudurlar.

Bir örnek; elli yıl önce rus bilgini Konstantin Tsiolkovski, füzelerin uçuşunun bilimsel teorisini yaratmıştı. Yaşadığı çağ için inanılması güç, hayali bir düşünce olan başka gök cisimlerine ulaşmak için füzelerden yararlanmanın olasılığını yaymıştı.

Tsiolkovski'nin düşüncelerinin gerçekleşmesi için çok gayretler gerekti. Sonunda 14 Eylül 1959'da saat 0'ı 2 dakika 24 saniye geçe Sovyetler'in fırlattığı ikinci gezegenler arası füze ava

ulaştı. Dünyadan bir başka gök-cismine yolculuk gerçekleşti. Tsiolkovski'nin düşünceleri böylece pratik bakımdan doğrulanmıştı. Yarım yüzyıl önce, Tsiolkovski «insan aydan taş getirecek» diye yazıyordu. Büyük bilginin bu inanılmaz rüyası bugün gerçekleşmiştir.

Teoriler ve toplumsal düşünceler, pratik içinde, sınıfların devrimci mücadelesi içinde, devletlerin, partilerin politik etkinliği içinde, halkların barış ve ilerleme uğruna mücadelesi içinde doğrulanır. Marksist-leninist teorinin doğruluğu hayat tarafından, uluslararası komünist hareketin pratiği tarafından en büyük bir inandırma gücüyle doğrulanmıştır. İnsanlığın kapitalizmden sosyalizme doğru yenilmez hareketi, marksizm-leninizmin yenilmez doktrininin doğruluğunun, büyük hayati gücünün çürütülmez kanıtıdır.

TARİHİ MATERYALİZM

BÖLÜMLER — XII — XXII

TARİHİ MATERYALİZM

ÜRETİM TARZI: TOPLUM HAYATININ MADDİ TEMELİ

SOSYALİST ÜRETİM TARZI, SOSYALİZMDEN KOMÜNİZME GEÇİŞ

ALTYAPI VE ÜSTYAPI

HALK KİTLELERİ, TOPLUMSAL GELİŞMENİN TAYİN EDİCİ GÜCÜ, TARİHTE BİREYİN ROLÜ

SINIFLAR VE SINIF MÜCADELESİ

ULUSLAR VE ULUSAL KURTULUŞ HAREKETİ

DEVLET

SOSYALİST DEVRİM

TOPLUMSAL BİLİNÇ VE TOPLUMUN

EVRİMİNDEKİ ROLÜ

ONİKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ MATERYALİZM

Marx ve Engels, yalnız doğanın değil *toplumun* da materyalist ve diyalektik niteliğini gün-ışığına çıkardılar. Bu temele dayanarak, toplumsal evrimin bilimsel bir teorisi olan *tarihi materyalizmi* yarattılar. Şimdi bu teorinin açıklanmasına geçiyoruz.

Önce toplum kavramında marksizmin yarattığı devrimin niteliğini inceleyelim.

1 TARİHİ MATERYALİZMİN ORTAYA ÇIKIŞI, ESKİ TOPLUM GÖRÜŞLERİNİN YIKILMASI

Uzun zamandan beri düşünürler şu soruları sık sık kendi kendilerine sorarlardı: İnsan toplumu nasıl gelişir, bu evrime yön veren nedir; meydana gelen değişmeler gelip geçici midir yoksa zorunlu nedenlerin ve nesnel yasaların sonucu mudurlar? Toplumdaki gelişimin bir nedeni varsa, Başlıca neden, yani toplumsal hayatın temeli nedir? Bu sorular ve daha başka birçokları sebepsiz olarak ortaya atılmış değildir: İnsan birçok bağlarla bağlı olduğu toplumun içinde yaşar ve toplumun geleceğiyle, gelişiminin önünde uzanan yollarla ilgilenmemezlik edemez.

Marksizmin ortaya çıkışından önce, toplumsal evrimle ilgili bazı doğru düşünceler ileri sürülmüştü. Örneğin, XVIII. yüzyıl fransız materyalistleri insanın, onun görüşlerinin, düşünce ve davranışlarının içinde yaşadığı toplumsal ortamdan etkilendiğini kabul ediyorlardı. Fransız burjuva tarihçileri (Guizot, Thierry, Mignet) uzlaşmaz sınıfların varlığını ve toplumda sınıf mücadelesini farketmişlerdi. İngiliz ekonomistleri (Smith, Ricardo) sınıfların kökenini ekonomide aramışlardır. Ütopist sosyalistlerse (Saint-Simon, Fourier, Owen) gelecekteki komünist toplumun bazı çizgilerini ortaya atmışlardır.

XIX yy. Rus demokrat devrimcileri (Bielinski, Herzen, Çernişevski ve diğerleri) toplumsal evrimin teorisine önemli katkılarda bulundular. Toplumsal gelişimde ekonominin rolü, tarihin yaratıcısı olarak halk, sömürülen ve sömürücü sınıfların çıkarlarının uzlaşmaz niteliği, felsefede taraf tutma, edebiyat ve sanatlar üzerine yaşadıkları dönem için çok ileri sayılabilecek fikirler ortaya attılar.

Bütün bunlara rağmen Marx'tan önceki *sosyoloji* (*) bilimsel değildi. Acaba bu bilimin başlıca yanlışları nelerdi?

En başta Marx'tan önce sosyoloji tamamıyla idealizmin egemenliği altındaydı. Örneğin fransız materyalistleri toplumsal çevrenin insan aklının

---

(*) *Sosyoloji* (Latincedeki «societes» yani toplum ve yunancadaki «logos» yani bilim kelimelerinden ileri gelir) toplumu inceleyen bilimdir.

eseri olduğunu belirtmişlerdi. «Düşünceler dünyayı yönetir», işte bunların son sözleri buydu.

Marx'tan önceki diğer materyalistler de toplumu idealist bir gözle görürlerdi. Asıl idealistlere gelince, bunların toplumun evrimi hakkındaki görüşlerinin bilim dışı niteliği daha da açıktı. Örneğin, Hegel tarihi zorunluluk üzerine değerli düşünceler ileri sürmesine ve diyalektik görüş açısından insanlık tarihini incelemeye çalışmasına rağmen, yanlış olarak topluma ilahi iradenin egemen olduğu sonucuna varmıştır. «Dünyayı tanrı yönetir; egemenliğinin içeriği, planlarının hayata geçirilişi ise dünya tarihini oluşturur. (*) » İşte hegelci tarih felsefesinin blançosu buydu.

Marx'tan önceki sosyolojinin bir başka yanlışı da idealist toplum görüşünden ileri geliyordu. Dünyayı düşüncelerin yönettiğinden hareket eden ve önemli kişilerin, kralların, büyük komutanların, bilim adamlarının bu düşüncelerin taşıyıcıları olduğunu kabul eden sosyologlar yalnızca bu kişilerin tarihi yaptıkları gibi yanlış bir sonuca varıyorlardı. Halk kitlelerinin, emekçilerin tarihin evrimindeki tayin edici rollerini göremiyorlardı.

Marx'tan önceki sosyologlar tarihi sürecin gerçek diyalektiğini de açıklayamadılar. Onlar için tarih ayrı ayrı bir takım olguların bir bütünüydü. İdealist olarak bunlar toplumsal hayatın birliğini ve bütünlüğünü, tarihi olayların gerçek itici güçlerini ve maddi nedenlerini anlayamıyorlardı.

Ancak Marx ve Engels toplumsal evrimin tüm karmaşıklığını, tüm çelişkili yapısını gün ışığına

(*) Hegel, Bütün Eserler, Band 9, Berlin, 1840, Einleitung, S. 45.

çıkarmayı başardılar. Toplumsal evrimin özüne ulaştılar. Eski sosyolojinin önyargılarını yendiler, toplumsal gelişmenin nitelik bakımından yeni bir teorisini oluşturdular. Bu teori, tarihi materyalizmdir. Toplum görüşünde böylelikle bir devrim meydana gelmiştir.

Bu devrim nasıl oluşmuştur?

Marx ve Engels, idealizmi toplumsal bilimlerden kovdular. Topluma uygulanan felsefenin temel sorununa doğru bir çözüm buldular ve tarihi materyalizmin egemen tezini ifade ettiler: *Toplumsal varlık toplumsal bilinci belirler.*

Toplumsal varlık ve toplumsal bilinç nedir?

Toplumsal varlık, toplumun maddi hayatını kucaklar, herşeyden önce üretimdeki insan etkinliği, üretim içinde insanlar arasında oluşan ekonomik ilişkiler gelir. *Toplumsal bilinç,* insanların manevi hayatıdır, pratik etkinliklerinde esinlendikleri fikirler, teoriler, görüşlerdir.

Toplumsal varlığın birinci, toplumsal bilincinse ikinci sırada geldiğini öne süren Marx ve Engels, insanların bilimle, sanatla yada felsefeyle uğraşmadan önce, yemeye, içmeye, barınmaya ve giyinmeye ihtiyaçları olduğu olgusundan hareket ediyorlardı. Bu ihtiyaçları karşılamak içinse çalışmak ve maddi değerler yaratmak gereklidir. Bundan şu sonuç çıkar: «...Yaşamak için gerekli ilkel maddi araçların üretimi ve bundan hareket ederek bir halkın yada bir dönemin ekonomik gelişiminin her bir derecesi devlet kurumlarının, hukuki kavramların, sanatın ve hatta sözkonusu olan insanların dinsel düşüncelerinin geliştiği bir

temel oluşturur ve bunun sonucu olarak bu temelden yola çıkılarak bu gibi kurumları açıklamak gereklidir, yoksa şimdiye kadar yapıldığı gibi bunun tersine hareket etmek yanlıştır.» (*) Böylece, tarihi materyalizm gerçekten bilimsel, *materyalist* tarih görüşü olarak karşımıza çıkar.

Pekçok toplumsal ilişki arasından ekonomiyle, üretimle ilgili çizgiler taşıyanlarını başlıca ve belirleyici etkenler olarak diğerlerinden ayıran Marx ve Engels, tarihi materyalizmin temel kavramı olan *toplumsal ve ekonomik oluşum* kavramını ifade etmeyi başarmışlardır.

Toplumsal ve ekonomik oluşum, toplumsal olguların bir bütünüdür (ekonomik, ideolojik, aileyle ve yaşama koşullarıyla ilgili olgular.) Bu olguların temeli ekonomik üretim ilişkilerinin tarihi bakımdan belirli bir tipine dayanır. Toplumun gelişmesi, toplumsal ve ekonomik oluşumların mantıklı bir biçimde ardarda gelişiyle olur. Bu oluşumlardan herbiri, yerini daha mükemmel bir başka oluşuma bırakır. İnsanlık tarihinin izlediği yükselen hareketin yönü, ilkel komünal rejimden, köleci rejime, oradan da feodal ve kapitalist rejimlerden geçerek komünizme doğrudur.

Marx ve Engels'in bir diğer başarısı, eski sosyolojinin metafiziğini altederek toplumun evriminin nesnel diyalektiğine ışık tutmalarıdır. Böylelikle tarih, birtakım birbirinden kopuk olayların yığını olmaktan çıkmış; tarihin homojen ve uyumlu, diyalektik yasalara göre hareket eden bir süreç olduğu açıkça belirlenmiştir.

(*) F. Engels, Karl Marx, Bureau d'Editions, Paris, 1935, s 18.

2 TARİHİ MATERYALİZMİN KONUSU

Toplumun ve toplum gelişiminin yasalarının incelenmesi tarihi materyalizmin konusudur.

Bu yasalar, doğa evriminin yasaları gibi *nesnel*, yani insan bilincinden bağımsızdırlar. Doğa yasaları gibi, bu yasalar da *bilinebilirler*, insan onları günlük etkinliğinde kullanabilir. Bununla birlikte toplum hayatının yasalarıyla doğa yasaları arasında ortak çizgiler olmasına rağmen, bunları birbirinden ayıran bazı temel farklar da vardır. Doğa yasaları bilinçsiz, kör güçlerin eylemini dile getirir, toplumun evrimleşme yasalarıysa daima bilinçli varlıklar olan ve belirli amaçlar güden, bunları gerçekleştiren insanların eylemleri arasında kendini gösterir.

Toplum hayatının yasalarının incelenmesi tarihi materyalizmden başka bazı toplumsal bilimler de doğurur: ekonomi politik, tarih, estetik ve pedagojiyi bunlar arasında sayabiliriz. Bununla bir-

likte bütün bu bilimler toplumsal olayların belirli bir grubunu inceler, toplumun gelişiminin tümü için bir düşünce öne sürmeksizin toplumun yalnızca bir yönünü ele alırlar. Örneğin, ekonomi politik ekonomik ilişkileri, insanlar arasında varolan üretim ilişkilerini inceler, tarih çeşitli dönemlerde ve somut ülkelerde toplumun gelişimini ele alır, estetik sanat alanıyla uğraşır, vs. vs.

Toplumu inceleyen somut bilimlerden farklı olarak, tarihi materyalizm, toplumsal gelişimin *en genel* yasalarını inceler. Marksist-leninist dünya görüşünün ayrılmaz bir parçası olan tarihi materyalizm toplumsal hayatın olaylarını bilimsel, diyalektik ve materyalist açıdan yorumlar. Toplumsal varlıkla toplumsal bilinç arasındaki ilişkiler, insan hayatında maddi üretimin önemi, toplumsal düşüncelerin kökeni ve rolü ve bunların karşılığı olan kurumlar gibi tarihi gelişimin genel sorunlarına çözüm getirir. Tarihi materyalizm halkın ve kişilerin tarihte oynadığı rolün, sınıfların ve sınıf mücadelesinin nasıl ortaya çıktığının, devletin nasıl oluştuğunun, niçin toplumsal devrimlerin meydana geldiğinin ve bunların tarihi öneminin ve insan toplumunun gelişimiyle ilgili daha birçok genel sorunun anlaşılmasını sağlar.

Tarihi materyalizmin incelediği yasaların uygulama alanının genişliği değişkendir. Bazı yasalar toplumsal gelişimin tüm aşamalarında egemendir, örneğin toplumsal varlıkla toplumsal bilinç arasındaki ilişkileri belirleyen yasa ve toplumun gelişiminde üretim tarzının belirleyici rolünü gösteren yasa böyledir. Diğer bazı yasalar toplum gelişiminin ancak belirli aşamalarında kendi-

lerini kabul ettirirler, örneğin, ancak düşman sınıflara bölünmüş bir toplumda rol oynayan sınıf mücadelesi yasası gibi.

Tarihi materyalizmin incelediği yasalar arasında, bugün komünist toplumun ortaya çıkışı ve gelişimini yöneten yasaların, kapitalizmden sosyalizme geçişin genel kurallarının, sosyalizmden komünizme geçişe yön veren yasaların özel bir önemi vardır.

Tarihi materyalizm, toplumsal evrimin en önemli ve en genel yönlerini yansıtan özel kavramlar ve kategoriler geliştirir. Bunlar arasında örneğin, «toplumsal varlık», «toplumsal bilinç», «üretim tarzı», «altyapı», «üstyapı» vs.yi sayabiliriz. Ancak tarihi materyalizmin yasa ve kategorilerinin tümü, toplumsal gelişim hakkında bize tam ve homojen bir fikir verir.

Tarihi materyalizm, tarihin akışı içinde insanların toplumsal pratiğinin ve somut toplumsal bilimlerin kazandırdıklarının bir sentezidir; bunlar olmaksızın tarihi materyalizm düşünülemez. Diğer yandan hiçbir somut toplumsal bilim tarihi materyalizm olmaksızın, toplumsal gelişimin genel yasalarının bilgisi olmaksızın gelişemez. Tarihi materyalizm, tüm diğer toplumsal bilimlerin *metodolojik temelidir;* tarihçilere, ekonomistlere ve diğer bilim adamlarına toplumsal olayların karmaşıklığı içerisinde yönlerini bulmalarında ve toplumsal hayatta bunların herbirinin önemini ve yerini belirlemede yardımcı olur. Örneğin, toplumun evriminde halk kitlelerinin tayin edici rolü üzerine tarihi materyalizmin temel tezini bilen bir tarihçi şu yada bu tarihi olayın gerçek karakterini

ortaya çıkarabilir. Toplumun manevi hayatının ekonomik ve maddi ilişkilere bağlı olduğunu gösteren tarihi materyalizm tezi sayesinde, bir bilim adamı çeşitli teorilerin kökenini günışığına çıkarabilir ve bunların tarihteki rolü hakkında doğru bir yargıya varabilir.

Tarihi materyalizmin diğer toplumsal bilimler için de büyük bir önemi vardır.

Tarihi materyalizmin yasalarının bilinmesi, yalnızca toplumsal hayatın karmaşık olayları arasında yönünü bulmayı sağlamakla kalmaz, ayrıca bunlar üzerinde *etkili olmayı*, bunları emekçilerin lehine *dönüştürmeyi* de sağlar. Toplumun evriminin bilinen yasalarına uygun olarak gerçeği dönüştürmek, insanlığın gelişiminin tarihi zorunluğunu hayata geçirmek demektir. Bu gelişim sırasında insan gerçek özgürlüğünü kazanır. Şimdi, tarihi materyalizmin zorunluluk ve özgürlük denilince ne anladığını görelim.

2. TARİHİ ZORUNLULUK VE İNSANIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Tarihi zorunluluk denilince, toplumsal olaylar arasındaki *iç bağın* sonucu olarak mantıklı biçimde meydana gelenler yada *zorunlu olarak* meydana gelmesi gerekenler anlaşılır. Maddi üretim, örneğin, toplumsal hayatın tüm yönlerini zorunlu olarak belirler. Bir toplumsal rejimin ardından bir diğerinin gelişi ve toplumsal devrimler zorunlu olarak meydana gelirler.

Gerici burjuva sosyolojisi ve tanrıbilimciler tarihi zorunluluğu kabul etmezler. Kilise adamları tüm tarihi sürecin ilahi irade tarafından kaçınılmaz olarak önceden tayin edildiğini ve insanların tanrının elinde yumuşak başlı oyuncaklardan başka birşey olmadığını varsayarlar. Örneğin, İncil ilahi iradenin emri olmaksızın insanın başından bir saç telinin bile düşmeyeceğini belirtir.

Toplumun gelişiminin özünü çarpıtan gerici burjuva sosyologları da tarihi zorunluluğu inkâr ederler. Toplumsal etkinlik konusunda öznelciliğe, mutlak bir keyfiliğe kadar varırlar. Bunlara göre, insanların toplum içindeki eylemleri hiçbir şey tarafından belirlenmiş değildir ve hiçbir şeye bağlı da değildir. Bu sosyologlar marksistleri kaderciler olarak kabul eder, onları tarihi zorunluluğun önünde boyun eğmekle, insanın toplumsal yasalar karşısındaki güçsüzlüğünü ilan etmekle suçlarlar.

Sınıfsal görüşlerinin mahkumları olan burjuva ideologları tarihi zorunluluğun insanların bilinçli etkinliğini inkar etmek şöyle dursun zorunlu kıldığını anlamak istemezler. İnsanlar ne toplumsal gelişme yasalarını ortadan kaldırabilir, ne bunların yenilerini yaratabilirler, ancak bu yasaları keşfedebilir, tarihi zorunluluğun varlığını ortaya koyabilir ve bir kez bu zorunluluğu anladıktan sonra toplumsal ve tarihi sürece etkinlikle müdahalede bulunabilirler. Pratik, ikna edici bir biçimde, insanların, eğer nesnel zorunluluğu bilirlerse yalnız doğa yasalarını iradelerine bağlı kılmakla kalmayıp toplumsal olayların akışını da etkileyebileceklerini kanıtlamıştır. Bilimsel buluşlar ve modern teknik bunu ispatlar. *İnsan ancak nesnel zorunluluğu bilerek ve bunu kendi çıkarına uygun biçimde kullanarak özgürlüğünü ifade eder.*

Özgürlük nesnel zorunluluğu ortadan kaldırmaz, insanın zorunluluğu anladığı ve kendi amaçlarına uygun olarak ondan yararlandığı anlamına gelir. İnsan etkinliği ancak nesnel zorunlulukla uyum halinde olduğu zaman özgürdür. Özgürlük doğa ve toplum yasaları karşısında hayali bir ba-

ğımsızlık demek değildir, bu yasaların bilinmesidir, bunların insanın yararına kullanılması sanatıdır.

Özgürlük uzun bir tarihi gelişmenin sonucudur. Bilimin ve üretimin ilerlemesiyle birlikte insan doğaya egemen olmuş, kendini nesnel yasalara uydurmuş ve bunun sonucu olarak giderek doğayı yöneten zorunluluğu kendi iradesine uydurmuş ve doğa karşısında özgür olmuştur. Fakat doğaya egemen olmak henüz insanın toplumsal sürece egemen olmasını güvence altına alamaz. Tarihi zorunluluk ve sosyalizm öncesi toplumların gelişme yasaları bir bütün olarak, insanların egemen olamadığı kendiliğinden bir güç gibi davranmışlardır. Örneğin, üretimdeki anarşi ve rekabet yasası, kapitalist rejimde insanın rastlantıların oyuncağı olması sonucunu doğurur ve ona etkinliğini planlama olanağı tanımaz.

Ancak sosyalizm, ilk kez olarak tarihi zorunluluğa eğemen olmanın gerçek olanağını yaratmış, gerçek özgürlüğe ulaşmayı sağlamıştır. Sosyalist devrim kollektif mülkiyeti kurumlaştırır, sınıf uzlaşmazlıklarına son verir, böylelikle insanlara toplum hayatını bilinçli olarak yönetmek olanağı sağlar. Sosyalizmin zaferi sayesinde toplum zorunluluğun hükümranlığından özgürlük alemine bir sıçrama yapmış ve toplum komünizme doğru ilerlediği ölçüde özgürlük giderek daha yaygın ve daha tam bir hal almıştır. İnsan giderek doğaya ve toplumsal olaylara hakim olmuştur. Kendi çıkarlarını ve özlemlerini daha yüksek bir toplumsal erekle uyum haline getirmeyi öğrenmiştir.

Üretimde, toplumsal hayatta ve politikada marksist-leninist teorinin doğru kullanılması ve bilinmesi temeline dayanan emekçilerin bilinçli etkinliği, insanın toplum içindeki gerçek özgürlüğünün ve bu özgürlüğün gelişiminin zorunlu koşuludur.

Zorunluluk ve özgürlük üzerine marksist-leninist teori SSCB'de hayata geçirilmiş ve daha başka sosyalist ülkelerde de pratiğe uygulanmıştır. Gerçek insan özgürlüğü bu ülkelerde kesinlikle ve geri dönülmeyecek biçimde kabul edilmiştir. Bu, zafere ulaşan sosyalist devrimin ve halkların tüm fedakarlıklarıyla yürüttüğü mücadelenin, kahramanca çabalarının sonucudur. Bu ülkelerin gerçek sahipleri olan insanlar tarihi zorunluluğu bilerek kendi tarihlerini bilinçli olarak yaratmanın ve seçtikleri amaca doğru ilerlemenin sınırsız olanaklarına kavuşmuşlardır.

Bununla birlikte sosyalist toplumda özgürlüğün kökleşmesi tarihi zorunluluğun ve nesnel yasaların eylemini ortadan kaldırmaz. Bu toplumda da zorunluluk insanların özgür etkinliğinin nesnel temelidir. Nesnel yasalar sosyalist rejimde de yürürlüktedir, ancak insanlar bunları bilinçli bir biçimde uygularlar.

4 ÇAĞDAŞ BURJUVA SOSYOLOJİSİNİN SÖZÜMONA BİLİMSEL NİTELİĞİ

Tarihi materyalizm —insanlığa daha iyi bir geleceğe doğru giden yolu gösteren toplumsal evrimin bilimsel teorisi— gerici burjuvazi ve onun ideologları arasında kin doğurur. Gelecekten kuşku duyan ve insanlığın komünizme doğru kaçınılmaz ilerleyişini engellemekten aciz kalan burjuvazi hiç değilse tarihi süreci yavaşlatmaya, kapitalist düzenin varoluş süresini uzatmaya çabalar. Bu amaca ulaşmak için bütün yollar mübahtır: Ekonomik, politik ve ideolojik mücadele verilir. İdeolojik mücadele çağdaş burjuvazinin sosyolojisi için hiç de en son planda gelmez.

Bu gerici sosyoloji hepsi de özünde idealist ve metafizik olan bir çok eğilim ve okulu biraraya getirir.

Toplumun Evriminin Nesnel Yasalarının Terkedilişi

Çağdaş burjuva sosyolojisi toplumsal gelişimin nesnel yasalarını inkar eder; bu onun en ka-

rakteristik çizgilerinden biridir, fakat bu inkar edişin biçimi, sözkonusu olan eğilime göre değişir.

Sicilli idealistler grubu tarihi yasaların olmadığını, tarihin bir takım karmakarışık rastlantı eseri olayların egemen olduğu bir süreç olduğunu ve insan aklının bunu kavrayamayacağını kabul ederler.

Psikolojik okulun temsilcileri, psikolojik etkenleri, istekleri, iradeyi ve insanın içgüdülerini toplumsal evrimin temeli kabul ederler. Bunlara göre kapitalist toplumda emekçilerin durumu, bunların acısını çektiği felaketler ne kapitalizmin nesnel yasalarından, ne de kapitalist özel mülkiyetten ileri gelir, bunlar işçinin düşük düzeydeki zihniyetinin eseridir. Psiko-sosyologların iddiasına göre belli başlı toplumsal sorunların çözümü için kapitalizmin yıkılması değil bu zihniyetin geliştirilmesi gereklidir.

Biyolojik eğilimin izleyicileri sözümona bilimsel sosyoloji uzmanları olduklarını ileri sürerler fakat gerçekte bunlar toplum gelişiminin gerçek yasaları yerine biyolojik yasaları koyarlar. Bunlar insanı varoluşu için körü körüne mücadele eden bir hayvan düzeyine indirirler. Bunu, insanın sömürülmesini, yağmacı savaşları, sömürgeciliği, ırkçılığı ve kapitalizmin diğer gudubet yönlerini «doğal» yasalar aracılığıyla «haklı çıkarmak» için yaparlar.

Biyolojik eğilimin temsilcileri, toplumsal evrim yasalarını biyolojik yasalara indirgemenin akıldışı olduğunu anlamak istemezler. Toplum kendi yasalarına göre gelişir, bu yasalar canlı organizmaların, hayvanların ve bitkilerin evrim

yasalarından niteliksel bakımdan farklıdır. Lenin, toplumun gelişme yasalarını doğa yasalarıyla bir tutmanın son derece kolay olduğunu, fakat bunun mutlak şekilde kısır, skolastik ve kupkuru bir görüş olduğunu söylemiştir.

Toplumsal gelişimin temel yasalarının inkarı *mikro sosyoloji* yada *ampirik sosyoloji* temsilcilerinin de karakteristik özelliğidir. Mikro sosyoloji toplumsal hayatın bilinmesine doğrudan doğruya karşı değildir, fakat toplumsal olayların karmaşık zincirlenişi içerisinde ancak pek az sayıdaki kapitalist gerçeğin olgusunu inceler, bu gerçeğin arkasında toplum gelişiminin iç yasalarının yattığını inkar eder, bununsa anlamı bilimi bir yana bırakmak, çağımızın başlıca toplumsal sorunlarının çözümünü reddetmektir.

Toplumsal gelişimin yasalarının bilinmesini istememek, toplumsal hayata dinsel inancı sokma eğiliminden başka birşey değildir. Çok sayıda burjuva sosyologunun tarihi sürecin tanrı tarafından önceden belirlenmiş olduğunu kabul etmesi rastlantı eseri değildir. Örneğin, ingiliz tarihçisi Arnold Toynbee tarihin amacının tanrının egemenliğinin kuruluşu olduğunu söylüyordu; onun için tarih tanrının ilhamıdır.

Toplumsal gelişimin mantığını inkar eden burjuvazi ideologları tarihin yürüyüşünü çarpıtır, kapitalizmi çekici kılmaya, gerici iç ve dış politikayı haklı çıkarmaya çabalarlar.

□ Toplumsal İlerlemenin İnkarı

Çağdaş burjuva sosyolojisinin sözümona bilimsel niteliği tarihi ilerlemenin ve toplumun yükselen gelişiminin inkarında da kendini gösterir.

Sosyologların tarihi sürecin niteliği üzerine görüşlerinin çok değiştiğini burada belirtmemiz yerinde olur. Burjuvazinin iktidara geçmeye çabaladığı dönemde, ansiklopedi yazarı filozoflar toplumsal ilerlemeden çok sözediyorlardı. Burjuvazi eski rejimi, yani feodalizmi yıkmak ve onun yerine daha ileri bir toplum biçimi olan kapitalist toplumu kurmak için bundan yararlanmıştır. Fakat bir kez bu sınıf iktidara geçince, toplumsal ilerleme görüşü şaşırtıcı biçimde tek yanlı olup çıktı. Burjuva ideologları kapitalist rejimin en mükemmel toplum düzeni olduğunu söyleyip övünmeye başladılar, onu ilerlemenin doruk noktası olarak gösterdiler, özgürlük ve adaletin sonsuza kadar sürecek hükümranlığı olarak tanıttılar. Güya toplum amacına ulaşmıştı, doruğuna varmıştı, burjuva sosyologları bunu iddia ediyorlardı. İlerlemeyi inkar etmelerinin nedeni kapitalizme yıkımdan başka birşey vaadetmeyen gelecekten kuşku duymaları ve yeni dünyadan, komünist dünyadan korkmalarıdır.

Burjuva sosyologları «ilerleme» ve «gelişme» kavramları yerine «toplumsal değişmeler» kavramını korlar. Bundan kastettikleri, ikinci planda kalan ve tarihin yürüyüşü üzerinde hiçbir etkisi bulunmayan bir takım süreçlerdir. Bunlar, böylelikle. dikkatleri köklü dönüşümlerden, devrimlerden, bugün toplumda etkili olan önemli olaylardan uzaklaştırmak, bunların önemini küçümsemek ve çağımızın en büyük toplumsal sorunlarına çözüm bulmayı savsaklamak istiyorlardı.

Isıtılıp ısıtılıp öne sürülen «sonsuz tekrarlan-

ma», «toplumun durgunluğu», «gerilemesi» gibi pek çok teoriyi şimdi ısrarla yaymaya çabalayan burjuva sosyologları, toplumsal ilerleme fikrini inkar ettiklerini kanıtlamış oluyorlar.

1920 yıllarında, alman emperyalizminin ideologlarından olan Oswald Spengler «sonsuz tekrarlanma» teorisini vazediyordu. *Batının Sonu* adlı kitabında, toplumun şu üç aşamanın: doğuş, gelişme ve batışın kaçınılmaz olarak tekrarlandığı kısır döngüden kurtulamayacağını kanıtlamaya çabalıyordu. Spengler'e kalırsa, kapitalizm uygarlık ve kültürün gelişmesiydi. Kapitalizmin çöküşünden sonra toplum yine barbarlığa dönecekti. Bu nedenle, kapitalizme karşı mücadele etmenin yararsızlığını öne sürüyor, «insanlar ne diye daha fenası uğruna daha iyisiyle mücadele etsinler ki» diyor, proletarya devrimi ve sosyalizmin zorunluluğunu inkar ediyordu, çünkü toplum yeni bir düzeye yükselemeyeceğine göre bunların zorunluluğu genel olarak olanaksızdı.

Gerici «sonsuz tekrarlanma» teorisi, günümüzde, genellikle toplumun ilerleyişini inkar eden, «ilerleme hayali»ni horgörüyle bir kenara iten Arnold Toynbee tarafından belirtilmiştir.

Kapitalizmin diplomalı uşakları, kapitalist rejimi haklı çıkarmak için hangi yüzsüzlükten kaçınırlar ki? Sosyalizmi, marksist-leninist teoriyi çamurlara daldırıp çıkartır, kendilerini kapitalizmin şakşakçılığını yapmaya adarlar; «halk kapitalizmi»ne, «genel refah devleti», yani burjuva devletine dört elle sarılırlar. Emperyalizmin savunucuları hayallerini ne denli zorlarlarsa zorlasın-

lar, tarih yürüyüşünü sürdürür. Muazzam ikna gücüyle, tarih, marksizm-leninizmin doğruluğunu kanıtlamaktadır.

Bilim, toplumsal deney ve tarih burjuva sosyologlarının görüşlerini çürütmektedir. Bunlar, toplumun evriminin doğal bir ilerleme süreci olduğunu, insan bilincinden bağımsız, nesnel yasalara göre yürüdüğünü kanıtlarlar. Toplum tarihi kesintisiz bir süreçtir; toplumsal ilerlemenin maddi üretimin gelişmesine ve mükemmelleşmesine bağlı olduğu daha alt, daha basit bir toplum yapısından, daha üst, daha karmaşık bir toplum yapısına devrimci bir geçiştir.

İlk insanların hayatlarını sürdürmek için savaşa giriştikleri zaman kullandıkları sopa ve taş gibi en basit araçlardan başlayan üretim, gelişimi boyunca fevkalade ilerlemeler göstererek, elektrik ve atom enerjisiyle çalışan otomatik makinalara kadar varmıştır. Üretimdeki ilerleme, ardısıra, toplum hayatının diğer alanlarında da gelişmeyi getirir.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜRETİM TARZI — TOPLUM HAYATININ MADDİ TEMELİ

Toplumun gelişmesinde üretim tarzının tayin edici rolünü gösteren tez, tarihi materyalizmin temel öğelerinden biridir. Fakat, üretim için bazı koşullar gereklidir, coğrafik ortam ve nüfus gibi. Bu nedenle, bunların toplumsal hayatta oynadıkları önemli rolü aydınlığa kavuşturmak için, önce bu koşulları inceleyeceğiz.

1 TOPLUMUN EVRİMLEŞMESİNDE COĞRAFİK ÇEVRENİN VE HALK NUFUSUNUN RÖLÜ

Coğrafik çevre ve toplum

İklim ve toprak, nehirler ve denizler. bitki ve hayvan örtüsü, engebeler ve yeraltı kaynakları vs, vs, yani toplumu çevreleyen doğa *coğrafik çevreyi* oluşturur.

Coğrafik çevre, insanın üretici etkinliği için *zorunlu koşuldur*. Doğayla karşılıklı etkileşim ve doğaya karşı mücadele olmaksızın ne bir çalışma ne de bir üretim etkinliği düşünülebilir. İnsan doğaya karşı mücadele içersinde varoluşunun gerekli kıldığı araçları geliştirir.

Coğrafik çevre, toplumun gelişmesini iki yönlü etkileyebilir. Elverişli doğal koşullar (yeraltı zenginlikleri, ormanlar, akarsular sağlıklı bir ik-

lim, vs.) bu evrimi kolaylaştırır. Tersine olarak, elverişsiz doğal koşullar toplumun gelişimi üzerine olumsuz bir etki yaparlar. Örneğin, yeraltı servetlerinin olmayışı, sanayinin genişlemesini frenler, sert bir iklim, tarımın gelişmesine engel olur.

Toplumun gelişimi coğrafik çevreye sıkı sıkıya bağlı olduğundan *coğrafik eğilimin* temsilcileri bu rolü abartır ve toplumsal gelişimi şu yada bu belirli çevrenin tümünün yada bunun bazı unsurlarının örneğin iklimin, akarsuların, vs., fonksiyonu olarak ele alırlar.

Emperyalizm çağında, coğrafik eğilim, bazı kapitalist ülkelerde, emperyalist ülkelerin saldırgan politikasını haklı çıkarmaya çabalayan sözümona bilimsel bir teori olan jeopolitik bilimi biçiminde ortaya çıkar. Hitler Almanya'sında, jeopolitik temsilcileri, Almanlar için «hayat alanı» hak davasını öne sürmüşler, Alman faşizminin dünya hegemonyası kurmak emellerine, savaş ve yağmacılık politikasına hizmet etmişlerdir. «Hayat alanı» teorisi, Alman faşizminin «teorik kanıtı»ydı.

Bilimsel görüş açısından, coğrafik eğilimin mutlak biçimde tutarsız olduğu apaçıktır. Toplumun evriminin nedenlerinin neler olduğu sorusunun cevabını vermez ve veremez. Niçin Avusturya ve Çekoslovakya gibi, coğrafik bakımdan hemen hemen aynı koşullar içinde gelişen iki komşu ülkenin toplumsal rejimleri birbirinden farklıdır? Çekoslovakyada sosyalist düzen kurulmuştur, Avusturya ise bir burjuva ülkesi olarak kalmıştır. Coğrafik eğilim, coğrafik çevrenin toplum haya-

tından çok daha yavaş evrimleştiğini, bu bakımdan toplumsal evrimde belirleyici olamayacağını hesaba katmaz. Örneğin son yüz yılda, Sovyetler Birliğinde doğal koşullar hemen hemen hiç değişmemiştir. Ama buna karşıllık, feodal rejimin yerini kapitalist rejim ve daha sonra da kapitalist rejimin yerini sosyalist rejim almıştır; bugünse, SSCB komünizmin kuruluşu yolunda başarıyla ilerlemektedir.

Bütün bu söylenenlerden coğrafik ortamın toplumun gelişmesinin belirleyici sebebi olmadığı sonucu çıkar. Ancak, coğrafik çevre, toplum hayatının zorunlu koşuludur. Toplumun gelişimini hızlandırabilir yada yavaşlatabilir.

□ Halk Nüfusu ve Toplum

Halk nüfusu toplumun maddi hayatının ikinci zorunlu koşuludur. Çalışması doğaya egemen olan gücü oluşturan ve onun insanın çıkarlarına hizmet etmesini sağlayan insan olmaksızın üretim olanaksızdır. O halde, bazı koşullarda, nüfusun hızlı yada yavaş çoğalmasının ülkenin gelişimini olumlu yada olumsuz yönde etkileyeceğini anlamak kolaydır. Örneğin, Sovyetler Birliğinde, halk nüfusunun kalabalık oluşunun, nüfusun artış yüzdesinin yüksek oluşunun kazanılan büyük başarılarda ihmal edilemeyecek bir öğe olduğu kesindir.

Fakat, halk nüfusu toplumun gelişmesinde tayin edici bir rol mu oynar? Eğer öyle olsaydı, km² başına 90 kişilik bir nüfus yoğunluğuna sa-

hibolan Pakistan'ın, km² başına düşen nüfusu 23 olan ABD'den niçin büyük ölçüde daha geri olduğunu açıklayamazdık. Ya nüfus yoğunluğu ABD'den daha düşük olan SSCB'nin toplumsal ve politik gelişme bakımından bu ülkeyi geride bırakmasını nasıl açıklayabilirdik?

O halde, nüfus yoğunluğunun ve nüfus artışının toplum hayatını belirlemediği açıktır. Tersine olarak, bunlar toplumsal rejimin niteliğine bağlıdırlar. Örneğin, Sovyetler Birliğinde, nüfusun artış yüzdesi çok yüksek ve ölüm oranı tüm dünyadakinden düşüktür. Bunun nedeni sosyalist düzenin niteliği, sosyalist toplumun insana gösterdiği büyük özendir.

Bununla birlikte, burjuva sosyolojisinin gerici bir eğilimi olan *maltüsçülüğün* taraftarları, toplumsal evrimin nüfusun artışına bağlı olduğu olgusundan hareket ederler. Bu teorinin mucidi olan İngiliz ekonomi uzmanı ve papaz Malthus XVIII. yüzyılın sonlarına doğru, nüfusun artışıyla maddi değerlerin üretimi arasında bir uyumsuzluk bulunduğunu gösteren «genel yasayı» bulduğunu ilan etti. Malthus, nüfusun, maddi değerlerin üretiminden çok daha hızlı arttığını, yoksulluğun, açlığın, işsizliğin ve emekçilerin daha başka yoksunluklarının bu yüzden meydana geldiğini ileri sürüyordu. Malthus, bunun «çaresi» olarak evlenmekten ve çoğalmaktan sakınmak gerektiğini bile iddia etmişti.

Malthus, bu sözüm ona bilimsel nüfus teorisinden, kapitalizmi ve onun emekçilere getirdiği felaketleri haklı çıkarmak için yararlanmıştı. Maltüsçülüğün emperyalist burjuvazi tarafından ye-

niden ele alınışında şaşılacak bir yan yoktur. İngiliz papazının uydurmaları, yalnızca emperyalizmi içten parçalayan son derece keskin çelişkileri açıklamakla kalmamalı, yağmacı dış politikayı da haklı çıkarmalıdır. Günümüzde, maltüsçülük açıkça insanlık dışı bir doktrin olarak ortaya çıkıyor. Yalnızca, evlenmemeyi ve çoğalmamayı öğütlemekle yetinilmiyor, gereksiz kör boğazların ortadan kaldırılması için termonükleer bombaların, bakteriyolojik silahların ve diğer canavarca kitle yoketme araçlarının kullanılması da öneriliyor.

Bilim ve pratik, uzun zaman önce, maltüsçülüğü çürütmüştür. Marx, kapitalist düzende emekçilerin yoksulluk ve açlıklarının nedeninin halk nüfusunu gösteren yasalarda değil, kapitalist sistemin yapısında, maddi değerlerin son derecede adaletsiz dağılımında aranması gerektiğini gösterdi. Emekçiler hayatlarını devam ettirmek için gerekli olanların en azından bile yoksun edilirken, maddi değerlerin aslan payı kapitalistlere gider. Kapitalizmin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, açlığın, yoksulluğun ve işsizliğin de ebediyen yokedildiği, insan hayatının giderek daha güvenceli ve rahat bir hale getirildiği Sovyetler ülkesinin ve sosyalist sistemin diğer ülkelerinin ekonomik gelişimi maltüsçülüğün tutarsızlığının en inandırıcı kanıtıdır.

Demek ki, toplumsal gelişmenin tayin edici nedeni, ne coğrafik çevre, ne de halk nüfusudur. Bu neden, maddi değerlerin üretim tarzıdır.

2 ÜRETİM TARZI. ÜRETİCİ GÜÇLER VE ÜRETİM İLİŞKİLERİ

İnsanlar, besin, giyecek, konut ve diğer maddi değerler olmaksızın yaşayamazlar. Fakat bu maddi değerler, onlara doğa tarafından hazır olarak sunulmuş değildir. Bunları elde etmek için insanlar çalışmak zorundadırlar. Çalışma, toplumsal hayatın temeli, insan için doğal bir ihtiyaçtır. İnsanlar, çalışmadan, üretmeden var olamazlar. Bunun için, *maddi değerlerin üretimi* toplumsal evrimin en başta gelen, tayin edici nedenidir.

Üretici Güçler

İnsanlar çalışmalarıyla, doğal nesneleri ihtiyaşlarını sağlayacak biçimde dönüştürürler. Örneğin, makine imal etmek için, demir madeni çıkarır, eritip çeliğe dönüştürür, bundan sonra da özel bir tarzda işlerler.

Maddi üretim çalışma araç ve nesneleri olmaksızın düşünülemez.

Çalışma nesneleri, insanın çabalarını uyguladığı nesnelerdir. *Çalışma araçlarıysa,* makinalar, araç-gereçler, aletler, üretime ayrılmış olan binalar, çeşitli taşıma araçları vs. dir.

Çalışma nesne ve araçları *Üretim araçlarını* oluştururlar.

Çalışma araçları arasında *üretim aletleri* en önemlileridir. İnsanlar bunlardan çalışma nesnelerini dönüştürmekte yararlanırlar. Üretim, bu aletler olmaksızın düşünülemez; doğa, zenginliklerini kolay kolay insanların eline teslim etmez, bunları koparıp almak için insanın kas gücü de yeterli olmaktan uzaktır. İnsan kendine gerekli olan maddi değerleri ancak aletlerin yardımıyla elde eder ve bu aletler ne denli mükemmelse o denli fazla maddi servete sahibolur.

Fakat bu aletler kendiliklerinden insanlığa maddi değerler sağlayamazlar. Bunları sadece imal etmek yetmez, onları kullanmak, onlardan yararlanmak da gereklidir. Makinelerin en mükemmeli bile, eğer insan onu terkedip bir kenara bırakırsa, zamanla bir hurda yığınına dönüşür. Araç-gereçten yararlanma, maddi üretimi örgütleme yeteneği yalnız insanda vardır, öyleyse üretimi insandan bağımsız olarak düşünemeyiz.

Üretici güçler, toplum tarafından yaratılan üretim araçları, herşeyden önce de, çalışma araçları ve maddi değerleri üreten insanlardır. Üretici güçler, insanın doğa karşısındaki davranışını, onun üzerinde uyguladığı iktidarı belirler. *İnsanlar ve emekçi kitleler* üretici güçlerin en önemli öğe-

leridirler. İnsanların yaratıcı çalışması, onların yarattığı aletleri eyleme geçirir, bunlarsa pek çok sayıdaki gerekli nesneyi oluştururlar.

□ Üretim ilişkileri

Üretici güçler, maddi üretimde herşey demek değildir. İnsanlar birbirlerinden kopuk olarak üretemezler, bunu ancak ortaklaşa, bir toplum içinde yapabilirler, bundan dolayı emek, daima bir toplumsal emektir. İnsanlar çalışırlarken, ister istemez bir takım ilişkiler içine girerler. Marx, «İnsanlar üretmek için birbirleriyle belirli ilişkler kurarlar ve doğa üzerindeki eylemleri, üretimleri bu bağların ve bu toplumsal ilişkilerin sınırları çerçevesinde meydana gelir.» (*) diye yazıyordu.

Üretimde, insanlar arasında kurulan ilişkiler, maddi üretimin bütünleyici parçası olan *üretim ilişkilerini* oluşturur. Tarihi bakımdan belirlenmiş olan bir *üretim tarzı*, böylelikle, üretici güçlerle bunların karşılığı olan üretim ilişkilerinin çözülmez birliğidir.

İlkel toplumun ilk zamanlarında, bile, insanlar çalışmaları dolayısıyla birbirlerine bağlıydılar. Göçebe avcılar kabilesinde, tümüyle kendilerini avlanmaya vermiş insanlar arası ilişkiler sözkonusuydu. Üretici güçlerin büyümesi ve iş bölümünün ortaya çıkışıyla birlikte insanlar arasın-

(*) K. Marx, *Ücretli emek ve Sermaye*, Editions Sociales, Paris, 1952, s. 31

daki ilişkiler giderek daha çeşitli bir hal aldı. Çobanlarla tarım emekçileri, tarım emekçileriyle zanaatkarlar, zanaatkarlarla tüccarlar arasında ilişkiler kuruldu. Makineli üretimin gelişmesiyle birlikte, üreticiler arasındaki ilişkiler çoğaldı ve farklılaştı.

Üretim ilişkilerinin temelini *mülkiyet biçimleri* oluşturur. Mülkiyet biçimi, insanlarla üretim araçları yani toprak, yeraltı zenginlikleri, ormanlar, akarsular, hammaddeler, işletmelerin binaları, iş aletleri vs. arasındaki ilişkiler demektir. Mülkiyet biçiminden, *üretimde çeşitli toplumsal grupların durumu,* bunların egemen yada buyruk altında oluşu, bunların üretim ilişkileri yada Marx'ın deyimiyle karşılıklı etkinlik alışverişleri doğar. Mülkiyet biçimi toplumsalsa (üretim araçlarının emekçilere ait olması) üretim ilişkileri sosyalizmde olduğu gibi her türlü sömürüden kurtulmuş emekçiler arasındaki işbirliği ve yardımlaşma niteliğine bürünür. Mülkiyet özelse (üretim araçlarının bir avuç sömürücüye ait olması) üretim ilişkileri egemenlik ve kulluk ilişkileridir. Örneğin kapitalizmde bu ilişkiler karakteristiktir. Başka türlü de olamaz zaten. Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş bir toplumda emekçilerin üretim araçlarından yoksun olduğu bilindiğine göre, bunlar bu araçlara sahibolan sömürücülerin boyunduruğu altına girmeye zorlanmış, onlar için çalışmaya itilmişlerdir.

Üretilen maddi değerlerin insanlar arasında üleştirilmesi biçimleri de üretim araçlarının mülkiyetinin niteliğine aynı şekilde bağlıdır. Özel kapitalist mülkiyet, son derece adaletsiz bir üleştir-

me biçimi getirir. Üretim araçlarının sahibi üretime hiçbir katkıda bulunmadan üretilen değerlerin en büyük kısmına sahip çıkar. Sosyalist toplumda, toplumsal mülkiyet, tüm emekçilerin çıkarlarına uygun olan emeğe göre dağılım ilkesinin uygulanmasını güvence altına alır. Bu toplumda, üretilen tüm maddi değerler, emekçilere aittir.

Demek oluyor ki, üretim ilişkileri, üretim araçlarının mülkiyet biçimleri ve bu nedenle üretimde toplumsal grupların durumları, ayrıca maddi değerlerin bölüştürülme biçimleri tarafından belirlenir.

Üretim ilişkileri *nesnel olarak* kurulur, insan iradesinden bağımsızdırlar. Belirli üretim ilişkileri, bazı özel üretici güçler olgunlaşmadan kurulamaz.

Üretim değişmez birşey olarak kalmaz. Sürekli iç diyalektiğe göre gelişir. Öyleyse, bu yasalar ve üretimin gelişmesinin iç diyaliktiği nedir?

3 ÜRETİCİ GÜÇLERİN VE ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN DİYALEKTİĞİ

Üretim değişmez birşey olarak kalmaz. Sürekli olarak büyür, gelişir ve mükemmelleşir. Başka türlü de olamaz: insanların varolabilmesi için maddi değerlerin üretiminin sürekli olarak artması gereklidir. Bu herşeyden önce. insan sayısının durmaksızın artması ve ihtiyaçlarının sürekli olarak fazlalaşmasıyla açıklanır. İlkel insana fazla birşey gerekli değildi: son derece basit bir besin, giyinmek için bir hayvan postu, başını sokacak bir dam altı ve bir ocak ona yetiyordu. Oysaki, günümüzün insanının maddi ve kültürel ihtiyaçları ne denli büyüktür.

Giderek artan sayıda insanın büyüyen ihtiyaçlarını karşılamanın tek bir çaresi vardır: üretimin sürekli olarak gelişmesi ve mükemmelleşmesi. *Üretimin gelişmesi nesnel bir zorunluluktur, toplumsal hayatın yasasıdır*. Toplum tarihi top-

lumsal üretimin zorunlu gelişiminin, daha alt bir üretim tarzının yerini daha üst bir üretim tarzının almasının zorunlu sürecinin tarihinden başka birşey değildir.

Üretim nasıl gelişir?

Önce, üretici güçler değişir. Fakat, bildiğimiz gibi, üretici güçler, üretim aletleri ve bunları kullanan insanlardır. Bu öğelerden hangisi daha önce bir dönüşüm geçirir? Tarihin deneyi, üretici güçler çerçevesinde önce üretim aletlerinin değiştiğini bize öğretir. Çalışmasını kolaylaştırmak, en az miktarda emek harcayarak en büyük miktarda maddi değer elde etmek için insan, sürekli olarak varolan üretim aletlerini mükemmelleştirir ve yenilerini yaratır.

Üretim aletlerinin gelişmesi ve mükemmelleşmesine paralel olarak insanlar kendileri de değişirler. Üretimde daima daha fazla deney sahibi olurlar, mesleki bilgi ve ustalıkları artar, daima yeni yeni meslekler ortaya çıkar. Çalışma aletlerinin ve üretimde çalışan insanların mükemmelleşmesi sonunda, üretimde insanlar arasındaki ilişkiler ve varolan üretim ilişkileri de değişir.

Demek oluyor ki üretici güçler üretim ilişkilerini doğurur ve belirler. Bununla birlikte belirli bir anda varolan üretici güçlerin, bunların yapısına ve niteliğine uygun olarak, ancak belirli üretim ilişkileri doğurabileceğini de göz önünde bulundurmak gereklidir. Feodalitenin bağrında doğmuş olan kapitalist manifaktür sanayiinin daha başka ilişkileri değil de kapitalist üretim ilişkilerini doğurmuş olması bunun bir örneğidir.

Üretim güçlerinden kaynaklanan üretim ilişkileri pasif kalmazlar. Onlar da üretici güçleri *etkiler*, gelişmelerini hızlandırır yada yavaşlatırlar. O halde, yeni üretim ilişkileri, üretici güçlerin niteliğinin karşılığıdır, toplumsal üretimin gelişimini hızlandırır yada yavaşlatırlar, üretici güçlerin gelişiminin başlıca itici gücüdürler. Eski üretim ilişkileri üretici güçlere göre geri kalınca, tersine olarak bunların ilerleyişini engeller.

Üretim ilişkileriyle üretici güçlerin karakteri arasındaki uygunluk, üretimin gelişiminin mutlak koşuludur. Bu, şu yada bu biçimde tüm toplumsal ve ekonomik oluşumlar için doğrudur, fakat, özel mülkiyet ve sömürü üzerinde temellenen tüm sosyalizm öncesi oluşumlarda, üretim ilişkileri, sürekli olarak ilerleme halindeki üretici güçlerin karşılığı olamaz. Üretim ilişkilerinin üretici güçlere uygunluğu ve bunun sonucu olarak üretim ilişkilerinin üretimin gelişmesinde başlıca itici güç olarak oynadıkları rol, ancak o üretim tarzının başlangıç aşamasında ortaya çıkar. Sonra, üretim ilişkileri, yeni üretici güçlerle eski üretim ilişkileri arasında çelişkiler yaratarak, gelişmekte olan üretici güçlere göre geri kalırlar.

Bu çelişki rastlantı eseri değildir, bunun kaynağı toplumsal üretimin çeşitli yönleridir. Üretici güçler, üretimin en hareketli öğesidir. Bunlar sürekli olarak değişir, ve bu değişmeler, bir ve aynı üretim biçimi çerçevesinde bile önemli olabilir. Üretim ilişkilerine gelince, bunlar da bazı değişmelere uğramakla birlikte belirli bir üretim tarzı çerçevesinde, özünde sabit kalırlar. Örneğin, kapitalizmin üretici güçleri, kapitalizm varolalı be-

ri, büyük değişmeler gösterdiler, üretim ilişkileri ise geçmişte olduğu gibi şimdi de özel kapitalist mülkiyet temeline dayalıdır.

Bir çeşit tutuculuk, hareketsizlik nedeniyle üretim ilişkileri üretici güçlere göre geri kalırlar, bunlarla çelişkiye girer, gelişmelerini frenlerler. Üretici güçlerin mükemmelleşmesiyle birlikte, üretim ilişkilerinin oynadığı frenleyici rol giderek açıkça belirir, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişki şiddetlenir ve sonunda çatışmaya dönüşür. Eski üretim ilişkilerini yıkan ve yenilerini getiren toplumsal devrimin zorunluluğu giderek kendini daha çok hissettirir.

Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş bir toplumda üretici güçlerle üretim ilişkilerinin nesnel diyalektiği budur. Şimdi bu diyaliktiğin insan toplumunun somut gelişiminde nasıl kendini gösterdiğini inceleyelim.

4 TOPLUM TARİHİ: ÜRETİM TARZLARININ EVRİMİNİN VE ZORUNLU OLARAK BİRBİRİ ARDISIRA GELİŞLERİNİN TARİHİ

Üretim tarzı toplumsal hayatın bütün diğer yönleri belirleyen maddi temeli olduğuna göre, toplum tarihini herşeyden önce, üretim tarzlarının evriminin ve zorunlu olarak birbiri ardısıra gelişlerinin tarihi olarak kabul etmek gereklidir.

Tarihte beş türlü üretim tarzı görülmüştür: ilkel komünal, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist üretim tarzları. Bunları, belirttiğimiz sıraya göre inceleyeceğiz.

İlkel Toplum

Toplum tarihi, iş aletleri yapıp bunlardan yararlanma yeteneğiyle hayvanlardan ayrılan insanın ortaya çıkışıyla başlar. Çalışma, insanın hayatında ve gelişmesinde son derece önemli bir yer tutmuştur. Emek sayesinde insan oluşmuş, toplumsal örgütlenme biçimleri meydana gelmiştir.

İlkel komünal toplum, insanların tarihi örgütlenmelerinin ilk biçimi, en alt aşamasıydı. Bu düzen, on binlerce yıl varlığını sürdürdü. Bu çok uzun zaman aralığı içinde, insan doğada hazır olarak bulduğu sopa ve taş gibi nesnelerin kullanımından ilk üretim araçlarının imalatına geçti. Başlangıçta, bunlar taştan, tahtadan, boynuz yada kemikten yontulmuş kaba araçlardı (balta, bıçak, mızrak, zıpkın, kazma, maden işlemek için çelik kalem, sistre, olta iğnesi). Sonraları bu araçlar mükemmelleşti, bunlara özenle biçim verildi. Yeni araçlar, ok ve yay, gemi, kızak gibi yeni iş aletleri ortaya çıktı. İnsanın ateş yakmayı öğrenmesi, insanlığın evriminde özellikle önemli bir rol oynadı.

Aletlerin mükemmelleşmesine paralel olarak insanların üretimdeki faaliyetleri de gelişiyordu. İnsanlar, doğada hazır olarak bulunan ürünleri (yemişler, üzüm ve kavun gibi çekirdekli etli meyvalar ve yenilebilen otlar) toplamak yerine bitkileri ekip biçmeye, yani tarım çalışmalarına, vahşi hayvanların avlanması yerine bunları evcilleştirmeye yani hayvan yetiştiriciliğine başladılar.

İlkel komünal toplumun üretici güçlerinin son derece düşük düzeyi, üretim araçlarının ortak mülkiyetine, arkadaşlık ve yardımlaşmaya dayanan kendine özgü üretim ilişkileri gerektiriyordu. Gerçekten de, üretim araçları son derece ilkel olduğuna göre, insanlar biraraya gelmezlerse doğa güçlerine karşı koyamayacaklardı. İlkel toplumda, insanlar ortaklaşa çalışan aileleri bir araya getiren kabileler oluşturuyorlardı. Ortaklaşa sahiboldukları toprağı ilkel araç-gereçleriyle, ortak-

laşa işliyorlardı, onları kötü hava koşullarına karşı koruyan barınaklara ve avladıkları vahşi hayvanlara ortaklaşa sahiptiler. Çalışmalarının ürünleri eşit paylar biçiminde aralarında dağıtılırdı.

Çok yavaş da olsa, ilkel toplumun üretici güçleri gelişmekten geri kalmıyordu. İş aletleri gelişiyor, insanlar üretimde deney sahibi oluyorlardı. Taştan iş aletlerinin yerlerini metalden iş aletlerine bırakması, üretimin gelişmesinde dev bir sıçramadır. Yeni aletler olan demirden yapılmış saban, bronz yada demir balta iş üretkenliğini arttırdı. Toprağı daha geniş çapta işlemek ve daha büyük ölçüde hayvan yetiştirmek mümkün oldu. Toplumda ilk iş bölümü ortaya çıktı; hayvan yetiştiriciliğiyle tarım birbirinden ayrıldı. Bir müddet sonra, zanaatkarlık (üretim araçları, silah, giyecek, ayakkabı vs. imalatı.) üretimin bağımsız bir kesimi halini aldı. Ürünlerin mübadelesi ortaya çıktı ve gelişmeye başladı.

İş üretkenliğinin artmasıyla birlikte, ilkel komünal toplum, ailelere bölündü. Özel mülkiyet ortaya çıktı. Aile üretim araçlarının sahibi haline geldi. Üretim araçları daha çok, toplum üzerinde etkisi daha fazla olan, ilerigelen ailelerin elinde toplandı. Çalışanlar, kendileri için gerekenden daha fazla madde ürettiklerinden artık-ürün sahibi olmak ve dolayısıyla da sömürü, toplumun diğer üyelerinin zararına zenginleşmek olanağı ortaya çıktı. İlkel toplum özel mülkiyetin ve mübadelenin yayılmasıyla birlikte hızla çürüyüp bozulmaya başladı. İlkel eşitlik yerini toplumsal eşitsizliğe bıraktı. İlk düşman sınıflar olan köleler ve köle sahipleri tarih sahnesine çıktı.

Böylelikle, üretici güçlerin gelişmesi ilkel toplumun yerini köleci toplumun almasına yolaçtı.

Köleci Toplum

İlkel toplumdan miras alınan üretici güçler, *köleci toplum* tarafından geliştirildi. Tahtadan ve taştan aletler yerlerini kesinlikle önceleri metalden, bronzdan ve daha sonraları da demirden yapılmış aletlere bıraktılar. Demir saban daha sonra demir pulluk, madenden yapılmış orak ve diğer aletler tarımda iş üretkenliğinin arttırılmasını sağladılar. Tahıl üretiminden başka, meyva ve sebze bahçelerinde de tarım çalışmaları yapıldı. Sulama sistemleri inşa edildi: kanallar, bentler, su arkları, suların yukarı çıkarılmasını sağlayan tesisler, değirmenler yapıldı. Elle çalışmanın ve ilkel aletlerin, uygulanmasıyla madencilik gelişiyordu. Örneğin maden çıkarmak için çekiç ve kazmalar, madenleri parçalamak için maden kırma değirmenleri ve metal eritmek için fırınlar kullanılıyordu.

İş bölümü süreci ilerliyordu. Zanaatçılığın çeşitli dalları birbirinden ayrıldı; madencilik, silah yapımı, giyecek ve ayakkabı imalatı, demircilik, çanak çömlekçilik, dokumacılık, dericilik çalışmaları gibi. Zanaatçı artık pek çeşitli aletlerden yararlanıyordu. Son derece basit bir torna tezgahının ve demirci körüğünün ortaya çıktığı görüldü.

İnşaatçılık gibi, gemi yapımı ve silah imalatı da büyük çapta gelişiyordu. Kentler büyüyor, ticaret yaygınlaşıyordu.

Köleci rejimde, üretici güçlerin gelişmesini üretim ilişkilerindeki gelişme izledi: Kölelerin yarattığı bütün ürünler ve kölelerin kendileri gibi, üretim araçları da köle sahiplerinin mülkiyetindeydi. Köle sahibi, kölesine ancak açlıktan ölmemesini sağlayacak kadarını veriyordu.

Demek ki, kölecilik döneminde, toplumda hakim olan ilişkiler, egemenlik ve kulluk ilişkileriydi, az sayıdaki köle sahibinin, tüm haklardan yoksun köleler kitlesini gaddarca sömürmesine dayanıyordu. Belirli bir ana kadar, bu ilişkiler üretici güçlerin gelişimine elverişliydi, fakat bir kez olanaklarını tüketince, toplumsal üretimin büyümesi için ciddi bir engel halini aldılar. Toplumsal üretim, iş aletlerinin sürekli gelişmesini, daha yüksek bir iş üretkenliğini gerektiriyordu. Oysaki, kölenin bundan bir çıkarı yoktu, çünkü durumu bu nedenle düzelecek değildi. Zaten, zalimce sömürülen başlıca üretici güç, yani köle, fiziksel ve moral bakımından yıkılmış durumdaydı.

Zamanla, köleci toplumdaki üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişki son haddine kadar şiddetlendi. Bu çelişki köle ayaklanmaları biçiminde beliriyordu. Acımasızca sömürülen, umutsuzluğa itilen köleler, kölecilere karşı ayaklandılar. İsyanları, komşu kabilelerin akınlarıyla birlikte köleci rejimin temellerini sarstı. Köleci toplumun yıkıntıları üzerinde, yeni, feodal toplum yükseldi.

☐ Feodal Toplum

Feodalizm döneminde üretici güçler gelişmelerini sürdürdüler. İnsanlar giderek daha geniş

ölçüde akarsuların ve rüzgarın enerjisinden yararlanıyorlardı: su ve rüzgar değirmenleri, yelkenli gemiler, vs yapılmıştı. İnsanlar, dökme demir imal etmeyi öğrendiler, kağıdı, barutu, matbaa makinasını icadettiler, insanlık tarihinde büyük bir rol oynayan daha başka buluşlar da yaptılar.

İş kolları gelişti, yeni alet ve makineler yaratıldı, eskileri mükemmelleştirildi. Çıkrık, dokuma tezgahı, iplik bükme makinesi ve diğer makinelerinin ortaya çıkmasıyla dokuma üretiminde özellikle büyük bir ilerleme görüldü. Zanaatçının emeği giderek uzmanlık kazanıyor, bu ise üretkenliği büyük ölçüde arttırıyordu. Mesleklerin ve ticaretin ilerlemesi şehirlerin büyüyüp yayılmasına yolaçtı. Bazı şehirler, zanaatçılığın ve ticaretin dünya çapındaki merkezleri haline geldiler.

Tarım da gelişti. Yeni tahıl çeşitleri. meyva ağaçları ve sebze türleri yetiştirildi. Gübre kullanımı başladı, tarlalar giderek daha iyi işleniyordu. Hem hayvansal besin maddeleri üretimi hem de taşıma ve tarım işleri için hayvan yetiştirilmesi yaygınlaştırıldı.

Feodal düzende, üretici güçlerin gelişimi feodal üretim ilişkileriyle bağlantılıydı. En başta toprak olmak üzere, üretim araçlarının mülkiyetini derebeyi elinde bulunduruyordu. Emekçinin. yani toprak kölesinin kendisine de tam olmamakla birlikte kısmen sahipti. Derebeyi. köylüyü kendisi için çalışmaya, angarya işlere zorlayabilir. onu satın alıp satabilirdi, fakat köylünün hayatı artık derebeyine ait değildi, yani derebeyi köylüyü istediği zaman öldürmek hakkına sahip değildi.

Köleci rejimde olduğu gibi, feodalizmin üretim ilişkileri, egemenlik ve kulluk ilişkileri, toprak kölelerinin derebeyleri tarafından sömürülmesi ilişkileriydi. Bununla birlikte, bu ilişkiler, köleci toplumdakilere oranla ilerici nitelikteydiler, çünkü emekçi, bir noktaya kadar, yaptığı işle ilgileniyor, bundan çıkar sağlıyordu. Köylü ve zanaatçılar kendi işletmelerine sahiptiler (köylü küçük bir toprak parçasına, bir ata ve başka evcil hayvanlara, tarım aletlerine sahibolabilirdi; zanaatçıysa bazı aletler ve çok basit makineler edinebilirdi). Köylü ve zanaatçılar zorunlu tutuldukları angarya işleri bitirdikten sonra kendi hesaplarına çalışabilirlerdi. Öyleyse, iş aletlerini mükemmelleştirmek, tarım yöntemlerini ve meslekleri geliştirmek çıkarlarına uygundu.

Zaman ilerledi. Üretim güçleri gelişmeye devam etti. XV. yüzyıl sonlarında büyük coğrafi keşifler (Amerika'nın keşfi, Hindistan'a giden deniz yolunun bulunması vs.) bu gelişmeyi olumlu yönde etkiledi. Uluslararası pazar oluşturuldu. Her türlü mala karşı talep arttı, artık zanaatçılık bu talebi karşılamaya yetmiyordu. Manifaktür sanayii zanaatçının atölyesinin yerini aldı.

Manifaktür sanayii çok sayıda işçiyi aynı çatı altında toplar, geniş ölçüde iş bölümü uygulayarak üretkenlikte büyük bir artış sağlar. Manifaktür sanayiinin ortaya çıkışı, feodalizmin bağrında kapitalist üretimin ve uzlaşmaz burjuvazi ve proletarya sınıflarının doğması anlamına gelir.

Fakat, manifaktür sanayiinin ortaya çıkışıyla üretici güçlerde meydana gelen gelişme feodal

üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasında çelişmeyle sonuçlandı. Manifaktür sanayii, işçinin serbest olmasını gerektiriyor, oysaki feodalizm toprak kölesini toprağa bağlıyordu. Manifaktür geniş bir uluslararası pazara ihtiyaç duyuyor, fakat bunun gelişimi feodal özelci, bireyci, ayrılıkçı yapı ve tecrid olmuşluk yüzünden, ayrıca doğal ekonomi nedeniyle engelleniyordu. Feodal üretim ilişkilerinin yerlerini yeni, kapitalist ilişkilere bırakması zorunlu hale gelmişti. Burjuvazinin önderliğinde toprak kölelerinin ve yoksul şehir ahalisinin başlıca savaşçı gücünü oluşturduğu çok sayıdaki burjuva devrimi feodal rejimin yıkılması görevini yerine getirdi.

□ Kapitalist Toplum

Makineli büyük üretim. *kapitalizmin* üretici güçlerini karakterize eder. Zanaatçıların atölyelerinin ve manifaktür sanayiinin yerini muazzam fabrikalar, büyük maden işletmeleri aldı. «Doğa güçlerine baş eğdirilmesi. makineler, kimyanın tarıma ve sanayiye uygulanması, buharlı gemiler, demir yolları, telgraf, tüm kıtaların keşfi, nehirlerin akışının düzene sokulması, topraktan fışkıran her şeyden yararlanma...» Marx ve Engels. kapitalizmin üretici güçlerini *Komünist Parti Manifestosunda* bu deyişlerle nitelendirirler. Kapitalizm, ortaya çıkışından başlayarak, iki yüzyıl içinde, kendisinden önceki tüm toplumların üretici güçlerindeki gelişmeden çok daha fazlasını gerçekleştirmiştir.

Üretici güçlerin böylesine hızlı büyümesi yeni üretim ilişkilerinin sonucudur. Bu ilişkiler, yavaş

yavaş fakat kaçınılmaz bir şekilde feodal mülkiyeti ortadan kaldıran burjuva özel mülkiyetine dayanır. Emekçi, yani proleter, hukuki bakımdan özgürdür, yani ne toprağa ne de çalıştığı işletmeye bağlıdır. Yani dilediği kapitalistin yanında işe girebilir, bu anlamda özgürdür, fakat tümüyle göz önüne alınan burjuvazi karşısında özgür değildir. Üretim araçlarından yoksun olduğundan iş gücünü satmaya ve böylelikle sömürü boyunduruğuna katlanmaya zorlanmıştır.

Kapitalist üretim ilişkileri, üretimde yeni bir itici güç yarattı: Kapitalist kârı. Burjuva, yalnızca kârlarını arttırmak için üretimi çoğaltır, tekniği mükemmelleştirir, sanayide imalat yöntemlerini ve tarım metodlarını geliştirir. Fakat bu ilişkiler yalnızca üretimde benzeri görülmemiş bir gelişme sağlamakla kalmayıp, kapitalist sistemi tümüyle mahvolmanın eşiğine kadar getiren üretici güçleri de yaratırlar. Marx ve Engels sermayenin «okuyup üflemeleriyle artık durduramadığı güçler yaratan bir büyücü» olduğunu söylemişlerdi.

Üretici güçlerin devasa büyümesiyle kapitalist üretim ilişkileri bunların karşılığı olmaktan çıktı, tersine onların gelişimini engellemeye başladı. Böylece kapitalist üretim tarzının üretimin toplumsal niteliği ile mülkiyetin özel kapitalist biçimi arasındaki had derecede keskin çelişkisi ortaya çıktı. Burjuva toplumunda, üretim açıkça toplumsal bir nitelik taşır. Milyonlarca emekçi büyük girişimlerde toplanmış olarak bu üretime katılırlar, fakat emeklerinin ürünü, üretim araçlarının sahibi olan bir avuç mülk sahibi tarafından gaspedilir. Bu kapitalizmin temel çelişkisidir.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde kapitalizm son ve en yüksek aşaması olan *emperyalizme* dönüştü. Emperyalizmin başlıca belirleyici çizgisi, serbest rekabetin yerini alan tekellerin egemenliğidir. Tekeller, şu yada bu malın en büyük payının üretimini ve sürümünü ellerinde toplayan büyük kapitalist birliklerdir. Tekellerin güttüğü amaç en yüksek kârı elde etmektir.

Böylelikle emperyalistler kendi ülkelerinin, sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin emekçilerinin sömürülmesini son derece şiddetlendiririrler. Dünyayı aralarında paylaştıktan sonra, yeni bir paylaşma için hırsla savaşa girişirler.

Emperyalist dönemde, başta üretimin toplumsal niteliği ile mülkiyetin özel biçimi arasındaki çelişki olmak üzere kapitalizmin bütün çelişkileri en had derecelerine ulaştılar. Bu çelişkiler bunalımları ve işsizliği yarattı, burjuvazi ile proletarya arasında amansız bir sınıf savaşına yolaçtı ve sosyalist devrimin ekonomik temelini hazırladı. Zafere ulaşan sosyalist devrim kapitalist üretim ilişkilerini ortadan kaldırır, sosyalist üretim tarzını getirir.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYALİST ÜRETİM TARZI
SOSYALİZMDEN KOMÜNİZME GEÇİŞ

Toplumsal üretimin gelişimini incelerken, sınıf uzlaşmazlıkları temeli üzerinde oluşan her yeni üretim tarzının, eski rejimin bağrında doğduğunu görmüştük. Şimdi, *sosyalist üretim tarzının* nasıl ortaya çıktığını, meydana gelişinin ve gelişmesinin özelliklerinin neler olduğunu görelim.

1 SOSYALİST ÜRETİM TARZININ OLUŞMASI SIRASINDA GÖSTERDİĞİ ÖZELLİKLER

Sosyalist üretim tarzı, kapitalizmden farklı olarak, toplumsal mülkiyet temeline dayanır ve sömürü ile bir arada düşünülemez. Bunun anlamı, sosyalist üretim tarzının kapitalizmin feodal toplumun bağrında doğması gibi, kapitalizmin sinesinde doğamayacağıdır.

Bundan sosyalizmin yoktan varoldugu sonucunu çıkarmak yanlış olur. Kapitalist düzende sosyalizmin ilk belirtileri ortaya çıkar: makineli büyük üretim, emeğin geniş ölçüde yoğunlaştırılması ve toplumsallaştırılması, çok gelişmiş bir bilim ve teknik düzeyi gibi. Sosyalizmi kuracak olan güç, yani burjuvaziye karşı savaşın çetin okulundan geçmiş, partisini örgütlemiş, bilimsel dünya görüşünü özümlemiş olan işçi sınıfı da kapitalist rejimde büyüyüp olgunlaşır.

Fakat bu koşullar sosyalist üretim tarzını yaratmak için yeterli olmaktan uzaktır. Çünkü sosyalist üretim ilişkileri kapitalizmin bağrında oluşamaz. Sosyalizm özel mülkiyeti kesinlikle reddeder, sömürüyü ve insanın insanı ezmesinin bütün şekillerini ortadan kaldırır. Bunun için sosyalist devrimin gerçekleşmesi ve işçi sınıfının iktidarı aldıktan sonra, tüm emekçilerle elbirliği halinde, bilinçli ve metodlu olarak sosyalist üretim tarzını yarattığı bütün bir kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin yaşanması gereklidir. Burada sosyalist devlete ve komünist partiye muazzam bir rol düşer.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimiyle iktidara geçen Rusya işçi sınıfı, derhal sosyalist üretim ilişkilerinin kurulması için gerekli koşulları yaratmaya girişti. En önce, büyük kapitalist üretimi yani büyük sanayiyi, bankaları, ulaşımı, Posta ve Telgrafı kamulaştırdı. Bunun sonucu olarak, ulusal ekonominin başlıca kesimi olan büyük sanayide sosyalist üretim ilişkileri kurulmuş oldu. Aynı zamanda büyük toprak mülkiyeti de kaldırıldı. Çok önemli olan bu tedbirler burjuvazinin ekonomik gücünü kökten baltaladı, büyük toprak sahiplerinin oluşturduğu gerici sınıfı ortadan kaldırdı, işçi sınıfıyla köylülüğün en büyük bölümünün ittifakını sağlamlaştırdı.

Ulusal ekonominin kumanda kollarını elinde tutan işçi sınıfı artık sosyalizmin kuruluşunun leninist planını gerçekleştirmeye başlayabilirdi. Bu planın temel unsurları şunlardı: ülkenin sanayileştirilmesi ve tarımın kollektifleştirilmesi. Sanayileştirme politikasının zaferi, sanayide sosyaliz-

min üretici güçlerinin yaratılmasını, tarımın sosyalist dönüşümünün gerçekleştirilmesi ve modern donanıma sahibolması için gerekli koşulların hazırlanmasını sağladı. Lenin'in kooperatif planının hayata geçirilmesi makineli büyük sosyalist tarımı yarattı, bunun anlamı, ekonominin en geri kalmış kesiminde, sosyalist üretim ilişkilerinin kurulmasıydı.

Ülkenin sanayileştirilmesi ve tarımın kollektifleştirilmesi sayesinde 30 yıllarının sonlarına doğru SSCB'de sosyalist üretim tarzı kurulmuştu. Daha 1937 yılında, toplumsal mülkiyet, ülkenin üretim fonlarının % 99'unu temsil ediyordu. O yıl, sosyalist işletmeler. SSCB'nin toplam sanayi üretiminin % 99,8'ini ve tarım üretiminin %98,5'-ini yaratmışlardı.

Bugün, Avrupa ve Asya halk demokrasisi ülkelerinin çoğu sosyalist gelişme yolunu izlemektedir. Sosyalist üretim tarzı bu ülkelerde tüm sosyalist sistem için ortak olan yasalara uygun olarak kurulmuştur, fakat, sosyalist dönüşümlerin biçimleri ve temposu ülkeden ülkeye değişir. Örneğin, kapitalist sanayinin sosyalleştirilmesinin biçimleri ve sanayileşmenin tempoları başka başkadır. Sanayinin geri olduğu ülkelerde, sanayileştirme gelişmiş ülkelerdekine oranla daha hızlı tempolarla gerçekleştirilir. Tarım kooperatifleri biçimleri de yine her ülkede başka başkadır.

Fakat biçimlerin tüm farklılığına rağmen, dönüşümlerin özü aynı kalır: kapitalist özel mülkiyetin kaldırılması ve sosyalizmin ekonomik temeli üzerinde toplumsal, sosyalist mülkiyetin kurulması.

2 SOSYALİST REJİMDE ÜRETİCİ GÜÇLERLE ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN DİYALEKTİĞİ

Sosyalist Rejimde Üretici Güçler ve Üretim İlişkileri

Sosyalist sanayi ve tarım, ulaşım ve posta-telgraf, inşaat sanayii, ve ulusal ekonominin bu dallarında çalışan emekçiler sosyalist toplumun *üretici güçleridir*. Sovyetler ülkesinde sanayi üretiminin en büyük kısmını gerçeklestiren devlete bağlı 200.000 sanayi işletmesi ve yine yerel sanayilere ait on binlerce işletme vardır. Tarım sektörü yaklaşık olarak 8.000 sovhoz ve on binlerce kolhozu birleştirir. Ülke çok geniş bir demiryolu ve karayolu ağına, ayrıca nehir ve deniz yollarına sahiptir. İnşaatçılıkta muazzam çalışmalar yapılmaktadır. Telgraf, telefon, radyo, televizyon vs., büyük bir gelişme göstermiştir.

Sosyalist ekonominin teknik temeli, elektri-

ğın, kimyanın, bazı dallarda atom enerjisinin geniş çapta uygulanmasına, tam makineleşmeye ve otomatikleşmeye dayalı, sürekli gelişme halindeki makinalı büyük üretimdir.

Ağır sanayi, Sovyetler ülkesi ulusal ekonomisinin kalesi, gücünün ve zenginliğinin kaynağıdır.

İşçiler, kolhozcular, mühendisler ve teknisyenler sosyalist üretim güçlerinin temel öğelerinden biridir. Sovyetler iktidarının kuruluşundan beri, sosyalist üretimde çalışan emekçiler, üretimde muazzam bir deney sahibi olmuşlardır, en çeşitli ve en karmaşık makinaları başarıyla kullanırlar, kesintisiz teknik ilerlemeyi, iş üretkenliğinin sürekli artışını sağlarlar.

Üretici güçlerin gelişmesi, üretim araçlarının, iş aletlerinin ve çalışma yöntemlerinin sürekli mükemmelleşmesi, sosyalist ekonomideki ilerlemenin zorunlu koşuludur.

Sosyalist üretim ilişkileri sosyalizmin üretici güçlerinin oluşturduğu temel üzerinde kurulur ve gelişirler. Bu üretim ilişkileri, üretim araçlarının *sosyalist toplumsal mülkiyeti* temeline dayanırlar. Toplumsal mülkiyetin iki biçimi vardır: Devlet mülkiyeti yani sosyalist devletin kişiliğinde, tüm halkın mülkiyeti ve *kooperatif ve kolhoz mülkiyeti* yani kolhozların ve kooperatif birliklerinin mülkiyeti. Her iki mülkiyet biçimi de sosyalist niteliktedir ve komünizmin kuruluşunun gerekli kıldığı görevleri yerine getirmeyi sağlarlar. Sosyalist toplumda egemen olan mülkiyet biçimi devlet mülkiyetidir.

Sosyalist rejimde, sosyalist mülkiyet, üretimde çallışan emekçiler arasında, *işbirliği ve dostça yardımlaşma* ilişkilerini getirir. İnsanın insan tarafından sömürülmesinin her türlüsüne son verilmiştir. Sosyalist üretim ilişkilerinin büyük avantajı bundan ileri gelir, bu üretim ilişkilerini uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumda varolanlardan temelden ayıran bu özelliktir.

Gelirin emeğe göre dağıtılması sosyalist ilkesi, sosyalist mülkiyet temeli üzerinde kurulur. Bunun anlamı, toplumun tüm üyelerinin çalışmak zorunda olması ve toplumun tüm üyelerinin, harcadıkları emeğin nitelik ve niceliğine göre maddi ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

Demek ki, üretim araçlarının sosyalist mülkiyeti, her türlü sömürüden kurtulan emekçilerin kardeşçe işbirliği ve yardımlaşması ilişkileri ve emeğe göre gelir dağılımı sosyalist ilkesi, sosyalizmde üretim ilişkilerinin özüdür.

Sosyalist üretim ilişkileri ile üretici güçlerin niteliği arasındaki uyum

Sosyalist toplum, kapitalizme özgü uzlaşmaz çelişkilere, üretimin toplumsal niteliğiyle mülkiyetin özel biçimi arasındaki çelişkiye ebediyen son verir. Sosyalist rejimde, üretim açıkça belirli toplumsal niteliğe sahiptir. Milyonlarca işçi ve kolhozcu büyük tarım ve sanayi işletmelerinde çalışırlar. Fakat kapitalist rejimdekinin tersine olarak, milyonlarca insanın emeğinin ürününe bir

avuç sömürücü el koymaz, sosyalist toplumda üretilenler üreticilere yani emekçilere aittir. Sosyalist üretim ilişkilerinin temeli olan toplumsal mülkiyetin egemen rolü, gelir dağılımının niteliğini belirler. Ülkenin ulusal gelirinin dörtte üçlük payı, emekçilerin maddi ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasına harcanır. Geri kalan dörtte birlik kısım, üretimin genişletilmesine ve daha başka toplumsal ihtiyaçlara kullanılır, yani yine emekçi halka aittir.

Sosyalist toplumda, *üretim ilişkileriyle üretici güçlerin niteliği arasında uyum* vardır. Bu uyumun, rastlantı eseri, geçici nitelikli olmadığını belirtmek gerekir; bu uyum, kapitalist rejimde olduğu gibi, yalnızca üretimin gelişmesinin ilk aşamasında görülmekle kalmaz, sosyalist üretim tarzı varolduğu ve geliştiği sürece üretim güçleriyle üretim ilişkileri uyumludur. Bu olgu, sosyalist rejimde üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinin, üretici güçlerin toplumsal niteliğiyle uyum halinde oluşuyla açıklanır.

Üretici güçlerle uyum halinde olan sosyalist üretim ilişkileri en büyük genişleme olanakları sağlar, üretimin gelişmesinde güçlü bir etkendirler. Sosyalist ekonominin itici gücü, kâr elde etme yarışı değil, toplumsal üretimin gelişmesinden tüm emekçilerin sağladığı çıkardır.

Sosyalist işbirliği ve yardımlaşma ilişkilerinin en parlak kanıtı olan *sosyalist ilerleme yarışı*, geride kalanların öncü emekçiler düzeyine erişmesinde yardımcı olur.

Sosyalist üretim ilişkileri, yine ekonomik iler-

lemenin güçlü bir canlandırıcısı ve harekete getiricisi olan *maddi çıkarı* da içerir. İşçi, kolhozcu yada aydın, emeği ne denli üretici ve üstün nitelikli ise yaşaması için gerekli araçların o denli fazlasına sahibolacaktır. Bundan toplum da kazançlı çıkar. *Kişisel çıkarla toplumsal çıkarın uyumu* üretimdeki gelişmenin güçlü bir etkenidir.

Sosyalist üretim ilişkileri sayesinde, sovyet halkı, komünist partinin yönetiminde, eskiden geri kalmış bir ülke olan Rusya'yı büyük bir sosyalist sanayi ve kolhozculuk devletine dönüştürmüştür. 1961'de SSCB 1913'dekine göre % 1100 oranında fazla font demiri % 1550 oranında fazla çelik, % 1500 oranında fazla petrol ve % 1650 oranında fazla kömür üretmiştir.

Fabrikalar ve madencilik işletmeleri, çarlık Rusya'sında sanayi kuruluşlarının bir yılda ürettikleri madde miktarını bir günde üretir, elektrik santralleri eski Rusya'da elektrik santrallerinin bir yılda ürettiği elektriği iki günde sağlarlar. Tarımda da muazzam başarılar kaydedilmiştir. Lenin, bir gün ülkenin 100.000 traktörü olursa, köylüler kollektif makineli tarımın avantajlarını kendi gözleriyle göreceklerdir, diyordu. Bugünse, milyonlarca traktör ve diğer tarım makineleri, Sovyetler Birliğinin topraklarını sürerek kolhoz rejiminin güçlülüğünü kanıtlıyor.

Sosyalist üretimin gelişme tempolarının en gelişmiş kapitalist ülkelerinkini birkaç kat aştığını belirtelim. Örneğin, 1956 ile 1961 arasında sanayi üretiminin yıllık büyüme hızı, USA'da % 2,3 iken, Sovyetler Birliğinde % 10,2 ye ulaşmıştır.

Sovyetler Birliği hem toplam üretim hacmı hem de kişi başına düşen üretim bakımından USA'ya yetişmiştir.

Sosyalist üretim ilişkileri tüm sosyalist ülkelerde ulusal ekonominin atılımını güvence altına alır. Son on yılda, kapitalist ülkelerin ekonomilerinde yıllık büyüme oranı tümüyle % 5'i aşamamışken, sosyalist sistemde bu oran % 14'e ulaşmıştır.

Sosyalist Üretim Tarzının Çelişkileri

Sosyalist rejimde üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki uyum, bazı çelişkiler de taşır. Üretimin içeriği olan üretici güçler, toplumsal üretimin en hareketli, en devrimci unsuru olarak kalır. Biçime, yani üretim ilişkilerine gelince, bunlar bütün biçimler gibi, içeriğin gelişmine göre geri kalırlar. Sosyalist düzende, üretici güçlerle, üretim ilişkileri arasındaki bazı çelişkiler bundan kaynaklanır.

Bu çelişkilerin niteliği nedir?

Daha önce de söylediğimiz gibi, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, sosyalist rejimde, sosyalist dostluk ve yardımlaşma ilişkilerinin kurulmasını sağlar. Bu ilişkiler, sanayi emekçileriyle tarım emekçileri arasındaki, sanayi ve tarım üretiminin çeşitli kesimlerindeki emekçiler arasındaki, kent ve kır emekçileri arasındaki, kafa ve kol emekçileri arasındaki karmaşık ilişkilerin tümünün temelinde yatar.

Sovyet yurttaşları arasındaki ekonomik bağların bu karşılıklı etkileşim zinciri, tümüyle üretici güçlerin niteliğine uyar, onların hızlı ve genel gelişimini güvence altına alır. Fakat bu zincir ne denli sağlam olursa olsun, bazı unsurlar üretici güçlerin hızlı gelişimini izleyemez, eskirler. Bunlar, üretici güçlerle çelişkiye girer, ekonomik gelişmeyi frenlerler. Üretimin serbestçe ve düzenli gelişimini sağlamak için bu eskimiş unsurların yerine yenilerinin getirilmesi gereklidir. Planlı sosyalist ekonomi, uzlaşmaz sınıfların olmayışı, emekçilerin üretimin gelişmesinin yoluna dikilecek her türlü engeli yıkma iradeleri Komünist Parti'nin ve sovyet hükümetinin, sosyalist üretim ilişkilerini mükemmelleştirmesini, uygun zamanda bu ilişkilerin eskimiş unsurlarını yenileriyle değiştirmesini ve bununla sosyalist üretim tarzındaki çelişkileri yenmesini sağlar. Birkaç örnek verelim.

SSCB'de tarımda makineleşme düzeyinin henüz pek yüksek olmadığı bir dönemde, göreli olarak yüzölçümleri küçük olan kolhozlar örgütlenmişti. Zamanla, tarımda teknik donanım muazzam boyutlara ulaştı, küçük kolhozlarsa, bu malzemeyi etkili biçimde kullanamıyorlar ve bu durum tarım üretiminde bazı çelişkiler yaratıyordu. Komünist Parti ve Sovyet Hükümeti bu kolhozları kolhozcuların tam bir rızası ve desteğiyle birleştirerek bu çelişkiyi yendi ve tarım üretiminin artmasını sağladı.

Daha sonraları, üretici güçlerdeki gelişme, kolhozlara makine ve traktör istasyonları tarafından sağlanan teknik yardımın eskimiş biçimleriy-

le çelişkiye girdi. SMT'ler (makine ve traktör istasyonları) kolhoz üretiminin örgütlenmesinde muazzam bir rol oynamışlardı, fakat, daha sonraları, kolhozlar büyük ölçüde güçlenince, aynı toprağın iki sahibi olması (SMT'ler ve kolhozlar) malzemenin ve işgücünün iyi kullanılmasını engellemeye başladı.

1958'de SMT'ler parti ve hükümet tarafından yeniden örgütlenerek ve malzemeleri kolhozlara satılarak ortaya çıkmış olan çelişki altedildi. Bu tedbir, sosyalist üretim ilişkilerinin gelişmesinde büyük bir adımdır. Bu tedbir tarım ve sanayi üretimini birleştiren bağları kuvvetlendirmiştir; bunun sonucunda kolhoz rejimi daha da güçlenmiştir. Şimdi, kolhoz, devletin geri almamacasına kendisine verdiği toprağın tek sahibidir, emrindeki malzemeyi ve işgücünü istediği biçimde kullanabilir.

Sözünü ettiğimiz, 1957'deki değişiklik ve Ekonomik Bölgelerin Ulusal Ekonomi Kurulları (Sovnarhozlar)nın eski sanayi ve kuruculuğun merkezi yönetim ve bakanlar tarafından yönetilmesi sisteminin yerine geçirilmesi, sosyalist toplumun üretici güçlerinin gelişimini sürüncemede bırakan engelleri yıkmak için önemli bir tedbirdi. Sovharhozların yaratılması, üretim kapasitelerinin ve doğal kaynakların kullanımını büyük ölçüde iyiye götürmüştür. Bunun sonucunda, çeşitli ekonomik bölgeler ve çeşitli işletmeler arasındaki üretim bağları ve emekçilerin dostluk ve yardımlaşma ilişkileri daha da gelişti.

Bütün bu söylediklerimizden, sosyalist düzende, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki

uyumun kalıplaşmış, bir kez oluştuktan sonra olduğu gibi kalan birşey olmadığı sonucunu çıkarabiliriz. Sürekli olarak gelişen ve mükemmelleşen bu uyum, bazı çelişkileri de beraberinde getirir. Fakat tümüyle üretim ilişkilerinin, üretici güçlerin niteliği ile uzlaşmaz çelişki halinde bulunduğu kapitalist rejimdekinin tersine olarak, sosyalist rejimde, ancak ayrı ayrı birkaç unsur, üretim ilişkilerinin bazı yönleri, üretici güçlerin gelişimine göre geri kalırlar.

Kapitalist üretimdeki çelişkiler kesinlikle sosyalist devrimle yani kapitalist üretim ilişkilerinin yerini, yeni, sosyalist ilişkilerin almasıyla sonuçlanırlarken, sosyalist düzende, üretim tarzının uzlaşmaz olmayan çelişkileri yalnızca üretim ilişkilerinin eskimiş unsurlarının değiştirilmesiyle çözümlenir. Tümüyle üretim ilişkilerini göz önüne alırsak, bunlar gelişmelerini ve mükemmelleşmelerini sürdürürler.

3 KOMÜNİZMİN MADDİ VE TEKNİK TEMELİNİN YARATILMASI VE SOSYALİST ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN KOMÜNİST ÜRETİM İLİŞKİLERİNE DÖNÜŞMESİ

Sovyetler ülkesinde, toplumsal hayatın her alanında elde edilen devasa büyük başarılar, sosyalizmin herkesçe kabul edilen zaferi ülkenin gelişiminin yeni bir aşamasına, *komünizmin kuruluşu aşamasına* girmesini sağladı. Bu aşamada, başlıca ekonomik görev, *komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılmasıdır*. Komünizmin maddi ve teknik temelinin ne olduğunu ve yaratılışının mekanizmasını görelim. Daha sonra ise, sosyalist üretim ilişkilerinin nasıl komünist üretim ilişkilerine dönüştüğünü inceleyeceğiz.

Komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılması

Sovyetler Birliği ve diğer Halk Demokrasisi ülkelerinde, sosyalist üretim muazzam başarılar kazandı. Bununla birlikte bu üretim, hâlâ insanların artan ihtiyaçlarını karşılamak ve onların

tam gelişip olgunlaşmalarını güvence altına almak için gereken maddi ve manevi değerlerin bolluğunu sağlamaya yetersizdir. Oysaki bunsuz komünizm olamaz. Bundan dolayı, komünist toplumu kurmak için, toplumsal üretimde daha da güçlü bir atılım elde etmek, diğer bir deyişle komünizmin maddi ve teknik temelini oluşturmak gereklidir.

Komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılması, tümüyle ekonomik, toplumsal ve kültürel görevlerin tayin edici bir unsurudur; SSCB'de gelişmenin iç ve dış koşullarınca zorunlu kılınmıştır. Maddi ve teknik temelin yaratılması, SSCB'de komünizmin kurulmasının en belli başlı görevlerinin yerine getirilmesini sağlayacaktır.

Bu görevler şunlardır:

— Benzeri görülmemiş kapasitede üretici güçler yaratmak, kişi başına üretimde dünyada birinci sırayı almak ve böylelikle kapitalizmle olan ekonomik yarışı kazanmak;

— Üretimi Sovyet yurttaşlarının tüm ihtiyaçlarını karşılayacak derecede geliştirmek, nüfusun tümüne en yüksek hayat düzeyini sağlamak ve maddi değerlerin ihtiyaca göre dağıtımına geçmek için gerekli koşulları yaratmak;

— Dünyada en yüksek iş üretkenliğini sağlamak, bununla, yeni, komünist rejimin kesin zaferini güvence altına almak; Sovyet yurttaşlarını en mükemmel tekniğin sahibi yaparak emeği bir sevinç, esin ve yaratıcılık kaynağı haline getirmek;

— Sosyalist üretim ilişkilerini kademeli olarak komünist üretim ilişkilerine dönüştürmek, sınıfsız bir toplum yaratmak, şehir ve kır arasındaki ve daha sonraları kafa emeğiyle kol emeği arasındaki maddi farkları ortadan kaldırmak;

— Ülke savunmasını sürekli olarak Sovyetler Birliği yada herhangi bir sosyalist kamp ülkesine saldırı durumunda tüm saldırganları ezebilecek düzeyde tutmak.

Komünizmin maddi ve teknik temelinin özellikleri nelerdir, bu yaratma hangi yollardan gerçekleştirilebilir ve ne kadar zaman sürer?

SBKP'nin yeni programı bütün bu soruların cevabını verir. Program, komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılmasının yalnızca üretim potansiyelinin artırılması anlamına gelmediğini belirtmiştir. Bu dönüşüm, üretimin yapısında da derin, *niteliksel değişmeler* gerektirir. Tüm ülkenin elektriklendirilmesi ve bunun teknikte, teknolojide, ulusal ekonominin tüm kesimlerinde toplumsal üretimin örgütlenmesinde sağladığı mükemmelleşme; imalat yöntemlerinin tam olarak makineleştirilmesi, giderek daha büyük ölçüde otomatikleştirilmesi; kimyanın ulusal ekonomiye geniş çapta uygulanması; büyük ekonomik etkililiği olan yeni üretim dallarının en geniş ölçüde geliştirilmesi; yeni enerji kaynaklarının bulunması ve yeni malzeme üretimi; doğal maddi kaynakların ve işgücü kaynaklarının en tam ve en akılcı biçimde kullanılması; bilimle üretimin organik olarak birbirine bağlı kılınması, bilimsel ve teknik ilerlemede daha hızlı tempolar sağlanması; emek-

çilerin daha yüksek kültürel ve teknik düzeyi; en evrimleşmiş kapitalist ülkelerdekinden çok daha yüksek iş üretkenliği komünizmin maddi ve teknik temelinin niteliksel özellikleridir.

Komünist toplumun ekonomik kuruluşu *elektriklendirmeye* dayanır. Elektriklendirme, ulusal ekonominin tüm diğer dallarının gelişiminde birinci planda rol oynar, bugün kabul edilen biçimiyle teknik ilerlemeyi sağlar. Bütün bu nedenlerle, SBKP'nin programı, elektrik enerjisi üretiminde, ulusal ekonominin tüm diğer kesimlerindekinden daha hızlı gelişme tempolarını ön görmüştür. 20 yıllık bir sürenin sonunda Sovyetler Birliği yılda 3.000.000.000.000 kw-saat'lik bir elektrik enerjisi üretecek, bu ise, bugün tüm dünyanın elektrik santrallerinde üretilenin % 50 fazlası olacaktır. Böylesine büyük miktarda elektriğin üretilmesi, Lenin'in «Komünizm, Sovyetler iktidarı artı elektriklendirmedir» şeklindeki ünlü sloganının hayata uygulanması anlamına gelecektir.

Tam elektriklendirme son derece hızlı *bilimsel ve teknik ilerlemeyi* yani teknik ve bilimin en son buluşları temeli üzerinde araç-gereçlerin, imalat yöntemlerinin ve üretimin örgütlenmesinin kesintisiz gelişmesi ve mükemmelleşmesini sağlayacak, *üretimin tam makineleşmesini ve geniş ölçüde otomatikleşmesini* güvence altına alacaktır. Bunun sonucunda, yalnızca iş üretkenliği büyük çapta artmakla kalmayacak, çalışma da büyük oranda kolaylaşacaktır. Otomatik araçlar ve elektrik, insanı güç, sağlığa zararlı, hiçbir uzmanlık gerektirmeyen sıkıcı işlerden kurtaracaktır. Çalışma ilgi çekici, yaratıcı olacak, fiziksel bakımdan

çökertici olmaktan çıkacak, çalışmanın en başta gelen hayati bir ihtiyaç haline gelmesi için gereken tüm koşullar biraraya gelecektir.

Metal ve yakıt üretiminin hızla artması, makineleşmiş inşaatın, inşaatçılık sanayiinin her türlü taşımacılık ve haberleşmenn yaygınlaşması komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılmasında birinci planda önem taşır. Bu gerçekten yola çıkarak, Parti'nin programı, SSCB'de 1980'de yıllık çelik üretiminin 250 milyon ton, petrol üretimininse 690-710 milyon ton olmasını öngörmüştür. Makineli inşaatçılık ve maden işleme çalışmaları üretimi yirmi yılda 10-11 kat arttırılacak; çimento üretimi beş kat artacaktır.

Kimya sanayii özellikle hızlı tempolarla gelişecektir. Örneğin, sentetik recineler ve plastik maddeler üretimi 20 yılda 60 kat artacaktır. Bu son derece normaldir, çünkü modern üretim çok büyük hızları, muazzam basınçları ve çok yüksek sıcaklık dereceleriyle nitelikleri doğanın sunduğu maddelerinkinden çok üstün olan bu yeni malzemeler, yakıtlar ve sentetik ham maddeler olmaksızın düşünülemez. Sentetik malzemenin geniş ölçüde kullanılması bilimin ve tekniğin önünde geniş ufuklar açar, insanın doğa üzerindeki iktidarını arttırıp hayatını güzelleştirir.

Üretici güçlerin coğrafik bakımdan akılcı biçimde dağılımı komünizmin kuruluşunun en başta gelen görevlerinden biridir. Bu amaçla, yeni elektrik santralleri, yeni fabrikalar, Ural dağlarının doğusundaki büyük doğal zenginlikleri, ham madde ve enerji kaynaklarını işletecek büyük ma-

dencilik merkezleri kurulacaktır. Ülkenin tüm diğer bölgelerinin ekonomik bakımdan gelişmesi için aynı şekilde çaba gösterilecektir. Üretici güçlerin akılcı biçimde dağılımı, toplumsal emekten tasarruf yapılmasını sağlayacak, bölgelerin uyumlu gelişimini ve ekonomilerinde uzmanlaşmalarını güvence altına alacak, büyük şehirlerin nüfusunun aşırı artmasını önleyecektir. Ülkenin çeşitli bölgelerinin ekonomik gelişim düzeylerinin eşitliği sürekli kılınacaktır.

Komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılmasında *bilime* özellikle önemli bir rol düşer. Komünizmin kuruluşunun büyüyen başarılarının sonucu bilimsel buluşlardan giderek daha geniş ölçüde yararlanılması olacaktır. Bu, üretimle bilimin organik olarak birleşmesi, bilimin doğrudan doğruya bir üretici güç olması demektir. Bu birlik bilimsel ve teknik ilerleme için temeldir.

Komünizmin kuruluşunda, başlıca üretici gücü oluşturan insanlar, yani emekçiler de üretim araçlarının mükemmelleşmesiyle birlikte değişirler. Teknik ilerleme, üretim güçlerinin gelişmesi ve mükemmelleşmesi, insanların bu ilerlemeyi sağlamasını, artan ihtiyaçlarını karşılayabilecek yetenekte olmalarını zorunlu kılar. Komünizmin hizmetindeki mekanizmaları harekete geçirecek, onlara hayat verecek olan insanlar, yani işçiler, mühendisler, teknisyenler ve bilim adamları komünizmin maddi ve teknik temeli yaratıldığı sırada vücuda gelirler.

Teknik ilerleme, üretiminde faal bir tutum gösteren, özel eğitim görmüş, yüksek bir genel

kültür sahibi olan emekçiler gerektirir. Bu nedenle, tekniğin gelişimi ve mükemmelleşmesi, peşinden *üreticilerin kültürel ve teknik düzeylerinde* sürekli bir yükselmeyi getirir. Bunun gerçekleştirilmesi, teknik ilerleme, iş gününün kısaltılması ve refah sayesinde çalışma koşullarının düzelmesiyle önemli ölçüde kolaylaşmıştır.

Emekçilerin kültürü, makineli otomatikleştirilmiş üretimi yönetmedeki ustalıkları, komünist üretimin karakteristik özelliği olan *çok yüksek iş üretkenliğini* gerçekleştirmenin en iyi yoludur.

Gelişmiş dallara ayrılmış, yüksek verimliliğe sahip bir *tarım*, güçlü bir sanayi ile birlikte, komünizmin maddi ve teknik temelinin kurulması için zorunlu koşuldur. Tarımda üretici güçlerin atılımı halk için bol miktarda yüksek kaliteli besin maddesi ve sanayi için ham madde yaratacak, Sovyet kırında komünist üretim ilişkilerine kademeli geçişi sağlayacaktır.

Komünizmin maddi ve teknik temelinin kuruluşu ardarda gelen iki aşama halinde gerçekleşecektir.

Şimdi içinde bulunduğumuz on yıllık süre içinde (1961-1970), Sovyetler Birliği sanayi ve tarım üretimini yaklaşık olarak % 150 arttıracak, kişi başına üretimde (başlıca tarım ürünleri de dahil) Amerika Birleşik Devletlerini geride bırakacaktır. Böylelikle tüm Sovyet yurttaşlarının maddi yaşama koşulları güvence altına alınmış, temelde modern konutlarda barınma ihtiyaçları sağlanmış olacaktır. SSCB dünyada en kısa iş gününü uygulayan ülke olacaktır.

Daha sonraki on yıllık süre içersinde (1971-1980) Sovyetler Birliği komünizmin maddi ve teknik temelini yaratacaktır. 20 yılda sanayi üretimi hacmi en az 6 kat artacak, tarım üretimi yaklaşık olarak % 250 fazlalaşacaktır. Diğer bir deyişle, bu, sovyetler birliğinin toprakları üzerinde bugünkü SSCB büyüklüğünde beş yeni sanayi ülkesi ve iki yeni tarım ülkesi yaratmaya eşdeğer olacaktır. Bu maddi temel, tüm halk nüfusuna bol bol yetecek kadar maddi ve manevi değerler yaratılmasını sağlayacak, ihtiyaca göre gelir dağılımı komünist ilkesinin yarıyarıya gerçekleşmesi anlamına gelecektir. Böylelikle, SSCB *temelde komünizmin maddi ve teknik temelini kurmuş* olacaktır. Bu eser daha sonraki aşamalarda tamamlanacaktır.

Sosyalist Üretim İlişkilerinin Komünist Üretim İlişkilerine Dönüştürülmesi

Komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılması ile birlikte sosyalist üretim ilişkileri giderek komünist ilişkilere dönüşecek şekilde gelişecektir. *Komünist üretim ilişkileri, özgür, uyumlu biçimde gelişmiş ve yüksek bilince sahip insanlar arasındaki en mükemmel ilişkilerdir.*

Sosyalist ve komünist üretim ilişkileri üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti temeli üzerine dayanır. Fakat sosyalist rejimde mevcut bulunan iki mülkiyet biçimi olan, devlet mülkiyeti yani tüm halkın mülkiyetiyle, kollektif ve kolhoz

mülkiyeti yerine, komünist rejimde, *tek bir komünist mülkiyet,* istisnasız tüm toplum üyelerinin mülkiyeti var olacaktır.

Komünizme doğru ilerleyiş sosyalist mülkiyetin her iki biçiminin de gelişmesini gerektirir. Üretimin ileri derecede yoğunlaştırılması ve emeğin toplumsallaştırılmasının yanısıra daha büyük bir uzmanlaşma ve işbirliği sayesinde devlet mülkiyeti güç kazanacaktır. Kooperatif ve kolhoz mülkiyetinin büyük bir bölümü özellikle köklü değişmelere uğrayacaktır. Kolhozların üretici güçlerinin kesintisiz artması sayesinde, kolhoz üretiminin toplumsallaşma düzeyi sürekli olarak yükselecek. kooperatif ve kolhoz mülkiyeti giderek tek bir komünist mülkiyet halinde birleşecek şekilde tüm halkın mülkiyetine giderek daha çok yaklaşacaktır. Kolhoz üretiminin gelişiminin temeli olan bölünmez kolhoz fonları (*) artar. Kolhozlar arası bağlar sıkılaşır. Birkaç kolhoz tarafından elektrik santralleri. tarım ürünlerinin işlenmesi için işletmeler kurulması büyük bir önem kazanır. Kırsal bölgelerde elektriklendirmenin, tarım üretiminin makineleştirilmesinin ve otomatikleştirilmesinin ilerlemesiyle birlikte, kolhozların üretim araçları giderek tüm halkın üretim araçlarının içinde eriyecektir. Toplumsal ekonomi genişlediği ölçüde, kolhozcuların tarım ürünlerine

---

(*) Bölünmez kolhoz fonları kolhozların toplumsal fonlarından biridir. Bunlar, kişisel ihtiyaçları karşılamak üzere kolhoz üyeleri arasında bölüştürülmezler. Makineler. motorlar. işletmelerin yapıları. sürü hayvanları. kollektif işletmeye yatırılacak para kaynakları bu fonları oluşturur.

olan ihtiyaçları, onların az verimli yardımcı işletmeleri tarafından değil, kolhozlar tarafından, giderek daha büyük ölçüde karşılanacaktır.

Kooperatif ve kolhoz mülkiyetiyle tüm halkın mülkiyetinin kademeli olarak yakınlaştırılması, kolhoz mülkiyetinin artık eskimiş bir biçim olduğu anlamına gelmez. Kolhoz mülkiyeti, bugünkü kırda üretici güçlerin gelişiminin düzeyine ve ihtiyaçlarına tamamıyla uygundur. Kolhoz köylü için komünizm okuludur. Bu nedenle, köyde komünist üretim ilişkilerinin mükemmelleşmesinin yolu, kolhoz rejiminin son derecesine kadar güçlendirilmesinden ve geliştirilmesinden geçer.

Sosyalist üretim ilişkileri, daha önce de söylediğimiz gibi, toplumun tüm üyeleri arasında işbirliği, dostluk ve yardımlaşma ilişkileridir. Komünizmin kuruluşu sırasında, yine komünist topluma da özgü olan bu ilişkiler benzeri görülmemiş bir düzeye ulaşacaklardır. Şehirle kır arasında daha sıkı ve daha çeşitli üretim mübadeleleri yapılacaktır. Ülkenin çeşitli ekonomik bölgeleri arasında işbirliği biçimleri, aynı bir bölgenin çeşitli işletmeleri arasındaki bağlar, işletmelerde emekçilerin yardımlaşması gelişecektir. Toplumun bütün üyeleri görevlerini yerine getirecek, toplumsal hayata tutku ve heyecanla katılacaklardır. SBKP programında şöyle denilmektedir: «Komünizm, toplumsal hayatın örgütlenişinin en üst biçimini temsil eder. Tüm üretim hücreleri, tüm yönetim kurumları planlı genel ekonomide, toplumsal emeğin biricik gelişim temposu içinde çalışmalarının uyumlu biçimde, eşgüdümle yönetildiğini göreceklerdir.»

Taraftarları şimdiden kendilerine emanet edilen görev karşısında yeni, komünistçe bir tutum gösteren komünist çalışma ekipleri hareketi, sosyalist üretim ilişkilerinin gelişmesi ve mükemmelleşmesi ve toplumda komünist ilişkilerin kurulması için büyük bir önem taşır. Bu emekçiler, en başta gelen görevlerinin yeni makinaların kullanılmasını kavramak, çalışma yöntemlerini kademeli olarak mükemmelleştirmek, genel kültürlerini yükseltmek olduğunu kabul ediyorlar.

Komünist çalışmada ilerleme yarışı insanlar arasında yeni ilişkiler yaratır, ortaklaşacılık ve yardımlaşma sevgisini en yüksek derecesine çıkarır, herkesi kendini eğitmeye, yenilemeye, eserler yaratmaya, yoldaşların geçmişten miras kalan kötü alışkanlıklardan kurtulmalarında yardımcı olmaya teşvik eder.

Üretici güçlerin artması, maddi ve manevi değerler üretiminin çoğalması, toplumsal mülkiyetin yaygınlaşması temeli üzerinde maddi değerlerin dağılım tarzının gelişmesi ve mükemmelleşmesi sonucunu verecektir. Böylece emekçilerin maddi ve kültürel ihtiyaçları giderek daha iyi karşılanabilecektir.

SBKP programında denildiği gibi, sovyet halkının kahramanca çalışması, güçlü ve yönlerinin çeşitliliği bakımından zengin bir ekonomi yaratmıştır. Bugün, işçi, köylü ve aydın tüm halk nüfusunun refahını hızla yükseltmek olanağı vardır. SBKP, dünya çapında tarihi önemi olan bir görev ortaya koymuştur. *Sovyetler Birliğinde, dünyanın tüm kapitalist ülkelerindekinden daha*

yüksek bir yaşama düzeyine ulaşmak. Program, bu amaçla, yaygın tüketim maddeleri üretiminde hızlı bir artışı öngörür. Sanayinin büyüyen kaynakları Sovyet yurttaşlarının ihtiyaçlarını karşılamaya, halkın ihtiyaçlarını sağlayacak işletmeleri, kültür kurumlarını donatmaya hizmet edecektir.

1960 ile 1970 arasında, SSCB'nin ulusal geliri, yaklaşık olarak % 150 çoğalacak, yirmi yılda aşağı yukarı beş kat fazlalaşacaktır. Bu süre içinde, kişi başına gerçek gelir, üç buçuk kattan daha fazla artacaktır. Emekçilerin gerçek gelirlerinin sürekli artmasıyla birlikte çalışma koşullarının da devamlı olarak düzeltileceğini ve çalışma süresinin kısaltılacağını da belirtmek gerekir.

Ticari fiyatların düşürülmesi ve halkın ödediği vergilerin azaltılmasıyla birlikte, yapılan işin nitelik ve niceliğine bağlı olarak ücretlerin arttırılması sayesinde belli başlı alanlarda emekçilerin yaşama düzeyi yükselir.

Daha önce de söylediğimiz gibi, sosyalist toplum, henüz yurttaşların tüm ihtiyaçlarını sağlayabilecek durumda değildir. Bu nedenle parti, emekçilerin maddi çıkarıyla manevi isteklendirici etkenlerden birarada yararlanarak, harcanan emeğe göre gelir dağılımı sosyalist ilkesine kesinlikle bağlı kalır. Buna göre, bugün yürürlükteki ücretlerin uyumlu kılınması ve ulusal ekonominin bütün kesimlerinde, emekçinin ücretinin emeğinin nitelik ve niceliğine uygunluğunun sağlanması büyük bir önem taşır. Aynı zamanda, ücretler yelpazesini kademeli olarak durdurma zorunluluğundan yola çıkılmaktadır.

Kolhozlarda da emeğin karşılığının ödenmesi biçimleri mükemmelleştirilir. Kolhozculara aylıkların avans olarak verilmesi (*), nakdî ücret ödenmesi gibi ilerici biçimler giderek daha sık uygulanmaktadır. Kademeli olarak, kolhozcular, emeklerinin karşılığında tüm halka ait işletmelerdeki ücretlilerin aldıkları ücretlere eşit kazanca sahibolacaklardır. Kolhozcular, kolhozların yada devletin hesabına sosyal güvenliğin tüm olanaklarından yararlanacaklardır (ücretli tatiller, emeklilik gibi).

Ücretlerin artışına ek olarak, bir başka yol daha, SSCB'yi dünyada en yüksek yaşama düzeyine doğru götürmektedir. Bu, harcanan emeğin nitelik ve niceliğinden bağımsız olarak, çeşitli hizmetlerin bedava sağlanması (eğitim, sağlık hizmetleri, çocukların bakımı için açılan kuruluşlar, vs.) şeklinde toplum üyeleri arasında dağıtılan toplumsal fonlardaki geniş çaplı büyümedir.

Sovyet toplumu komünizme doğru ilerlediği oranda, kişisel ihtiyaçları sağlamaya ayrılan toplumsal tüketim fonları, ücretlerdeki artıştan daha hızlı bir tempoyla artacaktır. Böylelikle, 20 yılda, toplumsal tüketim fonları, halkın gerçek gelirinin aşağı yukarı yarısına ulaşacaktır. Bu fonlar, özel olarak açılan kurumlarda ve yatılı okullarda parasız çocuk bakımını, her dereceden eğitimin bedava olmasını, bedava tıbbi yardım ve ilaçları, hastaların tedavi merkezlerinde parasız tedavisini, oturulan evlerin ve bazı ev hizmetleri-

(*) Kolhozculara, mevsimlik tarımsal çalışma bitmeden önce ayni yada nakdî olarak ödenen avans.

nin, toplu taşımacılığın ve bazı en gerekli hizmetlerin bedava olmasını sağlayacaktır. Dinlenme evlerinde, huzur evlerinde ve turistik merkezlerde kalmanın bedeli giderek ucuzlatılacak ve bazı insan kategorileri için kademeli olarak parasız hale getirilecektir. İşletmelerde yönetim merkezlerinde ve kolhozlarda öğle yemekleri yavaş yavaş parasız olacaktır. Halk nüfusu yetim, dul, malül maaşlarından, avantajlardan ve burslardan (kocasız anneler için maaş, öğrenciler için burslar) giderek daha geniş ölçüde yararlanacaktır. Toplum, çalışamayan üyelerinin bakımını tümüyle üzerine alacaktır.

Kişisel ihtiyaçları karşılamaya ayrılan toplumsal fonların sürekli arttırılmasıyla birarada emeğe göre dağılım ilkesinden geçen bu yol, harcanan emeğe göre gelir dağılımı sosyalist ilkesi yerine ihtiyaca göre dağılım komünist ilkesinin uygulanmasına götürür. Bu geçiş, ancak sosyalist ilke varoluş nedenini tümüyle yitirdiğinde, yani maddi ve manevi değerlerin bolluğu sağlandığında ve çalışma tüm toplum üyelerinin en başta gelen hayati ihtiyacı haline geldiğinde kesinleşecektir. Üretici güçler ve üretkenlik daha da hızlı arttıkça, sovyet halkının çabası da daha büyük olacak, bu günlerin doğuşu çabuklaşacaktır.

Komünizmin kuruluşunun Sovyetler ülkesinden yerine getirilmesini istediği temel ekonomik görevler bunlardır. SBKP programında şunlar yazılıdır: «Sovyet halkı komünizmin nimetlerinden yararlandığında, toprağımızın üzerinde yüz milyonlarca insan: «Biz, komünizmden yanayız!» diyecektir. Başka ülkelere savaş açarak değil, top-

lumun daha mükemmel şekilde örgütlenişinin örneği olarak, üretici güçleri geliştirerek, insanın refahı ve mutluluğu için gerekli tüm koşulları yaratarak komünizmin fikirleri halk kitlelerinin kafasına ve gönlüne yerleşecektir.»

Komünizm, Sovyet halkının ve partinin yüce amacıdır. Komünizm nedir, insanlığın önünde nasıl ufuklar açar?

4 KOMÜNİZM, İNSANLIĞIN IŞIKLI GELECEĞİ

Komünizm insanlığın yüzlerce yıllık rüyasıdır. Daha XVI. yüzyıl başlarında, ortaçağın karanlıkları içinde, İngiliz bilgin ve hümanisti Thomas More, *Ütopi* adlı ünlü kitabında, insanın insan tarafından sömürülmediği yaşamak için gerekli araçların bol bol üretildiği, herkesin ihtiyacına göre maddi değerlere sahibolduğu bir toplumu tanımlıyordu.

Daha sonraları, bu şaşırtıcı toplum İtalyan düşünürü Campanella'nın, fransız ütopist sosyalistlerinden Fourier ve Saint-Simon'un, rus yazar ve filozofu Çernişevski ve daha başka birçok düşünürün de hayallerini süsledi. Ütopist sosyalistler, kapitalizmi ciddi biçimde eleştirmiş, onun yerini alacak olan komünist toplumun bazı özellikleri üzerine dahiyane düşünceler ileri sürmüşlerdi. Fakat böyle bir toplumu kurmak için nasıl bir yol izlemek gerekir sorusuna cevap veremediler.

Hayallerinin ütopik niteliği, zamanlarının toplumsal ilişkilerinin henüz olgunlaşmamış olmasından ileri geliyordu. O dönemde, ne üretimin gelişim derecesi ne de öteki toplumsal koşullar komünizmin kurulması için uygundu.

Komünizmi, ütopiden bir bilim düzeyine yükselten Marx ve Engels oldu. İnsanlık tarihine yön veren yasaları bularak, komünizmin gerçekleşemeyecek bir hayal değil, toplumun gelişmesinin kaçınılmaz sonucu olduğunu kanıtladılar. Marx ve Engels, komünizmin en karakteristik çizgilerini gün ışığına çıkarmakla kalmayıp, komünizme giden yolu da gösterdiler. Kapitalizmin çözülmez çelişkilerini ortaya koyarak, bunların ancak sosyalist devrimle yok edileceğini çürütülemeyecek biçimde ispatladılar. Aynı zamanda, eski dünyayı yıkıp yeni bir dünya yaratacak olan devrimci gücü de belirttiler. Bu güç proletaryadır. Burjuvaziyi devirdikten sonra, proletarya kendi iktidarını yani proletarya diktatörlüğünü kurar ve emekçi kitleleri örgütleyerek sosyalizmin zaferini güvence altına alır.

Lenin, komünizmin marksist teorisini geliştirdi. Komünist toplumun iki aşamasının Marx ve Engels tarafından yapılan tanımını somutlaştırıp derinleştirdi, sosyalizmin kuruluş planını hazırladı ve sosyalizmden komünizme geçişe yön veren yasaları gün ışığına çıkardı.

Daha önce insan ayağı değmemiş yollardan geçerek, son derece büyük güçlük ve yoksunluklara katlanan sovyet yurttaşları, Komünist Partinin rehberliğinde Lenin tarafından gösterilen

sosyalizmin kuruluş planını hayata geçirdiler. Sovyetler Birliği'nde sosyalizm tam olarak zafere ulaştı. Devasa çaba ve mücadele, tüm halkın fedakarlığı, Partinin sarsılmaz cesareti SSCB'yi komünizmin eşiğine getirdi. Bugün komünizmi kurmak sovyet halkının acil, pratik görevidir.

Komünizm nedir?

SBKP programı bu konuda şöyle demektedir:

«Komünizm, tüm halka ait tek mülkiyeti ve tüm toplum üyelerinin tam toplumsal eşitliğiyle sınıfsız bir toplumsal rejimdir. İnsanların uyumlu gelişimine paralel olarak, sürekli gelişen bilim ve tekniğin temeline dayanan üretici güçlerin de büyüdüğü görülecektir. Toplumsal zenginliğin tüm kaynakları gürül gürül akacak, «herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre» ilkesi ancak böyle gerçekleşecektir. Komünist toplum, özgür ve bilinçli emekçilerin, yani halkın kendi kendini yönettiği, toplumun yararına çalışmanın herkesin en başta gelen hayati ihtiyacı haline geldiği ve bilinçli bir zorunluluk olduğu, herkesin yeteneğinin halkın en büyük çıkarı sağlayabileceği biçimde değerlendirildiği yüksek düzeyde örgütlü bir toplumudur.» (*)

Komünizm büyük bir tarihi görevi yerine getirir, insanı her türlü toplumsal eşitsizlikten, ezilme ve sömürünün her çeşidinden, savaşın dehşetinden kurtarır ve yeryüzünde tüm halkların Barışını, Emeğini, Özgürlüğünü, Eşitliğini, Dostluğunu ve Mutluluğunu güvence altına alır.

(*) SBKP programı, Editions en langues etrangères. 1961. s. 70

Yeryüzünde komünizmin kurulması, insanlığın binlerce yıllık tarihinde bir dönüm noktası oluşturacak ve insanın bütün faaliyetini etkileyecek, üretim, emeğin niteliği ve koşulları, toplumsal ilişkiler, kültür, insanların hayat tarzı, düşünceleri ve görüşleri değişecektir. Komünizm herkese, en güzel özlemleri gerçekleştirecek, en yüksek insani düşüncelere uygun yaşama koşulları sağlayacaktır.

Komünist toplum herşeyden önce üretimin olağanüstü yüksek düzeyi ve sürekli ilerlemesiyle birlikte, hızlı bilimsel ve teknik evrim sayesinde benzeri görülmemiş bir iş üretkenliğiyle nitelendirilir. Komünizm ekonomide en yüksek derecede uyumlu bir örgütlenmeyi, maddi servetlerin ve doğal kaynakların en akılcı biçimde kullanımını getirir. İnsanlara güçlü, modern donanım sağlayan komünizm onların doğa üzerindeki egemenliğini güçlendirir, daima daha geniş oranlarda unsurların kendiliğindenliğine hakim olmalarını ve bunları hizmetlerine sokmalarını kolaylaştırır. Toplumsal ilerlemenin düzenliliğini sağlamak, her toplum üyesinin giderek büyüyen ihtiyaçlarına, zevklerine, çıkarlarına göre maddi ve kültürel değerleri sunmak komünist üretimin amacıdır.

İnsanların en çeşitli ihtiyaçlarını karşılayacak olan komünizm, bununla birlikte anarşist bir toplum, tembeller toplumu olmayacaktır. Çalışma, komünist toplumun başlıca maddi ve manevi zenginlik kaynağı olacaktır. Herkes kendi arzusuna, yeteneklerine göre çalışacak, böylelikle toplumun zenginliğini arttıracak ve gücünü çoğaltacaktır. Çalışmanın özü bile değişecektir; insanın yaşa-

masını sağlayan bir araç olmaktan çıkacak, en başta gelen hayati ihtiyaç, gerçek bir yaratıcı eser, neşe ve mutluluk kaynağı halini alacaktır.

Komünizm, toplumun sınıflara ve toplumsal tabakalara bölünmesine son verir. Şehirle kır arasındaki toplumsal, ekonomik, kültürel farklılıkların ve hayat tarzından doğan farkların tam olarak silinmesi, iki toplumsal mülkiyet biçiminin tek bir komünist mülkiyet biçiminde birleşmesi, işçi ve köylü sınıfları arasındaki farkların kaybolmasına götürecektir. Kol emekçilerinin kültürel ve teknik düzeyleri kafa emekçilerininkine yetişecek, böylelikle aydınlar toplumda ayrı bir tabaka oluşturmayacaklardır. Toplumun her bir üyesi hem bir kol emeğine hem de bir kafa emeğine yönelecek, bu ikisi üretici çalışma içinde organik olarak birbirine bağlı olacaktır.

Komünist toplumun tüm üyeleri, üretim araçları karşısında aynı durumda olacaklar, aynı çalışma ve gelir dağılımı koşullarından yararlanacaklar, kamu işlerinin yönetimine etkin biçimde katılacaklardır. Toplumla birey arasında toplumsal çıkarlarla kişisel çıkarların mükemmel uyumu temeline dayanan uyumlu ilişkiler kurulacaktır.

Komünizm insanın kültürünü en yüksek doruklara çıkaracaktır. İnsanlığın bıraktığı mirasta, değerli, ilerici ne varsa hepsinin mirasçısı olan komünist kültür insanlığın kültürel ilerlemesinin yeni, daha üst bir derecesi olarak meydana çıkacaktır. Komünizm manevi hayatın tüm çeşitlilik ve zenginliğini, yeni toplumun yüksek ideolojik ve insani değerini cisimleştirecektir. Bu bir sınıfın

hizmetindeki kültür değil, uluslararası, evrensel bir kültür olacaktır.

Komünizm, yüksek ahlak nitelikleriyle mükemmel fizik yapısını birleştiren yeni insanı yaratacaktır. Bu insanın nitelikleri yüksek bir komünist bilinç, çalışma aşkı, disiplin ruhu. ortaklığın çıkarı için fedakarlıktır. Bu insan, olağanüstü bir örgütleyicilik yeteneğine sahibolacak ve zorlama yüzünden değil, toplumsal görev bilinci taşıdığı için komünist üretimin gerektirdiği dakikliği gösterecektir. Komünist düzende, insan uyumlu biçimde gelişecek, tüm hünerlerini, tüm yeteneklerini ortaya koyacak, en iyi ahlaki ve fiziksel nitelikleri en tam ve en parlak biçimde gözler önüne serecektir.

Komünizmin kuruluşuyla, Komünist Partinin yüce amacı gerçekleşecek, bayrağına «Herkesten yeteneğine göre. herkese ihtiyacına göre» sloganının yazılacağı toplum kurulacaktır. Partinin sloganı olan «Herşey insan adına, herşey insanın yararına» sözü tam olarak hayata geçirilmiş olacaktır.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

ALTYAPI VE ÜSTYAPI

Daha önce de belirttiğimiz gibi, maddi değerlerin üretim tarzı. toplumdaki gelişmenin başlıca. tayin edici gücüdür. Üretim tarzının ve üretim ilişkilerinin bütün diğer toplumsal ilişkileri (politik, hukuki, ahlaki vs.) nasıl belirlediği ve bu sonuncuların da toplumun ekonomik gelişimini nasıl etkilediği sorununu marksist-leninist altyapı ve üstyapı teorisi çözmüştür.

1 ALTYAPI VE ÜSTYAPININ KARŞILIKLI ETKİLEŞİMİ VE GELİŞİMLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Altyapı ve Üstyapı Nedir?

Pekçok sayıdaki toplumsal olaylar arasında. tarihi materyalizm temel ve belirleyici olaylar olarak *maddi* ilişkileri, üretim ilişkilerini ayrı tutar. Üretim ilişkilerinin tümü, toplumun ekonomik yapısını, *altyapısını* oluşturur. Bu bilindiğine göre, üretim ilişkilerinin tümü denilince, mülkiyet biçimleri, bu biçimlerin üretimde insanlar arasında doğurduğu ilişkiler ve maddi değerlerin dağılım biçimleri anlaşılmalıdır.

Her toplumun kendi altyapısı vardır. Üretim ilişkilerinin tümünün oluşturduğu altyapı, üretici güçlerin durumuna bağlıdır. Eski toplumun bağrında, özel maddi koşullar, gerekli üretici güçler yaratılmadığı sürece hiçbir altyapı ortaya çıkamaz.

Bir kez ortaya çıktıktan sonra altyapı toplum hayatında muazzam bir rol oynamaya başlar. İnsanların üretimi örgütlemelerini ve maddi değerlerin dağılımını gerçekleştirmelerini sağlar. İnsanlar ekonomik ilişkiler içersine girmeksizin ne üretimde bulunabilir, ne de bunun sonucu olarak yaşamak için gereken maddi araçların dağılımını sağlayabilirler.

Altyapının önemli oluşunun bir nedeni de *üstyapının* gerçek temeli görevini yapmasıdır. *Üstyapı* denilince, politik, hukuki, felsefi, ahlaki, sanatsal ve dini görüşler ve bunlar için uygun olan ilişkiler, kurumlar ve örgütler anlaşılır. Bu nedenle, altyapı, toplumun dış görünümünü, fikirleri ve kurumları doğrudan doğruya belirleyen üretim tarzının bir yönüdür.

Yine, üstyapının önemli oluşunun bir nedeni de toplumsal evrim bakımındandır. Toplumun üstyapısı belirli bir ekonomik temel üzerinde meydana geldiğinden, son tahlilde, insanların altyapıya karşı tutumlarını dile getirir. Çeşitli düşünceler, ya bu altyapının güçlendirilmesini yada yıkılmasını haklı çıkarmaya hizmet eder, kurumlar ve örgütlerse (devlet, politik partiler vs.) bu düşüncelerin hayata geçirilmesini sağlarlar. Üstyapı altyapının aracılığıyla üretici güçlerin gelişimini etkiler. Örneğin, komünizmin maddi ve teknik temelinin kurulmasında ve komünist üretici güçlerin geliştirilmesinde Komünist Partinin, Sovyet devletinin ve tümüyle üstyapının oynadığı büyük rol çok iyi bilinmektedir.

Altyapının Üstyapıya Göre Belirleyici Rolü

Altyapının *doğurduğu* üstyapı, ona sıkıca bağlıdır. Altyapı neyse, üstyapı da ona uygundur. Örneğin, ilkel toplumun altyapısını ele alalım. Özel mülkiyetin ve sınıfların olmayışı ve bunun sonucu olarak da sınıf çelişkilerinin bulunmayışı nedeniyle ilkel komünal toplumda ne politik düşünceler, ne hukuki görüşler, ne de bunlara uygun kurumlar vardı.

Özel mülkiyetin ve sınıfların ortaya çıkışıyla, yani köleci toplumun altyapısının kurulmasıyla birlikte değişik nitelikli bir üstyapı vücuda getirildi. Köle sahiplerinin köleler üzerinde egemen oluşunu haklı çıkaran düşünceler ileri sürüldüğü gibi, bu egemenliği koruyan kurumlar (devlet, vs.) da oluşturuldu.

Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş bir toplumun altyapısı da çelişkilidir. İnsanların üretim tarzları karşısında çeşitli tutumlarını dile getirerek birbirine ters düşen sınıf çıkarlarını, ezenlerle ezilenlerin uzlaşmazlığını belirtir. Örneğin, çağdaş kapitalizmin ekonomik temeli, herşeyden önce, burjuvazi ile proletarya arasındaki uzlaşmazlıkla karakterize edilir. Elbette ki, burjuva toplumunun ekonomik yapısını yalnızca bu iki temel uzlaşmaz sınıfın arasındaki ilişkilere indirgemek olanaksızdır. Çünkü, kapitalist toplumda, burjuvazi ile proletaryanın dışında, emekçi köylüler, zanaatçılar, şehir ve kır küçük-burjuvazisi gibi çıkarları tekelci burjuvazinin çıkarlarına ters düşen daha başka toplumsal sınıflar ve tabakalar da vardır.

Altyapının çelişkilerini yansıtan uzlaşmaz sınıflı toplumun üstyapısı da çelişkilidir. Üstyapı. çeşitli toplumsal sınıf ve grupların düşünce ve kurumlarını içerir, ancak burada, ekonomik alanda yönetici sınıfın düşünce ve kurumları hakimdir. Marx ve Engels şöyle yazmışlardır: «... Toplumun egemen *maddi* gücü olan sınıf, aynı zamanda manevi egemen güçtür (*).» Örneğin kapitalist rejimde ekonomik alanda egemen olan burjuvazidir. Bu nedenle, toplumda burjuvazinin proletaryaya karşı mücadele etmek, egemenliğini sürdürmek için yararlandığı düşünce ve kurumlar egemendir.

Fakat, kapitalist toplumda burjuvazinin karşısında, kendi düşünce ve kurumlarını oluşturan proletarya vardır. Yavaş yavaş, proleterler kapitalizmin yapısını kavrar, yıkılması gerektiğini anlarlar. Burjuvazi ile savaşmak için kendi kurumlarını oluştururlar: bunlar, politik partiler, sendikalar, kooperatifler, vs. dir. Devrimci mücadele içinde, proletarya öncü marksist teoriyi özümler, kendi ahlak anlayışını geliştirir, politik, hukuki ve estetik görüşlerini ortaya koyar.

Altyapının üstyapıya göre belirleyici rolü, yalnızca üstyapıyı doğuranın altyapı oluşundan değildir. Bunun diğer bir nedeni, ekonomik rejimdeki esaslı değişikliklerin zorunlu olarak üstyapıda değişiklikler meydana getirmesidir. Örneğin, tekel öncesi kapitalizmden emperyalizme geçerken kapitalist ekonomi önemli değişimler geçirdi. Serbest rekabetin yerini tekeller aldı. Bunun sonucu ola-

(*) K. Marx, F. Engels, *Alman İdeolojisi*, Editions Sociales, Paris, 1953, s 38.

rak, burjuva üstyapı da değişti. Bazı ülkelerde, burjuva demokratik hükümet şekilleri yerlerini faşist yada yarı-faşist gerici hükümet şekillerine bıraktılar. Emekçilerin hakları giderek kısıtlandı, komünist partiler ve ilerici örgütler koğuşturmaya uğratıldı. Burjuva sanatı yozlaştı, felsefede idealizmin en gerici biçimleri egemen hale geldi, din büyük ölçüde yaygınlaştırıldı.

Bir toplumsal devrim sonunda, bir ekonomik altyapı yerini bir yenisine bırakırsa, üstyapı özellikle derin dönüşümlere uğrar. Devrim, eski sınıfın siyasi egemenliğini yıkar ve yeni bir sınıfın egemenliğini kabul ettirir. Eski hükümet mekanizması yerine yenisi kurulur (politik ve hukuki kurumlar sistemi). Toplumsal bilinç değişir. Yeni altyapıya uygun yeni bir ideoloji, eski ideolojinin yerine egemen olur.

Lenin, «Devrim döneminde pek çeşitli toplumsal güçlerin eylemiyle eski üstyapı yıkılır ve yeni üstyapı yaratır... (*)» diye yazıyordu.

Üstyapının Göreli Bağımsızlığı ve Etkin Rolü

Altyapı tarafından doğurulan üstyapı *göreli bir bağımsızlığa* sahiptir. Bunun en önemli yönü kalıcılık ilkesidir. Gerçekten de, eski altyapının yerini yeni bir altyapının almasıyla üstyapıda meydana gelen devrim, eski üstyapının tüm unsurlarının hemen yokedildiği anlamına gelmez. Eski altyapının yıkılmasıyla birlikte, üstyapının

(*) V. Lenin, Bütün Eserleri, c 9, s 125-126. (Rusça baskı)

eski toplumun görüşler ve kurumlar sistemi olarak varlığı son bulur. Fakat, bazı unsurlar altyapılarının yıkılışından sonra da varoluşlarını sürdürür ve yeni toplumun üstyapısına geçerek bundan böyle bu toplumun sınıflarına, bunların çıkarlarına uygun biçimde hizmet ederler.

Örneğin, hristiyanlık dini, kölelik döneminde meydana geldiği halde, feodalizme bağlılıkla hizmet etmiştir, ve bugün de burjuvaziye hizmet etmektedir.

Her toplumun üstyapısında değişmez, tüm insanlık için geçerli unsurlar da vardır. Örneğin, genel ahlak kuralları, sanat ve edebiyatın şaheserleri bu türdendir.

Bu kalıcılık bilindiğine göre, bütün toplumların üstyapıları karmaşık olgulardır. Hem miras yoluyla eski toplumun düşünce ve kurumlarını alır, hem de yeni ekonomik altyapının oluşturduğu düşünce ve kurumları içerirler.

Yine, üstyapının göreli bağımsızlığı, kendisini altyapının yaratmış olmasına rağmen, altyapının gelişmesinde *etkin bir rol* oynamasında da görülür. Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş bir toplumda egemen olan düşünce ve kurumlar altyapıyı korumaya ve güçlendirmeye hizmet ederler. Onları hayata getiren ve çıkarlarını savunmak zorunda oldukları sınıfın egemenliğini haklı çıkarmaya çalışırlar. Bu düşünce ve kurumlar, uzlaşmaz sınıflara bölünmüş belirli bir toplumda egemen sınıfın varolan diğer sınıflara karşı ve özellikle de emekçi sınıflara karşı mücadelesini örgütler ve bu mücadelenin teorik temellerini kurarlar, emek-

çi sınıfların sömürüden, sömürgeciliğin boyunduğundan ve köleliğin bütün diğer biçimlerinden kurtulma iradelerini baskı altına alırlar.

Örnek olarak, burjuvazinin düşünce ve kurumlarını ele alalım. Kapitalist altyapı oluşurken, bu düşünce ve kurumlar, feodaller sınıfıyla tüm güçleriyle mücadele ederek bunun gelişmesine ve güçlenmesine katkıda bulunmuştu. Bugün, burjuva düşünce ve kurumlar, ne pahasına olursa olsun kapitalist altyapıyı devam ettirmek, kapitalizmin sonunu geciktirmek için tüm ilerici güçleri ezmeye hizmet ederler. Çağdaş kapitalizmin hâlâ ayakta durmasının nedeni, kapitalizmin savunulmasında rolleri olağanüstü büyük olan burjuva devlet ve hukukunun, bütün diğer ideolojik eylem araçları gibi burjuvazinin çıkarlarının hizmetinde oluşudur.

2 SOSYALİST TOPLUMUN ALTYAPISI VE ÜSTYAPISI

Bundan önceki bölümde, sosyalist üretim tarzının içinde meydana geldiği koşulları incelerken, sosyalist üretim ilişkilerinin de nasıl oluştuğunu söylemiştik. Sosyalist altyapının kapitalizmin bağrında oluşmadığını, yalnızca bu altyapının kurulması için elverişli koşulların kapitalist rejimde ortaya çıktığını bir kez daha hatırlatalım.

Sosyalist altyapı uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumlarda olduğu gibi kendiliğinden oluşmaz; sosyalist devletin eylemi sayesinde vücuda gelir. Bu altyapının yaratılmasında, başta işçi sınıfı ve onun marksist-leninist partisi olmak üzere emekçilerin bilinçli etkinlikleri tayin edici rolü oynar.

Proletarya diktatörlüğünün kurulması, yani siyasi iktidarın işçi sınıfının eline geçmesi sosyalizmin ekonomik altyapısının yaratılması için zorunlu koşuldur. Başlıca üretim araçlarını elinde toplayan proletarya devleti, kırda ve şehirde sos-

yalist üretim ilişkilerini düzene koymak için metodlu örgütleme çalışmalarına girişir. Ülkenin sanayileştirilmesi ve tarımın kollektifleştirilmesi, sosyalizmin ekonomik altyapısının kurulmasında belli başlı aşamalardır.

Sosyalist altyapının güçlendirilmesi üstyapının da güçlenmesini beraberinde getirir. Devlet aygıtı gelişir ve mükemmelleşir, bilim ve sanatlar gelişip olgunlaşır. İnsanların bilinci dönüşüme uğrar, komünist ahlak kuralları kendini kabul ettirir. Sosyalizmin zaferi ve sosyalist altyapının kuruluşuyla sosyalist üstyapının oluşum süreci tamamlanır.

Altyapıdakinin tersine olarak, sosyalist üstyapının çeşitli unsurları kapitalizmin bağrında ortaya çıkarlar. Marksist-leninist teori, işçi sınıfının partisi, işçi sendikaları, proletarya ahlakı, edebiyatı ve sanatı kapitalist altyapı egemenken de vardır. Ayrıca, bu üstyapı bütün zamanların biliminin, kültürünün ve felsefesinin yarattıkları arasından en mükemmel olanları özümlemiştir. Tüm bu unsurlar yine de, düşüncelerin, kurumların ve örgütlerin bileşimi olan sosyalist üstyapının tamamını oluşturmazlar. Sosyalist üstyapı ancak sosyalist altyapının kurulmasıyla tamamlanır.

Bu amaçla, sovyet sosyalist toplumunun üstyapısının nasıl oluştuğunu görelim. Sosyalist altyapının temelleri Sovyet iktidarının ilk aylarında, başlıca üretim araçlarının devletleştirilmesiyle yaratılmıştı. Aşağı yukarı aynı zamanda, eski hükümet aygıtı yıkılmış ve yerine sosyalist üstyapının

en başta gelen unsuru olan proletarya devleti kurulmuştu. 26 Ocak 1917'de Halk komiserleri kurulu ve 1917 Ekiminde karşı-devrim ve sabotajla savaşmakla yükümlü olan Rusya Olağanüstü Komisyonu (Veçeka) kuruldu. 15 Şubat 1918'de İşçi Köylü Kızıl Ordusunun yaratılması için kararname yürürlüğe girdi. Kızıl Donanmanın kuruluşuysa aynı yılın 14 Şubatında kararnameye bağlandı. İktidar organları başkentte ve taşrada faaliyete geçti.

Sosyalist ideoloji ve buna uygun kuruluşlar, yani sosyalist devlet, komünist parti, sendikalar, Komünist Gençlik Kuruluşları, kültür, eğitim, spor kurumları, askeri eğitim kazandıran milis gibi kuruluşlar ve daha başkaları, hepsi birden *sosyalist üstyapıyı* oluşturur.

Sosyalist üstyapı, uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumlarınkinden, özellikle de çağdaş kapitalizmin üstyapısından temelden farklıdır.

İlerici, öncü sosyalist altyapı, sosyalist üstyapının niteliğini, etkileyici, devrimci karakterini belirler. Tarihin gerçek yürüyüşünü, kapitalizmden komünzme doğru ilerleyen insanlığın düzenli hareketini yansıtan sosyalist üstyapı, bu ilerlemeye geniş ölçüde katkıda bulunur, öncü sosyalist altyapıyı güçlendirir ve geliştirir.

Sosyalist toplumun üstyapısı, sosyalist altyapının birliği ve homojenliği nedeniyle uzlaşmaz çelişkilerin olmayışı bakımından diğer toplumsal üstyapılardan ayrılır. Sosyalist düzende, gerici görüşleri ve düşünceleri temsil eden sınıflar yoktur. Tüm emekçilerin sosyalist toplumun gelişmesin-

den, komünizme doğru ilerlemesinden çıkarı vardır. Kendilerini, sosyalizmin ekonomik altyapısını güçlendirmeye, üstyapısını yaygınlaştırmaya ve mükemmelleştirmeye adarlar.

Elbette ki, sosyalist toplumda da hâlâ gerici düşünce ve görüşler varlığını sürdürebilir. Fakat bunlar sosyalist üstyapıya giremez. çünkü, kapitalizmin mirası olduklarından sosyalist altyapının niteliğinden doğmuş değillerdir.

Sosyalist üstyapının niteliği gerçek anlamıyla halkçıdır, halktan yanadır. Emekçilerin çıkarlarını dile getirdiğinden ve savunduğundan, onların sürekli desteğinden yararlanır. Sosyalist üstyapının dinamizmi, altyapının gelişimi üzerine, sosyalist toplumun tüm evrimi üzerine büyük etkisi buradan ileri gelir. Sovyet toplumunun komünizme doğru ilerlemesiyle birlikte, üstyapının öneminin, altyapının gelişimi üzerine ve tümüyle toplum üzerine etkisinin sürekli olarak artması anlamlıdır. Sosyalist üstyapı ve herşeyden önce de bu üstyapının en başta gelen unsurları yani ülkenin ekonomik, politik ve kültürel hayatını düzenleyen Sovyet Devleti ve Komünist Parti komünizmin kuruluşunun zafere ulaşmasında önemli etkenlerdir.

ON ALTINCI BÖLÜM

HALK KİTLELERİ — TOPLUMSAL GELİŞMENİN TAYİN EDİCİ GÜCÜ. TARİHTE BİREYLERİN ROLÜ

Toplumun, kendi yasalarının temeli üzerinde geliştiğini daha önce söylemiştik. Fakat toplumsal yasalar, daima, tarihlerini kendileri yapan insanların eylemlerinde belirirler. O halde, tarihi süreç içinde insanların önemi nedir, tarihte halk kitlelerinin ve bireylerin rolü nedir?

Tarihi materyalizm halkın tarihin yapıcısı olduğu olgusundan hareket eder. Niçin tarihi yaratanın kesinlikle halk kitleleri olduğunu ve toplumsal gelişmede bireylerin rolünün ne olduğunu görelim.

1 HALK KİTLELERİ: TARİHİN GERÇEK YARATICILARI. TOPLUMSAL GELİŞMENİN TAYİN EDİCİ GÜCÜ

☐ Halk Kavramı

Halk kitlelerinin tarihin yaratıcıları olarak oynadıkları rolü gün ışığına çıkarmak için, herşeyden önce halkın ne olduğunu, halk kitlelerinin ne demek olduğunu açıklayalım.

Halk, tarihin değişmez, bağımsız, kalıplaşmış bir unsuru değildir. Sömürücü sınıfların ideologlarının daima ileri sürdükleri gibi her türlü uygarlık ve ilerlemenin düşmanı, şekilsiz bir «yığın», «güruh» da değildir.

Halk demek, herşeyden önce emekçiler demektir; uzlaşmaz sınıflara bölünmüş bir toplumda ise halkı, sömürülen kitleler oluşturur. Köleci toplumda, halkı oluşturan en büyük kitle kölelerdi, feodal toplumda köylüler ve zanaatçılardı. Ka-

pitalist toplumda, işçi sınıfı, köylülük, aydınlar ve toplumun ilerlemesi eserine katkıda bulunan diğer tabakalardır.

Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş bir toplumda halk, nüfusun temel kitlesini oluşturur, fakat nüfusun tümü halk değildir. Bugünkü kapitalist toplumda halkın karşıtı, yüksek emperyalist ve gerici çevrelerdir.

Sosyalist toplumda, halk, ülkenin tüm nüfusunu, yani işçi sınıfını, köylülüğü ve aydınları kapsamına alır.

Halk Kitleleri: Tarihi Yaratan Zanaatkarlar

Tarihte halk kitlelerinin tayin edici önemi, maddi değerlerin üretim tarzının toplumun gelişmesinde oynadığı belirleyici rolle bağlantılıdır. Daha önce de söylediğimiz gibi, maddi üretim toplum hayatının temelini oluşturur, halk kitleleri ise, temel üretici güçtür. Bunun sonucu olarak halk, yani emekçiler, toplumsal ilerlemenin tayin edici gücü, tarihin gerçek yaratıcılarıdır.

Halkın tarihin yapıcısı olarak oynadığı rol somutta nasıl belirir?

Emekçi kitleler herşeyden önce üretici emekleriyle tarihi yaratırlar. Tüm maddi değerleri, şehirleri ve köyleri, fabrikaları, yolları ve köprüleri, makine ve iş aletlerini, giyecek ve ayakkabıları, besin maddeleri ve ev araçlarını yani insan hayatının devamı için zorunlu olan tüm nesneleri yaratırlar.

Halk kitleleri, teknik ilerlemenin temel itici gücüdür. Özenle ve ısrarla, günden güne, yıldan yıla, yüzyıldan yüzyıla, hatta bazen bilinçsiz olarak, halk kitleleri iş aletlerini geliştirip mükemmelleştirdiler, teknikte devrimler, üretici güçlerde değişmeler yarattılar. Üretici güçlerdeki değişmeler de, tümüyle üretim tarzını değiştiriyordu. Bu şekilde, sömürü ve baskının katı rejimi altında bile, emek, insanlığın ilerlemesi için gerekli maddi koşulları hazırlıyor, yeni bir toplumsal rejime geçişin yolunu açıyordu.

Fakat, tarihte halk kitlelerinin rolü, yalnızca üretici güçleri geliştirmekten, yeni bir toplumsal rejime geçişin maddi koşullarını hazırlamaktan ibaret kalmaz. Halk kitleleri, aynı zamanda toplumsal devrimlerin, siyasi hareketlerin ve ulusal kurtuluş hareketlerinin ortaya çıkışını belirleyen *başlıca güçtür*. En yüksek biçimi toplumsal devrim olan sınıf savaşı, uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumlarda, evrimi harekete getirip hızlandırır. Köle isyanları, köleciliğin temellerini baltaladı, feodalizme geçişin en başta gelen nedeniydi. Köylülük ve yoksul şehir ahallisi, feodalizmi, yerini eski rejime göre ileri olan kapitalist rejime bırakmaya zorlayan burjuva devrimlerinin başlıca itici gücüydü.

Sosyalizm öncesi toplumlarda, halk, emeğinin ve mücadelesinin ürünlerinden yararlanamıyordu. Fakat, bu emek ve mücadele, kesinlikle emekçilerin kurtuluşuna, sosyalist rejim gibi ilerici bir rejimin kurulmasına götüren en büyük etkendi.

Halk kitleleri, toplumun kültürünün gelişmesinde muazzam bir katkıda bulundular. Maxim

Gorki şöyle yazıyordu: «Halk, yalnızca maddi değerleri yaratan bir güç değildir. Manevi değerlerin de tek bitmez tükenmez kaynağıdır. Eserinin güzelliği ve dahiyaneliği bakımından filozofların ve ozanların en başta geleni olan halk, tüm büyük destanların, yeryüzündeki tüm trajedilerin ve büyük eserler arasında en yücesi olan evrensel kültür tarihinin yaratıcısıdır.»

Halkın emeği, yaratıcı eseri, bilimin ve sanatların kaynağıdır. İnsanlığı eserleriyle zenginleştiren çok sayıda bilim adamı, yazar ve sanatçı halk arasından çıkmıştır. Örneğin, Lomonosof, Rusya'nın kuzey kıyılarında balıkçılık yapan bir babanın oğluydu, Newton bir küçük çiftçi ailesinden gelmeydi, Rusya'da ilk lokomotifin yaratıcıları olan baba-oğul Çerepanovlar ise serftiler. Halk hayranlık veren destanlar ve masallar, türküler ve estetik duygular bakımından zengin halk oyunlarının yaratıcısıdır. En büyük sanatçılar, en iyi eserlerini yaratırken daima halk sanatının tükenmez hazinelerinden yararlanırlar.

☐ Tarihi Evrim Hızlandığı Ölçüde Halkın Rolünün Artması

Halk tarihi yalnızca sağduyusuna göre değil, nesnel koşullardan, herşeyden önce de maddi gereçlerin tarihi bakımdan belirlenmiş üretim tarzından hareket ederek yaratır. Fakat, maddi üretim sürekli olarak mükemmelleştiğinden ve yükselen bir hareketi izlediğinden, tarihte halkın rolü de değişikliğe uğrar. *İnsanlık ilerledikçe, halkın oynadığı rol büyür.* Marksizm toplumsal dö-

nüşümler ne denli köklüyse, topluma yüklenen görevler ne denli büyükse, tarih sürecine katılan insan kitlesinin de o denli büyük, halk kitlelerinin o denli *etkin* olduğunu ortaya koymuştur. Marx, «Tarihi eylemin derinliği arttığı ölçüde, bu eylemi yaratan kitlenin yaygınlığı da fazlalaşacaktır,» diye yazıyordu. (*)

Köleci ve feodal toplumlarda, emekçiler en basit haklarından bile yoksundular, yaratıcı güçleri acımasızca boğulmuştu. Devlet yönetimini, politik eylemi, bilimsel ve sanatsal etkinlikleri kendi ellerinde toplayan köle sahipleri ve feodal derebeyleri kitleleri bilgisizliğe mahkum ediyor, onları ağır koşullar altında, kölece çalışmaya itiyorlardı. Bu dönemde, kitlelerin etkinliği göreli olarak azdı ve sömürücülere karşı başkaldırmanın başarı şansı yoktu. Lenin'in belirttiği gibi, bu durumda tarih ancak korkunç bir yavaşlıkla ilerleyebiliyordu.

Kapitalizm, emekçilerin sömürüden kurtulmasında yardımcı olabilecek maddi koşulları yaratır. Makineli büyük üretim meydana gelir. Halkı kapitalizme karşı mücadeleye götürebilecek, sosyalist rejimi zafere ulaştırabilecek sınıf olan proletarya sınıfı oluşur. Bu sınıf, marksizm-leninizm teorisiyle güç kazanarak, emekçilerin devrimci mücadelesini yöneten komünist partiyi yaratır. Kapitalist rejimde, halk kitlelerinin oynadığı rol de büyür. Milyonlarca emekçi, politik mücadeleye atılarak tarihin yürüyüşünü hızlandırır.

(*) K. Marx, *Kutsal Aile*, Paris, Alfred Costes, Editeur. 1927. s. 145

Halk, yani emekçi kitleler sosyalist devrimin temel itici gücüdür. Eski devrimlerde, halk yalnızca eski toplumsal rejimin yıkıcısı rolünü oynardı. Sosyalist devrimde ise, tersine, halk kitleleri kapitalist toplumu yıkmakla kalmaz, yeni, sosyalist toplumu da kurarlar.

Sosyalist toplumda, halk kitlelerinin etkinliği, toplumsal hayatta oynadıkları rol özellikle çok önemlidir. Sosyalizm, emekçilerin hayati çıkarlarına uygundur, bu nedenle, emekçiler, yaratmakta oldukları eserle son derece yakından ilgilidirler. Lenin, «... Canlı, yaratıcı sosyalizm, halk kitlelerinin kendi eseridir,» diye yazıyordu (*). *Yeni hayatın yaratılmasında halk kitlelerinin artan etkinliği sosyalizmin gelişmesinin yasasıdır*. Bu temel kural, zafere ulaşan ilk sosyalist ülkenin kuruluşunda özellikle güçlü bir biçimde kendini kabul ettirmiştir.

Sosyalist rejimde halk kitlelerinin olağanüstü büyüyen rolü herşeyden önce *sosyalist düzenin niteliğiyle*, sosyalist üretim ilişkilerinin egemen oluşuyla belirlenmiştir. Sosyalist mülkiyet biçimi emekçi kitleleri birleştirir, komünizmin kuruluşunun getirdiği görevlerin yapılmasına etkin biçimde katılmalarını sağlar.

Ancak sosyalizm topluluğun çıkarlarıyla bireyin çıkarlarının uyumlu biçimde birleştirilmesini, emekçilerin çabalarının sonuçlarından maddi çıkar elde etmelerini sağlar.

Kapitalist rejimde, halk kitleleri en büyük maddi ve kültürel değerleri yaratırlar, tüm ilerici

(*) Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moskova, 1958, c. 26, s. 300

toplumsal hareketlere en başta halk kitleleri katılır, fakat emeklerinin, mücadelelerinin ve çabalarının ürününe bir avuç sömürücü sahip çıkar. Tüm emekçi kitlelerin sosyalist rejimin güçlenmesi ve gelişmesiyle son derece yakından ilgilendikleri sosyalist düzende ise durum bambaşkadır; çünkü, bu düzen halk kitlelerinin politik özgürlüğünün, refahının ve kültür bakımından ilerlemesinin dayanağıdır. Lenin, «Başkasının çıkarı için yüzyıllar boyu çalıştıktan, sömürücülerin hesabına zorla çalıştırıldıktan sonra, çağdaş tekniğin ve kültürün tüm kazandırdıklarından yararlanarak *insanın kendisi için çalışması* olanağı doğdu,» (*) diye yazıyordu. Kendisi için, içinde yaşadığı toplum için, halkı için çalışma bilinci, çalışma coşkusunu, yenilik yaratma iradesini, yaratıcı inisiyatifi ve kitlelerin sosyalist ilerleme yarışını doğurur.

Sosyalist düzende halk kitlelerinin büyüyen rolü komünizmi kuran halkın önüne çıkan *devasa büyük görevlerle* de bağlantılıdır. Komünizmin zafere ulaşması, toplumun evriminde gerçek bir sıçrama meydana getirecek, toplum hayatının her alanında, tarihte benzeri görülmemiş muazzam dönüşümlerin sonucu olacaktır. Komünizmin kuruluşunun getirdiği görevlerin tamamlanmasının, bu devcesine büyük dönüşümlerin gerçekleştirilmesinin milyonlarca emekçinin katkısı olmadan gerçekleşeceğinin düşünülemeyeceği açıktır.

Sosyalist toplumda halk kitlelerinin rolünün artmasının son derece önemli bir diğer etkeni de,

(*) V. Lenin, Bütün Eserleri, c. 26, s. 424.

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin yönetimidir. Parti, Sovyet yurttaşlarını bilimsel, nesnel yasalara dayalı, toplumun maddi hayatının ihtiyaçlarından esinlenen bir siyasetle silahlandırır. Üretim düzeyinden, gerçek olanaklardan hareket eden Parti, halkın önüne yeni görevler çıkarır, bunların yerine getirilmesi için izlenecek yolları gösterir. Parti, sovyet yurttaşlarını eğitir, halkın yaratıcı faaliyetini harekete geçirir, halkın en büyük ölçüde yeni toplumun kurulmasına katılmasını sağlar.

2 TARİHTE BİREYLERİN ROLÜ

Burjuvazinin ideologlarının en sevdiği yöntemlerden biri de, marksistleri, tarihi zorunluluktan dolayı, büyük adamların ve şeflerin tarihte oynadıkları rolü inkar etmekle suçlamaktır. Bu iddiaların iler tutar tarafı yoktur. Marksizm bireylerin rolünü küçümsemez. Marksistler, kim olursa olsun herhangi bir kişinin, tarihin yürüyüşünü isteğine göre değiştiremeyeceğini kabul etmekle birlikte, toplumsal gelişmede kişiliğin önemli bir rol oynadığını da inkar etmezler. Lenin şöyle yazıyordu: «... Tarihi zorunluluk düşüncesi, tarihte kişiliğin rolünü hiçbir şekilde zedelemez. Tümüyle tarih, kuşkusuz herbiri etkili güçler olan kişilerin eylemlerinden oluşmuştur,» (*). Yalnız

---

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou c. 1. s. 175

marksizm, kişiliğin toplumsal gelişme için gerçekten önemli olduğunu göstermiş, ayrıca kişiliğin hangi koşullar altında önemli bir rol oynayabileceğini de belirtmiştir.

Tarihte Yöneticilerin Rolü

Daha önce de gördüğümüz gibi, tarihi halk kitleri yaratır. Kitleler, sınıf savaşı içersinde, siyasi partilerini örgütleyen sınıflara bölünmüştür. Partiler, en tecrübeli, en faal ve en iyi hazırlıklı militanları arasından yöneticilerini seçerler. Bu yöneticiler, kitleleri örgütler, onların faaliyetlerini hızlandırır, kitlelerin önüne görevler koyar ve bunların yerine getirilmesi için kitleleri seferber ederler.

Kitleler ne denli faalse ve toplumsal yaratıcılığa ne denli geniş ölçüde katılıyorlarsa olgun ve tecrübeli yöneticilere de o denli fazla ihtiyaç duyulur. Yöneticiler ve kılavuzlar olmaksızın öncü sınıf siyasi egemenliğini kuramaz, iktidarını güçlendirip sürdüremez, devletini yaratamaz ve siyasi düşmanlara karşı savaşında galip gelemez. Lenin, «tarihte hiçbir sınıf, bağrında siyasi önderlerini, hareketi örgütlemeye ve yönetmeye yeterli öncü temsilcilerini bulmadıkça egemenliğini kuramamıştır,» diye yazıyordu. (*)

Devrimci proletarya hareketinde, yöneticilerin, ideologların ve önderlerin rolü özellikle önemlidir. Çünkü, proletarya için örgütlenme ve çelik gibi bir disiplin görevlerin yerine getirilmesi için

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, c. 4, s. 385.

en güvenilir araçlardır. Oysa, tecrübeli ve sağlam yöneticileri olmayan bir örgüt, örgüt değildir. Büyük otorite sahibi önemli kişileri, gözüpek örgütleyicileri, öngörüşlü ideologları olmasaydı, işçi sınıfı hareketi sömürücülere karşı mücadelede hangi yollara başvurması gerektiğini bilemeyecekti.

Önemli Kişiler Neden Ortaya Çıkar ve Güçleri Nereden Kaynaklanır?

Önemli kişiler rastlantı eseri olarak değil, özel nesnel koşullar olgunlaştığında, tarihi zorunluluğun sonucu olarak ortaya çıkarlar. İleri gelen siyaset adamları ve kitlelerin kılavuzları, devrimci dönüşümler, büyük politik faaliyetler, halk ayaklanmaları dönemlerinde ünlü olurlar. Deha sahibi bilim adamları, çoğu kez, üretimin ihtiyaçları şu yada bu önemli bilimsel buluşu zorunlu kıldığında ortaya çıkarlar. Büyük sanatçılar genellikle yeteneklerini tarihin bir dönüm noktasında ortaya korlar. Fakat, yetenekli kişiler ancak tarihin onlara ihtiyacı varsa, yetenekleri, zekaları, karakterleri, evrimin belirli bir aşamasında toplum için gerekli ise meydana çıkar, tarihe geçerler.

Eğer bir ihtiyaca cevap veriyorsa, bir bireyin ortaya çıkışı tarihi bakımdan zorunludur. Fakat, belirli koşullarda, şu yada bu belirli *kişinin* ortaya çıkması rastlantı eseridir. Engels der ki: «Herhangi bir büyük adamın, belli bir ülkede, belli bir anda kesinlikle ortaya çıkışı, elbette ki, sadece rastlantı eseridir. Fakat biz bu adamı bir kenara itecek olursak, yerini doldurma ihtiyacı kendini gösterecek ve yerine eninde sonunda iyi kötü bir

başkası geçecektir.» (*) Gereken toplumsal, ekonomik ve politik koşullar olgunlaştığında, ihtiyaca cevap verecek bir birey daima ortaya çıkar.

Tarihe pekçok isim geçmiştir, fakat, bunların hepsi gerçekten büyük insanlar değildir. Tarihte, toplumun ihtiyaçlarına karşı çıkan, tarihin yürüyüşünü tersine döndürmeye çalışan insanlar da görülmüştür. Gerici sınıfların çıkarlarını dile getiren bu kişiler, temsil ettikleri davanın başarısızlığa uğramasıyla birlikte, kendileri de yenilmişlerdir.

Tüm hayatında, tüm eylemleriyle, daima toplumun ilerlemesine katkıda bulunan, gücünü esirgemeden, öncü düşünceler, yeni düşünceler uğruna mücadele eden, ilerici sınıfların daha ileri bir toplum düzeni kurması için bıkmadan yorulmadan çalışan kişiye, *gerçekten* büyük adam denilebilir.

Önemli bir kişi bu denli büyük ve zor görevleri nasıl yerine getirebilir? Gücünü nereden alır?

Böyle bir kişinin gücü herşeyden önce, tercümanı ve kılavuzu olduğu ilerici toplumsal hareketten kaynaklanır. Bir birey, tarihi sürecin nesnel yürüyüşünün bilincinde olduğu için, evrimleşen toplumun ihtiyaçlarını gördüğü için ve bu ihtiyaçların nasıl karşılanması gerektiğini, toplum hayatına nasıl daha iyi bir düzen verilebileceğini bildiği için büyük adamdır. İlerici sınıfların temsilcilerine, büyük halk kitlelerine, milyonlarca in-

---

(*) K. Marx. F. Engels, **Felsefe İncelemeleri**, Editions Sociales, Paris. 1961, s. 163

sana hizmet etmesi ve bu nedenle onların sınırsız güvenini ve desteğini kazanması onun gücünü oluşturur.

Büyük adamlara özgü niteliklerin çok büyük bir önem taşıdığını da belirtelim. Ancak üstün niteliklere, olağanüstü yeteneklere, yüksek bir zekaya, bitmez tükenmez inisiyatif enerjisine sahip, cüretkar ve kararlı bir adam tarih tarafından ona verilen görevleri yerine getirebilir. Büyük adamın kişisel nitelikleri toplumun ihtiyaçlarına ne kadar iyi uyuyorsa, o adamın tarihte oynadığı rol de o kadar büyüktür.

Proletaryanın ve tüm emekçilerin önderleri olan Marx, Engels ve Lenin, en büyük kişilerdir, tarihte derin bir iz bırakmışlardır. Onlar, niteliksel bakımdan yeni tipte önderler, halk hareketlerinin, proletaryanın devrimci hareketinin en büyük dehaya sahip kuramcıları ve örgütleyicileriydiler. Onlar, teorik görüşlerinin güçlülüğüyle, parlak örgütleyicilik yetenekleriyle, cesaretleri ve kararlılıklarıyla, komünizm davasının haklılığına sarsılmaz inançlarıyla, halk için duydukları büyük sevgi ve halk düşmanlarına karşı besledikleri kinle seçkinlik kazanıyorlardı. Halk kitlelerine sıkı bağlarla bağlıydılar, kitleleri eğittiler ve onların zengin devrimci deneyinin sentezini yaparak kitlelerin içinde kendilerini eğittiler.

Yarattıkları büyük eser, izleyicileri tarafından, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin ileri gelen militanları tarafından, zamanımızın en güçlü halk hareketi olan komünizm doğrultusundaki

hareketi yöneten kardeş komünist ve işçi sınıfı partileri tarafından yaşatılmakta ve başarıyla devam ettirilmektedir.

Marksizm, Kişiliğin Putlaştırılmasıyla Bağdaşmaz

Marksizm, tarihte önemli kişilerin oynadığı rolün büyüklüğünü kabul etmekle birlikte, onların eylemini halk kitlelerinin, öncü sınıfların ve partilerin faaliyetiyle sıkı bağlarla bağlı olarak ele alır. Marksizm kişiliğin putlaştırılmasıyla, isteğine göre tarihi yaratmak gibi insanüstü bir özelliğe sahibolduğu sanılan bir büyük adam için duyulan körükörüne, tapınırcasına hayranlıkla bağdaşmaz. Kişiliğin putlaştırılması sosyalist ideolojiye ters düşer ve komünist harekete büyük zarar verir. Marx, Engels ve Lenin, kişiliğin putlaştırılmasına düşmandılar, yöneticilerin rolünün abartılmasına, onlara dalkavukluk yapılmasına, gereksiz yere övgüler yağdırılmasına daima karşı çıktılar. Marksizm-leninizmin kurucuları ancak kollektif yönetim yönteminin devrimci hareketin başarısını garantileyebileceği düşüncesindeydiler.

Kişiliğin putlaştırılması, tarihin yaratıcısı olarak halkın rolünü, komünist partinin ve onun merkezi yönetim organlarının, kitlelerin kollektif yöneticilerinin rollerini küçülttüğü için zararlıdır. Bu yanlış tutum, partinin ideolojik hayatını ve emekçilerin yaratıcı enerjilerini felce uğratır. Onları, yukarıdan gelecek talimatları pasifçe bekleme doğrultusunda yönlendirir. Kişiliğin putlaştırılması ve bunun kollektif yönetime, parti içi

demokrasiye ve sosyalist yasallığa zarar veren sonuçları, herşeye kaadir bir kişinin yönetimiyle değil, halkın egemen iktidarıyla özellik kazanan sosyalizmin demokratik yapısına aykırıdır.

Kişiliğin putlaştırılması bürokratik yönetim yöntemlerini yüceltir, eleştiri ve özeleştiriyi etkisiz ve yararsız hale getirir. Halk kitlelerinin komünist hareketin içinde yer alma olanakları ve inisiyatifleri azalır. Oysaki, komünizm, ancak halkın en etkin biçimde katılmasıyla kurulabilir. Bu nedenle, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Stalin'in kişiliğinin putlaştırılmasına karşı çıkmıştır.

SBKP'nin XX. Kongresi Stalin'in kişiliğinin putlaştırılmasının sosyalist rejimle bağdaşmaz olduğunu kabul etmiş ve bunun belirtilerinin ortadan kaldırılmasını kararlaştırmıştır. Molotov, Malenkov, Kaganoviç ve bunların yardakçılarının oluşturduğu parti düşmanı bir grup XX. kongrenin leninist çizgisine karşı çıkıp kişiliğin putlaştırıldığı döneme ait yöntemlerin geri getirilmesini istemiştir. Bu nedenle bu sorun XXI. kongrede ve özellikle de XXII. Kongrede yeniden ele alınmış, parti düşmanı grubun yıkıcı eylemleri katı biçimde mahkum edilmiştir. Başarısızlığa uğrayan bu fraksiyoncu grubun üyeleri partiden ihraç edildikten sonra, parti saflarını daha da sıklaştırmış, halkla bağlarını sağlamlaştırmış, genel çizgisinin başarıyla hayata geçirilmesi için tüm güçlerini seferber etmiştir.

Tüm sovyet halkının desteğiyle Partinin kişiliğin putlaştırılmasına karşı mücadeleyi yürütmede gösterdiği azim ve kararlılık, Sovyetler Birliğindeki sosyalist rejimin canlılığının ve gücünün,

marksizm-leninizmin düşüncelerinin yenilmezliğinin kanıtıdır.

Marksizm-leninizm kişiliğin putlaştırılmasını şiddetle mahkum ederken, bunun, *yöneticilerin otoritesiyle* karıştırılmasının çok zararlı ve yanlış olduğunu da kabul eder. Lenin şunları yazmıştı: «Tam olarak kurtuluşu için, tüm dünyada zor ve ısrarlı bir mücadele yürüten işçi sınıfının otorite sahibi kılavuzlara ihtiyacı vardır...» (*) Marksizm-leninizm, halk ve parti için fedakarlık yapan, zengin deneylerini, bilgilerini ve enerjilerini komünizmin büyük davasının hizmetine veren yöneticilerin otoritelerine saygı gösterilmesini ister.

Demek ki, olgular, şu yada bu kişiliğin önemi ne denli büyük olursa olsun, onun tarihin yürüyüşünü belirleyemeyeceğini göstermektedir. Tarihi yapan, tüm maddi ve manevi değerleri yaratan halktır, emekçi kitlelerdir.

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, c. 11, s. 374 (Rusça Baskı)

ON YEDİNCİ BÖLÜM

SINIFLAR VE SINIF MÜCADELESİ

Bundan önceki bölümde, toplumun gelişmesinde belirleyici olanın halk olduğunu, kitleler olduğunu gösterdik. Fakat toplum tekdüze değildir. Sınıflardan, tabakalardan ve toplumsal gruplardan oluşur.

Sınıf ne demektir, toplumsal gelişmede oynadığı rol nedir? Marksist-leninist sınıflar ve sınıf mücadelesi teorisi bu soruyu cevaplandırır.

1 SINIFLARIN NİTELİĞİ VE KÖKENİ

Daha marksizmin bir bilim olarak ortaya çıkışından çok önce, bilginler aralarında mücadele eden çeşitli sınıfların varlığına işaret etmişlerdi. Fakat onların toplumsal hayat görüşleri idealistçe olduğundan, toplumun sınıflara bölünmesinin nesnel temelini açıklayamamışlardır. Bu bölünmenin maddi üretim temeli üzerine dayandığını, maddi üretimin insanlar arasındaki ilişkilerin başlıca alanı ve toplumun sınıflara bölünmesinin kaynağı olduğunu anlayamıyorlardı.

Lenin, «Büyük İnisiyatif» adlı makalesinde sınıfların tam bir tanımını vermiştir: «Tarihi olarak belirlenmiş bir üretim sistemi içindeki yerlerine ve üretim araçları ile olan ilişkilerine (bu ilişkiler daha çok yasalarla saptanmış ve korunmuştur), toplum içindeki iş örgütlenmesinde oynadıkları rollere ve dolayısıyla toplumsal servetten paylarını almakta başvurdukları yollara ve

elde ettikleri payın büyüklüğüne göre birbirinden ayrılan geniş insan gruplarına sınıf denir. Sınıflar öyle insan gruplarıdır ki, bir grup, belirli bir toplumsal ekonomi düzeni içinde aldığı farklı yer sebebiyle diğer grubun emeğine sahip çıkabilir,» diye yazıyordu (*).

Burada sözü edilen özellikler arasında temel olanı *üretim araçları ile olan ilişkilerdir*. Sınıfların toplumsal üretimde aldıkları yer ve oynadıkları rol, sağladıkları geliri elde etme biçimi ve bu gelirin miktarı üretim araçlarıyla olan ilişkilerine bağlıdır.

Sınıflar başlangıçsız ve sonsuz değillerdir. Daha önce de saptadığımız gibi, ilkel toplumda sınıf yoktu. O çağlarda, üretimin gelişim düzeyi o kadar düşüktü ki, insanlara ancak açlıktan ölmemeleri için gerekli olanı sağlıyordu. Bu nedenle maddi değerleri biriktirmek için özel mülkiyetin, sınıfların, sömürünün ortaya çıkması için hiçbir olanak yoktu.

Fakat daha sonraları, üretim güçlerinin yaygınlaşması ve iş üretkenliğinin yükselmesi nedeniyle insanlar tükettiklerinden daha fazlasını üretmeye başladılar. Maddi servetleri biriktirme üretim araçlarına sahip olma olanağı ortaya çıktı. Ticaretin ve işbölümünün gelişmesiyle özel mülkiyet tarih sahnesinde belirdi.

Sonra, özel mülkiyetin gelişmesi ve ortaklaşa mülkiyetin silinip gitmesiyle, insanlar arasındaki

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou, c. 29, s. 425

ekonomik eşitsizlik büyüdü. Kimileri, özellikle soylu ailelerden gelme olanlar, zenginleşiyor, topluluğun üretim araçlarını ellerine geçiriyorlardı, diğerleriyse, bu araçlardan yoksun edildikleri için, bunların sahipleri hesabına çalışmak zorunda bırakılıyorlardı. Böylelikle, ilkel toplum parçalandı, sınıf farklılıkları görülmeye başlandı. Bu süreç uzlaşmaz sınıfların ve sömürünün ortaya çıkmasıyla tamamlandı.

Demek ki, sınıflar, ilkel komünal rejimin parçalanması ve köleci rejimin kuruluşu döneminde oluşmuştur. Toplumda, sınıfların uzlaşmazlığı, onların amansız savaşlarına yolaçtı. Sınıf savaşları, yüzyıllar boyu, insanlığın evriminin temel niteliği oldu.

2 SINIF SAVAŞLARI, UZLAŞMAZ SINIFLARA BÖLÜNMÜŞ TOPLUMLARIN GELİŞME KAYNAĞI

Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumların tarihi, sınıf savaşları tarihidir. «Özgür insan ve köle, patrisyen ve pleb, derebeyi ve serf, lonca ustası ve esnaf kalfası, tek kelime ile ezenler ve ezilenler, bazen gizli, bazen açık bir savaş, ancak ya bütün toplumun devrimci bir dönüşümüyle yada mücadele eden her iki sınıfın da yok olmasıyla bitecek, durmak bilmeyen bir savaş sürdürmüşlerdir.» (*)

Uzlaşmaz sınıfların mücadelesinde barışma diye birşey yoktur. Bu mücadele, onların toplum içindeki ekonomik ve siyasi durumlarının temelden zıt oluşundan kaynaklanır. Yüzyıllar boyunca, emekçiler, köleler, serfler yada işçiler egemen

---

(*) K. Marx, F. Engels, Komünist Parti Manifestosu, Editions Socialeş, Paris, 1962, s. 21.

sınıflar tarafından gaddarca sömürülmüşlerdir. Ezilen sınıfların baskıya karşı mücadeleleri, özgür ve mutlu bir hayat yaşamak için duydukları özlem son derece doğal ve akla uygundur.

Sınıflara bölünmüş bir toplumda, temel sınıflar ve yan sınıflar vardır. *Temel sınıflar* belirli bir toplumda egemen olan üretim tarzına bağlı sınıflardır. Uzlaşmaz sınıflı toplumda, bunlar, özellikle üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf ve bunun karşıtı olan ezilen sınıftır. Bu sınıflar, köleci toplumda, köleler ve köle sahipleri. feodal rejimde serfler ve derebeyleri, kapitalist rejimde proletarya ve burjuvazidir. Tüm uzlaşmaz sınıflı toplumların temel sınıfları bu saydıklarımızdır.

Bunlardan ayrı olarak, uzlaşmaz sınıflara bölünmüş bir toplumda *yan sınıflar* da vardır. Bunlar, egemen üretim tarzına doğrudan doğruya bağlı olmayan sınıflar (örneğin köleci toplumda özgür zanaatçılar, kapitalist toplumda köylüler vs.) ve çeşitli toplum tabakalarıdır (aydınlar, din adamları, vs). Uzlaşmaz sınıflı toplumda sınıf savaşı herşeyden önce temel toplumsal sınıfların savaşıdır. Diğer toplumsal sınıf ve tabakalara gelince bunlar genel olarak bu mücadelede bir saf oluşturmazlar, temel sınıflardan birinin tarafına geçer, onun çıkarlarını savunurlar.

Sınıf savaşı, uzlaşmaz sınıflı toplumun gelişmesinin itici gücü ve nedenidir. Bu mücadele uzlaşmaz sınıflı toplumun göreli olarak «barışçı» dönemlerindeki gelişimini belirlediği gibi, özellikle fırtınalı devrimci dönemlerdeki gelişmenin tayin edici nedenidir.

Kapitalist düzende, sınıf savaşı, üretici güçlerdeki gelişmenin önemli bir etkenidir. Örneğin, işçilerin mücadelesi olmasaydı, kapitalistler tekniğin gelişmesiyle çok daha az ilgileneceklerdi. Onlar için, iş gününü uzatarak ve ücretleri düşürerek kâr sağlamak çok daha kolay ve çıkarlarına uygundur. Fakat işçilerin ısrarlı mücadelesi ve kapitalistler arasındaki rekabet, bunları, fabrika donanımlarını yenilemeye, yeni imalat yöntemleri kullanmaya zorlar. Marx, «... Hemen hemen tüm yeni buluşlar, işçi ile işveren arasındaki çatışmaların sonucudur... Önemsiz bile olsa, her yeni grevden sonra yeni bir makine ortaya çıkar,» (*) diye yazıyordu.

Sınıf savaşı, uzlaşmaz sınıflı toplumun siyasi hayatında daha da büyük bir önem taşır. Örneğin, bugün, işçi sınıfının mücadelesi, emperyalistlerin yeni bir dünya savaşı çıkartmak, ulusal kurtuluş hareketlerini ezmek, demokratik özgürlüklerin her türlü belirtisini ortadan kaldırmak ve böylelikle toplumun ilerlemesini durdurmak gibi karanlık emellerini ciddi şekilde engellemektedir.

Sınıf mücadelesi olmasaydı, toplumsal ilerleme de olmayacaktı. Genellikle, ezilen sınıfların sömürücülere karşı mücadelesi ne kadar iyi örgütlü ve ısrarlı ise toplumun ilerlemesi de o kadar hızlıdır.

Sınıf savaşının en yüksek şekli olan toplumsal devrim, toplumsal ilerlemede özellikle önemli

(*) K. Marx, *Felsefenin Sefaleti*, Edition Sociales, Paris, 1961, s. 147.

bir rol oynar, yeni, daha ileri bir toplum düzeni kurmak için eski düzeni yıkan toplumsal devrimdir.

Köleci toplumda, köle sahipleriyle köleler arasında şiddetli bir mücadele hüküm sürüyordu. Bu mücadele, çeşitli biçimlere bürünmüştü: Çağımızdan önceki birinci yüzyılda Spartaküs'ün yönettiği, 100.000 kölenin katıldığı ve üretim araçlarının tahribedildiği ayaklanma, bunların örnekleridir.

Feodal düzende, sınıf mücadelesi daha da şiddetlendi. Serfler ve derebeyleri temel sınıflardı, fakat çoğu kez şehirlerdeki emekçiler özellikle de zanaatçılar köylülere katılıyorlardı. İsyanlar, binlerce köylünün katılmasıyla gerçek köylü savaşlarına dönüşüyordu. Bu savaşlar bazen çok geniş alanlara yayılıyor ve yıllarca sürüyordu. Örneğin İngiltere'de Wat Tyler ayaklanması (XIV. yy), Fransa'da Jacquerie isyanı XIV-XV yy), Almanya'da köylü savaşları (XVI. yy), Rusya'da Bolotnikov, Razin (XVII. yy) ve Pugaçev (XVIII. yy), Çinde Tai-Ping'lerin isyanı (XIX. yy) gibi...

Bununla birlikte, köleci ve feodal düzenlerde ayaklanmalar sömürüye son veremezdi, çünkü koşullar henüz yeterince olgunlaşmış değildi. Üretim düzeyi henüz sömürüsüz, baskısız bir rejime geçişi sağlayacak derecede yüksek değildi. Ayaklanmalar örgütsüz nitelikteydi. Ayaklananlar belirli savaş hedefleri saptayamıyor, amaçlarına ulaşmanın yollarını bilemiyorlardı. Ne mücadelede yollarını aydınlatacak bir teorileri ne de kendilerine ait bir partileri vardı. Daha sonra göreceğimiz gi-

bi bu koşullar ancak kapitalist düzende ortaya çıkmıştır.

Bütün bunlara rağmen, kölelerin ve serflerin isyanları, tarihin ileriye doğru yürüyüşünde büyük bir rol oynamıştır. Köleler, köleci toplumun temellerini sarsmışlar, köylüler ise, feodalizmi ezen ve daha ileri bir toplum düzeni olan kapitalizmin kurulmasına yol açan temel güçlerden birini oluşturmuşlardır.

3 KAPİTALİST TOPLUMDA SINIF SAVAŞI

Burjuvazi ile Proletaryanın savaşı: Kapitalizmin Evriminin Yasası

Bilindiği gibi, burjuvazi ve proletarya kapitalist toplumun temel sınıflarıdır. Burjuvazi çıkar yarışı içerisinde proletaryayı sömürür ve kapitalizmin gelişmesi, sömürü, giderek daha hırslı biçimlere bürünür. İşçilerin emeği yoğunlaşır. Giderek işçi makinenin bir parçası gibi kabul edilmeye başlanır. Kapitalizmin varolduğu her yerde görülen ekonomik bunalımlar, işsizlik ve yağmacı savaşlar proletaryanın en büyük felaketlere uğramasına sebebolur.

Proletaryanın bütün bunlara boyun eğmeyeceği açıktır. İşçinin emeğinin ürününden yoksun edildiği kapitalizmin yapısı nedeniyle toplum içinde proletaryanın durumu, onu burjuvaziye karşı

savaşmaya zorlar. Kapitalist toplum tarihinin, burjuvazi ile proletaryanın savaşının tarihi oluşu sebepsiz değildir. Bu savaş kaçınılmazdır, kapitalizmin evriminin önemli bir unsurudur. Proletaryanın burjuvaziye karşı savaşı emperyalizm döneminde, kapitalizmin ekonomik ve politik çelişkileri en yüksek noktasına ulaştığında özellikle şiddetlenir.

Kapitalizmi yıkmak ve sınıfsız komünist toplumu kurmak görevi proletaryaya düşer, çünkü diğer toplumsal sınıflar hiçbir zaman sarsılmaz olarak devrimci konumda kalamazlar.

Burjuvazi, yalnızca feodallere karşı, toplum üzerinde kendi egemenliğini kurmak için savaştığı sıralarda devrimci idi. Birkez iktidara geçtikten sonra giderek gerici konuma geçti. Artık tek amacı sömürüsünü sonsuza dek sürdürmektir.

Herşeyden önce kapitalist rejimde özellikle kalabalık olan köylü ve zanaatçıları içeren orta sınıflar da kararlı biçimde devrimci değillerdir. Bunlar toplumda bağımsız durumda değillerdir ve kapitalizm geliştiği ölçüde parçalanırlar. Köylü ve zanaatçıların çoğunluğu iflas eder ve proleterlerin saflarına katılır, bu orta sınıflar arasında sayısı pek az olan bir kesim burjuvazinin safına geçer. Sınıf savaşında köylülerin konumu duraksamalıdır, onları kendi davalarına kazandırmak, güvenilir müttefikler haline getirmek görevi proleterlere düşer.

Aydınlar gibi kapitalist toplumun tabakaları da (mühendisler ve teknisyenler, doktorlar, öğretmenler, bilim adamları vs.) kararlı biçimde dev-

rimci olamazlar, aydınların çoğunluğu sömürücü sınıflara hizmet etmeye zorlanmıştır.

Proletarya kapitalist toplumda tek tutarlı devrimci sınıftır. Üretimin en ileri, en hızlı evrimleşen biçimi olan makinalı üretime bağlı olarak proletarya sürekli olarak büyümektedir. Kapitalist üretimin yapısı bile proletaryanın birleşmesine, örgütlenmesine ve eğitilmesine elverişlidir. Proletaryanın mülkiyeti olmadığından mücadelede kaybedebileceği herhangi birşeyi de yoktur. Kurtuluşu için mücadele eden proletarya kendisi gibi kapitalist düzene karşı kin besleyen tüm emekçileri örgütlemeye ve ardısıra götürmeye yeterlidir. Proletarya kendisini kurtarırken tüm emekçileri de kurtarır ve insanın insan tarafından sömürülmesine ebediyen son verir. Bir kez zafere ulaştıktan sonra, milyonlarca insanın emeğinin ürününe bir avuç sömürücünün sahip çıktığı toplumsal düzenin büyük toplumsal adaletsizliğini ortadan kaldırarak tüm emekçilere emeklerinin ürününe sahip çıkma hakkını kazandırır.

☐ Proletaryanın Sınıf Savaşının Biçimleri

Kapitalizm geliştiği ölçüde proletarya da büyür ve burjuvaziye karşı savaşının biçimleri giderek daha çeşitli ve daha enerjik bir hale dönüşür. Proletaryanın sınıf savaşının üç temel biçimi vardır: Ekonomik, politik ve ideolojik mücadele.

Proletaryanın en basit ve büyük işçi kitleleri tarafından en ziyade kolaylıkla anlaşılabilen mücadele biçimi *ekonomik mücadeledir*. Ekonomik

mücadele, proletaryanın maddi durumunu ve çalışma koşullarını düzeltmek için yürüttüğü savaştır. Ekonomik mücadele içersinde işçiler ücretlerinin arttırılması, işgününün kısaltılması gibi hak davaları öne sürerler, bu talepleri yerine getirilmezse greve giderler.

Tarihi bakımdan proletaryanın sınıf mücadelesinin ilk biçimi olan ekonomik mücadele, devrimci proletarya hareketinin gelişiminde büyük bir rol oynar. Bu mücadele, proleter kitlelerin sınıf savaşı içinde eğitilmesine katkıda bulunur ve mükemmel bir örgütlenme okuludur. Bu mücadele içinde işçi sınıfının bilinci artar ve sınıf dayanışması kuvvetlenir. Sendikalar, kooperatifler, yardımlaşma sandıkları gibi ilk işçi örgütleri bu mücadele içinde doğar.

Bununla birlikte ekonomik mücadele sınırlı niteliktedir. Tüm proletaryanın burjuvaziye karşı savaşı olarak kabul edilemez, daha çok şu yada bu fabrikada veya şu yada bu bölgedeki bir grup işçi ile bir kapitalist arasındaki çatışmadır. En önemlisi, bu mücadele kapitalizmin temeline yani özel mülkiyete karşı yöneltilmiş değildir, burjuvazinin politik iktidarını devirmek iddiası taşımaz. Bu mücadele sömürüyü ortadan kaldırmayı da hedef almaz, ancak bunu sınırlandırma ve hafifletme mücadelesidir.

Proletaryanın sayısal bakımdan artması ve evrimi ile birlikte bazı fabrikalarda ve bölgelerdeki işçilerin ekonomik mücadelesi işçi sınıfının tümüyle kapitalistler sınıfına karşı genel savaşına dönüşür. Sınıf savaşının en yüksek biçimi olan politik mücadele biçimine bürünür.

Politik Mücadele, kapitalist düzenin temellerini ortadan kaldırmayı hedef alır, bu, politik iktidar, yani proletarya diktatörlüğü uğruna verilen savaştır.

Ekonomik mücadele ile proletarya maddi durumunu biraz düzeltebilir ve burjuvaziden bazı tavizler koparabilir. Fakat temel ekonomik ve politik çıkarlarını elde etmesi ve sömürüden ebediyen kurtulması ancak burjuvazinin politik egemenliğini yıkmakla, yani proletaryanın kendi diktatörlüğünü kurmasıyla mümkündür.

Proletarya, politik mücadelesini bu hedefe ulaşmak için sürdürür ve bu amaçla grevler ve politik gösteriler, parlamentoda mücadele ve silahlı savaş gibi en çeşitli araçlara başvurur. Fakat bütün bu araçlar, kesinlikle sosyalist devrimin hazırlanmasına ve gerçekleştirilmesine bağlıdır. Sosyalist devrim, yani proletarya devrimi proletaryanın sınıf savaşının en üst aşamasıdır, kapitalizmi yıkmanın ve proletaryanın siyasi iktidarını kurmanın tek yoludur.

İdeolojik Mücadele, yani kapitalist toplumda egemen olan burjuva ideolojisine karşı yürütülen savaş ve sosyalist ideolojinin zafere ulaşması uğruna sürdürülen mücadele, proletaryanın devrimci hareketinde büyük bir önem taşır.

Kapitalizmin gelişimi kaçınılmaz olarak proletaryanın birleşmesini ve örgütlenmesini getirir. Fakat kapitalist rejimi yıkmak için proletarya yalnızca sınıf olarak örgütlenmekle kalmamalı, sınıf çıkarlarının ve tarihi görevinin de bilincine varmalıdır. Bunun için proletaryanın bir devrimci

teoriye ihtiyacı vardır. Vaktinin olmayışı, gerekli araçlardan yoksun oluşu ve eğitiminin yetersiz kalışı nedeniyle proletarya bu devrimci teoriyi kendisi yaratacak durumda değildir. Bu teori, proletaryanın saflarına geçen aydınların temsilcileri tarafından hazırlanır. Bildiğimiz gibi, bu yeni devrimci teori Marx, Engels ve Lenin tarafından yaratılmıştır.

Fakat yalnızca bir öncü devrimci teori hazırlamak sözkonusu değildir, bunun işçilerin bilincine yerleşmesi de gereklidir. Bunun sonucu olarak ideolojik mücadele işçi sınıfı hareketi içinde kendiliğinden bir unsur olan anarşiye karşı mücadeleyi de hedef alır. İdeolojik mücadele büyük proleter kitlelerinin öncü marksist-leninist ideolojiyi özümlemeleri için yürütülür.

Marksist-leninist teori sürekli olarak burjuvazinin, ayrıca reformist ve revizyonistlerin ideologlarının saldırılarına hedef olmuştur. Bu nedenle marksist-leninist teorinin bozulmamışlığını tüm düşmanlara ve en başta gerici emperyalistlerin ideologlarına karşı koruma mücadelesi yine ideolojik mücadelenin bir parçasıdır.

Tıpkı ekonomik mücadele gibi ideolojik mücadele de kendi başına bir amaç değildir, politik görevlere, burjuvazinin egemenliğinin devrilmesi ve proleter iktidarının kurulmasına bağlıdır.

☐ Marksist Parti: Proletaryanın Sınıf Savaşının Örgütleyicisi ve Kılavuzu

Emekçilerin sınıf savaşını, çeşitli biçimleri en bilinçli şekilde uygulayarak ancak proletaryanın

politik partisi ustalıkla yönetebilir. Kapitalizmin çelişkilerinin keskinleşmesi sonucunda sosyalist devrimin acil bir pratik görev haline geldiği emperyalizm döneminde partinin rolü özellikle önemlidir.

II. Enternasyonal'ın reformist, oportünist partilerinin yeni tarihi koşullarda proleterya hareketinin yönetimini sağlamaya yetersiz oldukları ortaya çıkmış olduğundan, yeni tipte, devrimci, marksist bir parti gerekiyordu. Bu parti Lenin tarafından yaratılmıştır.

Marksist parti proletaryanın ileri devrimci birliği, öncüsüdür. Proletaryanın en yüksek örgüt biçimi olduğundan tüm diğer örgütleri (sendikalar, kooperatifler vs.) de yönlendirir, onların politik yönetimini sağlar, onları tek bir amaca, yani kapitalizmin devrilmesi ve sosyalist toplumun kurulmasına yöneltir. Lenin, «İşçi sınıfını eğitmekle, marksizm, proletaryanın içinden, iktidarı ele geçirmeye, *halkı tümüyle sosyalizme götürmeye,* yeni bir rejimi düzenlemeye ve yönetmeye yetenekli olan ve bütün emekçilerin ve sömürülenlerin toplumsal hayatlarını, burjuvazisiz ve burjuvaziye karşı örgütlemek için onların eğiticisi, rehberi ve yöneticisi olabilecek öncüleri eğitir.» (*) diye yazıyordu. Parti işçi sınıfının öncüsü, ileri müfrezesi ve tüm halkın rehberi rolünü oynayabilecek güçtedir, çünkü bilimsel marksist teoriyle, toplumsal gelişimin yasalarının bilgisiyle silahlanmıştır ve bu yasaları toplumun devrimci dönüşümü için uygulamayı bilir. Proletaryanın öncü ör-

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri,* Paris-Moscou, c 25. s 437.

gütü, bilinçli müfrezesi olan parti kitleler arasında sürekli olarak sosyalist bilinci yaymaya çalışır, işçi sınıfını burjuva ideolojisinin zararlı etkisinden korur. Marksizmi revizyondan geçirmeye, sahtekarca değiştirmeye kalkışan tüm eğilimlere karşı amansız bir savaş yürütür, marksizmi bilimin son buluşlarının, toplumsal hayatın pratiğinin ve tarihi olguların temeline dayanarak geliştirir.

Marksist parti yalnızca işçi sınıfının ileri ve bilinçli müfrezesi değildir. Aynı zamanda, proletaryanın, marksizm-leninizmin devrimci düşüncelerini pratiğe uygulama iradesiyle harekete geçen örgütlü müfrezesidir. Parti saflarının birliğini baltalamaya, onu parçalamaya, proletarya sınıfının mücadelesini yönetemeyecek duruma getirmeye kalkışan tüm oportünistlere karşı uzlaşmazdır.

Marksist parti gerçek bir halk partisidir. Halkın en iyi temsilcilerini biraraya toplar, binlerce bağ onu emekçi kitlelere bağlar. Halkın en güçlü özlemlerinin tercümanı, hayati çıkarlarının sarsılmaz savunucusu olan parti en geniş halk kitlelerinin güveninden ve sınırsız desteğinden yararlanır. Marksist parti yenilmez gücünü halkla olan sıkı bağından, halkın ona sağladığı destekten ve halkın kendi sesine kulak vermesinden alır.

☐ Sınıflar ve Sınıf Savaşı Üzerine Burjuva ve Revizyonist Teorilerin Tutarsızlığı

Marksist sınıflar ve sınıf savaşı teorisine karşı burjuva ideologları kapitalist düzende toplumsal

barış teorisini öne sürerler. Çağdaş burjuva toplumda sınıfların ve sınıf savaşının varlığının inkarı üzerinde özellikle ısrar ederler.

Bazı burjuva sosyologları, çağdaş kapitalist toplumda ne sömürünün ne de uzlaşmaz sınıfların varolduğunu, yalnızca insanları mesleklerine, eğitimlerine, gelirlerine, yaşlarına, dini ve siyasal görüşlerine göre gruplandıran toplumsal tabakaların varolduğunu açıkça öne sürerler. Bu tabakalara ait insanlar arasında mülkiyet ilişkilerinin olmadığını iddia ederler. Güya bu tabakalar arasında mükemmel bir uyum vardır. Bu tabakalar bütün insanlara açıktır ve insanlar isteklerine göre bir tabakadan bir diğerine kolaylıkla geçebilirler.

Diğer bazı sosyologlarsa sınıfların varlığını kabul etmekle birlikte günümüzün burjuva toplumunda sınıf farklarının gittikçe silindiğini ve tüm toplumun kademeli olarak büyük bir «orta» sınıfa dönüştüğünü öne sürerler. Bu sözlerine ek olarak, örneğin, ABD'de, bu «orta» sınıfın oluşumunun yakında tamamlanacağını söylemektedirler. Ünlü amerikan sosyologu Strausz-Hupé Farksızlık Bölgesi (1952) adlı kitabında günümüzde ABD'de sömürücülerle sömürülenleri ayırdetmenin çok zor olduğunu iddia eder. Yoksulluğun ortadan kalktığını, ayırcalıklı sınıfınsa çağ dışı hale geldiğini öne sürer.

Burjuva ideologlarına göre amerikalı işçiler artık proleter olmaktan çıkmışlardır. Bu ideologlara bakılırsa, işçilerin hayat düzeyi yüksektir, para biriktirmekte, hisse senedi sahibi olabilmek-

te, o halde, işletmelerin sahipleri ölçüsünde gelir elde edebilmektedirler. Ayrıca, işverenlerin hakları devlet tarafından giderek sınırlandırılmıştır, bunlar üretimde gitgide daha önemsiz bir rol oynamaya başlamışlardır.

Kapitalizmin savunucularının bugünkü burjuva toplumda sınıfların ve sınıf savaşının olmayışı üzerine iddiaları reformist ve revizyonist yöneticiler tarafından da ele alınmıştır. Örneğin, C.İ.O.'nun liderlerinden biri olan reformist F. Murray Amerika'da sınıfların olmadığını, sadece işçilerin olduğunu, çiftlik sahiplerinin, sanayi işçilerinin, iş adamlarının, memurların ve aydınların çıkarlarının kesinlikle uyumlu olduğunu yazmaktadır.

Revizyonistler de bunlarla ağız birliği ederler. Lenin'in verdiği sınıf tanımının «eskidiğini», bunun yerine «grup» kavramının getirilmesi gerektiğini iddia ederler. İnsanlar, derler, üretim araçları karşısındaki durumlarına göre değil, ikinci derecede kalan daha başka göstergelere göre gruplaşırlar. Sınıfların varlığını inkar eden bu revizyonistler aynı şekilde sınıf savaşını da reddederler. Örneğin, İtalyan revizyonisti Giolitti, bugün işçilerin görevinin burjuvazi ile mücadele etmek değil, bilimsel ilerlemeye katkıda bulunmak olduğunu kabul eder. Ona kalırsa teknik ilerleme sonunda iktidar kendiliğinden, ne sınıf savaşları ne de devrimler olmaksızın halkın eline geçecektir.

Burjuvazinin şakşakçıları ve onların revizyonist uşakları çağdaş burjuva toplumunda sınıfların ve sınıf mücadelesinin olmadığı hakkındaki

bu yalanları ve ipe sapa gelmez saçmaları yayarken, «emekle sermayenin çıkarlarının uyumu» çağının başladığını ilan ederken işçi sınıfını yanıltmaya, işçi hareketini reformizm yoluna yöneltmek amacıyla işçi sınıfına burjuvaziye karşı sınıf mücadelesinin yararsızlığı düşüncesini telkin etmeye çabalarlar.

Oysaki gerçek nedir?

Amerikalı işçilerin özellikle ayrıcalıklı tabakasının büyük bir kısmının hayat düzeyinin diğer kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının durumuyla kıyaslandığında oldukça yüksek olduğu biliniyor. Fakat hayat düzeyi bu kadar yüksek olan işçilerin amerikalı işçilerin hepsi olmadığını unutmamak gerekir. Milyonlarca işsiz, zenci işçi, meksikalılar ve daha başkaları asgari geçim düzeyine bile erişmiş değillerdir. Buna karşılık, amerikan nüfusunun % 1'ini oluşturan tekelci burjuvazi temsilcileri ABD'nin ulusal servetinin yaklaşık olarak % 60'ını ellerinde bulundurmaktadırlar ve 150 sermaye ağasının her biri yılda bir milyon dolardan fazla bir gelire sahiptir.

Bazı amerikalı işçilerin tasarrufları olduğu doğrudur fakat bunlar ulusal gelirin kaçta kaçını temsil eder? Birleşik Devletler'in nüfusunun yarısı tüm olarak bu gelirin hepsi hepsi %1'ine sahibolurken gelirin % 99'u nüfusun geri kalan yarısına dağıtılır.

Amerikalı işçilerin pay senetleri vardır. Fakat amerikalı emekçilerin sahibolduğu pay senetlerinin tümünün değeri, ABD'de tedavüle çıkarılan pay senetlerinin toplam değerinin yaklaşık olarak

%0,2'sini ve Dupont ailesine ait pay senetlerinin toplam değerinin 1/10'nu oluşturur. Öyleyse sınıfların ortadan kalkışı, «büyük amerikan orta sınıfının oluşumu» nasıl sözkonusu olabilir? Hayır, ABD çok keskin toplumsal zıtlıkların, çok derin çelişkilerin bulunduğu bir ülkedir. Diğer kapitalist ülkelerin çoğunluğuna gelince, emekçilerin durumu ABD'dekinden de daha kötüdür, burjuvazi ile proletarya arasındaki çelişkiler daha da derin ve daha da keskindir.

O halde çağdaş burjuva toplumunda kapitalist mülkiyetin egemen olduğu ve bu nedenle başlıcaları burjuvazi ve proletarya olmak üzere uzlaşmaz sınıfların varolduğu kuşkusuzdur. Bu sınıflar arasında günümüzde amansız bir mücadele sürüp gitmektedir.

Çağdaş Kapitalist Toplumda Sınıf Savaşı

Kapitalist ülkelerin proletaryasıyla burjuvazisi arasındaki sınıf savaşı günümüzde şu çerçeve içinde sürmektedir: kapitalizmin genel bunalımı yeni bir aşamasına girmiştir ve dünya sosyalist sistemi, insanlığın evriminin tayin edici bir etkeni halini almıştır. Bu durum işçi sınıfı hareketi için elverişlidir. Sovyetler Birliği'nin ve tüm dünya sosyalist sisteminin başarısı, kapitalizmin bunalımının şiddetlenmesi, komünist partilerin kitleler üzerindeki etkisinin artması ve reformizmin ideolojik bakımdan başarısızlığa uğraması sınıf mücadelesinin koşullarını hissedilir ölçüde işçi sınıfının lehine değiştirmistir. Halk kitleleri arasın-

da emperyalizmin gerici politikasının, özellikle de savaş yanlılarının kışkırtıcı siyasetinin ve silahlanma yarışının yarattığı hoşnutsuzluk nedeniyle işçi sınıfı hareketinin olanakları daha da artmıştır. Günden güne daha çok sayıda emekçi bu güç durumdan kurtulmanın tek yolunun sosyalist devrim olduğunun bilincine varmakta ve bu emekçileri burjuvaziye karşı savaşa başlatmak olanağı ortaya çıkmaktadır. Proletarya hareketinin güçleri, sosyalist sistemin başarıları ve kapitalist sisteme göre üstünlüğü dolayısıyla artmıştır. Bu başarılar kapitalist ülkelerin savaşan proletaryasını harekete getirir, sosyalizmin zaferine olan inançlarını güçlendirir.

Bugünkü işçi sınıfı hareketinin son derece önemli bir başka çizgisi de, proletaryanın sosyalizm uğruna mücadelesinin tüm halkın barış, ulusal bağımsızlık ve demokrasi hareketiyle birlik içinde yürümesidir. Birçok ülkenin işçi sınıfları, bu elverişli koşullardan yararlanarak, kapitalizmin devrilmesinden önce, yönetici çevreleri yeni bir dünya savaşı hazırlıklarına son vermeye, yerel savaşlardan vazgeçmeye, ülkenin kaynaklarını barışçı amaçlarla kullanmaya zorlayabilir; faşist gericiliğin saldırısını püskürtebilir, ulusal bağımsızlığı, demokratik hakların genişlemesini, halkın hayat koşullarının düzelmesini sağlayabilirler.

Bütün bu tedbirler, kendi başlarına sosyalist hedeflere yönelik değillerdir, ama, SBKP programının da gösterdiği gibi bunlar alışılagelmiş reformların çerçevesini aşan önlemlerdir ve işçi sınıfı ve onun devrimin zaferi ve sosyalizm uğruna mücadelesi için olsun, ulusun çoğunluğu için ol-

sun hayati bir önem taşırlar. Bu önlemler, tüm halkın ve işçi sınıfının baş düşmanı olan kapitalist tekellerin egemenliğini baltaladıklarından dolayı sosyalizme doğru ilerleyiş için elverişli koşulların yaratılmasını nesnel olarak kolaylaştırırlar.

Sosyalist ve demokratik güçlerin birliği, gerici emperyalizme karşı mücadelenin temeli üzerinde gelişir. Sosyalizm ve demokrasi ayrılmaz bir bütün oluştururlar. Tam bir demokrasiye ancak sosyalist düzende olanak vardır. Bu nedenle sosyalizm için savaşan proletarya, demokrasi uğruna da amansız bir mücadele yürütür. İşçi sınıfı ve onun marksist partileri günümüzün demokratik hareketinin öncüleridirler. Diğer halk tabakalarıyla birlikte işçi sınıfı, tekellerin sadık uşaklarının kişisel iktidarını kurmak, parlamenterizmin yerine faşist diktatörlüğün şu yada bu biçimini getirmek için demokratik özgürlükleri ortadan kaldırmayı, parlamentonunu çalışmalarını kısıtılamayı, anayasaları değiştirmeyi amaçlayan mali oligarşinin çevirdiği dümenlere karşı mücadele eder.

Proletarya, hakları uğruna, demokrasi ve sosyalizm için, grevler, gösteriler, mitingler, konferanslar gibi çok çeşitli yöntemlerden yararlanır. Parlamanter mücadeleye de başvurur.

Geleneksel mücadele biçimi olan grevler, günümüzde en yaygın halini almıştır. Burjuva ve revizyonist yazar bozuntularının burjuvaziyle proletaryanın çıkar birliği üzerine uydurduklarının tersine olarak kapitalist ülkelerde grev hareketi büyümektedir. Tam olmayan verilere göre, 1958'-

de kapitalist ülkelerde 22.400.000 emekçi, 1959'da 40.700.000 emekçi ve 1960'da 53.200.000 işçi grev yapmıştır. Japonya'daki üç genel grevin her birine 5.000.000 - 6.200.000 kişi katılmış (1960 Haziran); Fransa'da 1960 Şubat ve 1961 Nisan genel grevleri 12 milyon işçiyi kapsamıştır.

İşçilerin hak davalarının giderek sık sık ekonomik çerçeveyi aştığını ve politik bir niteliğe büründüğünü belirtmek de önemlidir. Tüm kapitalist dünyada, 1958'de siyasi grevlere yaklaşık olarak 10 milyon kişi yani tüm grevcilerin %43'ü katılırken, 1960'da siyasi grevler 41 milyon insanı yani tüm grev yapanların % 73'ünü kapsamına almıştır. Tüm gösterilerinde, işçiler barış, silahlanma yarışına son verilmesi, nükleer silahların yasaklanması gibi taleplerde bulunmuşlardır. İşçi sınıfı ve onun devrimci öncüsü, marksist partiler, başlıca eylemlerini, gericiliğin ve saldırının kalesi, silahlanma yarışının ve emekçilerin güvencesiz durumunun birinci sorumlusu olan *kapitalist tekellere* karşı yöneltirler.

İşçi sınıfı, gerici emperyalist güçlere karşı yürüttüğü mücadelede yalnız değildir, köylü kitleleri arasında güvenilir müttefikleri vardır. Öncü aydınlar ve toplumun diğer ilerici unsurları işçi sınıfı hareketine katılırlar.

Günümüzde, işçi sınıfı hareketi, olağanüstü genişliğiyle, emperyalistlere karşı, barış, demokrasi ve sosyalizm uğruna yürüttükleri mücadelede emekçilerin artan siyasi faaliyetiyle özellik kazanır.

Komünist ve işçi partilerinin sayısal varlığının büyümesi, emekçi kitlelerin bilinç düzeyinin

yükselişinin kanıtıdır. İkinci dünya savaşı arifesinde, kapitalist ülkelerin komünist partilerinin 650.000 ile 700.000 arasında üyesi bulunduğu halde, bugün bu sayı 5.200.000'i aşmıştır.

Gerici emperyalist çevreler, komünist ve demokratik harekete karşi en şiddetli yasaklamalara başvururlar. Gittikçe daha sık açıkça diktatörce yöntemler uyguladıkları, demokrasi kalıntılarını yokedip yerine halka karşı geleneksel bir silah olarak kullandıkları «zorba» hükümetler kurdukları görülüyor. Bazı kapitalist ülkelerde, özellikle de Batı Almanyada, faşizmin uğursuz belirtileri ortaya çıkıyor.

Bu koşullarda, barış, demokrasi ve sosyalizmin, *tüm barışçı ve ilerici güçlerin, işçi sınıfının birliğinin* uğruna mücadele en yüksek derecede önem kazanıyor. 1957'deki İşçi Sınıfı Ve Komünist Partileri Temsilcileri Konferansının Bildirisinde belirtildiği gibi «Komünist ve işçi sınıfı partilerinin birliği kadar, tüm işçi sınıfının birliği, işçi sınıfıyla köylülüğün ittifakının güçlenmesi ve tüm emekçilerle tüm ilerici insanlığın birleşmesi, kendini özgürlüğe ve tüm dünyada barışa adamış güçlerin birliği de gereklidir.»

Emperyalist gericilik ve onun işçi sınıfı hareketi içindeki suçortakları, komünizm düşmanı sosyal-demokrat liderler (Guy Mollet, Spaak, vs.) ve her türden oportünistler, bölücü bir politika izler, marksist-leninist teoriyi yerin dibine batırmaya çalışır, komünist harekete çamur atarlar. Bu nedenle, bugünkü aşamada, işçi sınıfı ve komünist hareket içindeki oportünist eğilimlere kar-

şı mücadele etmek, revizyonizm ve doğmatizmi azimle yenmeye çalışmak çok önemlidir.

Komünist partilerin içinde, revizyonizmin yenilmesi, bu partileri ideoloji ve örgütlenme alanında sağlamlaştırmış, uluslararası komünist hareketi güçlendirmiştir. Fakat komünist ve işçi hareketinin gelişmesi, başlıca tehlike olan revizyonizmle, dogmatizm ve sekter fikirlerle mücadelenin sürekli kılınmasını gerektirir.

Revizyonizm, yada sağ oportünizm, marksizmi yozlaştırarak, onu devrimci içeriğinden yoksun ederek, işçi sınıfı üzerinde burjuvazinin etkisini yansıtır. İşçilerin ve tüm emekçilerin devrimci iradelerini felce uğratır, emperyalizmin boyunduruğuna karşı savaşlarında, barış, demokrasi ve sosyalizm uğruna mücadelelerinde onları silahsız bırakır.

Marksizm-leninizmin yaratıcı gelişmesi, somut durumun incelenmesi yerine skolastik düşünceleri getirerek, komünistlerin emekçi kitlelerden kopmasına yolaçan sekterlikle bağdaşamaz.

Uluslararası komünist hareketin birliğini kararlılıkla savunmak, bu birliği baltalayabilecek her türlü eylemi saf dışı bırakmak, ulusal bağımsızlık, demokrasi ve barış, sosyalist devrimin, sosyalizm ve komünizmin kuruluşunun yüklediği görevlerin başarıyla yerine getirilmesi için zorunlu koşullardır.

4 KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİNDE SINIFLAR VE SINIF MÜCADELESİ

Üretim araçlarının özel mülkiyeti ve uzlaşmaz sınıflar varolalı beri sömürücülerle sömürülenler arasında amansız bir savaşın sürüp gittiğini daha önce görmüştük. Bu mücadele, kaçınılmaz olarak, burjuvazinin egemenliğini yıkıp, emekçilerin iktidarını, yani proletarya diktatörlüğünü kuran sosyalist devrime varır. Proletarya diktatörlüğünün kurulması kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin başlaması demektir.

Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Döneminde Sınıf Mücadelesi

Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde sınıf mücadelesi kaçınılmazdır. İktidardan uzaklaştırılan burjuvazi, yıllarca sömürdüğü emekçilerin iktidara geçmesi, kutsal özel mülkiyetine saldırması karşısında boyun büküp susmaz. Bur-

juvazi ebediyete kadar sürmesini istediği tembel ve toz pembe hayatına son verilmesine, zenginliğinin, ayrıcalıklarının, sınırsız egemenliğinin elinden alınmasına katlanamaz. Bu nedenle, yeni iktidara, proletarya iktidarına karşı, bağnazca, amansızca direnir.

Burjuvazi, proletaryaya karşı mücadelesinde çok çeşitli yöntemler kullanır, ekonomik durumundan yararlanarak, bazı aydın çevreleriyle, yüksek memurlar ve askeri uzmanlarla bağlar kurarak ülkenin ekonomik hayatının düzenini altüst etmeye, yönetimin işlerliğini bozmaya, savunma gücünü yıpratmaya çalışır. Ayrıca, burjuvazi, halk kitlelerinin bilincini etkilemeye de çabalar ve tüm umutlarını uluslararası sermayeye bağlayarak, kapitalizmi yeniden kurmak için, emekçilere karşı silahlı mücadeleye girişir.

O halde, proletarya diktatörlüğünün sınıf mücadelesini ortadan kaldırmadığı, bu savaşın geçiş döneminde sürüp gittiği açıktır. Fakat, proletarya iktidara geçtiğinden ve ekonominin kilit noktalarını tuttuğundan sınıf savaşının biçimleri değişikliğe uğrar. Lenin, «Proletarya diktatörlüğü, sınıf savaşının sonu değil, yeni biçimler altında sürüp gitmesi demektir. Proletarya diktatörlüğü, zafer kazanan, politik iktidarı eline geçiren proletrayanın, yenilen fakat henüz ortadan kaldırılamayan, direnmeyi bir yana bırakmak şöyle dursun, direnişini daha da şiddetlendiren burjuvazi sınıfına karşı sınıf savaşıdır,» diye yazıyordu. (*)

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri,* Paris-Moscou, c. 29, s. 385

Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin sınıf mücadelesi biçimleri, sömürücülerin silahlı olanı da dahil olmak üzere tüm direniş biçimlerini kırmak, köylülerin burjuvazinin etkisinden kurtulması ve sosyalizmin kuruluşuna katılmaları için mücadele etmek, burjuva uzmanların üretime katkıda bulunmalarını sağlamak, sosyalist disiplini öğretmektir.

☐ Proletaryanın Şiddet Karşısında Tutumu

İşçi sınıfı ve köylülüğün, yokolmaya başlayan fakat hâlâ direnişini sürdüren burjuvaziye karşı amansız savaşı, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde toplumun gelişmesinin en önemli etkenidir. Bu savaş kesinlikle burjuvazinin sınıf olarak tamamıyla ortadan kaldırılmasına ve insanın insan tarafından sömürülmesinin her şekline son veren bir toplumun kurulmasıyla sonuçlanır.

İşçi sınıfı burjuvazinin direnişini hangi araçlarla kırar, şiddet karşısında tutumu nedir?

Burjuvazinin ideologları, proletarya diktatörlüğünü tam bir terör ve yıkıcılık düzeni olarak tanıtmaya, silahlı savaşın proletaryanın burjuvaziye karşı tek mücadele biçimi olduğu kanısını uyandırmaya çalışırlar. Gerçekte ise, marksizm - leninizm, teoride olsun, pratikte olsun, burjuvazinin direnişinin çeşitli yollardan ezilebileceği, şiddet kadar, barışçı yöntemlerin de yararlı olabileceği olgusundan hareket eder.

Proletarya, çağımızın en insancıl sınıfıdır. İnsan kültürünün kazandıklarını korumak ve arttırmak, üretim düzeyini yükseltmek, başlıca üre-

tici güç olan insanları, emekçileri korumak ister. Demek ki, proletarya kapitalizmden sosyalizme geçişin barışçı yoldan olmasından çıkar sağlar. Bu yol, büyük maddi değerlerin, çok sayıda insan hayatının korunmasını sağlar ve Lenin'in dediği gibi, en az ıstıraplı, en kolay ve halk için en elverişli yöntemdir.

Bununla birlikte, devrimin barışçı yoldan mı, silahlı yoldan mı gerçekleşeceği, yalnızca işçi sınıfına bağlı değildir, burjuvazinin göstereceği direnişe, taviz vermeye yanaşıp yanaşmayacağına da bağlıdır.

Eğer yıkılan sınıf, toplumun tarihi gelişimi boyunca devrimle doğan yeniye, işçi sınıfına karşı direnişte bulunmazsa, işçi sınıfının da zorlayıcı tedbirlere başvurması gerekmez. Fakat eğer sömürücü, tarihin çarkını geri çevirmeye çalışırsa, o zaman, hayati çıkarlarını savunmak için, işçi sınıfı ve tüm emekçiler şiddet kullanmak zorunda kalırlar.

Sosyalist devrimini yapan ilk ülke olan Sovyetler Birliğinde, burjuvazi iktidarı tekrar ele geçirmeye, silah zoruyla mülkiyetini ve ayrıcalıklarını geri almaya kalkıştı. Bu koşullarda, işçi sınıfının şiddet yoluyla burjuvaziyi ezmekten başka çaresi yoktu. O halde, iç savaş, SSCB'de geçiş döneminde sınıf savaşının özel bir bicimiydi. Kulakları ezmek için de baskı tedbirlerine başvuruldu.

Fakat Avrupa Halk Demokrasisi ülkelerinin deneyinin gösterdiği gibi, burjuvaziyi silah zoruyla ezmek geçiş döneminin daima zorunlu bir sınıf mücadelesi biçimi değildir. Bu ülkelerde iç savaş

olmadı. Bunun nedeni, gerçek gücün proletaryadan yana olmasıydı. Gericiliğin belli başlı konumlarına gelince, bunlar Alman faşizmine karşı savaşta sarsılmıştı, geri kalan burjuva unsurlarsa, halk iktidarına karşı silahlı direnişe geçmeye kalkışacak kadar güçlü değillerdi.

Ayrıca, Sovyetler Birliğinin kurtarıcı ordusu, dünya emperyalist gericiliğine bu ülkelere karşı askeri müdahalede bulunma fırsatı vermedi.

Sınıf savaşının şiddetlenme derecesi, hem ülkeden ülkeye, hem de aynı ülkede, tarih dönemlerine göre değişmeler gösterir. Sovyetler Birliğinin ve Halk Demokrasilerinin deneyi, proletarya diktatörlüğünün güçlenmesiyle, sosyalist kuruluşun kazandığı başarılarla, sınıf güçleri ilişkilerinin sürekli olarak sosyalizmin lehine değiştiğini, bunun da düşman sınıfların kalıntılarının direnişini zayıflattığını göstermiştir. Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde sınıf savaşının gelişiminin genel eğilimi bunu göstermektedir.

Geçiş döneminde sınıf savaşı biçimlerinin çeşitli olabileceği olgusundan hareket eden proletarya ve onun marksist partisi, tüm biçimleri özümler ve sınıf güçlerinin nesnel ilişkilerine bağlı olarak, belirli bir duruma en iyi uyan mücadele biçimini uygularlar.

5 SOSYALİST TOPLUMDA SINIF YAPISI

SSCB'de sosyalizmin kurulmasıyla birlikte Sovyet toplumunda sınıfların bileşimi köklü değişimlere uğradı. Üretim araçlarının özel mülkiyeti ve insanın insan tarafından sömürülmesi sonsuza dek ortadan kaldırıldı. Sömürücü sınıflar kırda ve şehirde yokedildi. İki dost sınıf geriye kaldı: *İşçi sınıfı ve kolhozcu köylülük*. Aydın emekçiler de ayrı bir tabaka oluşturmaktadırlar. Bu sınıflar Sovyetler iktidarı zamanında köklü değişimlere uğradılar.

İşçi sınıfının durumu artık kapitalist dönemdeki, eski sömürülen ve tüm haklarından yoksun edilen proletaryaya benzememektedir. İşçi sınıfı tüm halkla birlikte üretim araçlarının sahibi ve ülkenin gerçek efendisidir. En iyi örgütlü ve en bilinçli sınıf olarak, yapısı bakımından yardımlaşma ve dostça işbirliği ilişkilerini temsil ettiğinden.

işçi sınıfı sosyalist dönemde ve komünizmin kuruluşu devresinde yöneticilik görevini yerine getirir.

Tarımın kollektifleştirilmesi ve kültür devrimi, sovyet köylülüğünü baştanaşağı değiştirmiştir. Eskiden tecrid olmuş, ezilmiş, büyük toprak sahipleri ve kulaklar tarafından sömürülen bir sınıfken, bugün köylülük gerçek anlamında özgür, makineli büyük işletmelerde çalışan bir sınıftır.

Yurdun yararına ortaklaşa çalışmak, köylülüğün yüzlerce yıllık tecrid olmuşluğuna son vermiş, küçük mülk sahibi zihniyetini değiştirmesini sağlamış, ona toplumculuk, dostluk ve yoldaşlık duyguları aşılamıştır. Sovyet köylülüğünün kültür düzeyi yükselmektedir. Çağdaş tarım donanımının geniş çapta kullanılması, kırsal bölgelerde, emeği bir işçinin emeğinden pek farklı olmayan, yüksek düzeyde bilgi sahibi uzmanlar yaratmıştır.

Aydınlar tabakası da çok değişmiştir. Sovyet aydınları halka sıkıca bağlıdırlar, çoğu işçi sınıfı yada köylülüğün içinden çıkmıştır. Halkın çocukları olarak, halka fedakarca ve feragatle hizmet ederler.

Sovyetler İktidarı kurulalı beri, aydınların sayısı büyük ölçüde artmıştır. Yüksek okul yada teknik okul mezunu uzman sayısı 1913'de 290.000 iken 1959'da 13.400.000'e ulaşmıştır. 2 milyon öğretmen, yüz binlerce araştırıcı, doktor, mühendis, hukukçu, ekonomist ve diğer branşlardan uzmanlar bugün halkın refahı için çalışmaktadır.

Sömürü ve egemenlik şeklindeki sınıf ilişkileri Sovyet ülkesinde sonsuza dek yok edilmiştir. Ar-

tık ne ayrıcalıklı sınıflar ne de tabakalar vardır. Toplumun tüm üyeleri üretim araçları karşısında eşit durumdadır ve bu da tüm sömürü olanaklarını, başkasının emeğine sahip çıkma olasılığını ortadan kaldırmıştır. Sosyalist toplum, emekçilerin oluşturduğu toplumdur.

Sovyetler Birliğinde ve diğer Halk Demokrasisi ülkelerinde kapitalistler yoktur. Fabrikalar ve büyük sanayi işletmeleri tümüyle halkın malıdır. Toprağın bütün zenginlikleri halka aittir. Kollektif çiftliklerde gruplar halinde birleşen köylüler tarım çalışmaları yapar. Herkesin geliri yatırdığı sermayeye bağlı değil harcadığı emeğe göredir.

Sosyalist toplumda ne sömürenler ne de sömürülenler olduğundan, yalnızca emekçi sınıflar ve toplumsal tabakalar bulunduğundan sınıf savaşı da yoktur.

Sosyalist toplumda, *sosyalist ülkeler halkları toplumsal, politik ve ideolojik birliğine kavuşmuştur.* İşçi sınıfı, köylülük ve aydınların temel hedeflerinin ortaklığı, onlara devcesine büyük maddi ve kültürel değerler kazandıracak olan komünist toplumu kurma iradeleri ancak böyle açıklanabilir. Bu ortaklık sosyalist ülkeler halklarının tam bir uyum içinde, tüm güçlükleri yenmek, olağanüstü tarihi önem taşıyan görevleri yerine getirmek için bir bütün olarak davranmasını sağlar. Çıkarlarının ve eylemlerinin ortak oluşu nedeniyle birleşen, komünizmin güçlü düşünceleri tarafından harekete getirilen yüz milyonlarca insanın atılımı yenilmez bir güçtür.

6 SINIF FARKLARINI YENMENİN YOLU

Daha yukarıda belirttiğimiz gibi, sosyalist toplum iki dost sınıftan oluşur: işçi sınıfı ve köylülük. Bunun nedeni, sosyalist düzende henüz iki mülkiyet biçiminin, sosyalist mülkiyetle yani, tüm halkın mülkiyetiyle, kooperatif ve kolhoz mülkiyetlerinin birarada varlıklarını sürdürmeleri ve bunun sonucu olarak da şehirle kır arasında bazı temel farklılıkların bulunmasıdır. Ayrıca, sosyalist toplumda, kafa emeğiyle kol emeği arasında hâlâ varlığını sürdüren büyük farklar nedeniyle, bir aydınlar tabakası da vardır.

Bu nedenle, sınıf farklarını yenmek, bir yanda aydınlarla diğer yanda işçiler ve köylüler arasındaki sınırları ortadan kaldırmak gerçekte şehir ile kır arasındaki ve kafa emeğiyle kol emeği arasındaki ayırımı yoketmek demektir. Lenin şöyle diyordu :«Sınıfları tam olarak ortadan kaldırmak için, yalnızca sömürücü sınıfları yoket-

mek yetmez, şehirle kır arasındaki farkları da, kafa emeğiyle kol emeği arasındaki farkları da silmek gereklidir.» (*)

Sovyet toplumunda, üretici güçlerin ve komünist ilişkilere dönüşmekte olan sosyalist üretim ilişkilerinin kesintisiz gelişimi sayesinde toplumsal sınırların silinmesi kademeli olarak gerçekleştirilmektedir.

☐ Şehirle Kır Arasındaki Temel Farklar Nasıl Ortadan Kaybolur?

Kapitalist rejimde, şehir kırı insafsızca sömürür. Bu durum şehirlerle kırların çıkarlarının uzlaşmaz biçimde çelişik olmasına yolaçar. Sosyalizm şehirle kır arasındaki karşıtlığı ortadan kaldırır, fakat, toplumsal, ekonomik ve kültürel farklar varlığını sürdürür. Bu farklar daha çok şehirde, sanayide, devlet mülkiyetinin, yani tüm halkın mülkiyetinin egemen oluşuyla, kırdaysa, kolhoz üretiminde grup mülkiyetinin, yani kooperatif ve kolhoz mülkiyetinin varoluşuyla belirir. Ayrıca, kırsal bölgeler, kültür düzeyi bakımından az da olsa şehirlerden geridir, hayat tarzı, yaşama koşulları da şehirlerdekinden farklıdır.

Komünizmin kuruluşu döneminde, kolhoz mülkiyetinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesiyle kolhoz üretiminin teknik temelinin genişlemesi ölçüsünde tarım emeğinin bir çeşit sanayi e-

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, c 29, s 425

meğine dönüşmesi sonucunda, kolhoz mülkiyeti ile tüm halkın mülkiyeti arasındaki farklar kademeli olarak ortadan silinir. Makine ve traktör istasyonlarının yeniden örgütlenmesi, tarım malzemesinin kolhozlara satılması, kolhozlara kendilerine özgü modern teknik temeli sağlamış, bu yolda atılan önemli bir adım olmuştur.

Makineleşmenin ilerlemesi, sürekli olarak iş üretkenliğini yükseltir, tarım üretiminin verimini arttırır, bunun sonucu olarak da kolhozların ve kolhozcuların gelirleri artar. Kolhozcuların ücret tutarı ve ödeme biçimi giderek sanayi işçilerininkine yaklaşmaktadır.

Tarım üretiminde meydana gelen değişmeler, kırların dış görünümünü, köylülerin yaşama koşullarını da değiştirmekte, kırsal bölgelerin kültür düzeyini yükseltmektedir. Kırda, geniş çapta inşaat çalışmaları yapılır: Tarım malzemesinin saklanması ve tamiri için depolar, hayvan yetiştirme çiftlikleri, köy işletmeleri, ham madde ve tarımsal besin maddesi işleyen, inşaat malzemesi üreten kuruluşlar inşa edilir.

Yemekhaneler, çocuk bahçeleri, kreşler, fırınlar, mağazalar, halkın yararlanabileceği diğer hizmetler, çok geniş çapta gerçekleştirirken, merkezi ısıtmalı, akar suyu, kanalizasyonu bulunan konutların yapımı da yaygınlaştırılır. Kolhozcu köyler, kademeli olarak şehir tipinde, rahat yaşanan kasabalara dönüşmektedir.

Kolhozlar, kültür evlerinin, klüplerin, kütüphanelerin, okulların ve spor kuruluşlarının yapı-

mına büyük meblağlar yatırmaktadırlar. Kitap, radyo, telefon ve televizyon kolhozcuların günlük hayatına büyük ölçüde girmiştir. Halk kültürü üniversiteleri, halk tiyatroları, müzik okulları köylerde giderek çoğalır. Amatör sanatçı çevreleri yaygınlaşır.

Şehir ve kır, sakinlerin mesleki dağılımı bakımından da birbirine yaklaşır. Çok sayıda mühendis, makinalı tarım uzmanı, tarım mühendisi, hayvancılık uzmanı köylere yerleşir. Kolhoz köylerinde öğretmen, doktor ve diğer dallardan uzman sayısı günden güne artar.

Komünizme doğru ilerlenildiği ölçüde şehirde yaşayanların hayatı da büyük ölçüde değişecektir. Şehircilik çalışmaları sayesinde, daha havadar, daha aydınlık, daha yeşil şehirler kurulacaktır. Şehir sakinlerinin çalışma ve yaşama koşulları bu bakımdan köylerde yaşayanlarınkine yaklaşacaktır.

Böylelikle şehirle kır arasında varolan temel farklar kaybolacak, artık toplumda, işçiler ve köylüler olmak üzere bir sınıf ayırımı olmayacaktır.

□ Kafa Emeğiyle Kol Emeği Arasındaki Temel Farkları Ortadan Kaldırmanın Çareleri

Yüzyıllar boyunca aydınların çoğunluğu egemen sınıfların hizmetinde bulunmuş, onların kol emekçilerini ezmelerine yardımcı olmuşlardır. Kafa emeğiyle kol emeği arasındaki yüzlerce yıllık karşıtlığın kökeni buna dayanır. Bu çelişki de sosyalist düzende ortadan kaldırılır. Sovyetler

Birliğinde ve diğer Sosyalist ülkelerde aydınlar, kol emekçilerinin, işçilerin ve köylülerin yanında sosyalist yurdun yararına çalışırlar. Fakat, sosyalist düzende de, kafa emeğiyle kol emeği arasındaki temel farklar henüz varlığını sürdürmektedir, kol emekçilerinin kültürel ve teknik düzeyi tümüyle ele alınacak olursa, hâlâ aydınlarınkine oranla geridir, bu düzeyi aydınlarınkine eşit olacak şekilde yükseltmek gerekmektedir. Bu sorunun çözümü, komünizme geçiş çalışmaları döneminde olanaklıdır. Teknik ilerleme, büyük verim sağlayan karmaşık makinelerin otomatikleştirilmesi ve üretim işlemlerine bağlı olarak elektrikle çalışır hale getirilmesi, üretimde atom enerjisinden yararlanılması, kimyadaki ve diğer bilimlerdeki buluşların geniş ölçüde tekniğe uygulanması, sadece çok dakiklik isteyen ve çok çeşitli işlemleri başarmakla kalmayıp genel eğitimin ve bilimsel bilgilerin yüksek bir düzeyine yükselen emekçiler gerektirir. Teknik ilerleme için mücadele, işçi ve köylülerin kültürel ve teknik düzeyindeki genel atılıma sıkıca bağlıdır. Komünizmin uyumlu olarak gelişmiş kişiliğe sahip olan yeni insanı ancak insan etkinliğinin temel alanı olan *çalışma* içinde oluşur.

Şok işçileri ve komünist çalışma ekipleri hareketi kafa emeğiyle kol emeği arasındaki temel farkların silinmesinde önemli bir katkıda bulunmuştur. Bu harekete katılan emekçiler, baş hedeflerinin üretkenliği arttırmak olduğunu anlayarak, bu hedefe ulaşmak için var güçleri ile öğrenmeye, mesleki bilgilerini arttırmaya ve genel eğitim düzeylerini yükseltmeye girişmişlerdir.

Eğitim sisteminin yeniden örgütlenmesi de

bu farkların ortadan kaldırılmasını amaçlar. Eğitimle üretici çalışma arasında daha sıkı bağlar oluşturmak söz konusudur; bu ise, genç kuşağın eğitimini büyük ölçüde ıslah edecek, ulusal ekonominin bütün sektörleri için yetiştirilen uzmanların niteliklerini yükseltecektir. Özel konularda eğitim yapılan lise düzeyindeki okullarla yüksek okullar, gece okulları ve mektupla öğrenim kuruluşları, genel eğitim merkezleri, araştırıcılar yetiştiren okullar, tarım, hayvancılık, makinalı tarım okullarının oluşturduğu eğitim ağı sürekli olarak yayılır, giderek sayıca kalabalıklaşan bir işçi-köylü kitlesi mesleki değerlerini arttırmak, kültür düzeylerini yükseltmek için bu eğitim olanaklarından yararlanır.

Komünist Parti ve Sovyet Hükümeti, bilgilerini arttırsınlar, eğitimlerini mükemmelleştirsinler diye, yurttaşların boş zamanlarını değerlendirme biçimleriyle de ilgilenir. İş gününün kısaltılması için Sovyetler Birliğinde önemli bazı tedbirler alınmıştır. Birkaç yıl içinde, işçi ve memurların çoğunluğu, iş gününün 6-7 saat olması koşuluyla, haftada iki tatil gününden yararlanmaya başlayacaklardır. Sovyetler ülkesinde iş günü, dünyada en kısa ve ücret olarak karşılığı en iyi ödenen çalışma günü olacaktır.

Kafa emeğiyle kol emeği arasındaki temel farkları silme süreci komünizmin kuruluşundan sonra tamamlanacaktır. Komünist toplumda, ne son derece dar sınırlı aydın emeği, ne de salt kol emeği bulunacaktır. Tamamıyla yeni nitelikte bir emek tipi meydana gelerek, uyumlu biçimde gelişmiş olan insanların kafa ve kol emeklerini birleştirecektir.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

ULUSLAR VE ULUSAL KURTULUŞ HAREKETİ

Daha önce gördüğümüz gibi sınıf savaşı uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumun evriminin temel etkenidir. Çağımızda ulusal kurtuluş hareketi, sınıf savaşına paralel olarak, insanlığın gelişmesi için muazzam bir önem kazanmıştır. Şimdi uluslar ve ulusal kurtuluş hareketi üzerine marksist-leninist teoriyi inceleyeceğiz. Önce ulusların ne olduğunu ve nasıl oluştukduklarını açıklayacağız.

1 ULUS NEDİR

Çağdaş toplumda sınıf topluluklarından, ulusal topluluklardan başka uluslar da vardır. Uluslar, sınıflardan çok sonra meydana gelmişlerdir. Uluslar, kapitalizmin evriminin ürünüdür, oysaki sınıflar köleci toplumda bile vardı.

Ulusların meydana gelmesinden önce insan topluluklarının kavimler, kabileler ve halk gibi tarihi biçimleri vardı.

Kabile, kan bağları ve ekonomik çıkarlar nedeniyle birleşmiş olan insanların topluluğudur. Mülkiyet ve üretim araçlarının ortaklaşa kullanılması temeline dayanır. Birçok kabile birleşerek kavimleri oluştururlar. Kabile ve kavimler ilkel komünal rejimde bile vardı.

Köleci ve feodal toplumlarda yeni bir insan topluluğu tipi oluştu. Bu topluluğa halk denir. Halk, kabileden farklı olarak, kan bağları yerine

toprak, dil ve kültürün ortaklığı temeli üzerine dayanır. Halk, köleci ve feodal rejimlerin koşulları altında ekonomik çıkar ortaklığı tüm ülke çapında gelişmiş olmadığından ve bunsuz da insanlar arasında sıkı ve sağlam bağlar oluşamadığından yeterince kararlı bir insan topluluğu değildi. Gerçi malların mübadelesi ve pazarlar köleci toplumda ve feodal rejimde de vardı, fakat bunların büyüklüğü sınırlıydı ve bunlar yerel nitelik taşıyorlardı, bunun sonucu olarak ekonomik ve politik alanlarda bölünmüşlüğü ortadan kaldıramadılar.

Kapitalizmin atılımı ekonomik tecrid olmuşluk halinin kademeli olarak ortadan kalkması ve tek bir pazarın oluşması süreciyle atbaşı beraber ilerledi ve bunun sonucu olarak halklar uluslar haline dönüştüler. Lenin, «Uluslar. burjuvazi çağında toplumların evriminin kaçınılmaz bir ürünü ve biçimidir,» diye yazıyordu. (*)

Halklar gibi uluslar da toprak, dil ve kültürün ortaklığı niteliğine sahiptirler. Bununla birlikte halktan farklı olarak ulus istikrarlı bir insan topluluğudur ve bu istikrarlılığı ona sağlayan Lenin'in dediği gibi «daha derin ekonomik etkenler»dir. (**) Örneğin. Rusya'da Kiev dolaylarındaki slav kavimleri ortak bir toprağa ve tek bir dile sahibolan bir halk oluşturdukları halde ulus değillerdi. Ulusal bağlar, ancak Rusya tarihinin daha modern bir döneminde (yaklaşık olarak XVII nci yüzyıldan sonrası), ülkenin ekonomik bölünmüş-

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou. c 21. s 68.

(**) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou. c. 20.. s 419.

lüğü ortadan kalktığında, malların dolaşımı geliştiğinde ve önemsiz yerel pazarlar birleşerek tüm Rusya'ya yayılan tek bir pazar oluşturduğunda, bu kavimleri birleştirmiş ve bir ulusa dönüştürmüştür.

Demek oluyor ki *ekonomik hayatın ortaklığı,* ulusun temel ayırdedici niteliğidir. Tek bir toprak üzerinde yaşayan, aynı dili konuşan insanları ulusu meydana getiren bir bütün olarak birleştiren ekonomi ve ekonomik bağlardır. Ekonomik ve politik evrim sırasında, yine bu insanların psikolojik ortak özellikleri de oluşur ve bunlar tarihi ulusal gelenekler, kültürün ve törelerin özellikleri biçiminde belirirler.

Uluslarla *ırklar* birbirine karıştırılmamalıdır. Irkla ilgili olan farklılıklar cildin rengi, gözlerin biçimi gibi biyolojik etkenlere bağlı ve tamamen dış görünüşle ilgili bir nitelik taşırlar. Bu gibi verilere dayanarak başlıca üç ırk birbirinden ayırdedilebilir: beyaz, sarı, ve siyah ırklar.

Burjuvazinin gerici ideologları şu yada bu halkın ekonomi, politik ve kültürel düzeyini yada toplum içinde bir toplum üyesinin durumunu ırkla ilgili farklılıklara dayanarak açıklamak eğilimi gösterirler. Yapısı nedeniyle renkli ırklara egemen olması kaçınılmaz olan beyaz ırkın üstünlüğü hakkında büyük büyük laflar ederler. Oysaki, tarihin deneyi ve bilimsel veriler tüm ırklardan insanların birbirine benzer yeteneklere sahipolduklarını göstermiştir. Beyaz ırktan olmayan bazı halkların geri kalmışlığına gelince, bunun nedeni cilt yada saçların rengi değildir. Bu geri kalmış-

lığın nedeni beyaz sömürücülerin iradesiyle yüzyıllar boyunca onları ezen sömürgecilik boyunduruğunun sonuçlarıdır. Günümüzde eski sömürge ve bağımlı ülkeler halkları sömürgeci boyunduruğundan kurtularak ekonomilerini ve kültürlerini başarıyla geliştiriyorlar. Sosyalist yolda ilerleyen ülkelerin halkları ise özellikle hızlı gelişmeler gösteriyorlar. Bunlar Çin Halk Cumhuriyeti, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti ve Vietnam Demokratik Halk Cumhuriyetleridir.

2 MARKSİZM-LENİNİZM VE ULUS-SÖMÜRGE SORUNU

Kapitalist düzende oluşan uluslar *burjuva uluslardır*. İşçi sınıfı ve diğer emekçi tabakalar halk nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturduğu halde, egemen rol oynayan burjuvazidir. Üretim araçlarının tümünü, politik iktidarı, ideolojik etkileme araçlarını elinde bulunduran odur. Bu nedenle burjuva ekonomisi, politikası ve ideolojisi temelde ulusun dışgörünüşünü belirler. Zayıf ulusların daha güçlü uluslar tarafından ekonomik ve askeri bakımdan ezilmesi ve köleleştirilmesi burjuva ulusların evriminin yasasıdır. Kapitalizm koşullarında, ulusların gelişiminin ezilen halkların kurtuluşları uğruna mücadelesinin şiddetlenmesinden ayrı düşünülememesinde şaşılacak bir yön yoktur. *Ulusal sorun*, yani ezilen ulusların kurtuluş yolları ve çareleri, ulusal boyunduruğun yokedilmesi ve halklar arasında eşitlik ilişkileri kurulması sorunu kapitalizm koşulları altın-

da özellikle büyük bir keskinlik kazanmış ve toplumsal evrimin en büyük sorunlarından biri halini almıştır.

Ulusal sorunun önemini belirtirken marksizm-leninizm bu sorunun somut biçimde ele alınmasını ve tarihi bakış açısından görülmesini ister. Bunun anlamı, bu sorunun doğru biçimde çözümlenebilmesi için her ülkenin belirli bir tarihi dönem içindeki toplumsal evriminin ve gelişiminin özelliklerinin incelenmesinin, sınıf güçleri ilişkisinin hem uluslararası arenada hem de belirli bir devlet çerçevesinde ele alınmasının, çeşitli ulusların emekçi kitlelerinin etkinlik derecesinin, bilinç ve örgütlenme düzeylerinin vs. gözönünde bulundurulmasının zorunlu olduğudur.

Ulusal sorunun içeriği kapitalizmin farklı evrim aşamalarında aynı değildir. Kapitalist toplumun yeni meydana geldiği zamanlarda bu sorun genellikle tek bir devlet çerçevesini aşmıyordu. Rusya, Avusturya-Macaristan ve daha başkaları gibi çok uluslu devletler bağırlarında ezen ve ezilen ulusları bulunduruyorlardı. Bunlar, içinde ulusal boyunduruğun rol oynadığı ve ulusal kurtuluş mücadelesinin geliştiği çerçeveyi oluşturuyorlardı. Bu yüzden, ulusal sorun, özünde, ulusal azınlıklar, bunların kurtuluşları uğruna mücadeleleri, kendi ekonomi ve kültürlerini geliştirme hakkı için mücadeleleri sorununa indirgeniyordu.

Emperyalist çağda ulusal ilişkilerde büyük bir değişme görülür, dünya en evrimleşmiş emperyalist ülkeler olan bir avuç egemen ulusla sömürge ve bağımlı ülkelerin büyük çoğunluğu oluşturan

ulusları şeklinde bölünmüştür. Ulusların ezen ve ezilen uluslar olarak bölünmesini Lenin «emperyalizm çağının temel, esaslı ve kaçınılmaz bir olgusu» olarak kabul ediyordu (*). Emparyalizmin sömürge sistemi oluşmuştu. Tarihinin şafağında halkları feodal boyunduruktan ve kilisenin baskısından kurtarmakta katkıda bulunmuş olan kapitalizm, emperyalist aşamada ulusların en büyük ezicisi, halkların özgürlüğünün amansız kaatili halini aldı. Bu durumda ulusal sorunun içeriği değişti; çerçevesi büyük ölçüde genişledi. Ulusal sorun ayrı ayrı devletlerin sınırlarını aşarak yeryüzünde yaşayan milyonlarca ve milyonlarca insanla ilgili *uluslararası* bir sorun halini aldı.

Emperyalizm çağında artık bir devlet çerçevesinde ulusal azınlıklar sorunu sözkonusu değildir. *Ulus-sömürge sorunu* sözkonusudur. Bu herşeyden önce halkların sömürgeci boyunduruğuna karşı mücadeleleri, kurtuluşları ve ilerleme yolundaki evrimleri sorunudur. Marx, Engels ve Lenin, ulusal sorunun önemine işaret etmekle birlikte bunu devrimci hareketin temel sorunu olarak kabul etmezlerdi. Marksizm-leninizmin klasikleri daima bu sorunu proletarya diktatörlüğü teorisi gibi marksizmin özünde varolan temel sorunlara bağlar ve bu sorunu daima uluslararası proletarya hareketinin çıkarları, barış, sosyalizm ve toplumsal ilerleme için mücadelenin çıkarları bakış açısından incelerlerdi. Bu böyle olduğuna göre, onlar daima, ilke olarak kapitalist toplum çerçevesinde ulusal sorunun tüm olarak çözülemeyeceğini gözönünde bulundururlardı. Bu çözüm, ancak

---

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou, c 22, s 160.

sosyalist toplumda proletaryanın egemenliği altında olanaklıdır.

Lenin, kapitalizm koşullarında ulusal ilişkilerin gelişiminde iki çelişkili eğilimi günışığına çıkardı. Bu eğilimlerden biri ulusal hayatın ve ulusal hareketlerin uyanışı, ulusal boyunduruğun her türlü biçimine karşı mücadele ve ulusal devletlerin oluşumudur. Diğer eğilimse çeşitli uluslar arasındaki bağların yaygınlaşması, ulusal duvarların yıkılması, tek bir ekonominin ve bir dünya pazarının doğuşudur. Birinci eğilim, yükselen kapitalizm döneminde egemendi. İkincisi, emperyalist dönemde, kaçınılmaz olarak sosyalizm, kapitalizmin yerini aldığında egemen oldu.

Her iki eğilim, toplumun gelişiminin gerektirdiklerinden doğar ve tarihi iç anlam bakımından ilericidir. Bununla birlikte, kapitalizm koşulları altında bu iki eğilim, nesnel ilerici içerikleriie uyuşmayan canavarca biçimlere bürünürler. Emperyalizm, toplumun ekonomik, politik ve kültürel hayatını gittikçe birleştirip uluslararası kılarak dev uluslararası bankalar, tröstler ve evrensel bir ekonomi kurar. Fakat bu gruplaşmalar, kapitalist tekellerin egemenliği altında ulusların bu türlü «yakınlaşmaları» ancak şiddet, sömürgeci soygunları ve bazı halkların daha çok evrimleşmiş ve daha güçlü diğer bazı halklar tarafından ezilmesi sayesinde mümkündür. Büyük-küçük tümüyle halklar, kocaman kıtalar, emperyalizm döneminde ezilen halkların kurtuluş için en küçük girişimlerini bile en vahşice yöntemlerle ezen doymak bilmez bir avuç emperyalistin kurbanı oldular. Demek ki, kapitalizmin koşullarında, ulusların grup-

laşma, yakınlaşma eğilimi, mutlak biçimde ulusal bağımsızlığa, ulusal devletlerin oluşmasına elvermemektedir.

Ulusal ilişkilerin evriminde bu iki eğilim, burjuva ideolojisi ve politikasına da yansır ve milliyetçilik biçiminde ortaya çıkar. Burjuva milliyetçiliğinin her türlüsüne karşı uzlaşmaz bir tavır alan marksizm-leninizm, egemen ulusların milliyetçiliğiyle (büyük devlet şovenizmi ve ırkçılık) ezilen ulusların milliyetçiliğini kesinlikle ayırdetmek gerektiğini öğretir. Büyük devlet şovenizmi ideolojisi ve ırkçılık bir ulusun başka bir ulusu egemenliği altına almasını haklı çıkarır, kesinlikle gericidir ve işçi sınıfı tarafından kararlı biçimde reddedilir, ezilen ulusların milliyetçiliği ise, emperyalizme karşı bağımsızlık mücadelesi eğilimi gibi ilerici bir özlemi içerir, bu nedenle proletarya tarafından desteklenir. Lenin, «Ezilen bir ulusun tüm burjuva milliyetçiliğinde baskıya karşı yöneltilmiş genel bir demokratik içerik mevcuttur,» (*) diye yazıyordu. Örneğin bazı Asya ve Afrika ülkelerinin bugünkü milliyetçiliği bu türdendir. Emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı, feodal gericiliğe ve geri bıraktırılmışlığa karşı yürütülen, halkta ve hepsinden önce de milyonlarca köylüde bilinç uyandıran mücadele bu milliyetçiliğe ilerici bir içerik kazandırır.

Ezilen ulusların milliyetçiliğinin sürekli olmadığını belirtmek yerinde olur; bu milliyetçilik geçicidir, bu ise ulusal kurtuluş hareketinde milli burjuvazinin oynadığı tarihi bakımdan ilerici

---

(*) V. Lenin. *Bütün Eserleri*, c 20. s. 435.

rolün geçici niteliğinden kaynaklanır. Bu nedenle işçi sınıfı partisi, ezilen halkların kurtuluşları uğruna verdiği mücadeleyi desteklemekle birlikte, tüm emekçileri her çeşit milliyetçiliğin etkisinden kurtarmaya çalışır, çünkü burjuva milliyetçiliği tüm dünya emekçileri ve proletaryası ile uluslararası dayanışma ideolojisi olan proletarya enternasyonalizmi ile uyuşmaz. Marksist parti, ulusal hareketler de dahil tüm toplumsal hareketlerde sınıf savaşının tayin edici rolünü göstererek ve tüm ülkelerin proletaryasını birleşmeye çağırarak burjuva milliyetçiliği ideolojisini yener, emekçilerin bilincinde proletarya enternasyonalizmini güçlendirir.

3 HALKLARIN ULUSAL KURTULUŞ HAREKETLERİNİN YÜKSELİŞİ VE EMPERYALİZMİN SÖMÜRGECİLİK SİSTEMİNİN ÇÖKÜŞÜ

☐ Sömürgeciliğin Çöküşü Çağımızın Belirleyici Özelliklerinden Biridir

Bağımlı ve sömürge ülkelerin emperyalistler tarafından insanlık dışı yöntemlerle sömürülmesi bu ülkelerde sömürgecilik boyunduruğuna karşı, özgürlük ve ulusal bağımsızlık uğruna kurtuluş mücadelesini doğurdu.

Dünya devrimci hareketinin genel fırtınası içinde, Doğu'yu uyandıran, sömürgeler halklarını eğiten Ekim Sosyalist Devrimi, ulusal kurtuluş hareketine itici güç kazandırdı. Sovyetler Birliği daima ezilenlere siyasi ve manevi destek olmuştur.

İkinci dünya savaşından sonra, uluslararası arenadaki yeni güçler ilişkisi, birçok Asya ve Avrupa ülkesinde sosyalist devrimin zaferi, dünya sosyalist sisteminin oluşması, halkların ulusal kurtuluş hareketlerinin başarısı için özellikle elverişli koşullar yarattı. Emperyalizm, halkların çoğunluğunun ulusal bağımsızlığını ve özgürlüğünü ayaklar altına alıyor, onları gaddar sömürgeci köleliğinin zincirlerine vuruyordu, oysaki sosyalizmin ortaya çıkışı, SBKP'nin programında belirtildiği gibi *ezilen halkların kurtuluş çağının başladığını gösteriyordu.* Devrimlerin ve ulusal kurtuluş hareketlerinin tarihin derinliklerinden birdenbire çıkıp gelen güçlü dalgası sömürgecilik sistemini silip süpürdü, emperyalizmin temellerini sarstı. Genç egemen devletler meydana geldi ve eski sömürgelerin ve yarı-sömürgelerin yerine hâlâ da meydana gelmeye devam etmektedir.

Asya'nın yüzü tamamıyla değişti; Afrika'da sömürgecilik rejimi yıkıldı. Savaştan sonraki ilk 15 yıl içinde kırka yakın Asya ve Afrika devleti ulusal bağımsızlıklarını kazandılar. Uzun yıllar amerikan emperyalistlerinin rakipsiz egemenliği altında ezilen Latin Amerika, emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı ayaklanıyor. Halk devrimini zafere erdiren kahraman Küba, Latin-Amerika kıtası halklarının ulusal özgürlük ve toplumsal ilerleme uğruna verdikleri haklı mücadelenin bayrağı oldu. İnsanlık tarihinin utanç verici bir olayı olan sömürgeciliğin ebediyen sona ereceği günler yakındır. «*Sömürgeciliğin tam olarak çöküşü kaçınılmazdır. Ulusal kurtuluş hareketinin büyümesiyle sömürgeci kölelik sisteminin çöküşü, tarihi*

önemi bakımından, dünya sosyalist sisteminin oluşmasından hemen sonra gelir.» (*)

Emperyalist sömürge sisteminin çöküşünün önemi, yüz milyonlarca insanın tarihte aktif bir rol oynamasını sağlamasından ileri gelir. Sömürge imparatorluklarının yıkıntıları üzerinde doğan genç egemen devletler yeni bir hayat yaratmaya giriştiler; onlar şimdi emperyalizmi yıkan devrimci güçler olarak dünya politikasında faal bir rol oynuyorlar. Sömürgecilik sisteminin parçalanması insanlığın evriminde yeni bir tarihi aşamayı gösterir.

Sömürgeciliğin boyunduruğunu silkip atan halklar, zamanımızın en büyük sorunu olan yeni bir dünya savaşını önleme, barışı koruma ve güçlendirme sorununun çözümünde büyük bir rol oynayacaklardır.

☐ Ulusal Kurtuluş Hareketinin Toplumsal Yapısı ve Görevleri

İşçi sınıfı ve onun marksist partileri sömürgeciliğin amansız düşmanı, halkların politik bağımsızlığının, ulusların haklarının eşitliğinin ateşli savunucularıdırlar. İşçi sınıfı partileri toplumsal ilerlemeyi frenlemeye çalışan gerici güçlere karşı ulusal, anti-emperyalist ve demokratik devrimlerin yerine getirilmesini gerekli kıldığı görevlerin

(*) Komünist ve İşçi Partileri Temsilcileri Konferansının Bildirisinden.

kararlı bir tutum içersinde ve tam olarak gerçekleştirilmesinden yanadırlar. Bununla birlikte, ulusal kurtuluş hareketi, niteliği bakımından, proleter, sosyalist bir hareket değildir. Kapitalizmi yokedip yerine sosyalist toplumu kurmayı amaçlamaz, fakat, feodal rejimin ve kalıntılarının ortadan kaldırılması, yıkılan sömürgecilik sisteminin yarattığı ve hâlâ sürüp giden sıkıntıların giderilmesi, emperyalist egemenliğin kökünün kazınması, yabancı tekellerin haklarının sınırlandırılması ve ayağının kaydırılması, ulusal sanayinin yaratılması, köklü tarımsal reformların kabul edilmesi, politik bağımsızlığın güçlendirilmesi, barışçı ve bağımsız bir dış politika izlenmesi, toplumsal hayatta büyük çapta demokratikleştirmenin uygulama alanına geçirilmesi gibi önemli toplumsal sorunların etkili biçimde çözümlenmesi için yeterlidir.

Tüm ulusu ilgilendiren demokratik görevlerin yerine getirilmesi çabaları, kapitalist ekonomi sisteminde eski sömürgelerini ve yarı-sömürgelerini ellerinde bulundurmak isteyen, onları kendi gerici, saldırgan siyaseti yörüngesine sürüklemeyi amaçlayan emperyalist güçlerin şiddetli direnişiyle karşılaşır. Bu nedenle, *emperyalizme karşı kararlı mücadele,* ve hepsinden önemlisi sömürgeciliğin en büyük kalesi olan A.B.D. emperyalizmine karşı savaş, *ulusal kurtuluş devriminin başarısının temel koşullarından biridir.*

Sömürge ülkelerdeki tüm ilerici güçler, tüm ulusu ilgilendiren demokratik sorunların çözümü için bir araya toplanabilir ve toplanmalıdır. Sömürgeciliğe karşı savaşta daha faal bir rol oyna-

yacak olan işçi sınıfından başka, geniş köylü kitleleri ve diğer orta sınıflar bu mücadeleye katılır, hatta anti-emperyalist, anti-feodal devrimin temel görevlerinin yerine getirilmesinden gerçekten çıkarı olan ve özellikle de yerel bir ekonomi ve pazar kurulmasını, bunların emperyalistlerin saldırılarına karşı korunmasını isteyen milli burjuvazi kesimi de bu güç birliğine katılabilir. Ulusal bağımsızlığın tam olarak gerçekleştirilmesi, geniş demokratik haklar, ulusal kurtuluş devriminin sonuna kadar sürdürülmesi uğruna mücadele eden ulusun tüm yurtsever ve ilerici güçlerinin oluşturduğu cephe, *ulusal demokrasi devleti* için siyasi temel olabilir. Ekonomik bakımdan geri bıraktırılmış ülkelerin halkları önünde, böyle bir devletin yaratılması ve geliştirilmesi yolunda, geniş ufuklar açılmaktadır.

Çağımızda, ulusal kurtuluş hareketine milli burjuvazinin katılması, bu hareketin ilerici niteliğini değiştirmez. Bununla birlikte, burjuvazi ve diğer toplumsal güçlerle ortaklaşa harekete geçtiği halde, ezilen ulusun işçi sınıfı, burjuvazinin tutarsızlığını, kararsızlığını, emperyalizmle ve feodal güçlerle uzlaşma eğilimini daima hesaba katar.

İşçi sınıfının köylülükle ittifakı, ulusal kurtuluş hareketinin en büyük gücünü oluşturur. Bu ittifak olmaksızın, ulusal bağımsızlığı elde etmek ve savunmak, geniş demokratik reformları gerçekleştirmek ve toplumun ilerlemesini sağlamak olanaksızdır.

Sömürge halklarının özgürlüğü ve bağımsızlığı için mücadele ederken işçi sınıfı ve onun

marksist partileri ulusal bağımsızlığı, mücadelelerinin son hedefi olarak kabul etmezler. Tarihin deneyi, politik bağımsızlığın ele geçirilmesinden sonra, bir takım ciddi sorunların halk kitlelerinin karşısına çıktığını göstermiştir. Bu sorunlar arasında en önemlisi, kapitalist yola mı, yoksa kapitalist olmayan yola mı yönelineceği sorunudur.

Çeşitli sınıflar ve partiler, bu soruna başka başka çözümler getirmektedirler. Burjuvazi, daima ulusun evrimini kapitalist yola yöneltmeye, özel mülkiyet ve sömürü ilişkilerini sürdürmeye çalışır. Burjuvazi tüm gücüyle, ulusal bağımsızlığın kazanılmasından sonra ulusun bağrında çözümlenmek şöyle dursun daha da keskinleşen sınıf çelişkilerini gözlerden ırak tutmaya çabalar. Çelişkiler keskinleştiği ölçüde, burjuvazinin içteki gericilik ve dıştaki emperyalizmle uzlaşmak için daha büyük bir eğilim göstermesi kaçınılmazdır.

Geniş halk tabakaları, yani emekçiler için durum başkadır. Bunlar, kendi deneyleriyle, kapitalist yolun onlara hiç de iyi şeyler vaadetmediği, kapitalizmin halkın çektiği acılarla aynı şey demek olduğu kanısına varmışlardır. Halk kitleleri, *sosyalizmin halkları özgürlük ve mutluluğa götüren tek yol olduğunun* bilincine varmaya başlamışlardır. Ancak sosyalizm emperyalizmin boyunduruğundan kurtulan sömürge ve bağımlı ülkelerin yüzlerce yıllık geri kalmışlığını ortadan kaldırabilir, ekonomi ve kültürlerinin hızlı atılımını sağlayabilir, halkların maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayabilir, onları sömürüden, yoksulluktan ve açlıktan, yeni bir dünya savaşı tehlikesinden ebediyen kurtarabilir.

Hangi yol seçilmelidir? Bu halkların kendi iç sorunudur. Uluslararası arenadaki bugünkü güçler ilişkisi hesaba katılacak olursa, yani dünya sosyalist sistemi sömürge olmaktan kurtulan halklara güçlü yardımını daima sağlayabileceğine göre, bu halklar bu sorunlarını kendi çıkarlarına göre çözebilirler, yani Asya ve Afrikanın çok geri bıraktırılmış bazı halklarının kapitalist olmayan yolu seçmeleri olanağı vardır. Bu yolun seçilmesi, işçi sınıfının, halk kitlelerinin, ulusun tüm anti-emperyalist demokratik güçlerinin aktif çabaları sayesinde olanaklıdır ve sömürge boyunduruğundan kurtulan ulusun nüfusunun çoğunluğunun çıkarlarına uygundur. Böylece, toplumsal hayatta sosyalist dönüşümlerin öncülleri daha ulusal kurtuluş savaşı sırasında meydana çıkmış olur.

4 SOSYALİZM VE ULUSLAR

SSCB'de Ulusal Sorunun Çözümü

Halklar arasında düşmanlıkları, uyuşmazlıkları kışkırtan, sömürü ve özel mülkiyet temeli üzerine kurulu kapitalist toplum, ulusal sorunu çözemez. Ancak sınıfların sömürülmesine ve uzlaşmazlıklarına son veren sosyalizm, ulusal anlaşmazlıkları ortadan kaldırır, halkların gerçek anlamda gelişmesi, karşılıklı birbirlerine güven duymaları ve yakınlaşmaları olanaklarını sağlar. Marx ve Engels, *Komünist Manifesto*'da şöyle yazıyorlardı: «İnsanın insan tarafından sömürülmesi ortadan kalktığı ölçüde, bir halkın diğer bir halk tarafından sömürülmesi de tarih sahnesinden silinecektir. Ulusların içindeki sınıf uzlaşmazlıkları kaybolduğu oranda, uluslar arasındaki düşmanca ilişkiler de yok olacaktır.»

Lenin, ulusal sorunun çözümlenmesi için somut bir program hazırladı. Bu, ulusların ilerlemelerinin ve yakınlaşmalarının programıydı. Bu programın temel ilkeleri, toplumsal hayatın, sosyalizmin temeli üzerinde tam olarak demokratikleştirilmesi, tüm uluslar ve ırklar arasında sahibolunan haklar bakımından gerçek eşitliğin sağlanması, ayrılma ve bağımsız devlet kurma hakkı da dahil olmak üzere, uluslara kendi kaderlerini tayin hakkı tanınması ve bir ülkenin tüm milliyetlerinin işçi sınıflarının uluslararası birliğinin gerçekleştirilmesiydi. Büyük yada küçük tüm halklara saygıdan, ihtiyaçları ve en yüce özlemleri için duyulan derin kaygıdan esinlenen leninist ulusal program, Rusyanın çok sayıdaki milliyetlerinin başta işçi sınıfı olmak üzere köylü ve işçilerinin saflarını sağlam bir ittifak halinde sıklaştırdı. Bu ittifak Büyük Sosyalist Ekim Devriminin zaferinin temel etkenlerinden biriydi.

Rusya Sosyalist Devrimi ulusal baskı zincirlerini kırdı, halklar arasındaki yüzlerce yıllık düşmanlıklara son verdi, her alanda yaklaşmaları ve işbirlikleri için gerekli olanakları hazırladı. Halklara kaderleri için kendilerinin karar vermeleri, ulusal devletlerini, ekonomi ve kültürlerini geliştirmeleri hakkını tanıdı.

Sovyetler İktidarı kurulur kurulmaz, ulusal sorun sosyalist devletin ve komünist partinin özel bir dikkatle üzerine eğildikleri bir konu halini aldı. 15 Kasım 1917'de, Sovyet Hükümeti, «Rusya Halklarının Hakları Bildirisi»ni yayınladı. Bu bildiride, ülkenin tüm halklarının eşitliği ve egemenliği bağımsız devlet kurma hakkı da dahil ol-

mak üzere sınırsız kendi kaderlerini tayin etme hakları, tüm ulusal ayrıcalık ve kısıntıların ortadan kaldırılması, ulusal azınlıkların ve etnik grupların özgürce gelişme hakları resmen ilan ediliyordu.

«Rusya Halklarının Hakları Bildirisi» ulusal boyunduruğun tasfiye edilmesi, cumhuriyetin çok sayıdaki uluslarının ve milliyetlerinin siyasi ve hukuki eşitliğinin tanınması anlamına geliyordu. Ayrıca, tüm ulus ve milliyetlerin tek bir devlet halinde birleşmeleri için sağlam bir zemin oluşmuştu: 30 Aralık 1922'de, ulusal eşitliğin ve özgür iradenin oluşturduğu temel üzerinde kurulan dünyanın ilk çok uluslu devleti, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği kuruldu. SSCB'nin kuruluşu, sovyet cumhuriyetlerinin askeri ve ekonomik güçlerini arttırdı, politik durumlarını sağlamlaştırdı, sosyalizm uğruna ortak mücadelelerinin başarısı amacıyla halklar arasında yeni bir yaklaşma için gerekli koşulları biraraya getirdi.

Ulusların kurtuluşunun, yalnızca ulusal boyunduruğu silkip atmak ve ulusları politik ve hukuksal hakları bakımından eşit kılmak anlamına gelmediği kendiliğinden anlaşılır. Önemli olan, ekonomik ve kültürel alanlarda rus otokrasisinin yeni topluma miras bıraktığı yüzlerce yıllık gerikalmışlığın üstesinden gelmekti. Sovyet Sosyalist devleti bu zor sorunu da başarılı biçimde çözümledi. Eskiden ezilmiş olan uluslara özgürce gelişme hakkı tanımakla kalmadı; onların geri kalmışlıklarını yenmelerinde, ulusal ekonomi ve kültürlerindeki muazzam atılımlarında yardımcı da oldu.

Savaşın yıktığı ulusal ekonomiyi rayına oturttuktan sonra, Sovyet hükümeti ve komünist partisi, derhal ulusal cumhuriyetlerin sanayileştirilmesine girişti. Parti ve devletin durup dinlenmeksizin çalışması sayesinde, diğer ulusların ve özellikle de rus ulusunun çıkar kaygılarından uzak gayretleriyle eskiden geri bıraktırılmış olan cumhuriyetlerde yeni sanayi dalları yaratıldı ve görülmemiş bir hızla gelişmeye koyuldu. Bu gelişme tempolarının tüm SSCB'deki sanayi gelişmesi tempolarından çok daha hızlı olması dikkati çekicidir. Ulusal cumhuriyetler, metalürji, taşıt araçları imalatı endüstrisi, elektrik sanayileri gibi yeni sanayi dallarıyla donatıldı. Örneğin, Gürcistan'da, Sovyetler iktidarı sırasında, 1000 kadar sanayi işletmesi açıldı. Ermenistan'da yaklaşık olarak 500 tane fabrika, maden ocağı ve elektrik santrali kuruldu.

Ulusal cumhuriyetlerde tarım da aynı şekilde değişime uğradı. Kollektifleştirildi ve yüksek düzeyde makineleştirildi.

Üretici güçlerin atılımı temeli üzerinde, sovyet cumhuriyetlerinde uzmanlaşmış ulusal kadroların oluştuğu ve pek çok sayıda aydının yetiştiği görüldü. Kültürel geri bıraktırılmışlık ortadan kaldırılmıştı. *Sovyetler Birliği halkları, yalnızca ekonomik hayatta değil, kültürel hayatta da bir dönüm noktası yarattılar.*

Sovyetler Birliğinin tüm cumhuriyetlerinde okuma-yazma bilmezlik tamamıyla yokedildi; yoğun bir okullar, üniversiteler, kültür kurumları ve araştırma merkezleri ağı bu ülkeyi baştanbaşa

kapladı. İçeriği bakımından sosyalist ve biçimi bakımından ulusal olan yeni bir kültür doğdu. Kültürün gelişme düzeyine gelince, sovyet ulusal cumhuriyetleri gelişmiş batı kapitalist ülkelerini geride bırakarak, doğu kapitalist ülkelerini haydi haydi aştılar.

Böylelikle, SSCB'de sosyalizmin zaferinden sonra, ekonomik ve kültürel alanlarda geri bıraktırılmış olan, Rusya'nın tarımsal uzantılarından başka birşey olmayan, Çarlık Rusya'sında ham madde kaynakları gözüyle bakılan, Rusya'nın eski ulusal sınır komşuları, yüksek düzeyde evrimleşmiş bir sanayiye ve yüksek verimli bir tarıma sahip, kendi işçi sınıfları ve kalabalık aydın kadroları olan öncü, egemen sosyalist devletler haline geldiler.

Bu burjuva ulusları böylece niteliksel bakımdan yeni, *sosyalist uluslara* dönüştüler. Yeni ekonomik ve toplumsal temel üzerinde, birçok halkın ulusal sosyalist uluslara dönüştüğü görüldü. Bunlardan birçoğu kapitalist gelişme yolundan kaçınarak, daha evrimleşmiş olan başka ulusların yardımıyla, ileri uluslar düzeyine yükseldi.

SSCB'deki uluslar, kapitalizmde olduğu gibi daima yaygınlaşan ulusal bölücülük çerçevesi içinde, ulusal bencilliğin dar kalıplarına sıkışmış olarak değil, ulusların yakınlaşması, yardımlaşması ve kardeşçe dostluğu yolunda evrimleşirler. Sosyalizmde ulusal sorunda iki *ilerici eğilim* bir yandan, her ulusun her alanda göz kamaştırıcı atılımı, diğer yandan sosyalist ulusların proletarya enternasyonalizmi temeli üzerinde gittikçe da-

ha çok yakınlaşmasıdır. SBKP XXII. Kongresinde Nikita Kruşçev şunları söylemiştir: «SSCB'de, çeşitli uluslardan olan ve ortak karakter çizgileri taşıyan insanların yeni bir tarihi topluluğu oluştu: bu, sovyet halkıdır. Ortak bir sosyalist anayurtları vardır: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, ortak bir ekonomik temelleri vardır: sosyalist ekonomi, ortak bir toplumsal yapıları ortak bir dünya görüşleri vardır: marksizm leninizm, ortak bir amaçları vardır: komünizmi kurmak, ayrıca birçok ortak ahlaki ve psikolojik karakteristikleri vardır.»

Demek oluyor ki, Lenin'in hazırladığı, SSCB'-de ulusal sorunun marksist çözümü programı tamamıyla hayata geçirilmiştir. Sosyalist üretim ilişkilerinin mutlak egemenliği sayesinde, Sovyet halkları arasında daha önce benzeri görülmemiş ilişkiler kuruldu: *bunlar işbirliği ve kardeşçe yardımlaşma ilişkileridir*. SSCB'de, sosyalizmin zaferi sayesinde halkların dostluğu, sosyalist toplum için bir itici güç, gücünün ve sağlamlığının önemli kaynaklarından biri halini almıştır. SSCB'de insanlığın evriminin en karmaşık ve en hararetli sorunlarından biri olan ulusal sorunun tam ve uyumlu olarak çözümü, marksizm - leninizm düşüncesinin ve proletarya enternasyonalizmi ilkesinin zaferinin parlak bir örneğidir.

SSCB'de ulusal sorunun başarılı çözümü ulusal boğunduruğun silkilip atılması, özgür ve eşit haklara sahip halkların tek bir devletin bağrında özgür iradeleriyle birleşmeleri, ulusların gerçek anlamında evrimleşmeleri ve yakınlaşmaları için gerekli koşulları, yalnızca sosyalist devrimin

yarattığını açıkça göstermiştir. Bu deneyden, bugün, dünya sosyalist sistemi devletleri tümüyle sosyalist uluslar topluluğu çerçevesi içinde olsun, her ülkenin kendi içindeki ulusal sorunuyla ilgili konularda olsun, karşılaşılan güçlüklerin üstesinden gelmek için yararlanıyorlar.

Bu değerli deney, sömürgeciliğin boyunduruğundan kurtulan yeni ulusal egemen devletler için de, sömürgecilikten kurtulma mücadelesi veren halklar için de büyük bir önem taşır. SSCB halklarının başarısı, onlar için emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı güçlüklerle dolu mücadelelerinde büyük bir ilham ve güç kaynağıdır. Onlar, kendi geleceklerini, sosyalist ulusların bugünkü durumlarında şimdiden görüyorlar.

□ Komünizmin Kurulması Çerçevesinde Uluslar Arasında Yeni Yakınlaşmalar

Komünizmin kurulması, SSCB'de, ulusal ilişkilerin gelişiminde ulusların sürekli olarak yakınlaşması ve tam birliklerinin gerçekleşmesiyle karakterize edilen yeni bir aşamayı belirlemektedir. Komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılması sovyet halklarının birliğinin daha da sağlamlaşmasına yol açmıştır.

Komünizmin maddi ve teknik temelinin kurulması, federal cumhuriyetlerin ekonomilerinin bütün yönleriyle ilerlemesine, bunlar arasında iş bölümünün düzene konmasına, var olan ekonomik bağların güçlenmesine ve yenilerinin yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Komünist ekonomi, sovyet cumhuriyetleri arasında daha sıkı kar-

şılıklı bağlar gerektirir; bu nedenle, komünizme doğru yol alındığı oranda, bu cumhuriyetlerden herbirinin ülkenin üretici güçlerinin atılımına katkısını arttırdığı görülür; sosyalist ulusların ekonomik bakımdan yeni bir yakınlaşmalarına tanık olunur. Sovyet halklarının bağlarının sıkılaşmasına katkıda bulunan, daima daha çok sayıda sanayi merkezinin açılması, doğal kaynakların keşfedilmesi ve işletilmesi, bakir toprakların ve ücra bölgelerin değerlendirilmesi, tüm taşıma araçlarının yaygınlaştırılmasıdır. Bütün bunlar, ulusları yakınlaştırır, üretimde elde edilen deneyin ve kültürel faaliyetlerin ortak kılınması için elverişli ortamı yaratır.

Ulusların, komünizmin kuruluşu koşullarında birbirlerine yaklaşmaları, SSCB çerçevesinde, federal cumhuriyetler arasındaki sınırların eski öneminin kaybolmasına yolaçar. Bunu anlamak kolaydır: Sovyetler ülkesinin tüm ulusları eşit haklara sahiptir, hayatları aynı sosyalist temel üzerinde kuruludur, bütün halkların maddi ve manevi ihtiyaçları aynı ölçüde karşilanır. Hayati çıkarlarının ortaklığıyla birleşen bu uluslar, tek bir aile oluşturur ve aynı amaç doğrultusunda yan yana ilerlerler.

Her bir sovyet cumhuriyetinin ulusal bileşimine gelince, halk nüfusları giderek çeşitlilik kazanmaktadır. Bu ise, SSCB halklarının sürekli birbirine yaklaşmalarının açık bir kanıtıdır. Çünkü, çeşitli cumhuriyetlerde, ayrı ayrı milliyetlerden yurttaşlar, yanyana yaşamakta, kardeşçe birarada çalışmaktadırlar. Sosyalist işletmeler de personellerinin bileşimi bakımından çokulusludur.

Komünizmin kuruluşunun başarıları, sınıfsal sınırların silinmesi ve komünist toplumsal ilişkilerin gelişmesi sayesinde, uluslarda toplumsal homojenliğin belirdiği görülüyor; kültürlerinin, alılaklarının ve geleceklerinin ortak komünist çizgileri gelişiyor, bu durum, karşılıklı birbirine güvenmelerinin ve dostluklarının sürekli gelişiminin güvencesidir. Ulusların manevi birliği daha da güçlüdür. SSCB'de, tüm alanlarda, halkların sosyalist kültürlerinin serpilip geliştiği, ulusal kültürlerin zenginleştiği ve karşılıklı olarak birbirlerine yakınlaştığı izleniyor. İnsan kültürünün en iyi yönlerini içeren, tüm uluslar için ortak olan uluslararası bir kültürün geliştiği gözleniyor. Her ulusun kültür mirası uluslararası nitelik kazanan eserlerle zenginleşiyor, bunun anlamı, gelecekteki komünist toplumun tek insanlık kültürünün oluşumunun başladığıdır.

Komünizmin kuruluşu sırasında ulusların birbirine yaklaşması nesnel bir süreçtir, fakat bu, bu sürecin hiçbir engel yada sürtüşmeyle karşılaşmaksızın kendiliğinden oluştuğu anlamına gelmez. Sosyalist ulusların ekonomi ve kültürlerinin atılımı, kademeli olarak birbirlerine yaklaşmaları, her türlü ulusal dargörüşlülük ve ulusal inhisarcılık, kendi nefsini düşünme zihniyetine karşı, geçmişin putlaştırılmasına ve tarihte halklar arasındaki çelişkilerin üzerine sünger çekme eğilimine, tarihe karışması gereken gelenek ve göreneklere karşı uzlaşmaz bir savaş verilmeksizin olanaksızdır.

SSCB'de komünizmin zaferi, uluslar arasında yeni yakınlaşmalar getirecektir. Ulusların eko-

nomik ve ideolojik birlikleri daha da sağlamlaşacak, kültürlerinde benzeri görülmemiş bir ilerleme olacak, manevi hayatlarının komünist çizgileri gelişecektir.

Ulusların yakınlaşması, kaynaşmalarıyla sona erecektir. Bununla birlikte, ulusların kaynaşması, aralarındaki farkların ortadan kalkması, sınıfların arasındaki farklılıkların silinmesinden çok daha uzun bir süreçtir. Komünizmin zaferiyle birlikte, sınıf farklılıkları ortadan kalkacak, oysaki ulusal farklar, özellikle de dil farkları, daha uzun bir zaman varlığını sürdürecektir.

Dünya sosyalist sisteminin oluşup gelişmeye başladığı çağımızda, ulusların yakınlaşması tek bir devlet çerçevesini aşıp devletlerarası bir nitelik kazanmıştır. Bugün, sosyalist sistemin devletleri arasında da işbirliği ve kardeşçe birlik ilişkileri kurulmuştur, onların gelişiminin deneyi bu ilişkilerin her bir devletin yüksek çıkarlarına uygun olduğunu göstermektedir. Sosyalist devletlerin işbirliği, herbirinin emperyalist gericiliğin saldırılarına karşı başarıyla direnmesini, kaynaklarını en akılcı ve en tam biçimde kullanmasını, ulusal ekonomisini geliştirmesini ve ulusal kültürünü zenginleştirmesini sağlamıştır. Sosyalizm ve komünizmin kuruluşunun başarıları arttığı ölçüde, sosyalist devletler topluluğunun devletleri arasında maddi ve manevi değerlerin mübadelesi daha da yoğunlaşıyor, güçleri artıyor, politik, ekonomik ve ideolojik alanda birlikleri güçleniyor. *Dünya sosyalist sisteminin doğuşu, SSCB'nin kuruluşundan sonra, halkların tüm alanlarda yakınlaşmaları yolunda en büyük aşamadır.*

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

DEVLET

Lenin, devlet sorunu, burjuva sosyologlarının en çok bulandırdıkları konudur derdi. Bunun nedeni, başka hiçbir sorunun, egemen sınıfların çıkarını devlet sorunundan ziyade ilgilendirmemesidir. Devlet burjuvazinin ideologları tarafından, Allah'ın insanlara ta nuh zamanında bağışladığı kim bilir ne biçim bir doğaüstü güç olarak tanıtılır. Devletin hiçbir sınıfsal niteliği olmadığı, «asayişi sağlayan bir araç» olduğu, hangi sınıftan olursa olsunlar insanlar arasında meydana gelebilecek anlaşmazlıkları giderecek bir «hakem» olduğu vazedilir. Böyle bir devlet «teorisi» der Lenin, burjuvazinin ayrıcalıklarını, sömürüyü ve kapitalizmi haklı çıkarmaya yarar.

Ancak marksizm-leninizm devletin kökeni, yapısı ve toplumsal hayatta oynadığı rol hakkında bilimsel bir açıklamada bulunabilmiştir.

1 DEVLETİN KÖKENİ VE YAPISI

I Devlet, Toplumun Tarihi Gelişiminin Ürünüdür

Burjuva ideologlarının tersine olarak, marksizm devletin toplumun dışında varedilip ona zorla kabul ettirilen bir güç olmadığını göstermiştir. Devlet, toplumsal gelişmenin ürünüdür. Maddi üretimde meydana gelen değişikliklerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bir üretim tarzının yerini bir başka üretim tarzına bırakması devlet yapısında da değişiklikler getirir.

Devlet insanlık varolduğu zamandan beri, daima varolmuş bir güç değildir. İlkel toplumda, ne özel mülkiyet ne de sınıflar varken, devlet de yoktu. Kuşkusuz, o toplumda da, bir takım toplumsal işlevler vardı, fakat bunlar tüm toplumun içinden seçilen bazı kişiler tarafından yerine getiriliyordu.

Toplum istediği an bu kişileri görevlerinden alır, yerlerine başkalarını getirirdi. Bu çok çok eski zamanlarda, insanlar arasındaki ilişkiler, kamu oyunun gücü temeli üzerinde kuruluydu.

Bildiğimiz gibi, üretici güçlerdeki ilerlemeler ilkel toplumda bölünmeler meydana getirdi. İlkel mülkiyet biçimi ortaya çıktı ve aynı zamanda sınıfların, yani kölelerin ve köle sahiplerinin de toplum içinde yer aldığı görüldü. İşte o andan sonra, artık özel mülkiyeti, iktidarı ve bunları ellerinde bulunduranların huzurunu korumak zorunluluğu kendini gösterdi. Devletin kuruluşu ve evrimi, amansız bir sınıf mücadelesiyle bir arada ilerledi.

Demek ki, devlet *sınıflara* bölünmüş toplumun ürünüdür. Doğuşu, sınıfların meydana gelişiyle aynı zamana rastlar. Ancak sınıflar yok edilir, tarih sahnesinden silinirse, devlet de ortadan kalkacaktır. Fakat, bu ancak komünist toplumda olanaklıdır. Peki, o halde devlet nedir?

□ Devletin Yapısı

Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumda, *devlet* bir siyasi araçtır, «bir sınıfın bir diğeri üzerindeki egemenliğini sürdürmeye yarayan bir düzenektir» (*). Ekonomik bakımdan egemen olan sınıf, yani üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, ezilen ve sömürülenleri baskı altında tutmak için güçlü bir aygıtı, yani devleti elinde bulundu-

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou, c. 29, s, 482

rur. Devletin çok belirgin bir sınıfsal niteliği vardır. Belirli bir ekonomik altyapının üstünde yükselen üstyapının en önemli kısmını oluşturan devlet, bu altyapıyı korumak ve güçlendirmek için her türlü tedbiri alır.

Devletin belirleyici çizgileri nelerdir?

İlk başta, devlet, tüm halk nüfusunun değil, ekonomik bakımdan yönetici olan sınıfın çıkarlarını temsil eden ve halkı baskı altında tutan bir güçtür. Bu güç, silahlı kuvvete, yani orduya, polise ve jandarmaya dayanır.

İlkel toplumda tüm halk silahlı idi. Fakat, düşman sınıflara bölünen toplumlarda, silahlı kuvvetler egemen sınıfların emrinde bulunur, ve halkı ezmeye, halka bir avuç sömürücünün önünde boyun eğdirmeye hizmet ederler. Aynı amaçla, temsil organları (parlamentolar) ve tüm memurlar ordusuyla, gizli servisleriyle, mahkemeleriyle, hapishaneleriyle, toplama kamplarıyla muazzam bir bürokratik aygıt kullanılır. Bütün bunlar, sömürücü devletin halkı baskı altında tutan gücünü oluşturur.

Sınıf çelişkileri şiddetlendikçe ve sınıf savaşları yaygınlaştıkça, devlet aygıtının da büyüdüğü gözden kaçırılmamalıdır. Bu süreç, devlet aygıtının ve onun silahlı kuvvetlerinin benzeri görülmemiş boyutlara ulaştığı bugünkü kapitalist toplumda özellikle yoğun biçimde sürüp gitmektedir. Bu devcesine büyük düzeneğin ve özellikle de orduların bakımı ve beslenmesi, hele hele bugünkü gerici emperyalist çevrelerin giriştiği silahlanma yarışı, emekçi kitlelerin omuzlarına ezici bir yük bindirir.

Halkı baskı altına alan gücünden başka, devleti belirleyen diğer bir çizgi de, halk nüfusunun, ilkel toplumdaki gibi hısımlık ilkesine göre değil, *bölge* ilkesine göre, yani bölgeler, kazalar, vilayetler ve eyaletler olarak dağılma göstermesidir. Bölgelere göre dağılma, üretimin gelişmesi, devamlı iş bölümü, ticaretin atılımı ve malların mübadelesi gibi sonuçlar doğurur.

2 SÖMÜRÜCÜ TOPLUMDA DEVLET

Sömürücü devletlerin işlevleri

Tüm sömürücü toplumların (köleci, feodal ve kapitalist toplumların) devletleri ülke içinde, diğer toplumsal sınıflarla olan ilişkilerinde olsun, ülkenin dışında, diğer devletlerle olan ilişkilerinde olsun egemen sınıfın çıkarlarını korumayı üstlenmiştir. Bundan, devlet etkinliğinde belli başlı iki yönelimin, iki işlevin varolduğu sonucu çıkar: bunlar ülke içindeki ve ülkenin dışındaki işlevlerdir. Bunlar arasında, devletin tüm etkinliğinin belirleyicisi olanı iç işlevlerdir.

Bu işlevlerin niteliğini inceleyelim.

Sömürücü devletin iç işlevi, emekçi kitleleri baskı altına almak, onlara bir avuç sömürücü önünde baş eğdirmektir. Bu devletin sınıf yapısını belirler ve devletin iç politikasında, ezilen sınıf-

lara karşı mücadelesinde ifadesini bulur. Bu mücadelede galebe çalmak için, sömürücülerin üretim araçları tekeli sayesinde yararlandıkları ekonomik baskı yetmez. Bu sömürücü sınıfların, özel bir baskı aygıtına ihtiyaçları vardır, bu da sömürücülerin devletidir.

Sömürücü sınıfların ilk devleti olan köleci devletin yerini feodal devlet aldı, onun da yerine kapitalist devlet geçti. Bazı farklılıklara rağmen, bu devletlerin kendilerine özgü ortak bir çizgileri vardır: halk kitlelerini dizgin altında tutmak, emekçilerin sömürüden kurtulmak için giriştikleri en küçük bir eylemi bile şiddetle bastırmak.

Köleci devlet, köle sahiplerine karşı ayaklanan köleleri silah gücüyle ezdi. Feodal devlet, zor kullanarak köylüleri küçücük toprak parçalarına bağlıyor, derebeyi için çalışmak istemeyenleri gaddarca cezalandırıyordu. Pekçok köylü isyanı bir kan deryası içinde boğulup gitti. Demokrasinin sırmalı cüppesine bürünen kapitalist devlet de yine emekçileri ezme aracıdır. Gerçek amacı, kapitalist özel mülkiyeti sadakatle korumak, özel mülkiyet temeli üzerine kurulu ücretli köle disiplinini zorla kabul ettirmek ve proletaryanın devrimci hareketini ezmektir.

Sömürücü devletin *dış* işlevi, yabancı toprakları işgal etmek yada kendi topraklarını dıştan gelecek bir saldırıya karşı savunmaktır. Bu işlev, belirli bir devletin diğer devletlerle olan ilişkisini tayin eder ve iç politikasının sonucu ve uzantısı olan dış politikasında ifadesini bulur. Örneğin, bugünkü emperyalizmin gerici dış politikası, fetih

politikasıdır ve işçi sınıfıyla diğer bütün ilerici güçleri baskı altına almaya dayalı iç politikasının doğal tamamlayıcısıdır.

Devlet Tipleri Ve Hükümet Biçimleri

Devletler hizmet ettikleri toplumsal sınıflara ve üzerinde meydana çıktıkları ekonomik altyapıya göre birbirlerinden ayrılırlar. Tarihte dört devlet *tipi* görülmüştür: köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist devletler. Sömürücülerin çıkarlarını savunan ilk üç devletten farklı olarak, sosyalist devlet, yeni bir devlet tipi, gerçek bir *halkçı* devlettir.

Her bir devlet tipi *yönetim biçimleriyle* yani hakim olan sınıfın egemenliğinin örgütleniş tarzıyla diğerlerinden ayrılır. Yönetim biçimleri, her ülkenin evriminin somut tarihi koşullarına, ülkedeki sınıf güçleri ilişkilerine ve dış koşullara bağlıdır. Fakat yönetim biçimlerinin çeşitliliği ne olursa olsun, farklılaşmaları ne şekilde olursa olsun devlet tipi ve devletin sınıfsal yapısı belirli bir ekonomik rejim çerçevesi içinde değişmez.

Köleci toplumda da çeşitli yönetim biçimleri vardı: örneğin krallık, yani tek bir kişinin iktidarı (hükümdar yada imparator), ayrıca cumhuriyet, yani seçimle işbaşına getirilen iktidar, göreli olarak küçük bir azınlığın iktidarı yada, demokrasi yani çoğunluğun iktidarı. Fakat bu farklara rağmen, o çağlardaki devlet, yine köleci devletti.

Feodal toplumda da buna benzer bir görünümle karşılaşırız: Krallık feodal devletin en yay-

gın biçimiydi ama, bazen feodal devlet başka biçimlere de bürünüyor, örneğin cumhuriyet olabiliyordu. Ama sonuçta, tüm biçimleriyle feodal devlet yine de serfleri ve zanatkarları baskı altında tutan bir araçtı.

Burjuva devletinin de biçiminin çeşıtliliği aynı şekilde göze çarpar: En sık görülen biçim, cumhuriyetçi biçimdir (Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İtalya ve diğer ülkelerde). Çok daha seyrek olarak, kapitalist düzende krallıklara da rastlanır; üstelik bu krallıklarda, hükümdarın iktidarı bir anayasa ile az çok sınırlandırılmıştır (İngiltere'de, Belçika'da). Emperyalist dönemde, burjuvazi, faşist devlet biçimlerinden de yararlanır: Hitler Almanyasında, Franko'nun İspanya'sında olduğu gibi. Burjuva devletinin biçimi ne olursa olsun, daima burjuvazinin sınırsız iktidarının aracıdır.

Görüldüğü gibi, tüm toplum tarihi boyunca, devlet tipleri ve biçimleri değişiklikler gösterdi. Bununla birlikte, toplum yapıları daima sömürücü toplum yapısı olarak kalmıştır. Sömürme biçimleri değişmiş, fakat sömürü aynı kalmıştır.

☐ Bugünkü Burjuva Devletinin Gerici Niteliği

Burjuvazinin ideologları ve politikacılar, burjuva devletinin ilerici rolünden bol bol söz eder, yalnız bu devletin insanlara tam bir özgürlük sağladığını, demokrasinin en üst biçimi, en tam de-

mokrasi olduğunu ileri sürerler. Günümüzdeki revizyonistler de onlara şakşakçılık yaparlar: burjuva devletini işçi sınıfını da özel sermayeyi de dizginleyen kimbillir nasıl bir sınıflarüstü güç olarak tanıtırlar. Kapitalist devlet, derler, tek bir sınıfın yani kapitalist sınıfın aracı olmaktan çıkmıştır, toplumun tüm sınıflarının hizmetine girmiştir. Bununla birlikte, revizyonistlerin, bugünkü burjuva devletinin sözümona ilerici ve demokratik niteliği üzerine sayıp döktükleri tümüyle temelsizdir.

Kapitalizm daha yeni doğarken, burjuva devletinin gerçekten de ilerici bazı çizgileri vardı, feodal ilişkilerden daha ilerici olan kapitalist üretim lişkilerinin gelişmesinde katkıda bulunuyordu. Fakat burjuva devleti en parlak döneminde bile demokratik değildi; bir «seçkinler zümresi» için, burjuvazi için demokrasiydi, küçük bir azınlık için, zenginler için demokrasiydi. Lenin, kapitalist toplumun demokratizmi işte böyledir, diye yazıyordu.

Biçimi ne olursa olsun, burjuva devleti daima burjuva diktatörlüğüdür, işçi sınıfına ve tüm emekçilere karşı bir baskı aracıdır. Çeşitli aşamalarda ve farklı biçimler altında burjuva devleti herzaman, tüm başkaldıran sınıflara karşı şiddete başvurur. Devlet emperyalizmin gelişmesiyle birlikte, açıkça gerici bir hal almış, emperyalizmin ekonomik temelinin savunucusu rolünü üstlenmiştir, uzun zamandan beri tarihi ilerlemeyi frenlemektedir.

Emperyalizm her yönüyle gericiliktir, özellikle de devlet ve devlet politikası söz konusu oldu-

ğunda. Lenin, «İç politika konusunda olduğu gibi dış politika konusunda da, emperyalizm demokrasiyi frenleme, yerine gericiliği getirme eğilimindedir. Bu anlamda, emperyalizmin *genellikle demokrasinin, tüm demokrasinin* «inkarı» demek olduğu çürütülemeyecek bir gerçektir.» (*) diye yazmıştır.

Emperyalist düzende, tekelci devlet kapitalizmi büyük çapta gelişir; tekellerin güçleri, tekelleri zenginleştirmek, proletarya hareketini ezmek, ulusal kurtuluş hareketlerini baskı altına almak, kapitalist rejimi kurtarmak ve saldırgan savaşlar çıkartmak için tek bir düzenek halinde devletin gücüyle birleşir. Devlet tekelci oligarşinin işlerini yöneten bir komisyon halini alır. Tekelci oligarşinin çıkarlarını savunmak için, devlet doğrudan doğruya kapitalist üretime müdahale eder, her türlü yasa düzenlemeleri yapar, tekelcilere olanaklar elverdiğince yüksek kârlar sağlamak için ekonominin bazı dallarını eline alır.

Bugünkü burjuva devletinin uyguladığı iç ve dış politikanın gerici niteliği, ne özgürlük ve demokrasi üzerine palavralarla, ne burjuva anayasalarından bölümler aktarmakla, ne de kapitalizmin uygarlaştırıcı etkisine iman ettirmeye çalışmayla gizlenebilecek gibi değildir. Birçok emperyalist devletin anayasaları gözden geçirilse, tüm yurttaşların özgürlük ve haklarıyla ilgili pekçok maddeye rastlanır. Genel oy hakkı, serbest seçimler, söz ve basın özgürlüğü, vs bu anayasalarda yer alır. Gerçekte ise, bu özgürlükler salt biçim-

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou, c. 23, s. 44.

sel bir nitelik taşır ve yurttaşların ezici çoğunluğu için, yani emekçiler için bunlar çoğu zaman kâğıt üzerinde kalan özgürlüklerdir. Bunlardan ancak tüm egėmenlik araçlarını elinde bulunduran burjuvazi yararlanır.

Örneğin, birçok kapitalist ülkenin anayasasında ilan edilen eşit ve dolaysız genel oy hakkı salt biçimseldir. Her türden kısıtlamalarla halkın önemli bir bölümü seçimlere katılmaktan uzak tutulur. Zaten, seçimlerin kendilerinin de demokrasiyle ortak pek az yanları vardır. Baskı yapmadan, kandırmaktan, tehditlere, tedhişe varıncaya kadar bütün hileler, bütün sahtekarlıklar, parlamentoda sandalyelerin çoğunluğunu elde etmek amacıyla kullanılır. Bunun sonucu, sermaye ağalarına hizmet eden parlamentoların meydana gelmesidir. Örneğin ABD'de Kongre (Devletin en üst organı) üyeleri kapitalistler yada kapitalistlerin en sadık uşaklarıdır. Seçmenlerin yarısını işçiler oluşturduğu halde, Kongre'de tek bir işçiye bile rastlanmaz. Bazen birkaç kadın yer alır Kongre'de, oysaki kadınlar nüfusun yarısını oluştururlar.

Teoride serbest olan seçimler, pratikte hiç de öyle değildir. Örneğin, 1958'de Fransa'da parlamento seçimlerinde, 4 milyon oy alan Komünist Parti on milletvekili çıkarmış, oysaki De Gaule ile Soustelle'in gerici partisi daha az sayıda oyla 188 sandalya sahibi olmuştur.

Söz, basın ve vicdan özgürlükleri ve «özgür» dünyanın bütün diğer özgürlükleri için de durum bundan daha iyi değildir.

«Özgür» dünyada milyonlarca işsiz vardır. Burjuvazinin egemenliğinin tüm halka dinlenme ve sosyal güvenlik hakları şöyle dursun çalışma hakkı bile vermediği ortaya çıkıyor.

Kapitalistler ve onların uşakları istedikleri kadar kapitalist cennetin övgüsünü yapsınlar, bu düzen bir avuç sömürücü tarafından milyonlarca insanın ezildiği bir düzendir. Emekçiler için kitle halinde yoksulluğun ve işsizliğin hakim olduğu bir düzendir. Emperyalist dünyada «özgürlük» demek tekeller için işçi sınıfını kendi ülkesinin ve pençesine düşen diğer ülkelerin emekçi halklarını sömürme özgürlüğü demektir.

Emperyalist düzende, mali oligarşi, en gerici hükümet yöntemlerine, açık terörist diktatörlüğe, faşizme giderek daha sık başvurur, halkın öfkesinden kurtulmak için orduyu, jandarmayı, polisi kullanır.

İnsanlık henüz, Hitler, Mussolini ve onların müttefiklerinin faşist rejimlerinin Avrupa'daki egemenliğinin ve başlattıkları ikinci dünya savaşının korkunç sonuçlarından kendini kurtarabilmiş değildir. Ama daha şimdiden birçok kapitalist ülkede faşizm belirtileri kendini gösteriyor. Devletin büyük tekellere tam olarak bağımlı kılınması, ekonominin askerileştirilmesi, devlet aygıtının büyütülüp yaygınlaştırılması, komünist ve işçi sınıfı hareketine karşı öfkeli saldırılar, ilerici örgütlerin üyelerine yapılan işkenceler, ırk ayırımları, demokratik özgürlük namına ne varsa hepsinin ortadan kaldırılması, işte bütün bunlar, bugünkü emperyalist devletlerin iç politikalarının içeriğini oluşturur.

Örneğin Batı Almanya gericilik yoluna atıldı: komünist parti yasak edildi, demokratik güçler kotuşturmalalara uğratıldı, intikamcı faşist örgütler her bakımdan desteklendi. Pekçok tanınmış hitlerciye devlet kademelerinde görev verildi. Batı Alman ordusunun yüksek komuta mevkilerine eski hitlerci generaller getirildi.

Bugünkü emperyalist devletlerin dış politikaları da aynı şekilde gericidir. Sömürge halklarının «kurtarıcılarıymış» gibi davranan emperyalistler, ABD tekelleri başta olmak üzere, gerçekte, ulusal kurtuluş hareketlerine karşı amansız bir savaş yürütür, halkın nefret ettiği sömürgeciliği yeni biçimler altında geri getirirler. Emperyalistler resmen bağımsızlığını kazanmış olan ülkeler üzerinde denetimlerini kurmak için onları saldırgan bloklar halinde birleşmeye zorlar, az gelişmiş ülkelere ekonomik yardım dedikleri şeyden ve buna benzer daha başka araçlardan sömürü aracı olarak yararlanırlar. Taivan'daki Çan Kai-Şek rejimi gibi gerici rejimleri destekler, silahlanma yarışını sürdürür, yeni bir savaş amacıyla hazırlıklar yapar. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeleri askeri üslerle çevirirler. Emperyalist devletlerin, gerici iç ve dış politikalarını, «komünizm tehlikesi»ne karşı mücadele gibi sahte bir bahane altında yürütmeleri karakteristiktir. Oysaki, bütün dünyanın bildiği gibi ne Sovyetler Birliği ne de diğer sosyalist ülkeler kimseyi tehdit etmemektedir. Tersine olarak sosyalist sisteme dahil olan ülkeler başta Sovyetler Birliği olmak üzere, tüm dünyada barışın ve kapitalist ülkelerle barış içinde birarada yaşamanın en kararlı savunucularıdırlar.

Burjuva devlet biçimine karşı işçi sınıfı ilgisiz kalamaz. Sınırlı olmasına rağmen burjuva demokrasisi, işçi sınıfının burjuvaziye karşı, proletarya diktatörlüğü uğruna, sosyalizm uğruna savaşının başarısı için açık diktatörlükten daha az elverişsiz koşullar yaratır. Bu nedenle kapitalist ülkelerin işçi sınıfları, tüm ilerici güçlerin başına geçerek, gericiliğin atılımına karşı cansiperane mücadele ederler.

3 PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ

Kapitalizmden birdenbire ve doğrudan doğruya komünizme geçilmez. Kapitalist toplumla komünist toplum arasında «kapitalizmden komünizme devrimci dönüşüm devresi yeralır. Bunun anlamı devletin bir *devrimci proletarya diktatörlüğü* olduğu siyasi bir geçiş dönemidir.» (*)

Proletarya Diktatörlüğü Niteliksel Bakımdan Yeni Tip Bir Devlettir

Proletarya diktatörlüğü zafere ulaşan sosyalist devrimin arkasından burjuva devleti meka-

---

(*) K. Marx, F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Editions Sociales, Paris, 1950 s 34

nizmasının kökünden yıkılışı temeli üzerinde ortaya çıkar. Proletarya diktatörlüğü niteliksel bakımdan yeni bir devlet tipidir ve sınıf yapısıyla, devlet örgütleri biçimleriyle ve devletin oynadığı rol bakımından diğer bütün devlet biçimlerinden kökten ayrılır. Tüm eski devlet tipleri sömürücü sınıfların aletleriydiler, emekçileri baskı altına alma aracıydılar ve bu devletlerden amaç sömürücü rejimi sağlamlaştırmak, toplumun ezenler ve ezilenler olarak bölünmesini ebediyen sürdürmekti; tersine olarak proletarya diktatörlüğü, tüm emekçiler için tektir, kapitalizmi yerlebir eden ve düşman sınıflara bölünmeyen, sömürüsüz yeni bir toplum yaratan işçi sınıfının iktidarıdır.

Lenin şöyle yazıyordu: «Latince kökenli, tarihi ve felsefi bir terim olan proletarya diktatörlüğü, daha basit biçimde, dilimize çevrilirse şu anlama gelir:

Sermaye boyunduruğunu devirmek için yapılan mücadelede ve devrim sırasında, kazanılan zaferi sürdürmek ve güçlendirmek, yeni sosyalist toplum düzeni yaratmak, sınıfları tamamıyla ortadan kaldırmak için yapılacak mücadelede, emekçiler ve sömürülenler kitlesini yönetebilecek tek sınıf, şehirlerdeki işçiler, genellikle fabrika işçileri yani sanayi işçileridir.» (*)

Proletarya diktatörlüğü teorisi, marksizmin *temel* teorilerinden biridir. Yalnız diktatörlük, yani proletaryanın mutlak iktidarı ona kapitalizmden kurtulmak ve sosyalizmi kurmak olanağı sağ-

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Mocou, c. 29, s. 424.

lar. Bu nedenle proletarya diktatörlüğü sorununun daima marksizm-leninizmin, reformizm ve revizyonizme karşı ideolojik mücadelesinin merkezi olması ve hâlâ da olmaya devam etmesi son derece doğaldır. Lenin, proletarya diktatörlüğünün gerçek marksistleri anlamak ve tanımak için denek taşı olduğunu söylemişti. Marksist olmak için sınıf mücadelesini kabul etmek yetmez, diyordu Lenin, ancak proletarya diktatörlüğüne bağlanan kişiye marksist denilebilir.

Lenin, II Enternasyonal reformistlerinin liderlerine ve proletarya diktatörlüğünün zorunluluğunu inkar eden revizyonistlere karşı amansız bir mücadele yürütmüştür. Büyük usta, proletarya diktatörlüğünün sosyalizmi kurmanın tek yolu olduğunu bıkmaksızın usanmaksızın kanıtlıyordu. Lenin'in ne kadar haklı olduğunu tarih göstermiştir. Proletarya diktatörlüğü sayesinde Sovyetler Birliği'nde sosyalizm tam ve kesin zaferine ulaşmış ve birçok başka ülkeler sosyalizm yolunda başarıyla ilerlemeye başlamışlardır.

Oysaki, bugünkü revizyonistler, kendilerinden önce gelenlerden daha üstü kapalı, daha sinsice yöntemlere başvurmalarına rağmen proletarya diktatörlüğünün zorunluluğunu inkar etmeye devam etmektedirler. Dünya sosyalist sistemine giren ülkelerde proletarya diktatörlüğünün varlığını inkar edemediklerinden, bunu genellikle kapitalizmden sosyalizme geçiş için zorunlu bir devlet biçimi olarak değil de, devrimden önceki Rusya gibi ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelere uygulanabilecek ulusal bir biçim olarak kabul ederler. Yüksek düzeyde gelişmiş ülkelere gelince, re-

vizyonistlere bakılırsa, buralarda sosyalizme geçiş «katkısız demokrasi» sayesinde gerçekleştirilecektir, oysaki bu terimle burjuva demokrasisini kastettikleri kolayca anlaşılır.

Reformistlerin ve revizyonistlerin görüşleri tutarsız ve proletarya diktatörlüğü olmaksızın sosyalizmi kurmanın olanaksız olduğunu gösteren tarihin deneyiyle çelişkilidir. Sosyalizmin kuruluşunda, proletarya diktatörlüğü, faaliyetinin belli başlı yönlerini belirleyen bir dizi sorunu çözer.

☐ Proletarya Diktatörlüğünün Temel Yönleri

Daha önceki bölümlerde gördüğümüz gibi sınıf savaşı, geçiş döneminde durmak şöyle dursun, belirli bir anda çok yüksek bir keskinlik düzeyine ulaşır. Siyasi egemenliğinden yoksun edilen burjuvazi uğradığı bozgun, iktidarının ve ayrıcalıklarının kaybı karşısında boynunu bükmez, bu nedenle her yerde, zafere ulaşan proletaryaya amansız bir direnişle karşı koyar.

Burjuvazinin direnişini kırmak, kızışan sınıf savaşını sona erdirmek için proletarya diktatörlüğü zorunludur. Lenin, «proletarya diktatörlüğü, yeni sınıfın *daha güçlü* bir düşmana karşı, yani devrilmesi nedeniyle direnişi *on kat artmış olan* burjuvaziye karşı en kahramanca ve en amansız savaşıdır...» (*) diye yazıyordu.

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou, c 31, s 17-18.

Proletarya diktatörlüğünün birinci yönü, işte bu *zorlayıcılık* özelliğidir.

Burjuvaziyi ezmek proletarya için kendi başına bir amaç değildir.. Proletaryanın başlıca görevi sosyalizmi kurmak ve yeni sosyalist ekonomiyi rayına oturtmaktır. Burada güçlükleri yaratan, sosyalist devrim başladığında sosyalist ekonomik düzeni kurmak için gerekli ekonomi biçimlerinin hazır olarak bulunmayışıdır. Toplumun ekonomik hayatını örgütleyecek olan, kapitalizmden daha mükemmel yeni bir ekonomi tipini, sosyalist ekonomiyi yaratacak olan proletarya diktatörlüğü, yani proletarya devletidir. Lenin «Proletarya diktatörlüğü, yalnızca sömürücülere karşı uygulanan şiddet anlamına gelmez hatta temeli de şiddete dayanmaz... Proletarya, kapitalizme kıyasla toplumsal emek örgütünün daha yüksek bir biçimini sunar ve gerçekleştirir. İşte sorunun temeli budur. İşte komünizmin tam ve kaçınılmaz zaferinin kaynağı ve güvencesi budur,» (*) diye yazmıştır.

İşte proletarya diktatörlüğünün ikinci yönü ise budur: *Kuruculuk.*

Yeni sosyalist rejim proleter olmayan emekçi kitlelere ve özellikle köylülüğe sıkı bağlarla bağlı olan proletarya tarafından yaratılır. Burjuvaziye karşı mücadele ve sosyalizmin kuruluşu sırasında işçi sınıfı bu kitleleri yeniden eğitir ve dönüştürür. Bu çok zor bir görevdir, hatta burjuvaziye karşı açık savaştan bile çok daha çetindir. Bu konuda uzun ve titizlikle yürütülen bir eğitim çalışması gereklidir, köylüleri kollektif ekonomi-

---

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri,* Paris-Moscou, c. 29, s. 423.

nin elverişli yönlerine inandırmak zorunludur. Bu proletarya devletinin en başta gelen görevlerinden biridir. Lenin şöyle yazıyordu: «Proletaryanın peşisıra köylülüğü ve genellikle küçük burjuva tabakalarını götürebilmesi için tek bir sınıfın iktidarı olan proletarya diktatörlüğü, onun örgütleme ve disiplin gücü, proletarya diktatörlüğünün kapitalizmin tüm kültürel, bilimsel ve teknik buluşlarına dayanan merkezileşmiş gücü, tüm emekçilere özgü düşünce yapısıyla proleterlere özgü yakınlığı, kırsal bölgelerin yada küçük üretimin dağınık, az gelişmiş ve politik bakımdan daha az katı olan emekçilerinin gözündeki otoritesi gereklidir...» (*)

İşte proletarya diktatörlüğünün üçüncü yönü de budur: *eğitim*.

Proletarya diktatörlüğünün bu belli başlı yönlerinin aralarında canlı bağlarla bağlı olduğunu ve ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu belirtmek zorundayız. Bununla birlikte, proletarya diktatörlüğünde esas olan, *kuruculuk, yeni toplumun kuruluşu ve* sosyalizmin kuruluşuna etkin biçimde katılan unsurlar haline getirilmek üzere milyonlarca küçük işletmecinin ve köylülerin *yeniden eğitilmesidir*. Ayrıca proletarya diktatörlüğünün zorlayıcı yönünü de küçümseyemeyiz. İşçi sınıfı birçok kez bu yönü küçümsemesini, aşırı hoşgörüsünü ve burjuvaziye verdiği tavizleri kanıyla ödemiştir.

1871 Paris Komünü, 1918-1919'daki Almanya, Macaristan ve Finlandiya devrimleri kan dalgala-

---

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, c 29, s 294.

rı arasında boğuldu. 1956 Ekiminde işçi sınıfının en iyi evlatları olan binlerce macar işçisi karşı-devrimci burjuvazi tarafından katledildi. Bütün bunlar emekçiler için proletarya diktatörlüğünden başka sosyalizme giden yol olmadığını açıkça göstermektedir.

Proletarya Diktatörlüğü, Demokrasinin Yüksek Tipi.

Burjuva ideologları ve onların reformist uzantıları «tam demokrasi», «herkes için demokrasi» kapitalist dünyada mümkündür diye yaygara koparırlar. Bu «katkısız demokrasi»yi demokratik olmayan, bürokratik bir iktidar olarak kabul ettikleri proletarya diktatörlüğüne karşı öne sürerler.

Oysaki deneyler bunun tersinin doğru olduğunu göstermiştir. Ünlü burjuva demokrasisi, daha önce de gördüğümüz gibi para kasasının herşeye kaadir gücünü ve emekçilere karşı keyfi davranışları gizleyen bir paravanadan başka birşey değildir. Burjuva demokrasisinin amacı kapitalist düzeni ve milyonlarca emekçinin küçük bir varlıklılar azınlığı tarafından sömürülmesini sonsuza kadar sürdürmektir.

Yalnızca proletarya devleti gerçek demokratik devlettir. Proletarya diktatörlüğü, niteliksel bakımdan yeni, *üstün bir demokrasi tipidir*. Lenin'in dediği gibi, bu demokrasi sömürücüler ve ezenler bir yana bırakılacak olursa halkın ezici ço-

ğunluğu içindir. Bu demokrasinin evrimi sırasında giderek *tüm halkın* sosyalist demokrasisine dönüşeceğini belirtmek gerekir.

Proletarya diktatörlüğü düzeninde gerçekleştirilen demokrasi tipi proletarya diktatörlüğünün yapısının, hedeflerinin ve görevlerinin gereğidir. Proletarya sömürücü sınıfların direnişini kırmak, iktidarı korumak, sosyalizmi kurmak ve bununla halkın mutluluğunu sağlamak gibi görevleri tüm emekçiler ve tüm demokratik güçlerle sağlam bir ittifak ve geniş halk kitlelerinin desteği olmaksızın gerçekleştiremez. İşte bu nedenle *işçi sınıfının* şehirdeki ve kırdaki proleter olmayan tabakalarla ve hepsinden önemlisi *köylülükle* ittifakı proletarya diktatörlüğünün temelini ve *yüce ilkesini* oluşturur. Bu ittifak, proletarya devletinin gerçek demokratizminin en tam ve en mükemmel ifadesidir. İşçi sınıfıyla şehir ve kır emekçi kitlelerinin ittifakı, bunların hayati, ekonomik ve politik çıkarlarının ortaklığı ve sömürüyü yoketmek ve sosyalizmi kurmak için duydukları ortaklaşa arzu temeline dayanır. İşçileri ücretli kapitalist kölelikten ancak sosyalizm kurtarabilir, köylüleri ve diğer proleter olmayan emekçi tabakalarını yoksulluğun ve yıkımın batağından ancak sosyalizm çekip çıkarabilir. Sömürücülere karşı ve yeni, sosyalist rejim uğruna ortak mücadele sırasında işçi sınıfının tüm emekçiler ve demokratik güçlerle ittifakının meydana geldiği ve geliştiği görülür. Bu ittifak, proletarya diktatörlüğünün gücünün temelini oluşturur.

Bununla birlikte proletaryaya gerekli olan küçük burjuva tabakalarıyla herhangi bir ittifak

değildir, işçi sınıfının yönetici rolünü oynadığı bir ittifaktır. Köylülük ve şehir küçük burjuvazisi kararsız unsurlardır. Yapıları bakımından bile çelişkili olan, aynı zamanda hem emekçi hem de küçük mülk sahibi olan bu unsurlar genellikle proletarya ile burjuvazi arasında duraksamalı durumdadırlar. Ancak proletarya, en ileri, en iyi örgütlü ve en devrimci sınıf, başında marksist parti olmak üzeri bu dalgalanmaların üstesinden gelebilir, bu unsurları burjuvaziden koparabilir ve onları sosyalizmin kuruluşuna götürebilir. Proletarya demokrasisinin başlıca özelliklerinden biri emekçilerin haklarını ilan etmekle yetinmeyip bunların pratikte gerçekleşmesini sağlamasıdır. Proletarya diktatörlüğünde emekçiler, burjuva devletinde olduğu gibi salt biçimsel olmayan haklardan yararlanırlar; pratik olarak ülkeyi yönetir, tüm eko-ekonomik, politik ve kültürel faliyeti ya kendileri yönetir yada temsilcilerinin aracılığıyla bu yönetime katılırlar.

Proletarya devleti, uygun bir maddi temel üzerinde demokratik haklardan yararlanmayı güvence altına alır. Tüm üretim araçları emekçilerin elindedir, bu, onların ülkenin ekonomik hayatını yönetmelerini, çalışma haklarını gerçekleştirmelerini sağlar. Sosyalist düzende emekçiler okullara, eğitim kurumlarına, araştırma ve kültür kuruluşlarına, dinlenme ve tedavi merkezlerine sahiptirler. Bu, onların eğitim ve dinlenme haklarından yararlanmalarını sağlar. Emekçiler, kendi basımevlerine, gazetelerine, radyolarına, en güzel kurumlara vs. sahiptirler, bu ise onların söz, basın ve toplanma özgürlüklerini hayata geçirmelerini sağlar.

Emekçiler, ülkenin siyasi hayatına, devletin kuruluşuna etkin biçimde katılırlar. Çok sayıda komitelerin, komisyonların ve kendi özel toplumsal örgütlerinin aracılığıyla Sovyetlerin ve daha başka devlet organizmalarının etkinliğinde geniş ölçüde yer alırlar. Kısacası proletarya demokrasisi Lenin'in dediği gibi, herhangi bir burjuva demokrasisinden milyon kere daha demokratiktir.

Proletarya Diktatörlüğünün Çeşitli Biçimleri

Kapitalizmden sosyalizme geçiş ancak proletarya diktatörlüğü ile sağlanabilir. Geçiş döneminin zorunlu içeriği olmakla birlikte proletarya diktatörlüğü ülkeden ülkeye farklı biçimlere bürünebilir. Lenin, «Bütün uluslar sosyalizme varacaklardır, bu kaçınılmazdır, fakat bunların hepsi sosyalizme mutlak biçimde aynı yollardan varmayacaklardır, her biri şu yada bu demokrasi biçimine, şu yada bu proletarya diktatörlüğü biçimine, toplumsal hayatın çeşitli yönlerindeki sosyalist dönüşümlerin şu yada bu temposuna kendi özelliklerini getirecektir.» (*) diye yazıyordu.

Proletarya diktatörlüğü biçimleri bir ülkenin gelişiminin somut tarihi koşullarına, yani bu ülkenin ekonomik evriminin düzeyine sınıf güçlerinin dağılımına ve sınıf savaşının şiddetine, halkın ulusal ve tarihi geleneklerine ve uluslararası duruma bağlıdır.

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou, c 23, s 75-76

Rusyanın işçi sınıfının devrimci deneyi, 1917'-de kurulan, *İşçi, Köylü ve Asker Milletvekilleri Sovyetleri* denilen bir proletarya diktatörlüğü şekli yarattı. Diğer birçok Avrupa ve Asya ülkesinde daha başka bir proletarya diktatörlüğü biçiminin yani *halk demokrasisinin* doğduğu görüldü.

Halk demokrasisi ve sovyetler gibi proletarya diktatörlüğü biçimleri arasındaki farklar nelerdir?

Birincisi, halk demokrasilerinin özelliği çok partili sistemdir. Halk demokrasisi sosyalist kuruluşa katılan ve komünist partinin yönetici rolünü kabul eden birçok partinin varlığını kabul eder. Örneğin Çin Halk Cumhuriyetinde komünist partinin dışında Kuomindang Devrimci Komitesi (şehir küçük burjuvazisi ve ulusal burjuvazinin bir fraksiyonunun partisi), Demokratik Liga (küçük burjuva aydın tabakalarının partisi), Demokratik Işçi Köylü Partisi ve daha başka partiler vardır. Bulgaristan'da, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde, Polonya ve Çekoslovakya'da da çok partili sistem vardır. Sovyetler iktidarı altında, tek partili bir sistem oluşturulmuştur, bunun nedeni Rusya'daki küçük burjuva partilerinin bolşeviklerle işbirliği yapmayı reddetmesi ve açıkça karşıdevrimci saflara geçmesidir.

İkincisi, halk demokrasisi rejiminde, çok çeşitli halk tabakalarını biraraya toplayan ve amaç olarak sosyalizmi kurmayı saptayan bir kitle örgütü olan halk cephesi (ulusal) vardır. Halk cephesi, işçi sınıfıyla köylülüğün, aydınların, küçük burjuvazinin, orta burjuvazinin bir kesiminin ittifakının örgütlenme görüş açısından özel bir bi-

çimidir, burada yönetici rol işçi sınıfına ve onun partisine düşer. Sovyetler Birliği'nde, bu türden bir kitle örgütü yoktur ve hiçbir zaman olmamıştır.

Üçüncü olarak, halk demokrasisi, Avrupa ülkelerinde, bu ülkelerin parlamenter geleneklerinden kapitalizme karşı sosyalizm uğruna mücadelede yararlanır. Çarlık Rusya'sındaysa, parlamentarizm hiç de gelişmiş değildi, ve az da olsa sağlam parlamenter gelenekler yoktu.

Proletarya diktatörlüğünün özel biçimi olan halk demokrasisi, emperyalizmin zayıflama döneminde ve dünya arenasında güçler ilişkisinin sosyalizmin lehine değiştiği sırada sosyalist devrimin gelişiminin kendine özgü durumunu yansıtır. Aynı şekilde sosyalizme doğru yolalan ülkelerin tarihi ve ulusal özelliklerini de dile getirir.

Tarihte şimdiye kadar proletarya diktatörlüğünün iki şekli görülmüştür: Sovyetler ve halk demokrasisi. Bununla birlikte proletarya diktatörlüğünün daha başka biçimleri de ortaya çıkabilir. Fakat bu durumda da işçi sınıfının ve onun marksist partisinin yönetici rolü mutlak biçimde zorunludur. Lenin şöyle yazıyordu: «Kapitalizmden sosyalizme geçiş politik biçimlerde büyük bir bolluk ve geniş ölçüde bir çeşitlilik getirmekten geri kalmayacaktır. Fakat bu biçimlerin özü zorunlu olarak tek kalacaktır: *Bu proletarya diktatörlüğüdür.*» (*).

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, c 25, s 446, Paris-Moscou.

☐ Proletarya Diktatörlüğü Sisteminde Marksist Partinin Yönetici Rolü

İşçi sınıfının öncü, bilinçli ve örgütlü müfrezesi olan marksist parti burjuvazinin siyasi iktidarının devrilmesine ve proletarya diktatörlüğünün kurulmasına yolaçan yönetici güçtür. İktidarı ele geçirmek zordur. Fakat iktidarı korumak, devrilmiş olan burjuvaziyi kesin olarak yenmek daha da zordur, milyonlarca köylünün ve daha başka küçük mülk sahibinin alışkanlıklarına son vermek, onları burjuvaziden koparmak ve sosyalizmin bilinçli kurucuları haline getirmekse son derece zordur (Lenin'in dediği gibi, daha önce saydıklarımızdan bin kere daha zordur). İşçi sınıfı ancak çok sağlam bir örgüte ve disipline sahip olması ve doğru yolu seçtiğinden kesinlikle emin olması koşuluyla önce sosyalizmi sonra da komünizmi kurmak gibi güç görevleri yerine getirebilir.

Ancak bir *marksist parti* işçi sınıfını örgütleyebilir, çelik bir disiplin kurabilir, işçi sınıfını eğitebilir, onu küçük burjuva unsurların etkisinden koruyabilir, siyasi faaliyetini yönlendirebilir ve işçi sınıfının aracılığıyla tüm emekçiler üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle sosyalizmin kuruluşunun başarısı «mücadele içinde sertleşmiş çelik bir partiye sahip olmaksızın, yönetimdeki sınıfta namuslu olan ne varsa hepsine duyulan güvenden yararlanan bir parti olmaksızın, kitlelerin ruh halini gözlemeyi bilen ve kitleler üzerinde etki yapabilen bir parti olmaksızın...» (*) düşünülemez.

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, c 31, s 39, Paris-Moscou.

Sosyalist devrimin zaferinden sonra, marksist leninist parti yönetici sınıfın partisi halini alır, bu nedenle ona özel bir sorumluluk düşer; işçi sınıfının yöneticisi olarak oynadığı rol daha da büyümüştür. Toplumsal evrimin nesnel yasalarını uygulayarak, halk kitlelerinin devrimci deneyini genişleterek ve halk kitlelerinin deneyine dayanarak parti proletarya devletinin tüm ekonomik, siyasi ve kültürel faaliyetlerini yönetir. Komünist parti ülkenin hayatının tüm alanları için geçerli olan siyasi çizgiyi hazırlar ve bu çizginin hayata geçirilmesi için gerekli örgütlenme tedbirlerini alır.

Proletarya diktatörlüğünde parti saflarının birliğinin önemi herzamankinden daha büyüktür. Parti ancak, tüm üyelerinin irade ve eylem birliği sayesinde toplumda yönetici rolünü gerçekleştirebilir, işçi sınıfının iktidarını sürdürebilir ve güçlendirebilir, sosyalizm ve komünizmin kuruluşunu örgütleyebilir. Partinin birliğini baltalamayı amaçlayan her türden bölücülere ve sekterlere karşı uzlaşmazlık SBKP'nin ve sosyalizm yolunda ilerleyen bütün ülkelerin işçilerinin belirleyici özelliğidir.

Revizyonistler, proletarya diktatörlüğü sisteminde partinin yönetici rolünü inkar eder ve bu yönetimin «devlet aygıtlarıyla partinin birleşmesine», demokrasi ilkelerinin çiğnenmesine varacağını iddia ederler. Partinin, toplumun ekonomik ve siyasi hayatının yönetiminden uzak kalması gerektiğini ileri sürerler, onlara kalırsa parti yalnızca kültürel ve eğitici bir örgüt, «sosyalist bilincin gelişmesini sağlayan bir etken» olarak kalmalı,

yoksa «iktidarın bir etkeni» olmamalıdır. Revizyonistler, sendikaları ve diğer toplumsal örgütleri marksist partiye karşı çıkarırlar.

Revizyonistlerin görüşleri eleştiri karşısında çürümeye mahkumdur. Tarihin deneyi, proletarya diktatörlüğünde marksist partinin yönetici rolünün demokrasi ilkelerini çiğnemek şöyle dursun, bunların gelişmesine ve mükemmelleşmesine yardımcı olduğunu kanıtlamıştır.

Parti yönetim görevini devlet alt örgütleri ve sendikalar, kooperatifler, gençlik örgütleri, sportif, kültürel ve başka türden örgütler gibi çok sayıda toplumsal örgütler aracılığıyla yerine getirir. Marksist parti tüm bu örgütlerin çabalarını birleştirir, bunları devlet organları yada daha başka organların yerine koymaksızın, onların inisiyatiflerini sonuna kadar teşvik ederek ve faaliyetlerinde olanakların elverdiği ölçüde geniş bir demokrasiden yararlanmalarını sağlayarak bu örgütleri tek bir amaca doğru yöneltir. Devlet kurumlarının ve toplumsal örgütlerin karmaşık bir ağ halini almasıyla parti milyonlarca emekçiye bağlanır, kendisi de kitle içinde eğitilerek kitleleri eğitir. Proletarya diktatörlüğünde sosyalizmin kuruluşuyla ilgili en büyük sorunlar, halkla ve içinde halkın büyük ölçüde temsil edildiği proletarya devletiyle ortaklaşa çözümlenir.

Marksist parti sürekli olarak proletarya devletinin güçlenmesini, demokrasinin gelişmesini gözetir, daima daha geniş kitlelerin ülkenin yönetimine katılmasını sağlar. Partinin halk kitlele-

riyle olan çok sayıdaki bağları daha kapitalizme karşı mücadele sırasında kurulmuştur. Bu bağlar proletarya diktatörlüğünde *partiyle halkın yekvücut halinde birliği* halini alır. Marksist partinin gücü bundan ileri gelir, büyük davasının başarıya ulaşmasının temeli budur.

4 SOVYET SOSYALİST DEVLETİ, SOSYALİZMİN VE KOMÜNİZMİN KURULUŞUNUN ARACI

Daha önceki bölümde, niteliksel bakımdan yeni, sosyalist bir devlet olarak proletarya diktatörlüğünün genel özelliklerini inceledik. Bu devletin başlıca görevinin sosyalizmin kuruluşunu örgütlemek olduğunu belirttik. Şimdi ise sosyalist devletin bu büyük görevi, somut olarak nasıl başardığını görmek gereklidir. Bu amaçla sovyet sosyalist devletinin sosyalizmin ve komünizmin kuruluşunda oynadığı rolü inceleyeceğiz.

Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Sırasında Sosyalist Devletin Görevleri

Sovyet devletinin gelişiminde iki temel dönem göze çarpar. Bu her iki dönemde devletin yerine getirdiği iç ve dış siyasetle ilgili çeşitli ve karmaşık görevler bir takım *işlevlerle*, temel etkinlik çizgileriyle karakterize edilir. Bu işlevler, ekonomik

altyapıdaki değişmelere, sınıf güçleri arasındaki ilişkilere ve uluslararası planda ülkenin durumuna paralel olarak değişir.

Sovyet devletinin evriminin birinci dönemi proletaryanın iktidarı almasından (Ekim 1917) sömürücü sınıfların tasfiye edilmesine ve sosyalizmin zaferine kadar devam eder, yani kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemini kapsar.

Bu dönemin belirleyici özelliği, ekonomik yapıların çeşitliliği ve proletaryanın burjuvaziye karşı yürüttüğü amansız sınıf mücadelesidir. İşçi sınıfının önünde yerine getirilmesi zorunlu olan önemli bir görev vardı: burjuvazinin direnişini kırmak ve emekçilerle ortaklaşa olarak sosyalizmi kurmak. Sosyalist devletin işlevleri işte buradan kaynaklanıyordu.

Geçiş dönemi boyunca, proletarya devletinin en önemli işlevlerinden biri, *ülke içinde sömürücü sınıfları ezmekti*. Sömürücüleri ezmek, daha önce de gördüğümüz gibi, ne türden olursa olsun bir proletarya devleti için zorunludur, fakat bu görev koşullara göre çeşitli şekillerde yerine getirilebilir. SSCB'de siyasi baskı tedbirlerine (seçim haklarından yoksun etme gibi) ve ekonomik tedbirlere (malların müsadere edilmesi, vergilerin artırılması vs.) ek olarak sömürücüler silah elde halk iktidarına karşı çıktığında silah zoruna da başvurulmuştur.

Geçiş döneminde sovyet devletinin bir diğer önemli işlevi de *ekonomik işlev ve yöneticilik işlevidir*, yani devletin sosyalist ekonomiyi yaratmayı ve ülkenin tüm ekonomik hayatını yönetmeyi

amaçlayan faaliyetidir. Bu alanda proletarya devletinin rolü, sosyalizmin kapitalizme karşı ekonomik zaferini sağlamak ve kapitalizmdekinden daha üstün sosyalist çalışma örgütünü hayata geçirmektir. Belli başlı üretim araçlarını devletleştirdikten sonra, proletarya devleti, daha varoluşunun ilk aylarından başlayarak, ekonominin kilit noktalarını eline alır ve bilimsel temellere dayanan planlı bir yönetimi örgütler. Sosyalizm ilerlediği ölçüde ekonomik işlev ve yöneticilik işlevi giderek genişlik kazanır ve sosyalizmin zaferiyle birlikte ulusal ekonominin tüm branşlarını kucaklar.

Bununla birlikte, sosyalizmin kuruluşu yalnızca sosyalist ekonominin hayata geçirilmesine indirgenemez; bu kuruluş halk kitlelerinin bilinç ve kültür düzeyinin yükseltilmesi, halk kitlelerinin bilincinde kapitalizm kalıntılarının yokedilmesi olmaksızın düşünülemez. Bu nedenle emekçilerin komünist eğitiminin, eğitim düzeylerinin yükseltilmesinin, genel kültürlerinin yükseltilmesinin ve uzmanlaşma derecelerinin artırılmasının sosyalist devletin en başta gelen hedeflerinden birini oluşturması doğaldır. Bu görevin yerine getirilmesi, emekçilerin yüzyıllar boyu sömürücüler tarafından manevi alanda köleleştirildikleri ölçüde, kültüre ve bilgiye olan susamışlıkları tüm araçlar kullanılarak boğulduğu ölçüde zorunludur. Sosyalist devlet ülkede kültürel devrimi gerçekleştirir. Kültürel devrim sosyalist devrimin en belli başlı unsurlarından biridir. Devletin *kültürel ve eğitici işlevi* kültürel atılımın örgütlenmesi ve emekçilerin eğitilmesiyle dile getirilir.

Sosyalist devletin, *dış siyaset alanındaki* faaliyetinin belirleyici özelliği, halklar arası barış uğ-

runa mücadele ve dıştan gelecek bir emperyalist saldırıya karşı ülkenin savunulmasıdır. Sovyet iktidarının ilk kararnamesi barış için çıkarılan bir kararnameydi, fakat bir grup emperyalist ülkenin silahlı müdahalesi, proletarya devletinin samimi barış isteğine verilen karşılık oldu; emperyalistler silahlı kuvvetleriyle, sömürücülerin egemenliğini yeniden kurmak istediler. Emekçi halk, karşı devrimcileri ve müdahalecileri, silah gücüyle ezdi ve sosyalizmin barışçı kuruluşuna girişti.

Sürekli olarak barışı savunan sosyalist devlet her zaman ülke savunmasının güçlenmesini, silahlı kuvvetlerin sağlamlaşmasını gözetir.

☐ Sosyalizmden Komünizme Geçiş Devresinde Devletin İşlevleri

Sovyet sosyalist devletinin gelişiminin ikinci aşaması, sosyalizmden komünizme kademeli olarak geçiş dönemidir.

Sosyalizmin kuruluşu ülkenin ekonomik hayatında köklü değişiklikler getirmiştir. Ekonomik yapıların çeşitliliğinin üstesinden gelinmiş, sömürücü sınıflar ortadan kaldırılmıştır. Sosyalist altyapı, kollektif mülkiyet temeli üzerinde kurulu olarak, ulusal ekonominin tüm dallarına yayılmıştır.

Ekonomik altyapıdaki değişiklikler, sosyalist üstyapıda da değişimler getirmiştir. Sosyalist devletin *ülkenin içindeki* işlevleri, özellikle dönüşümlere uğramıştır. Sömürücü sınıfların ortadan kal-

dırılmasından sonra, baskı yapma işlevi varoluş nedenini yitirmiştir. Bugün, devlet ancak sosyalist yasallığı bozanlara karşı baskı tedbirleri alır. Buna paralel olarak, devlet halkın hakları ve özgürlüğünün ve sosyalist yasallığın korunmasını sürekli olarak gözetir. Devlet özellikle sosyalizmin ekonomik temelinin, yani, komünizmin kuruluşunun başarıya ulaşmasının en temel şartı olan ve bu nedenle gelişmesi ve son derece güçlenmesi gereken sosyalist mülkiyetin korunmasını gözetir. *Sosyalist mülkiyetin, sovyet yurttaşlarının hak ve özgürlüklerinin ve sosyalist yasal düzenin korunması,* sosyalist devletin en önemli işlevlerinden biridir. Sosyalist devletin varoluşunun birinci aşamasında ortaya çıkan bu işlevler, sosyalizmin kuruluşuyla birlikte büyük ölçüde gelişir.

SSCB'de sosyalizmin zaferi devletin belli başlı işlevleri olan ekonomik yönetim, eğitim ve kültürün yaygınlaştırılması işlevlerine yeni bir genişlik kazandırmıştır. Ekonominin muazzam atılımı nedeniyle, ekonominin yönetimi çok daha karmaşık ve çok yönlü bir hale gelmiştir. Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde, devletin bu işlevi ülke içinde sosyalist ekonomik güçlerin kapitalist güçler karşısında muzaffer olmasını sağlamayı amaçlıyordu; fakat sosyalizmin kurulmasından sonra, bu işlev artık komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılmasına, sosyalist ilişkilerin komünist ilişkilere dönüştürülmesine, halkın refahında yeni bir ilerleme sağlanmasına dayanmaktadır. Harcanan emeğin ve tüketilen ürünün miktarının devlet tarafından kontrolü daha da artmıştır.

Sosyalizmin kuruluşuyla birlikte *eğitim ve kültürün yaygınlaştırılması işlevi* de büyük dönüşümlere uğramıştır. Komünizme geçiş halkın kültür ve bilinç düzeyi ne derece yüksekse o derece hızlı olacaktır. Komünizmin kuruluşu döneminin önemli görevlerinden biri de, geçmişin kalıntılarından kurtulmuş yeni insanı oluşturmak, tam olarak bilinçli olan emekçilerin eğitimi, genel refah uğruna çalışmanın bir zorunluluk olmaktan çıkıp hayati bir ihtiyaç halini alması için emekçilerin geniş olduğu kadar derin bir kültür kazanmalarını sağlamaktır.

Sosyalizmden komünizme kademeli olarak geçiş sırasında, devletin *dış politika* işlevleri de yeni dönüşümler geçirir. Bu değişiklikler uluslararası durumda meydana gelen önemli değişmeler yüzünden ortaya çıkar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya sosyalist sisteminin oluştuğu görüldü. Bu sisteme ait devletler arasında karşılıklı yardımlaşma ve kardeşçe işbirliği ilişkileri kuruldu. *Sosyalist ülkelerle kardeşçe işbirliğinin sağlamlaştırılması ve geliştirilmesi* sosyalist devletin dünya sosyalist sisteminin oluşumu nedeniyle ortaya çıkan yeni bir işlevidir.

Buna paralel olarak *genel barış uğruna mücadele ve tüm ülkelerle normal ilişkilerin sürdürülmesi* yine sosyalist devletin sürekli olarak genişlik kazanan işlevlerinden biri olarak kalır. Dünya sosyalist sisteminin doğuşu ve güçlenmesi, ve SSCB'nin gücünün artması sayesinde bir üçüncü dünya savaşını önlemenin gerçek olanağı ortaya çıkmıştır. Sosyalist devlet bu olanağı gerçeğe dönüştürmek için tüm gerekli tedbirleri alır. Ayrıca ülke-

nin savunmasını da son derece güçlendirir. Çünkü emperyalizm varolduğu sürece saldırgan savaşlar tehlikesi de eksik olmayacak ve sosyalist ülkeler dıştan gelecek bir saldırıya karşı güvence altında bulunamayacaklardır. Yurdu savunmak, *ülkenin korunmasını ve güvenliğini uygun biçimde sağlamak*, Sovyet Silahlı Kuvvetlerinin gücünü artırmak sosyalist devletin en başta gelen işlevlerinden biridir. Diğer taraftan Sovyetler Birliği diğer sosyalist ülkelerle ortaklaşa olarak tüm sosyalist sistemin savunmasını ve güvenliğini sağlamayı uluslararası görevi kabul eder.

Sosyalist devletin iç ve dış işlevlerinin gelişmesi kitlelerin faaliyetini artırır, milyonlarca emekçiyi ekonominin yönetimine ortak eder, onların kültürlerini genişletir, barış ve halkların güvenliği uğruna faal biçimde mücadeleye katılmalarını sağlar. Sosyalist demokrasinin gelişmesi SSCB'de proletarya diktatörlüğü devletinin tüm halkın devletine dönüşmesiyle parlak biçimde kanıtlanmıştır.

☐ Proletarya Diktatörlüğü Devletinden Tüm Halkın Devletine

Daha önce gördüğümüz gibi, proletarya diktatörlüğü devleti, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin devletidir. Bu dönemde, işçi sınıfının sömürücülerin direncini kırmak, insanın insan tarafından sömürülmesinin her türlüsünü ortadan kaldırmak ve köylülük ve diğer emekçi tabakalarla ortaklaşa olarak sosyalizmi kurmak için bu devlete ihtiyaçları vardır.

Devlet iktidarının tüm genişliğinden yararlanan işçi sınıfı Sovyetler Birliği'nde bu tarihi görevi evrensel ölçüde başarıyla yerine getirmiştir: SSCB'de sosyalizm zafere erişmiştir. Bu nedenle proletarya diktatörlüğü varoluş nedenini yitirmiştir. İç görevleri yerine getirilmiş ve proletarya diktatörlüğü artık zorunlu olmaktan çıkmıştır. SBKP'nin programında şunlar yazılıdır: «İşçi sınıfı tarihte iktidarını sonsuza kadar sürdürmek istemeyen tek sınıftır.

Sosyalizmin zaferini sağladıktan ve komünizmin kuruluşuna geçtikten sonra proletarya diktatörlüğü iç gelişimin hedefleri açısından tarihi görevini yerine getirmiş oldu ve SSCB için gerekli olmaktan çıktı. Proletaryanın diktatörlüğü olarak ortaya çıkmış olan devlet, bugünkü aşamada, tümüyle halkın çıkarlarını ve iradesini dile getiren bir organ olarak tüm halkın devletine dönüştü.»

Demek oluyor ki proletarya diktatörlüğü devleti *tarihi bakımdan geçici* bir devlet tipidir. Bu devlet tipi bir ülkenin emekçilerinin önüne sosyalizmi kurma sorunu çıktığında zorunlu olarak meydana gelir. Fakat bir kez sosyalizm zafere ulaştığında proletarya diktatörlüğü ortadan kalkar. Sosyalizmin zaferini sağladıktan sonra, komünizmin kuruluşunun gerekli kıldığı görevlerden hareket eden işçi sınıfı, kendi arzusuyla egemenliğinden vazgeçer ve kendi diktatörlüğünün devleti olan proletarya diktatörlüğü devletini tüm halkın devleti haline dönüştürür.

Bunun anlamı, kuşkusuz işçi sınıfının toplumda yönetici rolünü yitireceği değildir. En ileri-ci, en iyi örgütlü güç olan işçi sınıfı komünizmin

kuruluşu döneminde toplumsal hayatı yönetmeye devam eder. Ancak sınıfların ortadan kalkmasından sonra, yani komünizm kurulunca, işçi sınıfı toplumun yöneticisi görevini tamamlamış olur.

SSCB'de ve diğer sosyalist ülkelerde proletarya diktatörlüğü devletinin tüm halkın devletine dönüşmesi insanlık tarihinde benzeri görülmemiş bir olaydır. Bugüne kadar devlet daima bir sınıfın egemenliğinin aracı olmuştur. Sovyetler ülkesinde ve diğer sosyalist ülkelerde, tarihte ilk kez olarak, devlet artık herhangi bir sınıfın diktatörlüğü olmaktan çıkarak tüm toplumun, tümüyle halkın aracı halini almıştır.

O halde, SSCB'de ve diğer sosyalist ülkelerde sosyalizmin ve komünizmin kuruluşunun deneyi proletarya diktatörlüğünün devletin ortadan kalkışından önce zorunlu olmaktan çıktığını göstermiştir. Tüm halkın örgütü olarak devlet, komünizmin tam zaferine kadar varlığını sürdürecektir.

Komünist toplumun kuruluşu döneminde sovyet halkına büyük bir görev düşmektedir: ekonomide yeni ve güçlü bir atılım sağlamak, halkın kültürünü ve maddi refahını geliştirmek, aynı zamanda yeni insanın eğitimini gerçekleştirmek. Bu görevi yerine getirmek için sosyalist devletin mükemmelleşmesi ve güçlenmesi zorunludur.

Komünizme doğru atılan her yeni adımla birlikte, ülkenin hayatı zenginleşir, çeşitli bölgeler arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkiler gelişir, girişilen işlerin çapı hızla büyür. Bütün bunlar sosyalist devletin örgütleyici rolünün de artmasını gerekli kılar ve devletin ekonominin örgütlen-

mesi, eğitim ve kültür alanlarındaki faaliyetinin sürekli mükemmelleşmesini ve gelişmesini gerektirir.

Ayrıca komünizmin kuruluşunun ortaya çıkardığı devcesine büyük sorunların çözümü de demokraside yeni gelişmeler olmaksızın, tüm emekçilerin komünizm için verilen mücadeleye faal biçimde katılmaları sağlanmaksızın olanaksızdır.

Sosyalist demokrasinin en geniş ölçüde gelişmesi ve mükemmelleşmesi, tüm yurttaşların devlet yönetimine faal biçimde katılmaları, ekonomik ve kültürel kuruculuk çalışmalarının yönetilmesinde yeralmaları, devlet aygıtının işlemesinin düzene konmasında ve faaliyetinin halk tarafından kontrolünün güçlendirilmesinde katkıda bulunmaları komünizmin kuruluşu döneminde sosyalist devletin gelişmesindeki başlıca yönelimdir.

Son yıllarda ve özellikle SBKP'nin XX. Kongresi'nden sonra, Parti ve Hükümet, partinin ve devletin hayatına leninist normlar getirmek için, demokrasiyi daha da genişletmek için muazzam bir çalışmaya girişmiştir. Leninist demokratik merkeziyetçilik ilkesi her yönde geliştirilmiştir. Merkezi yönetimle halkın yerel inisiyatifinde büyük bir genişlemenin doğru biçimde birleştirilmesi, federe cumhuriyetlerin haklarının artırılması, yerel iktidar organlarına ve ekonominin yöneticilerine daha geniş yetkiler tanınması sağlanmıştır. Çok sayıda işletme daha önce SSCB Bakanlıklarına bağlı iken bugün doğrudan doğruya federe cumhuriyetlere bağlanmıştır.

Aynı şekilde federe cumhuriyetler hukuki alanda yasamayla ilgili sorunlar için, bölgesel yönetim konusunda ve ekonomiyle ilgili daha başka önemli konularda, devlet yapısı ve kültür konusunda kendileri karar vermektedirler. İşletmelerin yöneticileri, malzemenin kullanılması ve mali kaynaklardan yararlanma konusunda daha geniş yetkiler elde etmişler ve en önemlisi bir fabrikanın, bir sovhozun yada bir kolhozun faaliyetlerini yerinde planlamakla görevlendirilmişlerdir.

Aynı şekilde komünist parti de devlet aygıtını mükemmelleştirmek, basitleştirmek ve giderleri azaltmak, bürokrasi unsurlarını altetmek ve geniş emekçi kitlelerini devletin yönetimine ortak etmek için bir seri önemli tedbir almıştır.

Partinin tarımın yönetimini düzenlemek için aldığı tedbirler tarım üretiminin artmasını sağlamış ve kolhozlarla kolhozcuların daha geniş inisiyatif sahibi olmalarına olanak sağlamıştır.

Sosyalist toplumda demokrasinin gelişmesi emekçi kitlelerin örgütlerinin artan rollerinde de görülür: Sendikaların, gençlik örgütlerinin, kooperatiflerin, kültürel ve eğitsel birliklerin rolleri artmıştır. Toplumsal örgütler daima komünist partinin ve sovyet hükümetinin yardımcısı olmuş, partinin ve hükümetin politikasını hayata geçirmişlerdir. Komünizmin kuruluşu sırasında, kitle örgütlerinin büyük ulusal sorunların çözümüne katılması sürekli olarak artık gösterecektir.

Sendikaların ekonominin kuruluşunda ve kültürün genişlemesindeki önemli sorunların çözü-

münde oynadığı rol, gittikçe büyümektedir. Sendikalar bir komünist eğitim okulu, bir yönetim ve işletme okuludur. Sendikalar, işletmelerde üretimin örgütlenmesine ve planlanmasına, teknik normların hazırlanmasına, sosyalist ilerleme yarışının örgütlenmesine faal olarak katkıda bulunurlar. Emekçilerin maddi refahı ve kültür düzeyleriyle, emeğin korunması, sağ ık vs. ile ilgi i birçok sorunun çözümü sendikalar tarafından gerçekleştirilir.

Sendikaların bir diğer görevi de emekçilerin mesleki ve siyasi faaliyetlerini en üst düzeye çıkarmak, komünist bilinçlerini yükseltmek, komünist çalışma için ilerleme yarışları örgütlemek, emekçilerin devlet işlerini ve toplumu yönetmeyi öğrenmelerine yardımcı o mak, sürekli teknik ilerleme için yürütülen mücadeleye ve verimin devam ı olarak arttırılmasına emekçileri ortak kılmak, emekçilerin maddi hayat koşulları düzeyinin yükselmesini gözetmek, büyüyen manevi ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktır.

Komünist Gençlik Örgütü komünizmin kuruluşuna, gençliğin komünist eğitimine katkıda bulunur. Komsomol örgütünün çalışmaları sovyet gençlerinin faaliyetini ve cesaretini artırır. Gençlik örgütü yaşayacak, çalışacak ve komünist düzende kamu işlerini yönetecek olan kuşağın oluşması için çalışmalarda bulunur. Komünist Gençlik Örgütü, gençlerin toplumun refahı için çalışmalarını sağlamak, genel eğitim düzeylerinin ve teknik bilgilerinin artmasını gözetmek, gençlere komünist ahlâkın yüce ilkelerine saygı aşılamak zorundadır.

Kooperatiflerin önemi (kooperatifler, kolhozlar, tüketim kooperatifleri ve diğer kooperatif örgütleri olarak çeşitli biçimlerde örgütlenmişlerdir) artacaktır; bilimsel, teknik, kültürel, eğitsel ve sportif örgüt ve birlikler yaygınlık kazanacaktır. Bütün bunlar emekçilerin komünist eğitiminin ve kitlelerin komünizmin kuruluşuna ortak kılınmasının çeşitli biçimleridir.

Komünizme yaklaşıldığı oranda, devlet organlarının bazı işlevleri kademeli olarak toplumsal örgütlere devredilecektir. Daha bugünden kültür-fizik ve spor çalışmalarının yönetimi toplumsal örgütlere devredilmiştir. Kamu düzeninin korunması için halk milisleri, arkadaşlık mahkemeleri ve diğer örgütler, milis organları, mahkemeler ve savcılıkla birarada sosyalist yasaları ve komünizmin ahlak ölçülerini çiğneyenlere karşı başarıyla savaşmaktadır.

Bugün devletin yönetiminde olan tiyatrolar. kütüphaneler, klüpler ve diğer eğitsel ve kültürel kuruluşlar yakın bir gelecekte toplumsal örgütler tarafından ele alınacaktır. Kamu düzenini korumak bakımından da toplumsal örgütlerin faaliyetleri genişletilecektir. Sendikalar, gençlik örgütleri ve diğer kitle örgütleri hukuksal alanda da kendi inisiyatifleriyle hareket edebilecekler, yani yasa önerme hakkına sahib olacaklardır.

Komünizmin kuruluşu döneminde, bazı devlet organlarının işlevlerinin toplumsal örgütlere devredilmesi, sosyalist devletin rolünün azalması anlamına gelmez. Tersine olarak, bu görev devri sosyalist toplumun politik temelinde bir genişleme ve sağlamlaşmayla ve sosyalist demokraside

yeni bir ilerlemeyle sonuçlanacaktır. Sovyet devleti komünist toplumun maddi temeli olan ekonominin atılımına daha da büyük bir dikkatle eğilebilecektir.

SBKP'nin yeni programı sosyalist demokrasinin daha da genişletilmesi için yeni tedbirler alınmasını öngörmektedir. Halk temsil biçimlerinin ve seçim sisteminin demokratik ilkelerinin mükemmelleştirilmesi; komünizmin kuruluşu ve yasa tasarılarıyla ilgili en önemli sorunlar için halkın fikrini alma pratiğinin yaygınlaştırılması; iktidar ve yönetim organlarının faaliyetinin halk tarafından kontrolünün daha düzenli bir hale sokulması ve daha etkili kılınması; yönetici organların düzenli olarak yenilenmesi ve yöneticilerin seçilerek işbaşına getirilmesi, işinden uzaklaştırılabilmeleri ve seçmenler önünde sorumlu olmaları ilkesinin daha da kararlı bir biçimde uygulanması, bu kuralların, devlet organlarının, toplumsal örgütlerin ve kültür kurumlarının tüm kadrolarına kademeli olarak uygulanması gibi tedbirler partinin tüm sovyet yurttaşlarının kamu işlerine ortak edilmesini gerçekleştirmesine olanak sağlıyacaktır.

Sosyalizmin zaferinden sonra SSCB'de meydana gelmiş olan tüm halkın devleti, sosyalist devletin evriminde yeni ve daha yüksek bir aşama, sosyalist devletin komünist toplumsal kendi kendini yönetme sistemine dönüşmesi yolunda atılmış önemli bir adımdır.

☐ Komünizmin Kuruluşu Döneminde SBKP'nin Büyüyen Rolü

Sovyetler Birliği Komünist Partisi, SBKP'nin XXII. Kongresi'nde kabul edilen yeni tüzükte de belirtildiği gibi, Sovyet halkının takdir edilen öncüsüdür ve işçi sınıfının en bilinçli, en ileri kesiminin, kolhozcu köylülüğün ve aydınların güvenini kazanmıştır.

Lenin tarafından kurulan Komünist Parti, 60 yıllık hayatı boyunca mücadeleler ve zaferlerle dolu uzun bir yol katetmiştir. İşçi sınıfını ve emekçi köylüleri büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin zaferine, proletarya diktatörlüğünün kuruluşuna götürmüş, sosyalizmin zaferini sağlamıştır. Partinin yönetimi altında Sovyet toplumunun birliği gerçekleşmiş ve bu birlik, toplumsal, politik ve ideolojik alanda güçlenmiştir. *İşçi sınıfı partisi olan Komünist Parti bugün tüm sovyet halkının partisi halini almıştır.*

Halkın toplumsal ve politik örgütlenişinin yüksek bir biçimi olan parti, yarattığı eseri yönetir, halkın komüni m uğruna mücadelesine örgütlü, sistemli ve bilimsel temele dayalı bir nitelik kazandırır. Devlet organlarının ve toplumsal örgütlerin aracılığıyla parti. kitlelere somut görevler vererek komünizm uğruna mücadele fikrini telkin eder ve her kollektif kuruluşun, tüm Sovyet yurttaşlarının çabalarını bu görevlerin yerine getirilmesi doğrultusuna yöneltir. Parti geleceği araştırır, halka izlenecek yolu gösterir ve kitlelerin yaratıcı enerjisini harekete geçirir. Komü-

nist parti tüm faaliyetlerinde marksizm-leninizmden esinlenir, bu öğretinin ışığında hazırlanmış olan parti programını izler. Parti programı, komünist toplumun kuruluşu döneminde partinin temel görevlerini belirler.

SBKP programında şunlar yazılıdır:

«Komünizmin kuruluş devresi *komünist partinin rolünün ve öneminin artmasıyla özellik kazanır*. Komünist Parti Sovyet toplumunu yöneten güçtür... Partinin gelişiminin bu yeni aşamasında Sovyet toplumunun hayatında büyüyen rolü aşağıda saydıklarımızla belirlenmiştir:

— Politika ve örgütlenme konusunda daha yüksek bir yönetim düzeyi gerektiren karmaşık görevlerin ve komünizmin kuruluşunun yaygınlık kazanması;

— Kitlelerin geniş çaplı faaliyetinin atılımı, yeniden milyonlarca emekçinin kamu işlerinin yönetimine ve üretimin yönetilmesine katılmasının sağlanması;

— Sosyalist demokrasinin sürekli olarak geliştirilmesi, toplumsal örgütlerin daha büyük bir rol oynamaları, federe cumhuriyetlerin ve yerel örgütlerin daha geniş haklar kazanması;

— Bilimsel komünizm teorisinin öneminin daha da büyümesi, yaratıcı olarak geliştirilmesi ve propagandasının yapılması, emekçilerin komünist eğitiminin güçlendirilmesi ve insanların bilincinde hâlâ yaşayan geçmişin kalıntılarının yokedilmesi için mücadelenin zorunluluğu.»

Sovyet toplumunun evrimindeki yeni dönem partinin gelişmesinde de politik, ideolojik ve örgütsel faaliyetler bakımından daha üst bir aşamayı gösterir. Parti, halk kitlelerinin kılavuzu olarak, komünizmin maddi ve teknik temelinin yaratılmasında oynadığı yönetici rolünün komünizmin kuruluşu döneminde çoğalan ihtiyaçların düzeyine uygun olması için sürekli olarak çalışma biçimlerini ve yöntemlerini mükemmelleştirecektir.

SBKP'nin XXII. Kongresi'nde kabul edilen tüzük, komünizmin zaferi uğruna yürütülen mücadelede güvenilir bir örgütlenme aracıdır. Bu tüzük, her bir parti üyesinden çok daha fazla çalışma istemektedir. Her komünist, çalışma konusunda örnek bir komünist tutuma sahibolmak, yüksek bir ideolojik düzeyde bulunmak, yanlışlara, açgözlülüğe; asalaklığa karşı uzlaşmaz olmak zorundadır. Bu tüzük her komünistten partisi ve halkı için fedakarlık ve insana saygı istemektedir. Parti tüzüğü, parti içi demokraside yeni bir ilerlemeyi, yerel örgütlerin ve partinin temel örgütlerinin rolünün büyümesini öngörmektedir. Tüzük, komünizmin kuruluşunun örgütleyicisi olan SBKP'nin rolünü daha da yükseltmektedir.

Partinin en geniş emekçi kitlelerle bağlarının yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi komünizm uğruna mücadelenin başarıya ulaşmasının vazgeçilmez koşuludur. Parti, iç ve dış politikayla ilgili ve önemli konularda daima halka danışmayı, partisiz kitleleri, geniş ölçüde faaliyetlerine ortak etmeyi kutsal görevi sayar.

Sosyalist devletin gelişmesi, toplumsal örgüt-

lerin görevlerinin artması, sosyalist demokrasinin genişlik kazanması, partinin emekçiler arasında daha geniş ve daha derin bir eylemde bulunmasını ve kitleler içindeki etkisinin giderek büyümesini gerektirir. SBKP'nin yönetici faaliyeti, eğitsel ve örgütsel çalışması gelecekteki komünizmin zaferinin temel etkenlerinden biridir.

5 DEVLETİN ORTADAN KALKMASI

Daha önce söylediklerimiz, devletin sosyalizmin ve komünizmin kuruluşu dönemlerindeki muazzam rolünü göstermektedir.

Bununla birlikte bugünkü revizyonistler marksist-leninist devlet teorisine karşı çıkmakta, sosyalizmin ve komünizmin kuruluşunda oynadığı yönetici rolünü inkar etmektedirler. Onların görüşüne göre, sosyalist toplumda ekonomik ve kültürel hayatı devletin yönetmesi akla uygun değildir, çünkü bu durum demokrasinin çiğnenmesine, bürokratizme yolaçar, toplum üzerinde devlet aygıtının baskısıyla sonuçlanır. Revizyonistler, proletarya diktatörlüğünü şiddetle özdeşleştirmektedirler. Proletarya diktatörlüğü ile demokrasinin birarada bulunamayacağını iddia etmekte ve bu nedenle diktatörlüğü mahkum etmektedirler.

Revizyonistler proletarya diktatörlüğünün içeriğini tamamıyla çarpıtmakta, onun tek bir yönü olan baskıyı mutlaklaştırmaktadırlar. Pro-

letarya diktatörlüğünün başlıca görevinin sosyalist toplumu örgütlemek, halk kitlelerini eğitmek, halk kitlelerinin sosyalizmin kurulmasına katılmalarını sağlamak olduğunu anlamak istememektedirler. Oysaki bu büyük görevi ancak proletarya diktatörlüğü devleti gibi gerçekten demokratik bir devlet başarabilir.

Daha önce gördüğümüz gibi komünizmin kuruluşu döneminde sosyalist devletin önüne daha da karmaşık görevler çıkar. Komünizm bilinçli halkın emeğinin, çetin mücadelesinin, feragatinin ürünüdür. Fakat halkın yaratıcı çabalarını birleştirmek, örgütlemek ve tek bir hedefe doğru yöneltmek gereklidir. Komünist parti tarafından yönetilen sosyalist devlet, yeni toplumun yaratılışını örgütleyen güçtür. Tüm komünizmin kuruluşu döneminde sosyalist devletin varlığının, gelişmesinin ve sürekli olarak mükemmelleşmesinin zorunluluğu bundan ileri gelir. Bununla birlikte sosyalist devletin güçlendirilmesi ve mükemmelleştirilmesi hiçbir zaman onun sonsuza kadar varolacağı anlamına gelmez. *Sosyalist devletin gelişmesi yavaş yavaş onun komünist toplumsal kendi kendini yönetme sistemine dönüşmesini sağlayacaktır.*

Bu komünist toplumsal kendi kendini yönetme sistemi çerçevesinde sovyetler, sendikalar, kooperatifler ve emekçi kitlelerin daha başka örgütleri biraraya toplanacaktır. Toplumsal yönetim işlevleri, örneğin kültürel ve ekonomik hayatın yönetimi işlevi daima devlete ait olacak ve komünizmde de varlığını devam ettirecektir. Üstelik de bu işlevler toplum evrimleştiği ölçüde sü-

rekli olarak gelişecek ve mükemmelleşecektir. Fakat bu işlevlerin yapısı ve yararlandıkları araçlar sosyalist düzendeki gibi olmayacaktır. Komünizme yaklaşıldığı ölçüde devlet örgütleri kademeli olarak politik niteliklerini, sınıfsal niteliklerini yitirecekler, tüm toplumla kaynaşarak sona erecekler ve toplumun her üyesinin toplumun ekonomik ve kültürel hayatının yönetiminde görev almasını sağlayacak olan toplumsal komünist kendi kendini yönetme organları halini alacaklardır. Fakat devletin yokoluşunu basit bir biçimde anlamamak gerekir. Devlet, sonbaharda yaprakların dökülmesinden sonra dalların çıplak kalmasına benzer bir şekilde yokolmayacaktır. Devletin yokolması, tüm bir tarihi dönemi kucaklayan kademeli ve uzun süreli bir süreçtir. Belirli bir süre içersinde devlet yönetiminin ve toplumsal kendi kendini yönetimin unsurları birarada varlıklarını sürdürecek ve devlet toplum ancak tamamen olgunlaştığı zaman, yani evrimleşmiş komünist bir düzende ortadan kalkacaktır. Lenin, «Devlet, toplum şu ilkeyi tam olarak gerçekleştirdiği zaman ortadan kalkacaktır: «Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre.» Yani devlet, insanlar toplumsal hayatın temel kurallarına saygı göstermeye iyice alıştıklarında ve emekleri yeteneklerine göre çalışabilecekleri şekilde üretici hale geldiğinde yokolacaktır,» diye yazıyordu. (*)

Evrimleşmiş komünist toplumun kuruluşu devletin yokoluşunun *iç koşuludur*. Fakat devletin tam olarak ortadan kalkması için *dış koşul*-

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou, c. 25, s. 507

ların da gerçekleşmesi gereklidir: Bu dış koşullar sosyalizmin uluslararası arenada zafere ulaşması ve güçlenmesidir. Devletin ortadan kalkma koşulları incelenirken, daima uluslararası durum hesaba katılmalıdır. Eğer komünizm bir ülkede ya da bir grup ülkede zafere ulaşmışsa fakat dünyada silahlı kapitalistler varlıklarını sürdürüyorlarsa komünist toplumda devletin ülkeyi savunmaya ilişkin işlevi zorunlu olarak varlığını sürdürecektir. Bu işlev ancak, gerici emperyalist güçlerin bir saldırıda bulunması tehlikesi tam olarak ortadan kaybolduğunda ortadan kalkacaktır. Demek ki komünizmin kuruluşu sırasında devletin kademeli olarak bir kendi kendini yönetme sistemine dönüşmesi gerçekleşecektir. Bu süreç, devlet aygıtının işlemesinde kusursuzluğa doğru bir gidişe sosyalist demokrasinin sürekli olarak genişlemesine ve mükemmelleşmesine ayrılmaz biçimde bağlıdır.

YİRMİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL DEVRİM

Daha önceki bölümde devletin ne olduğunu, kökenlerinin neler olduğunu, insanlık tarihinde hangi devlet tiplerinin ortaya çıktığını inceledik. Şimdi ise kendi kendimize şu soruları sormamız gerekir: Bir devlet tipi, neden ve nasıl yerini bir başka devlet tipine bırakmaktadır? Toplumsal düzenlerdeki değişmelerin, bir egemen sınıfın yerini bir başkasının almasının sebebi nedir? Marksist-leninist toplumsal devrim teorisi bu soruların cevabını verir.

1 TOPLUMSAL DEVRİM UZLAŞMAZ SINIFLARA BÖLÜNMÜŞ TOPLUMUN GELİŞME YASASIDIR

Toplumsal Devriminin Özü, Sebepleri ve Önemi

Toplumsal devrim, toplumun siyasi, ekonomik ve ideolojik hayatında köklü bir değişmedir. Yönetici sınıfların ve devlet tiplerinin değişmesi, eski üretim ilişkilerinin yerini yenilerine bırakması ve düşüncelerle kurumların köklü değişiklere uğraması ancak devrimler sayesinde olur.

Toplumsal devrim, rastlantı eseri bir olay değildir, doğal, tarihin yasalarına uygun bir olaydır; toplumun evriminin belirli aşamalarında, toplum hayatının maddi koşullarının gelişmesi-

nin ve topluma özgü iç çelişkilerin sonucudur. Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* adlı eserinin önsözünde toplumsal devrimin sebeplerini belirtmiştir. Toplumun gelişmesinin belli bir aşamasında üretici güçler, o ana kadar çerçevesi içinde geliştikleri üretim ilişkileriyle çelişkiye girerler. Artık gerici bir hal almış olan bu üretim ilişkileri daha önce gelişmelerine katkıda bulunmuş oldukları üretici güçlere engel olmaya başlarlar. İşte bu durumda bir toplumsal devrim dönemi başlamış olur.

Demek oluyor ki toplumsal devrimin nesnel ekonomik nedeni yeni üretici güçlerle eski üretim ilişkileri arasındaki çatışmadır. Daha önce gösterdiğimiz gibi üretim ilişkileri üretici güçlerin düzeyine göre uzun bir süre geri kalmış durumda bulunamazlar. Er veya geç onlarla uyum sağlamaları gerekir. İşte toplumsal devrim bu uyumu sağlar.

Üretimdeki çatışma, sınıf çıkarları arasındaki çatışmada da dile gelir. Eskimiş üretim ilişkilerini temsil eden gerici sınıflara karşı yeni üretim ilişkilerini temsil eden ilerici bir sınıf vardır. İşte bu yüzden ilerici sınıfla gerici sınıf arasında en yüksek ve en son şekli toplumsal devrim olan amansız bir mücadele başlar.

Gerici sınıf hiçbir zaman egemenliğini kendi isteğiyle terketmez. Eskimiş üretim ilişkilerini devam ettirmek için devlet iktidarının tüm gücünü kullanır. Bu nedenle ilerici sınıf eski üretim ilişkilerini ortadan kaldırmak ve yerine yenilerini getirmek için politik iktidarı ele geçirmek zorun-

dadır. O halde yeni üretim ilişkilerinin zafere ulaşması devrimci sınıf tarafından iktidarın ele geçirilmesine bağlıdır. İşte bu yüzden, devlet iktidarı sorunu her devrimin temel sorunudur.

Toplumsal devrimler toplum hayatı için çok büyük bir önem taşır. Ancak köklü devrimci değişimler aracılığı ile gerici rejim yokedilebilir ve yeni, ilerici düzen kurulabilir. Toplumun daha önceki gelişme aşamalarında olgunlaşmış olan ekonomik ve sınıfsal çelişkiler ancak toplumsal devrimlerle çözümlenebilir. Ekonomik, politik ve kültürel gelişme yolu üzerinde eski üretim ilişkileri ve onların temsilcisi olan gerici sınıfların yarattıkları engeller ancak devrim yolu ile ortadan kaldırılabilir. Toplumsal devrim dönemlerinde, halk kitlelerinin yaratıcı enerjisi uyanır, milyonlarca emekçi toplumsal hayatta faal biçimde yeralır ve bunun sonucu olarak toplumsal gelişme süreci büyük ölçüde hızlanır. Marx, devrimlerin tarihin lokomotifleri olduğunu söylemiştir.

□ Devrimci Durum : Devrimde Öznel Etkenin Rolü

Devrim, *ısmarlama üzerine yada kim olursa olsun bir kişinin keyfi iradesi ile olamaz.* Devrimin olabilmesi için belli tarihi koşulların, nesnel ve öznel şartların varolması zorunludur.

Devrim için zorunlu olan nesnel koşulların biraraya gelmesine *devrimci durum denir.* Lenin, Devrimci durumun belirtilerinin şunlar olduğunu kabul ediyordu:

1) Egemen sınıfların egemenliklerini devam ettirmelerinin olanaksız hale gelmesi; «zirvedeki bunalım», egemen sınıfların politik bunalımı, bununla, ezilen sınıfların hoşnutsuzluk ve öfkesinin kendine bir yol bulabilmesi için gerekli gedik açılmış olur. Devrimin patlak vermesi için, genellikle, «tabanın artık eskisi gibi yaşamak istememesi» yetmez, «zirvenin de artık muktedir olamaması» gereklidir. Lenin, «... sömürülenleri de sömürenleri de kapsayan ulusal bir bunalım olmaksızın, devrim olanaksızdır,» diye yazıyordu. 2) Ezilen sınıfların yoksulluk ve ıstıraplarının özellikle artması, 3) Yukarıda belirtilen sebepler yüzünden, «barışçı» zamanlarda soyulmaya pek ses çıkaramayan fakat fırtınalı dönemlerde, tümüyle bunalım yüzünden olduğu kadar *«zirve»-nin ta kendisi tarafından da* bağımsız tarihi eyleme itilen kitlelerin faaliyetlerindeki belirgin artış.

Yalnız şu yada bu grupların, partilerin değil, şu yada bu sınıfların da iradesine bağlı olmayan bu nesnel değişimler olmaksızın genellikle devrim olanaksızdır.» (*)

Bununla beraber her zaman devrimci durumlar devrimle sonuçlanmayabilir. Örneğin Rusya'da 1859-1861 yıllarında bir devrimci durum vardı, fakat bu durum devrimle sonuçlanmadı. Devrimci durum, yani nesnel etkenin olgunlaşması, bir devrimin zafere ulaşmasının sadece olanağını yaratır. Fakat bu olanağın gerçeğe dönüşmesi için öznel etkenin de olgunlaşmış olması, yani Le-

---

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri,* Paris-Moscou, c. 31, s. 81

nin'in dediği gibi, devrimci sınıfın eğer düşürülmezse hiçbir zaman düşmeyecek olan hükümeti alaşağı etmek için yeterince güçlü devrimci kitle eylemlerini yönlendirebilecek ve yönetebilecek yetenekte olması gerekir. Sosyalist devrimin zafefe ulaşması ancak işçi sınıfının örgütlü ve bilinçli olması, güvenilir müttefiklere ve devrimi yöneten savaşlarda çelikleşmiş, tecrübe sahibi bir marksist partiye sahip olması ile mümkündür.

☐ Devrimin Niteliği ve İtici Güçleri

Devrimler nitelikleri ve itici güçleri bakımından birbirlerinden farklıdırlar. *Devrimin niteliği* iktidara gelen sınıfa ve onun iktidara gelmesiyle kurulan üretim ilişkilerine bağlıdır. Örneğin, feodallerin egemenliğini yıkan ve onların yerine burjuvaziyi iktidara geçiren devrim, feodal üretim ilişkilerinin yerine kapitalist üretim ilişkilerini getirdiği için burjuva niteliklidir.

Devrimin *itici güçleri* devrimi yapan ve yeni üretim ilişkilerinin başarıya ulaşması için gerici sınıflara karşı savaşan toplumsal sınıflardır. Bu sınıflardan bir tanesi, devrime katılan diğer bütün sınıflara ve toplumsal gruplara kılavuzluk eder.

Devrimin itici güçlerinin neler olduğu, devrimi hangi sınıfın yönettiği devrimin niteliğine ve tarihi koşullara bağlıdır. Örneğin batıda kapitalizmin yükselişi sırasında, yani XVII. yüzyıldan başlayarak XIX. yüzyılın ilkyarısına kadar olan

sürede, burjuva devrimlerinin itici güçleri köylüler, zanaatçılar, bu devrimlerin kılavuzu ise feodalizmin tüm düşmanlarını peşinden sürükleyen burjuvazi idi.

Emperyalist dönemde devrimler, çoğunlukla açıkça belirli bir demokratik nitelik kazanmışlardır (örneğin Rusya'da, 1905-1907 ve 1917 Şubat devrimleri). Bu devrimlere halkın en geniş tabakaları katılmış, kendilerine özgü hak davalarını ileri sürmüş, kendi hareket çizgilerini izlemiş ve devrim süreci üzerinde çok büyük bir etki yaratmıştır. Emperyalist burjuvaziye gelince o, bu devrimlerde gerici bir rol oynamıştır, Emperyalizm, burjuva demokratik devrimin tam olarak zafere ulaşmasından meydana gelecek olan geniş demokratik ortamdan korkmaktadır, çünkü demokratik ortam geniş ve özgürlük büyük olduduğu ölçüde işçi sınıfının kapitalist egemenliğe karşı mücadelesi için koşullar da o denli elverişli olacaktır. Tekelci burjuvazi, büyük toprak sahipleri ile, eski iktidar ile uzlaşarak devrimi yarı yolda bırakmak için çaba harcar, bu yüzden, bu yeni koşullarda devrimin kılavuzu yada itici gücü olmak şöyle dursun, birçok ülkede açıkça karşı devrimi desteklemektedir. Emperyalizm döneminde devrimin itici güçleri, proletaryanın yönetiminde, proletarya ve köylülüktür.

2 SOSYALİST DEVRİM

Sosyalist Devrimin Özü

Sosyalist devrim daha önceki tüm devrim tiplerinden kökten ayrılır. Bu farklılık nereden ileri gelir?

Her şeyden önce, daha önceki devrimler sömürüyü ortadan kaldırmayı amaçlamamış, sadece sömürünün biçimini değiştirmek hedefini gütmüştür. Sosyalist devrimse sömürüyü bir daha geri gelmemecesine ortadan kaldırır, sınıfsız toplumun kuruluşu çağını açar.

İkinci olarak, sosyalist devrimlerden önceki devrimler, yeni bir ekonomi yaratma sorununu çözümleyememişlerdir. Bu devrimler sadece politik iktidarı önceki toplumun bağrında ortaya çıkmış bulunan yeni ekonomik ilişkilerle bağdaştırmışlardır. Oysaki sosyalist devrimlerin temel gö-

revlerinden biri, kapitalist düzende ortaya çıkmasına olanak bulunmayan, yeni sosyalist ekonomiyi yaratmaktır.

Üçüncü olarak, başka hiçbir devrimde, *halk kitlelerinin sosyalist devrimdeki yoğun faaliyeti görülmemiştir.* Sosyalist devrimde, proletarya, sosyalizm uğruna kapitalizme karşı verdiği savaşta geniş emekçi kitlelerini ve demokratik güçleri etrafına toplar.

Sosyalist devrimin tayin edici gücü işçi sınıfıdır. Başında marksist partisi bulunan, en ileri ci, en devrimci sınıf, yani işçi sınıfı kapitalist düzene karşı mücadele eden tüm emekçileri yönetir. İşçi sınıfı, politik iktidarı elinde bulunduran kapitalizme karşı saldırıyı örgütler ve kendi iktidarını kurar. Proletarya siyasi iktidarı ele geçirdikten sonra da tüm emekçi halk kitlelerine sosyalizm yolunda kılavuzluk etmeye devam eder.

Sosyalist devrimin temel sorunu, proletarya tarafından siyasi iktidarın ele geçirilmesi ve bu iktidarın geliştirilip güçlendirilmesidir. Daha önce de söylediğimiz gibi işçi sınıfı bu görevi, yani kapitalizmi ortadan kaldırıp yeni sosyalist toplumu kurma görevini ancak kendi proleter devletini yaratarak yerine getirebilir. Burjuva devleti aygıtının ortadan kaldırılması ve yeni devletin kuruluşu sosyalist devrimin temel görevidir.

□ Emperyalizm Çağında Sosyalist Devrimin Kaçınılmazlığı

Reformistler, daima sosyalist devrimlerin düşmanı olmuşlardır. Kapitalizmden sosyalizme ge-

çişin tarihi evrimin temel içeriğini oluşturduğu çağımızda, marksist-leninist sosyalist devrim teorisini özellikle inatla çürütmeye çabalamaktadırlar. Ne pahasına olursa olsun normal evrimi durdurarak kapitalist düzeni korumaya ve işçi sınıfını devrimci mücadeleden uzaklaştırmaya çabalayan reformistler, bugünkü koşullarda, sosyalist devrimin artık zorunlu olmadığını, kapitalizmden sosyalizme evrim yoluyla, reformlar yoluyla geçmenin olanağının ortaya çıktığını kanıtlamaya kalkışırlar. Onlara kalırsa, çağdaş kapitalizm, Marx'ın *Kapital*'de sözünü ettiği kapitalizm olmaktan çıkmıştır. Güya bir «halk kapitalizmi»ne, ne sömürüleni ne de sömüreni olan bir topluma dönüşmüştür. Sözümona burjuva devleti de aynı şekilde değişmiştir. Sınıf niteliğini kaybetmiş, arka arkaya bir takım reformlar uygulayarak varolan politik düzen çerçevesinde sosyalizmi gerçekleştirmeye yeterli bir genel refah devleti halini almıştır.

Reformistlerin görüşleri, özellikle de sosyalist devrimlerin zorunluluğunun inkarı günümüzde revizyonistler tarafından yeniden ele alınmıştır. Revizyonistler tekelci devlet kapitalizminin birçok kapitalist ülkede gelişmesini çağdaş kapitalizmin sosyalizme dönüşmesini gösteren bir kanıt olarak kabul ederler.

Revizyonistler, görüldüğü gibi kapitalizmin temeli olan özel mülkiyeti ortadan kaldırmadan yana değillerdir ve öve öve göklere çıkardıkları tekelci devlet kapitalizminin özel mülkiyeti ortadan kaldırmadığım, tam tersine, özel mülkiyetin tekellerin elinde merkezileştiğini görmek isteme-

mektedirler. Revizyonistler proletaryanın devrimdeki yönetici rolünü ve proletarya devletinin zorunluluğunu inkar ederler.

Daha önce de gördüğümüz gibi, emperyalizm şartlarında, ne bir «halk kapitalizmi» ne sömüreni ve sömürüleni olmayan bir kapitalizm ve ne de bir «genel refah devleti» olabilir. Emperyalizmin belirleyici niteliği son derece gerici olmasıdır. İşçi sınıfının sömürülmesi arttırılır, emekçilerin yaşama düzeyine ve demokratik özgürlüklerine karşı şiddetli bir saldırı başlar, silahlanma yarışı hızlanır ve yeni bir dünya savaşı hazırlıklarına girişilir. Bütün bunlar kaçınılmaz bir şekilde işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki uzlaşmazlığın şiddetlenmesine yolaçacaktır. Bu uzlaşmazlığın keskinleşmesi, sınıf savaşlarının şiddetlenmesinde, proletaryanın emekçi kitlelerin hayat düzeylerini yükseltmek, barış ve demokrasi uğruna emperyalizme karşı hareketinin gelişmesinde ifadesini bulur. Bu mücadele mantıki olarak toplumsal devrimle, kapitalizmin ortadan kaldırılması ve sosyalizmin zaferiyle son bulur.

Sosyalist devrim, emperyalizm döneminde kaçınılmazdır. Ancak proletarya devrimi, modern üretim güçlerinin gelişme yoluna, insanlığın ilerleme yoluna büyük bir engel olarak çıkan kapitalist üretim ilişkilerini ortadan kaldırabilir ve bununla tarihi gelişmenin acil bir talebini karşılanmış olur.

Marx ve Engels'in burjuvazi ile proletarya arasındaki uzlaşmazlığı günışığına çıkararak, bu uzlaşmazlığın giderek gelişerek sosyalist devrimle

son bulacağı kanısına vardıklarını daha önce görmüştük.

Fakat Marx ve Engels, kapitalizmin atılım döneminde yaşıyorlardı. Bu dönemde kapitalizm az-çok eşit biçimde (üniform) gelişiyordu. Bu olgudan hareket ederek, Marx ve Engels, poletarya devriminin tüm gelişmiş ülkelerde yada bunların çoğunluğunda aynı anda zafere ulaşacağını kabul ediyorlardı. Bunun böyle olması gerekliydi, çünkü tek bir ülkede sosyalizmin kurulması, o koşullarda, mümkün değildi. Böyle bir girişim, öteki ülkelerin kapitalistlerinin birleşik saldırılarıyla ezilmeye mahkumdu.

XIX. yüzyıl sonlarıyla XX. yüzyılın başlangıcı arasındaki dönemde, kapitalizm en yüksek aşaması olan emperyalizme dönüştüğünde sosyalist devrimin koşulları da büyük ölçüde değişti. Bu durumda, Lenin, emperyalist döneme uygun yeni bir devrim teorisi ortaya koydu.

Demokratik Devrim'de Sosyal Demokrasinin İki Taktiği, adlı eserinde Lenin, *burjuva demokratik devriminin sosyalist devrime dönüşmesi* gibi önemli bir sorunu incelemişti. İşçi sınıfının devrimci hareketinin özelliklerini incelerken, yeni tarihi koşullarda ve özellikle de 1905-1907'de Rusya'da patlak veren devrimin koşullarında, emperyalizm dönemi için burjuva demokratik devrimin kılavuzunun ancak proletarya olabileceği ve olması gerektiği sonucunu çıkardı. Proletarya, devrimin sonuna kadar götürülmesinden doğrudan doğruya çıkarı olan tek sınıftı. Devrim sırasında proletarya önce demokratik dönüşümleri gerçek-

leştirir ve daha sonra da demokratik devrimden doğrudan doğruya sosyalist devrime geçer.

Lenin'in devrim teorisinin en önemli halkası ayrı olarak tek bir ülkede sosyalist devrimin zafere ulaşmasının mümkün olduğunun keşfidir. Lenin, bunun kanıtlarını gösterirken, emperyalist aşamada kapitalist ülkelerin gelişiminin düzensiz ve sıçramalar halinde meydana geldiği olgusundan hareket ediyordu. Daha önce geri kalmış olan bazı ülkeler ileri ülkelere kısa bir zamanda yetişiyor ve ekonomik alanda bunları geri bırakıyordu. Güçler dengesi kısa bir süre için durumunu koruyor, dünyayı yeniden paylaşmak için çatışmaların ve savaşların patlak vermesiyle tekrar bozuluyordu. Bunun sonucu olarak dünya kapitalizminin durumu zayıflıyor ve emperyalizm zincirini en zayıf olduğu halkadan koparmak olanağı ortaya çıkıyordu. Lenin, «Kapitalizmin gelişmesi, başka ülkelerde, had derecede eşitsiz bir biçimde olmaktadır. Zaten ticaret için üretim düzeninde başka türlüsü de olamaz. Şu sonuç kaçınılmazdır: Sosyalizm, tüm ülkelerde aynı anda zafere ulaşamaz. Devrim önce bir veya birkaç ülkede zafere ulaşacak, diğerleri ise bir süre için burjuva ülkeleri yada burjuva-öncesi ülkeler olarak kalacaklardır,» (*) diye yazıyordu.

Leninist sosyalist devrim teorisinin pratikte büyük bir önemi vardır. Bu teori emperyalizmin zayıf yönlerini, emekçi kitlelerin inisiyatifleri karşısında açığa çıkarmakta, tek başına her ülkenin işçi sınıfına, zafere ulaşmanın kesinlikle olanaklı olduğunu kanıtlamaktadır.

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou, 1959, c. 23, s. 86.

Dünya Sosyalist Sisteminin Oluşması

Leninist devrim teorisinin kılavuzluğunda, bolşevik partisinin yönetimi altında köylülükle birleşen Rusya işçi sınıfı, büyük toprak sahipleriyle kapitalistlerin egemenliğine son verip iktidarı eline geçirdi. 25 Ekim 1917 günü, insanlık tarihinde, kapitalizmin yokoluşu ve yeni bir toplumun, yani sosyalist toplumun zaferinin başlangıcı olarak girdi. Bu tarihi günde, Lenin şunları söylüyordu: «Rusya tarihinde yeni bir çağ başlıyor. Bu üçüncü rus devrimi, en sonunda, sosyalizmin zaferini sağlayacaktır.» (*)

Lenin'in söylediği bu sözler, Sovyet iktidarının ilk günlerinde gerçekleşti. SSCB'de sosyalizm zafere ulaştı.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, dünya devrimci hareketi üzerinde büyük bir etki yarattı, kapitalist sistemin dağılmasına ve kapitalizmin genel bunalımının derinleşmesine yol açtı. *Kapitalizmden sosyalizme geçiş* çağının başlangıcını oluşturdu.

İkinci dünya savaşından sonra, Orta ve Güney-Doğu Avrupayla Asya'nın birçok ülkesi kapitalist sistemden koptu. Kapitalizm tek bir toplumsal ve ekonomik dünya sistemi olmaktan çıktı. Bugün dünyada iki sistem mevcuttur: eskimiş bir sistem olan kapitalizm ve gelişen, yeni bir sistem, yani sosyalizm.

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri,* c. 26, s. 245.

Dünya sosyalist sistemi, SBKP programında da belirtildiği gibi, özgür, egemen, sosyalizm ve komünizm yolunu izleyen, çıkar ve amaçların birliği nedeniyle, uluslararası sosyalist dayanışmanın sıkı bağlarıyla birbirine bağlı olan halkların toplumsal, ekonomik ve siyasi topluluğudur. Bu sisteme giren devletler, Avrupa ve Asya'da geniş bir alan kaplar, yeryüzü topraklarının dörtte birinden fazlasına yayılırlar. Bir milyardan fazla insan (dünya nüfusunun üçte birinden fazlası) bu ülkelerde yaşar. Sosyalist ülkelerin ekonomik gücü çok büyüktür. Dünya sanayi üretiminin üçte birinden fazlasını ve dünya tahıl üretiminin yaklaşık olarak % 50'sini sağlarlar.

Dünya sosyalist sistemi *ülkeler arasındaki ekonomik ve politik ilişkilerin niteliksel bakımdan yeni bir tipini* oluşturur. Bu ilişkiler derin ekonomik ve politik çıkar birliği, ortak marksist-Leninist ideolojinin oluşturduğu temel üzerinde kurulmuştur.

Sosyalist sistemin ekonomik temeli, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetidir. Politik temeli ise, başında işçi sınıfı olmak üzere halk iktidarıdır. Bu sistemin ideolojik temelini de marksist-leninist öğreti oluşturur. Tüm sosyalist ülkelerin hedefi birdir: sosyalizmi ve komünizmi kurmak.

Büyük ve küçük devletlerin haklarının eşitliği, karşılıklı olarak birbirlerinin iç işlerine karışmamaları ulusal egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı, kardeşçe ekonomik, politik ve kültürel yardımlaşma sosyalist ülkeler arasındaki ilişkilerin temel ilkeleridir. Proletarya enternasyonaliz-

minin en yüksek ifadesini bulduğu bu ilişkiler, dünya tarihinde şimdiye kadar görülmemiştir. Bu ilişkiler dünya sosyalist sisteminin gücünün ve sağlamlığının güvencesidir.

Sosyalist ülkelerin işbirliği ve yardımlaşma biçimleri çok çeşitlidir. Ekonomik alanda, bu biçimler, ulusal ekonomi planlarının elbirliğiyle hazırlanmasında, karşılıklı olarak elverişli ticaret koşullarının geliştirilmesinde, bilimsel ve teknik bilgi alış-verişinde ifadesini bulur. Politik alanda işbirliği ve yardımlaşma biçimleri, emperyalist gericiliğe karşı ortak mücadelede, barış, sosyalizm ve toplumsal ilerleme uğruna birlikte yürütülen mücadelede belirir. Kültür alanında, bu yardımlaşma ve işbirliği, sosyalist ülkeler arasında gitgide daha sıklaşan ve çeşitlilik kazanan, ulusal kültürlerin karşılıklı olarak birbirlerini zenginleştirmesine varan kültürel işbirliğinde görülür.

Bugün, dünya sosyalist sistemi gelişiminin yeni bir aşamasına varmıştır. Sovyetler Birliği, komünizmin kuruluşuna başlamıştır. Diğer ülkeler, sosyalizmin temellerini atmakta, aralarından bazıları, sosyalist toplumu kurma aşamasına girmektedirler.

Dünya sosyalist sistemi çerçevesinde sosyalizmin kazandığı zaferler, bu sistemin devletlerinin bir kamp oluşturacak biçimde kümelenmeleri, sistemin durmadan sağlamlaşan birliği ve gelişmekte olan gücü, yalnız Sovyetler Birliğinde değil, diğer sosyalist ülkelerde de kapitalizmin yeniden kuruluşunu olanaksız hale getirmiştir Bu durum, dünya sosyalist sisteminin çerçevesi içinde, sosyalizmin zafere ulaşmasını güvence altına almıştır.

Sosyalist sistemin kendine özgü elverişli yönlerinden ve yasalarından hareket eden, ekonomik ve kültürel faaliyetlerinde birbirlerine yardımcı olan sosyalist ülkeler, ekonomilerini ve kültürlerini metodlu ve kararlı bir şekilde geliştirmektedirler. Bu ülkelerin ekonomik ve kültürel gelişimlerinin hızla ilerlemesine, sosyalizmin kuruluş süresinin kısaltılmasına tanık oluyoruz. Bunun sonucu olarak, bu ülkelerin önünde, belirli bir tarihi dönem içinde, hep bir arada komünizme geçiş umutları belirmektedir.

Dünya sosyalist sisteminin, proletarya enternasyonalizmi temeli üzerinde güçlendirilmesi, sosyalist ülkelerin gelecekteki başarılarının zorunlu şartıdır. Bu birlik, milliyetçilik gösterileriyle, bağnaz milliyetçilikle bağdaşmaz. Bu gibi sapmalar, yalnızca dünya sosyalist sistemine değil, belirdiği ülkelerin halklarına da büyük zararlar verir. Sosyalist kamptan kopmak, bu ülkelerin gelişimini frenler, dünya sosyalist sisteminin elverişli yönlerinden yararlanmalarına engel olur.

Sosyalist kampın birliğinin güçlendirilmesi, gücünün ve savunma kapasitesinin arttırılması, tüm sosyalist kamp ülkeleri halklarının önünde en önemli sorunlardan biri olarak durmaktadır.

3 SOSYALİST VE KAPİTALİST ÜLKELERİN BARIŞ İÇİNDE BİRARADA YAŞAMALARI İNSANLIĞIN GELİŞİMİ İÇİN NESNEL BİR ZORUNLULUKTUR.

Barış İçinde Birarada yaşama Leninist İlkesi

Değişik toplumsal rejimlere sahip devletlerin barış içinde birarada yaşamaları ilkesi, Lenin tarafından ortaya atılmış ve geliştirilmiştir. Sovyet iktidarının daha ilk günlerinde, Sovyetlerin II. Kongresinde Lenin şunları açıklıyordu: «Soygunculuk ve şiddet eylemleriyle ilgili her şeyi reddediyoruz; fakat, iyi komşuluk ilişkileri ve ekonomik anlaşma koşullarını içeren tüm noktaları içtenlikle kabul ederiz, bunları bir yana bırakamayız. (*)

Lenin, sosyalizmin er geç tüm dünyada zafere ulaşacağına kesinlikle inanıyordu. Fakat, bu zafer diye hüküm yürütüyordu, tüm ülkelerde bir hamlede gerçekleşemez. Ekonomi düzeylerine, sınıf savaşlarının şiddetine, proletarya ve burjuva-

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, c. 26, s. 262.

zi arasındaki güç ilişkilerine ve diğer koşullara bağlı olarak, bazı ülkeler diğerlerinden daha önce sosyalizme geçeceklerdir. Bu temele dayanarak Lenin, sosyalist ülkelerin yanısıra kapitalist ülkelerin de varolacağı tüm bir tarihi dönem boyunca, *sosyalist ülkelerle kapitalist ülkelerin barış içinde birarada yaşamasının kaçınılmaz olduğu* sonucunu çıkardı. Lenin barış içinde birarada yaşamanın ateşli bir taraftarıydı ve komünist partiyle sovyet hükümeti dış politikalarını bu temel üzerinde kurdular. SSCB'de komünizmi kurmak için gerekli barışçı koşulları sağlamak, tüm barış yanlısı halklarla birlikte dünya sosyalist sistemini güçlendirmek, insanlığı bir termonükleer dünya savaşından kurtarmak Sovyetler Birliği Komünist Partisinin ve sovyet hükümetinin başlıca hedefidir.

Sosyalist ve kapitalist devletlerin barış içinde birarada yaşaması, *insanlığın gelişiminin zorunlu bir koşuludur*. Bugünkü şartlarda, muazzam kitle yoketme silahları ve bu silahları dünyanın herhangibir yerine iletebilecek taşıt araçları mevcutken, yeni bir dünya savaşının çok büyük felaketler ve çok büyük sayıda kurbanlar getirmesi tehlikesi kapıyı çalarken, savaş ve barış sorunu yaşadığımız dönemin en önemli sorunu haline gelmiştir. *Termonükleer savaşı durdurmak, patlak vermesini önlemek, bugünün temel sorunudur.* Kruşçev bu konuda şunları söylemiştir: «Bugün, barış içinde birarada yaşamak ilkesi uygulanmalı mıdır, uygulanmamalı mıdır sorunu söz konusu değildir, eğer yeni bir nükleer savaş çılgınlığına kalkışılmasını istenmiyorsak, bu ilke uygulanmak-

tadır ve uygulanacaktır. Esas olan, akılcı bir zemin üzerinde bir arada yaşamaktır.»

Akılcı bir zemin üzerinde bir arada yaşamak, ve barış içinde bir arada yaşamak, şunları gerektirir: uluslararası anlaşmazlıkları çözüme bağlamak için savaşın araç olarak kullanılmasını reddetmek, bu anlaşmazlıkların tartışmalarla çözümü, devletler arasında eşitlik, karşılıklı anlaşma ve güven, karşılıklı olarak çıkarlara saygı göstermek; birbirlerinin iç işlerine karışmamak, her halkın iç sorunlarını bağımsız biçimde çözme hakkını tanımak, tüm ülkelerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne kesinlikle saygı gösterilmesi; tam eşitlik ve karşılıklı avantaj temeli üzerinde ekonomik ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesi. Sovyetler Birliği Komünist Partisi, ve tüm marksist partiler, bu sorunların çözümüne büyük bir dikkatle eğilir ve bu konuda çok çaba harcarlar.

Barış içinde birarada yaşama ilkesini kararlı biçimde pratiğe uygulayan marksist partiler, yeryüzünde gelişmekte olan, barışı savunabilecek ve güçlendirebilecek yeterlikte, büyük kuvvetlerin varolduğu olgusu üzerinde temellenirler. Dünya sosyalist sistemi, meydana gelmiştir ve güçlenmektedir; bu dünya sistemi, yeryüzündeki tüm barışçı güçlerin doğal çekim merkezidir.

Sosyalist ülkelerin yanısıra, büyük bir bölümünü sömürgecilikten kurtulan devletlerin oluşturduğu, sosyalist olmayan büyük bir grup ülkeyi kaplayan geniş bir barış bölgesi mevcuttur. Giderek sayısı artan yeni yeni ülkeler, askeri bloklara girmenin yarattığı tehlikeye karşı güvence

altında bulunmaya çalışıyor ve tarafsız bir politika izliyorlar.

Savaş ve barış sorununun çözümünde faal olarak rol almak isteyen halk kitlelerinin hareketi, barış için mücadelede çok önemli bir etkendir. Emperyalist savaşlara karşı kararlı biçimde mücadele eden işçi sınıfı bu kitle hareketinin başında gelir.

Bu büyük barışçı güçlerin varlığı, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin ve diğer ülkelerin marksist partilerinin, çağımızda, nükleer savaşın kaçınılmaz olmadığı, insanlığın bugün savaşın uluslararası sorunları çözüm yolu olmasını önleyebilecek durumda olduğu sonucunu çıkarmalarını sağlamıştır.

«Güçlü sosyalist kampa bağlı ülkelerle barış yanlısı sosyalist olmayan ülkelerin, uluslararası işçi sınıfının ve barış davasını savunan tüm güçlerin birleşik çabalarıyla *nükleer dünya savaşı önlenebilir*.»

Böylece, bugün dünyayı bölen politik ve toplumsal sorunların çözüm bulacağı bütün bir dönem boyunca barış içinde birarada yaşamayı sağlama umutları beliriyor.

Barış yanlısı güçlerin yeni bir nükleer savaşı önleme yetenekleri, bugünkü dönemde, savaşların patlak vermesi olasılığının ortadan kalktığı anlamına gelmez. Kapitalizm varoldukça bu olasılık da varolacaktır. Ancak komünist toplum yeryüzünde tam ve kesin barışı sağlayabilir. Bugünkü koşullarda, Sovyetler Birliğinin ve diğer sosyalist ülkelerin ısrarlı ve kararlı mücadeleleri, ba-

rış ve halkların güvenlik içinde yaşamasından yana olan tüm namuslu insanların çabaları, başlarında Amerikan askeri kliği olmak üzere, saldırgan güçlerin direnişiyle karşılaşır. Bu karanlık güçler, uluslararası durumu kötüleştirmek için ellerinden geleni yapar, Sovyetler Birliği'ne ve diğer sosyalist ülkelere doğrudan doğruya tehditler savurur, silahlanma yarışına hız verir, dünya savaşı çıkacağı havasını yaratıp, bunun uyandıracağı korku ve paniği körüklerler. Yeni bir nükleer dünya savaşı tehlikesi karşısında, Sovyetler Birliği, savunmasını güçlendirmek için, Sovyet halkını ve tüm sosyalist kamp halklarını korumak için tedbirler almak zorundadır.

Emperyalist gericilik, insanlık dışı tasarılarından vazgeçmiş değildir ve bu da, değişik toplumsal rejimlere sahip devletlerin barış içinde birarada yaşamasının ancak tüm halkların güçleriyle emperyalistlerin saldırgan amaçlarına karşı mücadele etmeleri şartıyla sağlanabileceği anlamına gelir.

Barış uğruna mücadelenin öncüsü, emperyalistlerin tüm saldırgan amaçlarını ve çevirdikleri düzenleri ortaya çıkaran komünist ve işçi partileri, halkların uyanıklığını arttırır, değişik toplumsal düzenlere sahip devletler arasında barış içinde birarada yaşamanın leninist yolunu sağlam ve kararlı adımlarla izlerler.

□ Sınıf Mücadelesi Biçimi olarak Barış İçinde Birarada Yaşama

Modern reformistler ve dogmatikler, barış içinde birarada yaşama ilkesinin özünü çarpıtır-

lar. Bu ilkenin sosyalist sistemle kapitalist sistem arasındaki uzlaşmazlıkları bir yana bırakmak, sosyalist ideoloji ile burjuva ideolojisi arasındaki mücadeleden vazgeçmek anlamına geldiğini kabul ederler.

Gerçekte ise, barış içinde biraraaa yaşamak, hiçbir zaman sosyalizmle kapitalizm arasındaki çelişkilerin ortadan kalkması yada aralarındaki her türlü mücadelenin sona ermesi anlamına gelmez. *Barış içinde birarada yaşamak birbirinin tersi olan iki dünya sistemi arasındaki sınıf mücadelesinin özel bir biçimidir*. Barış içinde birarada yaşamayı doğru anlamak gereklidir. Birarada yaşama iki dünya sistemi arasındaki mücadelenin devamı, fakat savaş olmaksızın, barışçı yollarla, başka bir devletin iç işlerine karışılmaksızın mücadele edilmesi anlamına gelir. Bu ekonomik, politik ve ideolojik, fakat askeri olmayan bir mücadeledir.

Barış içinde birarada yaşamak, sosyalizmle kapitalizm ararındaki dünya çapındaki ekonomik yarışa uygun bir zemin hazırlar. Bu sosyalizmle kapitalizm arasında, üretimin ve kültürün yaygınlaşma ve gelişme tempoları, toplum üyelerinin maddi ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda özel bir mücadeledir. Bu mücadele içinde, halklar kendi deneyleriyle ihtiyaçlarını, hangi sistemin daha iyi karşılayabileceğini göreceklerdir.

İlerleme yarışı, iki zıt sistem arasındaki mücadele ve bunların yarattığı sonuçlar çağımızda tüm dünyadaki gelişme tarafından belirlenmiştir. Barış içinde birarada yaşamanın, politik mücadeden vazgeçmek, proletaryanın burjuvaziye karşı

devrimci sınıf mücadelesini bir yana bırakmak, emekçilerin kapitalist sömürüden kurtuluş mücadelelerini terketmeleri anlamına gelmediğini belirtmekte yarar vardır.

Tersine olarak, barış içinde birarada yaşamak, kapitalist ülkelerde, sınıf mücadelesinin gelişmesini sağlar. Bugün, bir çok kapitalist ülkede (örneğin Japonya'da, İtalya'da, Fransa'da, vs) işçi sınıfının burjuvaziye karsı yürüttüğü sınıf mücadelesinin şiddetlenmesi, ayrıca uluslararası komünist hareketin büyümesi bunun kanıtıdır. Moskova'daki Komünist ve İşçi Partileri Konferansından beri 12 yeni komünist partinin yaratıldığını belirtmek yeter. Bu süre içinde dünyadaki komünistlerin adedi 7 milyon kadar artmış ve 1960'da yaklaşık 40 milyon gibi muazzam bir sayıya ulaşmıştır.

Bu koşullarda, barış içinde bir arada yaşama, ulusal kurtuluş hareketinin atılımı için de özellikle büyük olanaklar yaratır. İkinci dünya savaşından sonraki onbeş yılda, bir buçuk milyar insanın, yani yaklaşık olarak dünya nüfusunun yarısının sömürgecinliğin boyunduruğundan kurtulması bunun kanıtıdır.

Birbirine zıt iki sistemin barış içinde birarada yaşaması, ayrıca sosyalist ve burjuva ideolojileri arasında amansız bir ideolojik mücadele anlamına gelir. İşçi sınıfının ve tüm emekçilerin çıkarlarını temsil eden sosyalist ideoloji, proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesinin tarihi zorunluluğunu doğrular. Burjuva ideolojisi gerici emperyalist güçlerin çıkarlarını temsil eder, barışa,

demokrasiye, sosyalizme karşı bir mücadele aracı olarak hizmet eder. Bu amaçla, tüm ideolojik baskı araçları kullanılır. Bunlar arasında en önemlisi *antikomünizmdir*. Antikomünizmin temel içeriği, sosyalizme iftira atmak, marksist partilerin politikaları, hedefleri ve marksist-leninist doktrin hakkında yalan dolan dolu çarpıtmalar yapmaktır. Burjuva ideolojisine karşı kararlı ve ısrarlı mücadele, kapitalizmle barışçı ekonomik yarış içinde sosyalizmin zafere ulaşmasının zorunlu koşuludur.

4 ÇAĞIMIZIN TEMEL İÇERİĞİ KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME GEÇİŞTİR

Dünya sosyalist Sisteminin İnsanlığın Gelişiminin Tayin Edici Etkeni Durumuna Dönüşmesi

Tarih birçok kez farklı rejimler arasındaki çatışmalara sahne olmuştur; bu çatışmalar daima ilerici olan rejimin zaferiyle sonuçlanıyordu. Günümüzde, sosyalizmle kapitalizm arasındaki çatışmanın da, sosyalizmin tam ve kesin zaferiyle sonuçlanacağından şüphe edilemez.

Kapitalist dünya gerileyip daralırken, sosyalist dünya ilerliyor ve genişliyor. *Sosyalizm her yerde kaçınılmaz olarak kapitalizmin yerini alacaktır*. Temel içeriği kapitalizmden sosyalizme geçiş olan çağımız, iki zıt dünya sistemi arasın-

da mücadele çağıdır; sosyalist devrimler, ulusal kurtuluş hareketleri ve emperyalizmin yıkılış çağıdır. Yaşadığımız dönem, daima yeni yeni halkların sosyalizm yoluna atıldıkları, sosyalizmin kapitalizme karşı dünya ölçüsünde zafere ulaşacağı dönemdir. Bu çağın merkezinde uluslararası işçi sınıfı ve onun en büyük eseri olan dünya sosyalist sistemi bulunur.

Kapitalizmin tek başına egemenlik çağı tarihe karışmıştır. Bugün, insanlığın gelişiminin içeriğini, eğilimini ve başlıca özelliklerini dünya sosyalist sistemi, emperyalizme karşı, sosyalizm ve toplumsal ilerleme uğruna mücadele yürüten güçler belirler. Emperyalistlerin, tarihin yürüyüşünü durdurmak için harcadıkları çabalar boşunadır. Bugün, sosyalizmin tam ve kesin zaferinin müjdecileri belirmiştir.

Sosyalist sistem, ekonomik faaliyetiyle dünyanın yürüyüşü üzerinde, en önde gelen bir rol oynamaktadır. Hızlı ekonomik büyüme, dünya sanayi ve tarım üretiminde, sosyalist sistemin giderek daha büyük bir paya sahibolmasını sağlamıştır. Birkaç yıla kadar, dünya sosyalist sisteminin üretimi, kapitalist ülkelerin toplam üretimini aşacaktır. Yalnızca bununla bile, kapitalizm, insan faaliyetinin en belirleyici alanında, yani maddi üretimde, sosyalist kamp karşısında yenik düşmüş olacaktır.

Ekonomik büyümenin başarıları arttığı ve sosyalist sistemin ekonomik ve politik gücü çoğaldığı oranda, dünya sosyalist kampının en önemli uluslararası sorunların çözümünde oyna-

dığı rol de önem kazanmaktadır. Bu sorunların en önemlisi savaş ve barış sorunudur. Çağımızda, barış ve sosyalizmden yana güçler, emperyalistlerin gerici düzenbazlıklarını ortaya çıkarabilmekte, hatta bunların kökünü kazıyabilmektedir.

Dünya sosyalist sisteminin çağdaş tarihte oynadığı büyük rol, sosyalist olmayan ülkelerin halklarının mücadelesi üzerinde yarattığı çeşitli biçimlerdeki ve giderek artan etkidir. Sosyalist sistem yalnızca örnek oluşuyla bile, kapitalist ülkelerdeki emekçilerin devrimci bilinçlerini geliştirir, onları kapitalizme karşı mücadeleye iter, barış ve ulusal ilerleme, demokrasi ve sosyalizmin zaferi uğruna mücadelelerinde onlara destek olur.

Devrim yoluna atılan halklar, dünya gericiliğinin bel bağladığı karşı-devrimin ithali tehlikesine karşı dünya sosyalist sisteminde dayanak bulabilirler. Yeni toplumun kurulmasında sosyalist ülkelerden çeşitli biçimlerde yardım alabilirler ve almaktadırlar.

Sosyalist ülkeler, sömürgeciliğin en amansız düşmanlarıdırlar, uluslar arasında eşitlikten ve halkların siyasi bağımsızlığından yanadırlar. Sovyetler Birliği, Birleşmiş Milletlere bir bildiri sunarak, insanlık tarihinin en utanç verici olayı olan sömürgeciliğe son verilmesinin tarihi bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir. Dünya sosyalist sistemi, sömürgeciliğin egemenliğine karşı mücadele ederek, bağımsızlık uğruna mücadele eden halklara destek olarak, ulusal kurtuluş hareketlerinin atılımının, emperyalizmin sömürgecilik siste-

minin dağılmasının güçlü etkenlerinden biri durumuna gelmiştir.

Demek oluyor ki, sosyalist sistemin varlığı ve gelişmesi, uluslar arası devrimci hareketin gelişmesi için en elverişli *uluslararası koşulları* yarat maktadır.

Giderek sayısı artan ülkelerde, sosyalizme geçişin iç koşulları da daha elverişli hale gelmektedir, bunun nedeni, kapitalizmin genel bunalımının keskinleşmesi ve bu durumun yarattığı tüm çelişkilerdir.

☐ Kapitalizmin Genel Bunalımının Keskinleşmesi

Sosyalizmin yeni, güçlü ve sağlıklı dünyası gelişip kuvvet kazanırken, kapitalist sistem tam bir kokuşmaya ve çöküşe uğramaktadır. Kapitalizmin genel bunalımı yeni bir aşamasına, üçüncü aşamasına girmiştir. Bu aşamada, genel bunalım, burjuva toplumunun tüm yönlerini, yani ekonomiyi, iç ve dış siyaseti ve ideolojiyi sarmıştır.

Genel bunalımın ilk aşaması, Ekim devrimiyle başlamış bu aşamada ilk sosyalist ülke ortaya çıkmıştır. Bu, kapitalizmin dünyada tek başına egemenliğinin sonu olmuştur.

İkinci aşamada, birçok Avrupa ve Asya ülkesinde sosyalist devrimlerin zaferiyle, sosyalizm tek bir ülke çerçevesinden çıkmış ve bir dünya sistemi durumuna gelmiştir. Bu aşamada, Çin'de devrimin zaferi özellikle büyük bir önem taşır.

Yeni aşamanın belirleyici özelliği ise, uluslararası arenada güçler ilişkisinin dünya sosyalist sisteminin lehine değişmesidir. Durmaksızın, yeni ülkeler kapitalizmden kopuyor, dünyada sosyalizm ve toplumsal ilerleme uğruna mücadele eden güçler hızla artıyor. Sosyalizmle barışçı ekonomik yarışta, emperyalizmin durumu günden güne sarsılıyor. Ulusal kurtuluş hareketinin benzeri görülmemiş atılımı emperyalizmin sömürgecilik sisteminin dağılmasına yol açmıştır. Bu yeni aşamada, kapitalizmin genel bunalımının bir savaş sonrasında değil, barış döneminde, iki zıt sistemin barış içinde bir arada yaşadığı sırada ortaya çıkmış olduğuna dikkat etmek gereklidir.

Kapitalizmin genel bunalımının yeni aşamasının belirleyici özelliklerinden biri de, kapitalist ekonominin kendi içinde giderek dengesini yitirmesi ve daha büyük bir hızla çürümeye devam etmesidir. Üretimin artış tempolarının yavaşlaması, üretim güçlerinin sürekli olarak değerlerinin altında kullanılması, ziyan edilmesi, kapitalist dünyayı belirli zaman aralıklarıyla sarsan ekonomik bunalımlar, kapitalizmin varolan ekonomik güçlerinden tam olarak yararlanamadığını inkar edilemeyecek biçimde kanıtlar.

Tekelci devlet kapitalizminin gelişmesiyle ve askerileşmenin artmasıyla birlikte emperyalizmin tüm çelişkileri de keskinleşir. Emekle sermaye arasındaki çelişki büyür, devlet aygıtını istedikleri şekilde kullanan bir avuç tekelcinin bencil istekleriyle ulusun çıkarları çatışır. Kapitalist ülkelerin ekonomik ve politik gelişimlerindeki eşitsizliğin sonucu olarak, kapitalist sistem içindeki

güçler ilişkisi değişmekte, tek tek kapitalist ülkelerle kapitalist blok arasındaki çelişkiler şiddetlenmekte ve kapitalist pazarda rekabet mücadelesi kızışmaktadır.

Kapitalizmin üçüncü genel bunalım aşamasının temel çizgilerinden biri de, emperyalizmin iç ve dış siyasetindeki bunalımın büyümesidir. Bu bunalım, her yönüyle gerici siyasetin güç kazanmasında, burjuva özgürlüklerin bile bir yana bırakılmasında, birçok ülkede faşist rejimlerin, diktatörlüklerin kurulmasında, uluslararası sorunlarda emperyalizmin belirleyici rolünü yitirmesinde ifadesini bulur.

Günümüzde, burjuva ideolojisi de son derece ağır bir bunalım içindedir. Bu ideolojinin belirleyici özellikleri, kötümserlik, gelecek korkusu, mistiklik ve bilime inançsızlık, ilerlemenin inkarı, komünizme atılan iftiralar, halkın nefret ettiği baskının ve ücretli köleliğin savunulmasıdır. Uzun zamandır, burjuva ideolojisi kitleleri kendisine çekecek fikirler ortaya atamaz olmuştur, çünkü o artık tarih sahnesini terketmekte olan bir sınıfın ideolojisidir. Bu nedenle de iflası kaçınılmazdır.

Kapitalist toplumda üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çatışma, bugün had derecede keskin bir duruma gelmiştir. Atom enerjisinin keşfiyle, uzayın fethiyle, üretimin otomatikleştirilmesi ve bilim ve tekniğin daha başka dikkate değer buluşlarıyla insanlık büyük bir bilimsel ve teknik devrim çağına girmiştir. Fakat kapitalist üretim ilişkilerinin oluşturduğu kılıf, bu teknik devrim için çok dardır. Kapitalizm yalnızca üre-

tici güçleri frenlemekle kalmaz, yalnızca insan aklının bulduklarının insanlığın ilerlemesi yararına kullanılmasını engellemekle yetinmez, bu buluşları insanlığa karşı kullanır, onları korkunç savaş araçlarına dönüştürür. Kapitalist üretim tarzının bu temel çatışması insanlığın önüne yeni bir görev koyar: kapitalist ilişkiler zincirinin koparılması, insanların yarattığı güçlü üretici güçleri özgürlüğe kavuşturmak ve tüm toplum yararına kullanılır hale getirmek. Bu amaca ulaşmanın tek yolu, kapitalist üretim ilişkilerinin yerine yeni, sosyalist ilişkiler getiren sosyalist devrimdir.

Dünya kapitalist sistemi proleterya devrimi için, bütünüyle olgunlaşmış durumdadır.

□ Demokrasi Uğruna Mücadele Sosyalizm İçin Savaşın Ayrılmaz Parçasıdır.

Dünya sosyalist sisteminin büyümesi ve gelişmesi, yeni yeni ülkelerin kapitalist sistemden kopmasıyla devam edecektir. Bu süreç içersinde, devrimler sırasında sosyalist dönüşümlerle, demokratik, anti-emperyalist dönüşümler birleşip bütünleşmektedir. Lenin, burjuva demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi teorisini geliştirir ve somutlaştırırken, emperyalizm çağında, çeşitli toplumsal tabakaların demokratik, yada anti-emperyalist hareketlerine bağlı olmayan, «saf» devrimler olamayacağını kabul ediyordu. Bu koşullarda, kitlelerin anti-emperyalist taleplerinin en sadık tercümanı olan proletarya, demok-

ratik hareketlerin başına geçer, bu hareketlere katılan çeşitli toplumsal sınıfları kendi yönetimi altında birleştirerek onları burjuvazinin devrilmesi ve sosyalizmin zaferi hedefine doğru yönlendirir.

Bazı ülkelerde, devrim nisbeten birbirinden bağımsız olan iki aşamada gerçekleşmiştir: bunlar, demokratik devrim ve sosyalist devrim aşamalarıdır. SSCB'de, Çin'de ve daha başka bazı halk demokrasisi ülkelerinde devrim bu yolu izlemiştir. SSCB'de Ekim Sosyalist Devriminden önce, şubat burjuva demokratik devrimi olmuştur. Birçok halk demokrasisi ülkesinde devrim bir anti-emperyalist, demokratik aşamadan geçtikten sonra sosyalist devrim aşamasına girmiştir. Halen kapitalizmin egemenliği altındaki daha başka birtakım ülkelerde de devrimin bu yolu izlemesi olasılıdır.

İkinci dünya savaşından sonraki dönemde, birçok kapitalist ülkede, ulusal kurtuluş hareketleri, ulusal egemenliğin sürdürülmesi uğruna mücadeleler, barış ve halkların güvenliği için mücadeleler, demokrasi uğruna mücadeleler gibi güçlü demokratik hareketler büyük bir atılım göstermiştir. Günümüzde, demokratik hareketler, kitlesel nitelik taşımaları ve olağanüstü güçte ve büyüklükte örgütlenmeleriyle özellik kazanır. Bu hareketler, emperyalizme ve tekellerin gerici iç ve dış siyasetine karşı yönelmiştir.

Tekeller emekçileri, köylüleri, zanaatçıları acımasızca sömürür, küçük ve orta burjuvaziyi iflasa sürükler, aydınların yaratıcı yeteneklerini göstermelerini engeller, ilerici güçleri ezer, demok-

ratik özgürlüklerin son kalıntılarını da ortadan kaldırır, yeni bir dünya savaşı hazırlıklarına girişirler. Bu nedenle yukarıda saydığımız tüm sınıf ve tabakaların, tekellerin egemenliğinin yıkılmasında hayati çıkarları vardır. O halde, barış, ulusal bağımsızlık ve demokrasi uğruna, ekonominin temel dallarının devletleştirilmesi, ekonominin barışçı amaçlarla kullanılması, köklü tarım reformları, emekçilerin yaşama koşullarının düzeltilmesi ve en geniş halk tabakalarının haklarının savunulması için mücadele eden tüm güçlerin birleşme ini sağlayacak koşullar biraraya gelmiştir.

Elbette ki tekellere karşı, barış ve demokratik dönüşümler uğruna mücadele sosyalist bir nitelik taşımaz; özel mülkiyetin ve insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılmasını amaçlamaz. Bununla birlikte bu mücadele tekellerin egemenliğini baltalar, ulusal bağımsızlık ve demokrasinin elde edilmesinde büyük bir rol oynar ve bu da sosyalist devrimin yerine getirilmesini gerekli kıldığı görevlerle ilgili sorunların çözümüne yaklaşmak için gerekli koşulları yaratır.

Kapitalist tekellere karşı, demokrasi ve barış uğruna mücadele işçi sınıfının tüm emekçilerle birliğini kuvvetlendirir ve özellikle de temel müttefiki olan köylülükle ittifakını sağlamlaştırır. İşçi sınıfının ve onun marksist partisinin çevresinde birleşen emekçi kitleler, köylülük, memur ve aydınların büyük bir kesimi gericiliğe karşı mücadelede deney sahibi olurlar. Bu mücadele sırasında, bunlar burjuva düzeni koşullarında tekellerin boyunduruğundan kurtulamayacakları kanısına varırlar ve tek kurtuluşun kapitalizmin ortadan kal-

dırılması olduğuna yavaş yavaş inanmaya başlarlar. Böylelikle sağ sosyalistler ve reformistler tarafından yayılan hayal ürünü düşünceler ortadan kaldırılır ve sosyalist devrimin siyasi ordusu yaratılır.

Bütün bunlardan, günümüzde, kapitalizmin temellerinin sarsıldığı sırada, proletaryanın sosyalist devriminin gündemde olduğu sonucu çıkar. Sosyalist devrimler, anti-emperyalist devrimler ve ulusal kurtuluş savaşları, demokratik halk devrimleri, geniş çaplı köylü hareketleri, faşizmin ve diğer otoriter rejimlerin yıkılınası için halk hareketleri, yabancı boyunduruğuna karşı demokratik hareketler, dünya çapında genişlik kazanmış, birleşmiş ve kapitalizmin kemirilmesine ve yıkılmasına götüren tek bir devrimci süreç oluşturmuştur.

□ Çeşitli Ülkelerin Sosyalizme Geçiş Biçimleri

Günümüzde, insanlığın sosyalizme doğru önüne geçilmez hareketi sırasında, *sosyalizme geçişin somut biçimleri* sorunu çeşitli ülkelerde çok büyük bir önem kazanmıştır. Bu biçimler nelerdir, ve bunlar hangi koşullara bağlıdır? Bu geçiş mutlak biçimde bir silahlı ayaklanmaya ve örneğin Rusya'da olduğu gibi bir iç savaşa bağlı mıdır?

Yaratıcı marksizm, kapitalizmden sosyalizme geçiş biçimlerinin herşeyden önce, şu yada bu ülkedeki güçler ilişkisine bağlı olduğunu kabul eder.

Eğer işçi sınıfının güçleri ve müttefikleri burjuvazinin güçlerinden kesin şekilde üstünse ve direnişin boşuna olduğuna inanan burjuvazi Lenin'in dediği gibi, canını kurtarmayı, iktidarı proletaryaya bırakmayı tercih ediyorsa, sosyalizme barışçı yoldan geçiş mümkündür. Fakat eğer burjuvazi bu «tavizi» vermiyorsa ve silahlı bir direniş örgütlüyorsa bu durumda işçi sınıfı için burjuvazinin direncini silah zoruyla ezmekten başka çare kalmaz.

İşçi sınıfı hıçbir zaman sebepsiz olarak silaha başvurmaz, fakat burjuvazinin silahlı bir saldırısına karşılık vermeye ve haklarını silah elde savunmaya daima hazır olmak zorundadır.

Rusya'da 1917 Şubat Devriminden sonra bolşevikler devrimin barışçı yoldan geliştirilmesi sorununu ortaya atmışlar fakat bunu hayata geçirememişlerdir. Bunun sorumlusu işçi sınıfı değildir. Bu dönemde, burjuvazi tüm dünyada tekbaşına egemendi ve güçlü olduğunun bilincindeydi; bu nedenle barışçı yoldan sosyalizme geçiş olanağı son derece sınırlı idi. Bugünkü koşullarda uluslararası arenada sosyalizm ile kapitalizm arasındaki güçler ilişkisi sosyalizm lehine değişmiştir ve bazı kapitalist ülkelerde işçi sınıfının ve marksist partinin halk kitlelerinin en geniş kesimleri üzerindeki etkisinin artması sonucunda barışçı yoldan sosyalizme geçiş olanağı teorik düzeyde tartışma konusu olmak niteliği göstermektedir.

Sosyalist devrimin barışçı gelişme olanağı proletaryanın sosyalizme geçişin barışçı olmayan şekillerini biryana bırakması demek değildir. Bur-

juvazı henüz dünyanın büyük bir kısmında egemendir. Elinin altında işçi sınıfına karşı kullanabileceği silahları vardır. İşte bu yüzden işçi sınıfı uyanık olmak, barışçı yada barışçı olmayan mücadele biçimlerine başvurmaya hazır bulunmak zorundadır. Bütün mücadele biçimlerini bilmek, somut duruma en uygun olanları ustalıkla kullanmak, bir mücadele biçimi yerine hızla ve birdenbire bir başka mücadele biçimini getirmek yeteneği tüm ülkelerde sosyalist devrimin zaferi için zorunlu koşuldur.

YİRMİBİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL BİLİNÇ VE TOPLUMUN EVRİMİNDEKİ ROLÜ

İnsanlar arasındaki maddi ve ekonomik ilişkiler toplumun evriminin temelini oluşturur. Fakat bu evrimi anlamak için yalnızca ekonomik etkenleri bilmek yetmez. Çünkü toplum insanların üretici faaliyetlerinden başka bir manevi hayata da sahiptir. İnsanlar politik düşünceler ve ahlak ilkeleri tarafından yönlendirilirler, bilimsel teorileri, sanat üzerine görüşleri vardır. Tüm bu düşüncelerin kökeni ve anlamı toplumsal nitelikli dir ve *toplumsal bilinç* alanının kapsamına girer.

Toplumsal bilinç tarihi gelişmede çok büyük bir önem taşımıştır. Bu nedenle toplum hakkında daha tam bir fikre sahibolmak için toplumsal bilincin ne olduğunu, bunun kökenlerinin neler olduğunu ve toplum hayatında oynadığı rolü tanımlamak gerekir.

1 TOPLUMSAL BİLİNÇ TOPLUMSAL VARLIĞIN YANSIMASIDIR

Toplumsal Bilincin Özü ve Kökeni

Toplumsal bilinç, insanların toplumsal varlığını yansıtan fikirlerin, teorilerin ve görüşlerin bütünüdür. Toplumsal varlığın çok çeşitli biçimler gösterdiği ve karmaşık olduğu bilindiğine göre toplumsal bilincin de böyle olduğu sonucuna varabiliriz. Politik ve hukuki fikirler, ahlaki, sanatsal, bilimsel, felsefi ve dini düşünceler toplumsal bilincin biçimleridir. Bu biçimlerin ortaya çıkışı ve gelişmeleri bazı özellikler taşır, bunlar toplumsal varlığın çeşitli yönlerini yansıtırlar. Bunların görevleri de aynı şekilde çok çeşitlidir.

İdealizm, toplum hayatında düşüncelerin ve bilincin rolü sorununu doğru biçimde çözmeye yeterli değildir. İdealistler, düşüncelerin toplumsal

gelişmenin yürüyüşünde belirleyici bir rol oynadığını kabul ederler, bu ise gerçeğe hiç uymamaktadır.

Ancak diyalektik materyalizm, felsefenin temel sorununa ve bu sorunun topluma uygulanmasına doğru bir çözüm bulabilmiş ve *insanların toplumsal bilincinin onların toplumsal varlığının ürünü olduğunu* kanıtlamıştır. İnsanların fikirlerinin ve teorilerinin kaynağını onların toplumsal varlığında yani maddi, üretici faaliyetlerinde aramak gereklidir.

Toplum tarihi insanların toplumsal varlığı değiştiğinde bilinçlerinin de değiştiğini inandırıcı biçimde göstermiştir. İnsanların eski düşünceleri kaybolur ve yeni koşullara, yeni toplumsal ihtiyaçlara uygun yeni düşünceler ortaya çıkar. Örneğin, sosyalizmin zaferiyle birlikte insanların toplumsal varlığı temelden değişmiştir; sosyalist mülkiyet biçimi kapitalist özel mülkiyet biçiminin yerini almıştır. Bunun sonucu olarak insanların düşünceleri de değişmiştir. Kapitalist ahlakın temel taşını oluşturan bireyciliğin yerine komünist ahlakın temelini oluşturan kollektivizm geçmiştir.

Aynı şekilde, toplumsal bilincin başka herhangi bir biçimini de incelesek kaynağının toplumun maddi hayatı olduğunu görürüz.

☐ İdeolojinin Sınıfsal Niteliği

Sınıflı toplumda hangi biçim altında belirirse belirsin toplumsal bilinç daima bir sınıfsal ni-

telik taşır. Belirli bir sınıfın siyasi, hukuki, ahlaki, sanatsal ve daha başka düşüncelerinin bütünü bu sınıfın *ideolojisini* oluşturur.

İdeolojinin sınıfsal niteliği nasıl açıklanır? Niçin her sınıf kendine özgü bir ideoloji yaratır? Bütün bunlar uzlaşmaz sınıfların ayrı ayrı konumlarda bulunmasıyla, bunların karşılarına çıkan toplumsal sorunların ve güttükleri amaçların başka oluşuyla açıklanır. Belli bir düşünce sistemi aracılığıyla şu yada bu sınıf toplumdaki durumunu dile getirir ve haklı çıkarmaya çalışır, çıkarlarını savunur, amaçlarına ulaşmaya, karşısına çıkan sorunları çözmeye çabalar. Örneğin, burjuva ideolojisi burjuvazinin çıkarlarını savunur, kapitalist özel mülkiyetin ve sömürünün sonsuza dek süreceğini kanıtlamaya çalışır. Proletarya ise kapitalizmi ortadan kaldıracak, sosyalizm ve komünizmi, sınıfsız ve sömürüsüz toplumu kuracaktır. Bu amaçlara ulaşmak için proletaryanın niteliksel bakımdan yeni bir ideolojiye, yani sosyalist ideolojiye ihtiyacı vardır.

O halde düşman sınıflara bölünmüş bir toplumda tek bir ideoloji olamaz. Zorunlu olarak sömüren sınıfın ideolojisi ve sömürülen sınıfın ideolojisi vardır. Ekonomik ve siyasi bakımdan egemen olan sınıfın ideolojisi de toplumda egemendir. Daha önce gördüğümüz gibi, sınıf mücadelesi biçimlerinden biri olan şiddetli ideolojik mücadele uzlaşmaz sınıflara bölünmüş tüm toplumlarda zorunlu olarak mevcuttur.

İdeoloji, daima sınıfsal nitelik taşıdığına göre gerçeği sınıf çıkarlarına göre tahrif edip etme-

diği sorulabilir. Revizyonistler ideolojiyle gerçeğin birarada bulunamayacağını, ideolojide gerçeğin şu yada bu sınıfın çıkarlarına feda edildiği görüşündedirler. Marksizm ise tersine olarak, ideolojinin somut biçimde ele alınmasını, hangi sınıfın çıkarlarını, ilerici sınıfların mı yoksa gerici sınıfların mı çıkarlarını dile getirdiğinin araştırılmasını gerekli kılar. Belli bir sınıf toplum tarihinde ilerici bir rol oynadığı sürece, çıkarları nesnel gerçeğin gelişiminin doğrultusuna uygun olduğu sürece ideolojisi doğrudur. Fakat belli bir sınıf ilerici rolüne son verdiği anda, çıkarları tarihin doğrultusuyla çelişkiye girdiğinde, ideolojisi de doğru olmaktan çıkar ve gerçeği bir sınıfın çıkarlarına uygun şekilde tahrif etmeye başlar.

Örneğin, burjuva ideolojisini ele alalım. Burjuvazi feodalizme karşı mücadele ederken ideolojisi dünyayı nispeten doğru biçimde yansıtıyordu. Fakat burjuvazi iktidara geçer geçmez, ilerici olanaklarını tükettiği ve toplumsal gelişim için bir engel olmaya başladığı anda burjuva ideolojisi gerçeği aslına uygun biçimde yansıtma yeteneğini yitirdi. Marx, «Çıkar gözetmeyen bilimsel araştırma yerini karşılığı ödenmiş yumruk dövüşüne, bilinçli araştırma ise yerini, onursuzluğa, şakşakçılığın aşağılık kurnazlıklarına bıraktı,» (*) diye yazıyordu.

Marksist — leninist ideoloji tamamıyla doğru ve bilimseldir. İşçi sınıfının sınıf çıkarlarıyla

---

(*) K. Marx, *Bütün Eserleri*, Editions Sociales, Paris, 1959, c 1, s 25.

tarihin nesnel yürüyüşü daima çakışır, marksist-leninist ideolojinin doğruluğu gelişiminin her aşamasında değerini korur.

□ Bilincin Gelişiminde Nisbi Özerklik

Toplumsal varlığın, yani maddi üretici faaliyetin toplumsal bilinci belirlediğini daha önce görmüştük. Fakat, bilincin gelişiminin de *nisbi bir özerkliği* vardır. Bu özerklik nasıl belirir?

Toplumsal bilincin gelişiminin nisbi özerkliği, toplumsal varlığın gelişimine göre geri kalabilmesine yada daha ilerde olabilmesine, süreklilik ilkesine uyabilmesine ve toplumsal varlığa göre pasif olmayışına, onu etkileyebilmesine dayanır.

Toplumsal bilincin, toplumsal varlığa göre *geri* kalması, önce toplumsal varlığın değişmesiyle, toplumsal bilincinse onu izlemesiyle açıklanır. Yine geri kalma durumu, eski fikirlerin varlığını bir süre daha devam ettirmeleriyle de açıklanır. Gerçekten de, egemen sınıflar, ideolojilerini toplumun tüm üyelerine kabul ettirmek için elleri altında bulunan bütün araçları kullanırlar. İdeolojik baskının tüm cephaneliği (basın, sinema, radyo, televizyon, vs.) bugün, burjuvazi tarafından emekçilerin bilinçlerini zehirlemek, onları ideolojik silahlarından yoksun etmek amacıyla kullanılır. Bütün bu nedenlerden dolayı, eski bir rejimin yerini yenisi alırken bazı kişilerin bilinci uzun bir süre eski ideolojinin etkisi altında kalır.

Bununla birlikte, insanların bilinci, bazı koşullarda, toplumsal varlıktan *daha ileri bir du-*

rumda olabilir. Toplum yasalarını inceler, tarihin yürüyüşünün genel eğilimlerini saptarken, bilim adamları geleceği önceden bilebilir, yani çağlarını oldukça aşan teoriler ortaya atabilir ve insanlığa yıllarca sonra geçeceği yolları önceden gösterebilirler. Marksist bilimsel komünizm teorisi, toplumsal olayların önceden sezilişinin mükemmel bir örneğidir.

Toplumsal bilincin nisbi özerkliğinin en önemli sonuçlarından biri de ideolojinin gelişimindeki *sürekliliktir*. Yeni sınıf ideolojisini yaratırken, geçmişin düşüncelerini bir yana atmak şöyle dursun, bunları özenle bir araya toplar ve bunlardan en iyi olanları ayırarak kendi yararına kullanır.

Düşüncelerin gelişimindeki süreklilik, toplum hayatında çok büyük bir önem taşır. Eğer insanlar geçmişin kültür alanındaki kazançlarından yararlanmaktan yoksun edilselerdi, her şeye yeni baştan başlamaları gerekirdi: yasaları keşfetmek uzun zamandır bilinen makine ve aygıtları yeni baştan icadetmek vs. zorunda kalırlardı. Süreklilik olgusu sayesinde insanlar bu boş zahmetlerden kurtulmuşlardır. Daha önceki kuşakların harcadığı büyük emekten yararlanan insanlar, atalarının eserini devam ettirebilirler, onların buluşlarını geliştirebilir ve düzeltebilirler, bunları daha yüksek bir düzeye çıkarabilirler.

Çeşitli sınıfların geçmişin mirasına karşı tutumları da başka başkadır. Örneğin gerici sınıflar, geçmişten gerici düşünceleri alır ve bunları yeni koşullara, kendi çıkarlarına uydurmaya çalışırlar. Emperyalizmin ideologları emekçileri manevi ba-

kımdan köleleştirmek için orta çağın skolastiğini ve tasavvufunu, çeşitli idealist ve dini düşünce sistemlerini kullanırlar.

Öncü, devrimci sınıflar ise, geçmişin ideolojik mirasından olumlu anlamını yitirmemiş ve insanlığın ilerlemesine hizmet edebilecek yönleri alırlar.

2 TOPLUMUN GELİŞMESİNDE DÜŞÜNCELERİN ETKİN ROLÜ

Tarihi materyalizm toplumsal varlığın toplumsal bilinçten önce geldiğini kanıtlamakla birlikte, düşüncelerin toplumun gelişiminde oynadığı *etkin rolü* de kabul eder. Toplum hayatının hangi alanı olursa olsun insanlar daima bilinçli olarak davranırlar, bu nedenle onların düşünceleri, teorileri toplum üzerinde büyük bir etki yapar. Toplumsal düşünceler insanlara kılavuzluk ederek, insanları birleştirerek ve önlerine çıkan sorunların çözümünde onlara yol göstererek toplum hayatında etkilerini gösterirler.

Düşünceler iki ayrı rol oynarlar: toplumun gelişmesini *kolaylaştırabilir* yada *frenleyebilirler.* Düşüncelerin rolü ilerici sınıflara mı yoksa gerici sınıflara mı hizmet ettiklerine bağlıdır, toplumun maddi hayatının ihtiyaçlarını doğru mu yoksa yanlış mı yansıttıklarına göre ve halk kitlelerinin

çıkarlarıyla uyumluluk derecelerine göre düşüncelerin rolü değişir.

Ancak ilerici sınıfların ve kitlelerin çıkarlarını dile getiren düşünceler, maddi üretimin gelişiminin ihtiyaçlarına karşılık veren ve eski rejimin yerine yenisinin kurulması için elverişli ortamın hazırlanmasında katkıda bulunan düşünceler, ilerici bir anlam taşıyabilir.

Bununla birlikte düşünceler ne kadar ilerici ve yeni olurlarsa olsunlar kendi başlarına eski rejimi devirip yenisini kuramazlar. Bu düşüncelerin maddi bir güce dönüşmesi için kitleler tarafından kabul edilmesi de gerekir. Ancak öncü fikirleri kabul eden kitleler, olgunluğa erişmiş olan toplumsal görevleri yerine getirebilecek toplumsal bir güç oluştururlar. Dünyadaki tüm düşünceler içerisinde en ilerici olanı *bilimsel komünizm düşüncesidir*. Bu düşüncenin gücü toplumun gelişiminin nesnel yasalarını hesaba katmasından, toplum hayatının hayati ihtiyaçlarına ve emekçilerin çıkarlarına karşılık vermesinden kaynaklanır. Bu nedenle bilimsel komünizm düşüncesi dünyayı dönüştüren maddi gücü temsil eder. Bu düşünce yoksul köylülükle birlikte komünist partinin yönetiminde Ekim Devrimini zafere ulaştırırken Rusya işçi sınıfına ilham vermiştir. Sovyet halkına sosyalizm uğruna yürüttükleri kahramanca mücadelelerinde hizmet etmiştir ve bugün de komünist geleceğe götüren yolları aydınlatmaktadır. Bu düşünce gittikçe daha çok sayıda insanı kendisine çekmektedir. Kapitalist ülkelerin emekçilerinin gerici emperyalist güçlere karşı mücadelelerinde yardımcı olur ve kapitalizmin yıkıldığı yer-

lerde ise sosyalizmin başarıyla kurulmasında işçilerin desteğidir.

Gerçeği çarpıtan ve gerici sınıfların çıkarlarına hizmet eden düşüncelere gelince, bunlar toplumun gelişmesini frenlerler. Örneğin günümüzün gerici burjuvazisinin düşünceleri bu türdendir.

Bütün bunlardan düşüncelerin toplum hayatında çok büyük bir rol oynadığı sonucuna varabiliriz. Bu nedenle pratik faaliyette, toplumsal varlığın tayin edici rolünü hareket noktası olarak kabul ederek insanlığın evriminde düşüncelerin etkin rolünü dikkate almak gerekir.

3 SİYASİ VE HUKUKİ DÜŞÜNCELER

Siyaset ve Ekonomi

Siyaset, ve siyasi ilişkiler herşeyden önce sınıflar arasındaki ilişkiler, iktidar ve toplumda egemenlik uğruna sınıfların mücadelesi demektir. Ayrıca devletler ve uluslararasındaki ilişkiler de siyaset alanına girer. Sınıflar, sınıf mücadelesi ve devlet ortaya çıkar çıkmaz siyaset de tarih sahnesinde göründü. Siyaset devletin faaliyetinde belirir ve bu faaliyetin *temel yönelimini* oluşturur.

Siyaset, sınıflararası ilişkiler olarak toplumun ekonomik yapısı yani alt yapı tarafından yaratılmıştır. Lenin, politikanın kökenini günışığına çıkarır ve toplumun ekonomik yapısıyla olan çözülmez bağını gösterirken, siyaseti ekonominin yoğunlaşmış bir ifadesi, genelleştirilmesi ve tamam-

lanması olarak tanımlıyordu. Sınıfların ekonomik çıkarları en tam ifadelerini siyasette bulurlar.

Fakat ekonomi tarafından yaratılan siyaset yine ekonomi üzerinde ve toplumsal gelişmenin tüm yürüyüşü üzerinde büyük bir etki yaratır. Ekonominin gelişmesi toplumsal düzenin dönüşümünü hazırlar, fakat bu dönüşümün kendisi de politikayı yönlendiren halkın bilinçli faaliyetinin sonucudur. Lenin, hayatta ve toplumun gelişmesinde politikanın oynadığı muazzam rolü kabul etmekle birlikte, siyasetin ekonomiden önce gelemeyeceğini göstermiştir. Bunun anlamı üretime bağlı ekonomik sorunların çözümüne ekonomik açıdan ve sınıf görüş açısından yaklaşmak gerektiğidir. Lenin şöyle yazıyordu; «...Doğru bir politik konumu olmayan bir sınıf egemenliğini ayakta tutamaz ve *bunun sonucu olarak* üretimdeki görevini de yerine getiremez.» (*)

Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve tüm Komünist ve İşçi Partilerinin faaliyetlerinin karakteristik özelliği sorunlara sınıf politikası açısından yaklaşmalarıdır. Herhangi bir ekonomik sorunun yada örgütlenmeyle ilgili bir sorunun çözümünde komünist parti daima işçi sınıfının ve tüm emekçilerin çıkarlarından hareket eder. SSCB'de ekonominin sosyalist ilkeye göre yeniden örgütlenmesi, ülkenin sanayileştirilmesi ve tarımın kollektifleştirilmesi gibi tedbirler işçi sınıfının ve tüm sovyet halkının hayati çıkarları gözönünde bulundurularak alınmıştır.

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri*, Paris-Moscou, c. 32, s. 83.

Siyasi Düşünceler ve Bunların Önemi

Siyasi düşünceler siyasete sıkı sıkıya bağlıdır. Siyaset, nasıl sınıflar, uluslar ve devletler arası ilişkileri karakterize ediyorsa siyasi düşünceler de bu ilişkileri *yansıtır ve kanıtlar.* Siyasi düşünceler şu yada bu sınıfın, sınıf mücadelesi ve devrim, devletler ve uluslararası ilişkiler, toplumsal ve politik rejim, savaş ve barış sorunu gibi konulardaki görüşüdür. Bu görüşler sınıf mücadelesinde, devletin faaliyetinde, partilerin, diğer kuruluş ve siyasi organların çalışmalarında doğrudan doğruya belirir.

Siyasi düşünceler devletlerin anayasalarında, partilerin ve diğer siyasi örgütlerin program ve bildirilerinde, özel teorik eserlerde ve daha başka belgelerde dile gelir.

Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumlarda siyasi düşüncelerin niteliği bağlı oldukları sınıfların çıkarlarına göre değişir. Sömürücü sınıf siyasi düşünceler aracılığıyla egemen konumunu haklı çıkarmaya, ekonomik altyapısını güçlendirmeye çalışır. Düşüncelerinin niteliğini belirleyen işte budur. Sömürülen sınıfa gelince siyasi düşüncelerinde sömürü rejimini alaşağı etme, sömürüsüz yeni toplumu yaratma zorunluluğunu dile getirir. Sömürülenlerin siyasi ideolojisi, devrimci mücadele ideolojisi, eskinin yokedilip yeninin yaratılmasının ideolojisidir.

Günümüzde, tüm dünyada iki zıt siyasi ideoloji çarpışır: İşçi sınıfının ve burjuvazinin ideolojileri. İşçi sınıfının siyasi ideolojisi proletarya enternasyonalizmi, tüm ülkelerin emekçileri arasında kardeşlik, barış, demokrasi ve sosyalizm uğruna ortak mücadelelerinde tüm ilerici güçlerin birlik ve işbirliğinin ideolojisidir. Bu ideoloji en tam ifadesini marksist-leninist öğretide, çeşitli komünist partilerin programlarında, sosyalist ülkelerin anayasalarında bulur. Bu ideoloji, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin burjuvaziye karşı mücadelelerini, sosyalizmin ve komünizmin zaferinin zorunluluğunu ifade eder. İşçi sınıfına ve onun partisine proletaryanın sınıf mücadelesinin en yüksek biçimi olan siyasi mücadelede kılavuzluk yapar.

İşçi sınıfının siyaseti ve siyasi düşünceleri gerçekten bilimseldir. Bunlar toplumun gelişmesinin yasalarının bilinmesine dayanır ve kitlelerin çıkarlarına tamamiyle uygundur. Tarihi deney, dünya komünist hareketinin büyük başarıları bunların gücünü ve hayatiyetini kanıtlar.

İşçi sınıfının politik düşüncelerine karşı kapitalist ücretli köleliği kutsallaştırmayı ve ebediyete kadar sürdürmeyi hedef alan emperyalist bur juvazi kendi siyasi düşüncelerini ileri sürer. Bu düşünceler işçi sınıfının ve ülke içindeki demokratik güçlerin köleleştirilmesi siyasetini, ulusal baskı ve yeni bir dünya savaşı hazırlığı siyasetini haklı çıkarmaya çalışır.

Günümüzdeki gerici burjuvazinin politik düşünceleri bilimsel temelden yoksundur. Bu düşünceler toplumsal gelişmenin nesnel yasalarına, hal-

kın çıkarlarına aykırı ve bu nedenle başarısızlığa uğramaya mahkumdurlar. Hitler'in dünyaya egemen olma düşüncesi nasıl yıkılıp gitmişse, sömürgecilerin ideolojisi ve politikası gözlerimizin önünde nasıl yıkılıp gidiyorsa çağdaş emperyalist burjuvazinin diğer gerici düşünceleri de aynı şekilde yıkılıp gidecektir.

Siyaset ve siyasi düşünceler bütün diğer toplumsal bilinç biçimleri arasında ekonomik alt yapıya en yakın olanlarıdır. Siyasi düşünceler, devletin, partilerin ve daha başka siyasi örgütlerin aracılığıyla toplumun gelişiminin tüm yürüyüşü boyunca bu altyapıyı etkilerler. Ayrıca siyaset ve siyasi düşünceler diğer toplumsal bilinç biçimlerinin gelişimi üzerinde de özellikle etkin şekilde etkide bulunurlar. Bu bilinç şekilleri arasında hukuku, ahlakı, sanatı, dini, felsefeyi ve bilimi sayabiliriz. Siyasi düşünceler bunların içine nüfuz eder, onlara bir sınıfsal yönelim kazandırır ve belirli bir sınıfın hizmetine sokarlar.

□ Hukuk ve Hukuki Düşünceler

Toplumda, siyasi ilişkilerin dışında, yasalarla belirlenen hukuki ilişkiler de vardır. *Hukuk* toplumda insanların davranışlarını düzenleyen *zorunlu* kuralların bütünüdür. Bu kurallar yasalarla ifade edilir, yasalarınsa uygulanıp uygulanmadığı devletin tüm baskı ve eğitim aygıtı aracılığıyla gözetilir.

Hukuk da siyaset gibi sınıflar ve devletle birarada tarih sahnesine çıkmıştır. Yönetici sınıfın

yasalarla dile getirilen iradesi olarak, hukuk, egemen sınıfın siyasi ve ekonomik çıkarlarını savunur.

Sınıflara bölünmüş toplumların tarihinde köleci hukuk, feodal hukuk ve kapitalist hukuk görülmüştür; bunlardan herbiri sömürücülere, sömürülenlere karşı savaşlarında hizmet eder. Ancak sosyalist hukuk emekçi kitlelerin çıkarlarını dile getirir. Sosyalist hukuk gerçekten halkın hukukudur.

İnsanlar arasındaki hukuki ilişkilerde bunların belirli bir toplumun hukuk sistemine karşı tutumunu karakterize eden hukuki düşünceleri, yani yasal ve yasadışı, insanlar için zorunlu olanlar ve olmayanlar, devletler ve uluslar hakkındaki görüşlerini ayırdetmek gerekir.

Hukuki düşünceler sınıfsal bir nitelik taşır ve kesinlikle belirli bir sınıfın çıkarlarını dile getirir. Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumda sömürücü sınıfın hukuki düşünceleri egemendir. Toplumun diğer sınıflarına kendi iradesini zorla kabul ettirmek için egemen sınıf yalnız devlet aygıtını kullanmakla kalmaz, hukuki düşüncelerden de yararlanır. Bu düşünceler aracılığıyla, egemen sınıf kendi koyduğu hukuku haklı çıkarmaya, onun sınıfsal niteliğini gizlemeye onu tüm halkın hukuku olarak, adaletin ve iyiliğin en üst bir biçimi olarak kabul ettirmeye çalışır.

Örneğin kapitalist toplumu ele alalım. Bu toplumda burjuva hukuki düşünceleri temeli üzerinde kurulu bir burjuva hukuk sistemi mevcuttur. Bu hukuki düşüncelerin amacı toplumda bur-

juva hukukundan daha adaletli ve daha doğru bir hukuk bulunamayacağını, bu hukukun demokrasinin cisimleşmiş şekli olduğunu, burjuva mahkemelerinin tarafsız olduğunu vs. kanıtlamaktır. Gerçekte ise burjuva hukuku kapitalist mülkiyeti savunur. Sömürüyü haklı çıkarmaya, tüm ilerici güçleri ezmeye yarar.

Sosyalist devletin ortaya çıkışıyla beraber toplum tarihinde sınıf eşitsizliğini ortadan kaldıran ilk hukuk olan sosyalist hukuk da ortaya çıktı.

Sosyalist hukuk ve onu oluşturan düşünceler uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumların hukukundan ve hukuki düşüncelerinden köklü biçimde ayrılır. Bu hukuk ve bu hukuki düşünceler tüm halkın çıkarlarını dile getirir, sosyalizmin ekonomik altyapısını, sosyalist mülkiyeti savunur ve güçlendirir, sovyet yurttaşlarını yasalara uyacak yönde, yükümlülüklerini bilinçli olarak yerine getirecek şekilde eğitir. Sosyalist düzen keyfilikle, bireyin çıkarlarını hor görmeyle bağdaşmaz, bu nedenle Sovyet devleti ve Komünist Parti sürekli olarak sosyalist yasallığın güçlenmesi için çalışır ve bu yasallığa zarar verebilecek her türlü eğilime kararlı biçimde karşı çıkarlar.

Sosyalist toplumun hukuki yasalarının emekçilerin ve kitlelerin çıkarlarına tamamıyla uygun olduğunu bildiğimize göre, sovyet yurttaşlarının mutlak çoğunluğunun bunları bilinçli olarak ve kendi istekleriyle gözettikleri ve devletin yalnızca toplum düzenini bozanlara, toplumsal mülkiyeti kendi çıkarları için kullanmaya kalkışanlara ve bunun gibi daha başka bazı suçlulara karşı baskı tedbirleri uyguladığı sonucuna varabiliriz.

Komünizme doğru ilerlenildiği ölçüde devletin baskı yapan bir güç olarak oynadığı rol giderek önemini yitirecek, sosyalist hukuk düzenini koruma işlevi yavaş yavaş toplumsal örgütlere devredilecektir. Bu örgütlerin görevi yalnızca suçu ortaya çıkarmak ve suçluyu cezalandırmaktan ibaret kalmayacak, aynı zamanda suçu önlemek, sovyet yurttaşlarına yasalara saygı göstermeyi öğretmek ve yükümlülüklerini bilinçli olarak yerine getirmelerini sağlayacak şekilde onları eğitmek de bu toplumsal örgütlerin görevi olacaktır.

Gelecekte refahın yükselmesi ve emekçilerin kültür düzeyinin, bilinçlerinin, örgütlenme anlayışlarının mükemmelleşmesiyle birlikte suçluluğun tamamıyla ve geriye gelmemecesine ortadan kalkması, cezaların yerini toplumsal eğitimin alması için gerekli tüm koşullar yaratılmış olacaktır. Komünizmin tam zafere ulaşmasıyla birlikte hukuk bir zorunluluk olmaktan çıkacaktır. Haklar ve zorunluluklar organik olarak birleşecek, bunlar komünist toplumun hayatını yöneten yegane kurallar halini alacaktır.

4 AHLAK

Ahlakın Özü ve Toplumsal Hayattaki Yeri

Ahlak yada *etik* insanların toplum içindeki davranışlarını düzenleyen kuralların bütünü olup insanların doğru ve yanlış, iyi ve kötü, onur ve onursuzluk gibi görüşlerini belirler. Hukuki kurallardan farklı olarak ahlak kuralları yazılı yasalarla saptanmış değildir, fakat bunlar kamuoyu, gelenekler, alışkanlıklar, eğitim ve insanların içtepileri tarafından oluşturulur ve sürekliliği sağlanır. Ahlak kuralları insanın topluma karşı, başka ülkelerin halklarına, ailesine ve diğer insanlara karşı tutumunu belirler.

İnsan toplumu ortaya çıktığında ahlak da belirdi. Gerçekten de toplum, üyelerinden ahlak kurallarıyla ifade edilen bir takım yükümlülükle-

rin yerine getirilmesini ister. Bu kurallar, üretimde meydana gelen değişmeler ve herşeyden önce de üretim ilişkilerindeki değişimlerin etkisi altında toplumla birlikte evrimleşir. İlkel komünal toplumda ahlak kuralları toplumun tüm üyeleri için aynı idi. Fakat sınıflar ortaya çıktığında bu kurallar belirli bir sınıfın çıkarlarını dile getirmeye başladılar. Ahlak sınıfsal bir nitelik kazandı. Uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumda sömürücülerin ahlakıyla sömürülenlerin ahlakı birbirinden farklıdır. Egemen sınıfın ahlakı toplumda egemen durumdadır. Köleci toplumda köle sahiplerinin ahlakı egemendi, feodal toplumda feodal derebeylerinin ve burjuva toplumunda kapitalistlerin ahlakı hakim durumdadır. Kölelerin, serflerin ve proleterlerin ahlak kuralları ve ilkeleri toplumda egemen ahlak kurallarının karşıtıdır.

Üst yapının bir unsuru olarak ahlak toplum hayatının tüm yönlerini etkisi altına alır. İnsanlarla emek, insanlarla mülkiyet arasında yarattığı ilişkiler aracılığıyla ekonomiyi etkiler. Sosyalist mülkiyeti kutsal ve dokunulmaz ilan eden komünist ahlak bununla sosyalizmin ekonomik temellerini savunmuş olur. Ahlakın siyasetle de doğrudan doğruya ilişkisi vardır; devletin herhangi bir siyasi eylemi toplum üyelerinde bir ahlaki yargıya, bu eylemin onaylanmasına yada onaylanmamasına yolaçar. Şu yada bu politik eylemin kitleler tarafından onaylanmasının bu eylemin başarısında önemli bir etken olması doğaldır. Örneğin Sovyetler Birliği'nin yürüttüğü barış politikasının başarısı büyük ölçüde tüm ülkelerin halk-

larının ve tüm insanlığın ahlaki desteğini kazanmasıyla açıklanır.

Çağımızda toplumda iki zıt ahlak birbiriyle çarpışır: Bunlar burjuva ahlakıyla komünist ahlaktır. Bunların herbirinin özü nedir, bunlar toplumda hangi görevleri yerine getirirler? Burjuva ahlakı toplumun gelişmesinde gerici bir rol oynar. Bunun temel görevi kapitalizmin temeli olan özel mülkiyeti ve sömürüyü savunmaktır. Dini ahlak da temelde aynı amaçlara hizmet eder. Hemcinslerine sevgi duyma, kapitalizm koşullarında kötülüğe ve şiddete karşı koymama gibi ahlak kuralları vazeden dini ahlak, emekçileri sömürücülere karşı mücadeleden vazgeçirmeye çalışır, onları dünyadaki kanaatkarlıkları ve sabırlarının mükafatı olarak ölümden sonra cennette yaşayacakları hayatla ilgili hayal ürünü vaadlerle kandırır.

Burjuva ahlakı özel kapitalist mülkiyetin egemenliğiyle belirlenmiştir. Özel mülkiyet insanları böler, birbirlerine düşman eder, pek kutsal sermaye ve kâr uğruna mücadelede birbirlerine rakip duruma getirir. Kâr yarışında, kapitalist tüm insani ahlak kurallarını ayakları altında çiğner. Kendini çevreleyen insanların, ülkesinin ve tümüyle toplumun içinde bulunduğu durum ve geleceği onun umurunda bile değildir. Bencil çıkarlarını herşeyden üstün tutar. Burjuva ahlakının temel ilkesi mutlak bireyciliktir. «İnsan insanın kurdudur,» «herkes başının çaresine bakar, tanrı herkesi gözetir» gibi ilkeler burjuva ahlakı tarafından ortaya atılmıştır. En yüksek ahlak ölçüsü para olan, herşeyin satıldığı ve satınalındığı,

sevginin ve onurun, insanların namusunun ve vicdanının satılık olduğu, özel mülkiyetin hüküm sürdüğü bir toplumda başka türlü kurallar yer alamaz. Bireysel bencillik, kazanç hırsı, daha büyük kârlar elde etmek için duyulan açlık, düşmanlık ve rekabet burjuva toplumunun ahlakının temelidir. İnsanın insan tarafından sömürülmesi burjuva toplumunda ahlaka karşı yapılan en vahşice saldırıdır.

☐ Komünizmin Kurucularının Ahlak Yasası

Komünist ahlak, toplum üyelerinin mutlak çoğunluğunun çıkarlarını, tüm emekçilerin çıkar ve ereklerini dile getirir.

Komünist ahlak, kitlelerin sömürüye ve diğer kötülüklere karşı mücadelelerinde oluşturdukları ahlak kurallarını içerir. Bu kurallar, cesaret, namusluluk, büyüklere karşı saygı, hırsa, iftiraya, kıskançlığa karşı kin gibi insanların tavırlarıyla ilgili bazı temel yükümlülüklerdir. İşçi sınıfının ahlakı, toplumun ahlakındaki ilerlemede, komünist ahlakın kural ve yükümlülüklerinin oluşumunda özellikle büyük bir önem taşır.

Komünist ahlak, kapitalist dönemde ortaya çıkar; proletaryanın sömürüye ve eşitsizliğe karşı çıkışının, dostluk, kardeşlik, işbirliği ve kapitalist kölelikten kurtulan insanların karşılıklı yardımlaşması ilişkilerine dayanan ortak kurallar

ortaya koyma arzularını ifade eder. Fakat, kapitalist toplumda işçi sınıfının ahlakı egemen değildir. Bu ahlakın egemenliği ancak kapitalizmin ortadan kaldırılmasından ve sosyalist toplumun kurulmasından sonra mümkündür.

Komünist ahlak, Lenin'in dediği gibi proletaryanın sınıf savaşının çıkarlarına bağlıdır. *Komünist ahlakın temelinde komünizmi kurmayı güçlendirme ve sonuna kadar sürdürme mücadelesi yeralır*. SBKP'nin programında ifade edilen komünizmin kurucularının ahlak yasasının temeli bu düşünceye dayanır. Komünist ahlak görüş açısından komünizme doğru toplumsal hareket için elverişli koşulları yaratan, bunda yardımcı olan davranışlar, ahlaka uygun davranışlardır. *Komünizm davasına kendini adama, sosyalist ana yurda karşı duyulan sevgi, tüm sosyalist ülkeler arasında dostluk* sovyet ahlak yasasının en başta gelen ve en önemli kuralıdır.

Sosyalist toplumun üyelerinin kişisel refahları ve toplumsal zenginliğin kaynağı her sovyet vatandaşı için bir yükümlülük ve onur sorunu olan çalışmadır. Bu nedenle *toplumun refahı için bilinçli çalışma, toplumsal zenginlikleri korumak ve çoğaltmak için herkesin duyduğu kaygı* komünist ahlakın en başta gelen yükümlülükleridir. Çalışmayana ekmek yok, sosyalist ilkesini uzun zamandır bir yasa olarak kabul eden sovyet yurttaşlarının mutlak çoğunluğu bu yükümlülükleri yerine getirir.

Komünist ahlak ilkeleri sosyalist düzenin yapısından, ekonomik temelini oluşturan üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinden kaynaklanır.

Toplumsal mülkiyet insanları birleştirir, onların kardeşçe yardımlaşma, karşılıklı saygı ve işbirliği ilkelerine göre çalışmalarını ve yaşamalarını sağlar. Bu komünist ahlakın en önemli ilkelerinden biridir. Buna *kollektivizm* (ortaklaşacılık) *ve kardeşçe yardımlaşma* ilkesi diyebiliriz. Bu ilke şu formülle ifade edilir: Birimiz hepimiz için, hepimiz birimiz için.

Sosyalizmin koşullarında toplumsal çıkarlar için duyulan kaygının bireyin çıkarlarına ters düşmediğini belirtmek önemlidir. Sovyet yurttaşları yararlı olarak ne yapıyorlarsa hem tüm halkın yararına hem de kişisel olarak kendileri için bunları yaparlar. Bilinçli olarak çalışırlarken, herşeyi çabuk ve iyi yapmaya gayret ederlerken yine herkes için çalışan yoldaşlarını da düşünmektedirler. Bu durum, sosyalist düzende toplumsal çıkarlarla kişisel çıkarların organik birliğini yansıtır. Sosyalist üretimin amacı insan ve insanın ihtiyaçlarıdır. Topluma, halkına yararlı olmak isteği sovyet yurttaşlarının eylemlerine kılavuzluk eder.

Komünist ahlak kollektivizm ilkesinden hareket ederek görev, bilinç ve onur sorununu çözer. Bu ahlak, *toplumun çıkarlarına zarar veren her türlü eyleme karşı hoşgörüsüz olan,* topluma yararlı olan ve elinden geldiği kadar toplumun ileriye doğru hareketine katkıda bulunan insanı onurlu ve görevini yapan insan olarak kabul eder Eğer bir insan toplum için, halkın davası için elinden gelen herşeyi yapmışsa bu adam tam bilinçli *yüksek bir toplumsal görev bilinci olan* insandır.

Komünist ahlak ilkelerinin sovyet yurttaşlarının bilincinde tam olarak yerleşmesi için zorunlu koşul proletarya enternasyonalizmi, yurtseverlik ve sosyalist hümanizmanın gelişmesidir. Sosyalist hümanizma niteliksel bakımdan yeni, yüksek bir hümanizmadır. İçeriği gerçekten *insani ilişkiler ve insanlar arasında karşılıklı saygı* tarafından oluşturulur. İnsan insan için arkadaş, yoldaş ve kardeştir. Fakat sosyalist hümanizma insanın saygı ve sevgisini refah ve kültür düzeyinin yükselmesi için duyduğu ilgiyi *komünizmin, barış davasının ve halkların özgürlüğünün düşmanlarına karşı hoşgörüsüzlükle* birleştirir.

Sosyalist yurtseverlik niteliksel bakımdan yenidir. İnsanın yurdu için duyduğu ateşli sevgiyi ve sınırsız fedakarlığı, sosyalist ülkelerin topluluğu aracılığıyla, proletarya enternasyonalizmiyle, *tüm ülkelerin emekçileriyle, dünyanın bütün halklarıyla kardeşçe dayanışmayla* büyük olsun küçük olsun tüm halklar ve tüm diğer devletler için duyulan saygıyla birleştirir.

Sosyalist yurtseverlik milliyetçilikle, ulusal özelcilik ve diğer halklara karşı düşmanlık, ulusal eşitsizlik ve emekçilerin bölünmesi ideolojisiyle bağdaşamaz. Komünist toplumun ahlakı bütün halklar arasında dostluk ve kardeşliği ulusal kinler ve ırkçılığa karşı hoşgörüsüzlüğü gerektirir.

Komünist ahlak, sosyalist toplum hayatının kurallarına uyulmasını, yaşlı insanlara karşı, kadınlara karşı saygılı nazik davranışları *aile içinde karşılıklı saygıyı, çocukların eğitimiyle ana-babaların titizlikle ilgilenmelerini* gerekli kılar. Sos-

yalist toplumda ailenin ahlaki temelini sevgi, erkek ve kadının eşitliği ve yardımlaşması, anababa ve çocukların dostluğu ve karşılıklı olarak birbirlerine güvenmeleri oluşturur.

Komünist ahlak ilkeleri insan karakterinin de bazı çizgilerini etkiler. Komünist ahlak yasasının ulaşmak istediği amaçlar *namusluluk ve açık kalplilik, ahlak temizliği, toplumsal ve özel hayatta sadelik ve alçakgönüllülük, adaletsizliğe karşı, tembelliğe, onursuzluğa, açgözlülüğe ve ikbal hırsına karşı hoşgörüsüzlüktür.*

☐ Kapitalizmin Kalıntılarına Karşı Mücadele Komünist Eğitimin Ayrılmaz Parçasıdır.

Sosyalizmin kuruluşunun başarıları ve parti tarafından gerçekleştirilen muazzam eğitim çalışmaları sayesinde sosyalist ülkelerin halkları hem üretimde, hem de günlük hayatlarında komünist ahlak ilkelerinin kılavuzluğunda yol almaya başlamışlardır. Bununla birlikte geçmişin kalıntıları hâlâ sosyalist ülkelerin bazı yurttaşlarının bilinçlerinde varlıklarını sürdürmeye devam etmektedir. Bu kimselerden bazıları çalışmak istememekte, asalak bir hayat sürdürmeyi yeğlemektedirler. Yine özel mülkiyetçilik zihniyeti taşıyan, aç gözlü, bencil, bürokrat insanlara ve kendilerini herkesten üstün tutan kimselere de rastlanır. Bazı kimseler, sosyalist mülkiyeti kendi çı-

karları için kullanır, daha başkaları da çalışma disiplinine yada toplumsal düzene zarar verecek davranışlarda bulunurlar.

Sosyalizmin zafere ulaştığı ülkelerde ne gerici düşüncelere zemin hazırlayabilecek siyasi altyapılar ne de ekonomik temeller mevcuttur. O halde bu düşüncelerin bu ülkelerde varlıklarını sürdürmesini nasıl açıklayabiliriz?

Herşeyden önce, bunun nedeni sosyalizmin birdenbire ortaya çıkmamasıdır. Sosyalizm, yeni topluma gelenek ve göreneklerini ileten kapitalizmin derinliklerinden çıkmıştır. İnsanların bilincinin, maddi hayat koşullarının değişmesiyle birlikte birdenbire değişmediği de göz önünde bulundurulacak olursa, bilincin maddi koşullara göre daha geride kalabileceği hesaba katılırsa, eski toplumun gelenek ve göreneklerinin yeni toplumun insanlarının bilincinde neden uzun bir süre daha varlıklarını sürdürdüğü daha kolay anlaşılır.

İkinci olarak, burjuva idaolojisi sovyet yurttaşlarının bilincini etkilemek için tüm yollara başvurmuş, onlarda burjuva geleneklerini ve önyargılarını yeniden canlandırmaya çalışmış, bununla komünizm doğrultusundaki hareketi durdurmayı amaçlamıştır. Bu burjuva ideolojisinin etkisinin gerici düşüncelerin sürüp gitmesinde oynadığı rol büyüktür.

Üçüncü olarak kapitalizmin kalıntıları, bazı nesnel nedenlerden dolayı varlığını sürdürmektedir. Örneğin, harcanan emeğin niteliğinin ve tüketilen malların niceliğinin kontrolünün gevşek

tutulması, ideolojik çalışmalarda yapılan yanlışlar, genç kuşağın eğitimde ve özellikle aile ve okuldaki öğrenimde görülen aksaklıklar bu nedenler arasında sayılabilir. Sovyet yasalarının ve komünist ahlak ilkelerinin çiğnenmesi henüz herzaman kamu oyunun suçlamasıyla karşılaşmamaktadır, oysaki kamu oyunun gücü olmaksızın geçmişin kalıntılarına karşı mücadele olanaksızdır.

Kapitalizmin kalıntılarından kurtulamamış olan kimseler komünizmin kuruluşu hareketini frenler. Sovyet yurttaşlarının çalışma ve dinlenme haklarına zarar verir, halkın ve yurttaşların mülkiyetine saldırır, aile hayatında uyumsuzluklar yaratırlar.

Geçmişin kalıntıları olağanüstü hayatiyete sahiptir. Kendi kendilerine kaybolmazlar, onları doğuran ekonomik koşulların ortadan kalkmasından sonra, daha uzun bir süre, insanların hayatında ve bilinçlerinde kök salarlar. Bu nedenle geçmişin kalıntılarına karşı mücadele komünizmin kuruluşunun ayrılmaz parçasıdır.

Bu kalıntıları yoketmenin en emin yolu, yeni insanı yaratıcı çalışma içinde eğitme, toplumun tüm üyelerinin komünizmin kuruluşuna katılmalarıdır. Sovyetler Birliğinde, kafa emeği olsun, kol emeği olsun toplumun yararına olan her türlü emeğe büyük saygı gösterilir. Ortaklaşa ve iyi örgütlenmiş çalışma, kamu işlerinin yönetimine düzenli olarak katılma süreci içinde insanların bilinçleri değişir, yüksek ahlak nitelikleri oluşur. Çalışma, insanların maharet ve hünerlerini geliştirir, kültürel ve teknik düzeylerini yükseltir, bağımsızlık isteklerini eğitir, yaratıcılıklarını, ye-

niye karşı sevgilerini, bireysel olanı toplumsal olana bağlı kılma yeteneklerini arttırır. İşte bu nedenle eğitim, toplumun tüm üyelerinde üretime karşı komünist tutumu geliştirir, bu tutum, çalışmanın ve ekonominin yönetilmesinin en iyi örneklerinden kaynaklanır, insanlarda yüksek komünist ahlak ilkeleri oluşturmanın en iyi yoludur. Bugün, parti toplumun tüm üyelerine insanın çalışmadan, yaşama araçları yaratmadan yaşayamayacağına kesinlikle inanması için telkinde bulunmayı görev sayar.

SBKP'nin XXII. kongre kararlarında şöyle denilmektedir: «Komünist eğitim çalışmasının özü, insanı çalışmaya hazırlamak, en başta gelen hayati ihtiyacı olan emeğe sevgi ve saygı duyguları aşılamaktır.»

Eğitim, genel kültür ve bilgi düzeyinin sürekli yükseltilmesi insanların bilincinden geçmişin kalıntılarının silinmesini sağlar. Bir insanın ne denli iyi eğitim görmüşse, ne denli kültürlüyse, o denli üretken biçimde çalıştığı, toplumun işlerine o denli etkinlikle katkıda bulunduğu, toplum içinde olsun özel hayatında olsun o denli sade ve alçak gönüllü olduğu bilinmektedir. Çalışma ve eğitim, insana adaletsizliğe ve tembelliğe, onursuzluğa ve ikbal hırsına karşı uzlaşmazlığı öğretir.

Komünist çalışma ekipleri ve seçkin emekçiler hareketi, insanların çalışma ve eğitimle yetiştirilmelerinin dikkate değer örnekleridir. Bu harekete katılanların ahlak ilkeleri yurdun şan ve şerefi uğruna çalışma, toplumsal görev bilinci, çalışmada ve hayatta yeni için yılmadan gay-

ret sarfetme, belirli bir hedef doğrultusunda sürekli heyecan içinde bulunma, ortaklaşacılık ruhudur. Bu ilkeler sovyet yurttaşlarına ve özellikle sovyet gençliğine komünist olarak çalışmayı ve yaşamayı öğretir, komünist çalışma ekiplerinin, önemi bundan ileri gelir.

Komünizme doğru atılan her yeni adım, ahlaki etkenin eylem alanının genişlemesi, komünist ahlak ilkelerinin hayata uygulanması, sovyet toplumunun gelişmesi anlamına gelir. İnsanlar arasındaki ilişkiler artık giderek daha seyrek yönetim yoluyla düzene konulmaktadır. Komünist parti ve Sovyet hükümeti, komünist toplum hayatının temel kurallarının ortaya konmasını ve gelişmesini sağlayacak kitle etkinliklerinin her türlüsüne olanaklar elverdiği ölçüde destek olmayı görev sayar.

5 | DİN

Dinin özü ve gerici rolü

Din gerçeğin çarpıtılmış, hayali bir biçimde yansıtılmasıdır. Engels, «Bütün dinler, insanların günlük hayatlarına egemen olan dış güçlerin insan beyninde hayali biçimde yansıması, yeryüzünde var olan güçlerin, doğa-üstü güçler halini almasıdır,» diye yazıyordu. (*)

Sömürücü sınıfların ideologları, dinin ebedi olduğunu, dini duyguların insanın içinden geldiğini telkin etmeye çalışırlar. Gerçekte ise, din toplumların gelişmelerinde belirli bir aşamada ortaya çıkmıştır. Doğa güçleri ve toplumsal boyunduruk yüzünden ezilen insanlar, doğa olaylarının ve toplumsal olayların sebeplerini anlayamıyor-

---

(*) F. Engels, Anti-Dühring, Editions Sociales, Paris, 1956, s. 355

lardı, tarihi bakımdan dinlerin üzerinde oluştukları zemin işte böyle meydana geldi.

Dinin en karakteristik özelliği Doğa-üstüne inançtır. Kendilerine egemen olan doğa güçlerine bağımlı kalan insanlar bunlara doğa üstü nitelikler yakıştırmışlar, onlara tanrı, ruh, melek, şeytan gibi isimler vermişlerdir. İnsanlar eğer bu hayal ürünü varlıkları yatıştıramazlarsa bunların kendilerine felaketler, acılar getireceklerine, bunlara kurbanlar adanır ve saygılar sunulursa insanları seveceklerine safça inanıyorlardı. Böylelikle dua gibi, adak gibi dini eylemlerle birlikte dini tapınmalar ortaya çıktı. Dini tapınmaların ortaya çıkışı din hizmetkarlarının, papazların, şamanların, keşişlerin, çeşitli dini kurum ve örgütlerin meydana gelişiyle aynı zamana rastladı.

Sınıfların ve sömürünün ortaya çıkışıyla birlikte, insanlar karşılarında ilkel insanın doğa güçleri karşısında aciz kalışı gibi güçsüz durumda bulundukları toplumsal güçlerin oyuncağı haline geldiler. Sömürülen sınıfların sömürücülere karşı mücadelelerindeki güçsüzlükleri Lenin'in yazdığı gibi, zorunlu olarak öbür dünyada daha iyi bir hayatın varolduğuna dair inanışı getirir. Aynı şekilde, ilkel insanın doğaya karşı mücadelesindeki aczi, onun tanrılara, şeytanlara, mucizelere vs, inanmasını zorunlu kılar. Emekçilerse, dinde sömürücü toplumun yarattığı felaket ve acılardan kaçmak için bir sığınak bulmaya çalışıyorlardı.

Tüm dinler gericidir. Dinler, manevi boyunduruğun aracı, emekçileri ideolojik bakımdan köleleştiren, sömürücülerin iktidarını güçlendiren

araçlardır. Lenin, «Marx'ın din halkın afyonudur şeklindeki vecizesi, din konusunda marksist görüşlerin temel taşıdır» diye yazıyordu. (*)

Bir üstyapı olgusu olan din, uzlaşmaz sınıflara bölünmüş toplumda, kendisini destekleyen altyapıyı güçlendirmeye, sömürü düzenini sağlamlaştırmaya çabalar. Din, sömürenlere kayıtsız şartsız boyun eğilmesini, kadere karşı konulmayacağını, kötülüğe ve şiddete karşı direnmenin boşuna olduğunu vaz'eder ve bununla kitlelerin devrimci enerjisini felce uğratır, onlara pasif kalmayı, tanrının iradesine göre olması gerekenleri sessizce beklemelerini öğütler. Din, ahiretteki şahane hayatla ilgili hayal ürünü hikayeleriyle, öbür dünyadaki mutlu hayatla ilgili vaatleriyle emekçileri gerçeğin en hararetli sorunlarından uzaklaştırır, adaletli, gerçekten insanca bir düzen uğruna sömürüye karşı devrimci mücadeleden vazgeçirmeye çalışır.

Bugün din, işçi sınıfına, ilerici sosyalist güçlere karşı mücadelesinde emperyalizme hizmet etmektedir. Lenin şöyle yazıyordu: «Marksizm için bugün tüm dinler ve kilise, her türden dini örgütler, sömürüyü sonsuza kadar sürdürmeyi ve işçi sınıfını aptallaştırmayı amaçlayan burjuva gericiliğine hizmet eden araçlardır.» (**)

Dinin gerici rolü, onun bilime, bilimsel dünya görüşüne son derecede düşman oluşu olgusunda da belirir. Yüzyıllar boyunca kilise bilimi boğ-

---

(*) V. Lenin, *Bütün Eserleri,* c. 15, s. 371 (Rusça Baskı).

(**) V. Lenin, *Bütün Eserleri,* c. 15, s. 371-372 (Rusça-Baskı).

du, bilim adamlarına zulmetti. Öncü düşüncelerin yayılmasını yasaklıyor, ilerici düşünürlerin kitaplarını yaktırıyor, bilim adamlarını hapse attırıyor yada idam ettiriyordu. Engizisyon, aralarında Giordano Bruno, Lucilio Vanini gibi büyük bilim adamları da bulunan pekçok ilerici insanı en zalimce işkencelerle öldürtmüştür.

Tüm çabalarına karşın, kilise, maddi üretimin ihtiyaçlarının gerekli kıldığı bilimsel gelişmeleri durduramamıştır. Günümüzde, bilimin muazzam buluşlarını inkar edemeyen din adamları, bilimle dini bağdaştırmaya, bilimsel buluşların inanışlara ters düşmediğini kanıtlamaya gayret ederler. Bu tür çabalar mutlak biçimde kısırdır. Dinle bilim uyuşamaz. Bilim insana dünya hakkında, gelişiminin yasaları hakkında tam ve kesin bilgiler kazandırır. İnsana doğa ve toplum güçlerine egemen olmasında, üretim etkinliğini örgütlemesinde yardımcı olur. Dinse, yanlış bir dünya görüşü verir, insan aklını ve iradesini köstekler, insanın bilimin ve ilerlemenin başarılarına olan inancını sarsar.

Sosyalist Toplumda Dinin Kalıntıları ve Bunlarla Savaşmanın Yolları

Sovyetler Birliği'nde kilise devletten ve okullar kiliseden ayrılmıştır. Bunun anlamı kilisenin devlet işlerine ve eğitimin içeriğiyle örgütlenişine karışmaya hakkı olmadığıdır. Diğer yandan dev-

let de dini ayinlere ve diğer dini eylemlere karışamaz.

Kilisenin devletten ayrılmasının, artık devletin kontrolünden tamamıyla çıktığı anlamına gelmediği kendiliğinden anlaşılır. Emekçilerin çıkarı, ruhban tabakasının tüm karşı- devrimci eğilimlerinin, devletin yasalarını çiğnemeye yönelik tüm eğilimlerin önlenmesini gerektirir. Örneğin, Ekim Devriminden hemen sonra, kilise adamlarından çoğu sovyet iktidarına karşı tavır almış, bu da, onlara karşı özel baskı tedbirlerine başvurulmasını zorunlu kılmıştır.

Komünist Partileri, hiçbir zaman dini kendi üyelerinin kişisel bir işi olarak kabul etmez. Lenin, biz, dinin devlete göre kişisel bir iş olmasını istiyoruz, fakat dini hiçbir zaman partiye göre özel bir iş olarak düşünemeyiz, diye yazıyordu. Parti üyelerini sürekli olarak tüm manevi baskılara karşı ve bu arada dine karşı da mücadeleye çağırır, dine karşı mücadeleyi proletaryanın sosyalizm ve komünizm uğruna mücadelesinin genel görevlerine bağlar, dinin ortadan kaldırılmasının temel şartının onun sınıfsal temellerinin, yani sömürüsüyle, kitlelerin toplumsal bakımdan ezilmesiyle birlikte kapitalizmin yokedilmesi olduğunu kabul eder.

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin zaferi ve sömürücü sınıfların ortadan kaldırılmasıyla birlikte, kilisenin dayandığı temel de yıkıldı, dinin toplumsal kökleri de sökülüp atıldı. Kapitalizmin gelişiminin korku uyandıran, yarınlar için güvensizlik yaratan anarşik niteliği yerini, toplumun bilinçli

ve örgütlü olarak yönetilmesine bıraktı. Sovyet yurttaşlarının kültür düzeyi yükseltildi, bilinçleri ve faaliyetleri arttırıldı. Bunun sonucu olarak sovyet yurttaşlarının ezici çoğunluğu dini bir yana bırakıp bilimsel dünya görüşünü benimsediler.

Fakat, bununla birlikte, sosyalist düzende hâlâ dini önyargılarından vazgeçmemiş olan insanlar vardır. Bu önyargıların varoluşlarını sürdürmelerinin nedeni geçmişin diğer kalıntılarınınkiyle aynıdır: bilincin, varlığın gelişimine göre geri kalması, burjuva ideolojisinin etkisi ve eğitim çalışmalarının yetersizliği.

Aile içinde ve okulda eğitimin tanrıtanımazlık yönünde geliştirilmesi, bilimsel tanrıtanımazlık propagandası, kitlelerin kültür düzeyinin sürekli olarak yükseltilmesi, bilinçlerinin ve komünizmin kurulmasında faaliyetlerinin arttırılması, dini önyargıların giderek önemini yitirmesine yol açacaktır.

6 BİLİM

Bilimin Özü ve Toplumun Gelişmesinde Oynadığı Rol

Bilim insanların doğa, toplum ve düşünceler konusunda bildiklerinin tümüdür. Bilim doğruluğu pratik içinde sınanmış kavramlar, kategoriler ve yasalar aracılığıyla dünyayı yansıtır.

Çağdaş bilim, maddi dünyanın belirli alanlarını inceleyen somut bilimlerin tümünü temsil eder. Çeşitli bilimler arasında *Tcplumsal bilimleri* (tarih, politik ekonomi, felsefe, estetik vs.) ve *doğa bilimlerini* (mekanik, matematik, fizik, kimya, biyoloji, vs.) ayırdetmekte yarar vardır.

Bilim *pratikten* doğmuştur ve pratiğin temeli üzerinde gelişir. Bilimin gelişiminin temel itici gücü maddi üretimin ihtiyaçlarıdır. Engels, «Top-

lumun tekniğe ihtiyacı olduğunda, bilime on üniversitenin sağlayamayacağı büyüklükte bir itici güç kazandırır,» diye yazıyordu. (*). İlkel toplumda bile, yaşama araçlarını araştırırken, insan doğa güçleriyle çarpışıyor ve henüz çok yüzeysel olmakla birlikte ilk bilgilerini ediniyordu. Toplumsal bilincin özel biçimi olarak bilim daha sonraları, köleci toplumda, kafa emeğiyle kol emeği arasındaki farklar belirdiğinde ve yalnızca bilimsel araştırmayla uğraşan özel insan grupları, yani bilim adamları ortaya çıktığında meydana geldi. Bilimin temel özelliklerinden bir tanesi de bilimsel bilgilerin *sürekliliğidir*. Her yeni kuşak, her yeni toplum geçmişin bilimsel kazançlarını bir yana bırakmak şöyle dursun, bunları çözümler ve pratiğin yeni ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirir.

Üretimin, pratiğin temeli üzerinde ortaya çıkmış olan bilim, insanların pratik ihtiyaçlarına ve üretimin hedeflerine hizmet eder, toplumun gelişimi için büyük bir önem taşır. İnsanlara nesnel yasaların bilgisini sağlar, doğa güçleri üzerindeki iktidarlarını arttırır, daha iyi bir hayatın yolunu gösterir, günlük çalışmayı kolaylaştırır. Bilim insanların ufkunu genişletir, onları batıl inançlardan ve önyargılardan kurtarır, materyalist dünya görüşünün oluşmasını sağlar.

Bilim toplum içinde geliştiğinden, belirli bir üretim tarzının koşulları içinde oluştuğundan dolayı, etkisi altında kaldığı topluma bağlıdır. Top-

(*) K. Marx, F. Engels, Etudes philosophiques, Editions Sociales, Paris, 1961, s. 162

lumsal bilimler, doğa bilimlerinden farklı olarak üretime doğrudan doğruya bağlı olmadıkları halde belirli bir sınıfın çıkarlarını ifade eder, şu yada bu altyapının güçlenmesini yada yıkılmasını kolaylaştırırlar.

Bilimin gelişmesi büyük ölçüde kurulu olan düzene, toplumdaki ekonomik ilişkilere bağlıdır. Toplumun gelişiminin yönelimi ve tempoları bilime ve bilimsel buluşların toplum içindeki kullanılışına bağlıdır. Örneğin, kapitalizmin kuruluşu döneminde bilimin gelişmesinde güçlü bir etken olarak kapitalist üretim ilişkilerini görüyoruz. Atılım halindeki kapitalist üretim daima daha yeni bilimsel bilgileri gerektiriyordu. Emperyalizme geçişle birlikte bu ilişkiler bilimsel ilerlemeleri durduran bir engel haline dönüştü.

Bilim, burjuvazi için rakiplere karşı bir silah, en fazla kâr etme aracıdır. İşte bu yüzden kapitalistler bilim dalları arasında kendilerine en büyük kârları sağlayanların gelişmesine öncelik tanırlar. Çağdaş kapitalist dünyada en elverişli üretim alanının savaş sanayii olmasından dolayı tekelciler özellikle savaşa hizmet eden, atomik silahların, kimyasal, bakteriyolojik silahların ve diğer kitle yoketme araçlarının üretimi için çalışan bilimlerin geliştirilmesine özellikle dikkat ederler.

Çağdaş emperyalist burjuvazi, idealist ve dini dünya görüşünün desteklenmesinden ve yayılmasından çıkar sağladığı için doğa bilimlerine idealist ve metafizik metodolojiyi (yöntembilimi) kabul ettirmeye çalışır ve bilimi inanca bağlı kılmaya çabalar. Doğa bilimlerinin ve bilginlerin materyalizme ulaşmasını engellemek, onları idealizm ve

din yoluna yöneltmek için her çareye başvurur. Bilim adamları somut bilim alanlarında büyük buluşları gerçekleştirdiklerinde burjuvazi, felsefe profesörlerini ve gerici bilim adamlarını kullanarak bu buluşları tahrif etmeye ve onları idealist görüş açısından yorumlamaya çalışır.

Burjuva sosyolojisine gelince, bu bilim doğrudan doğruya kapitalist düzenin savunulmasıyla uğraşır, kapitalist düzenin üstünlüğünü kanıtlamaya çabalar, bütün dünyada komünizme ve ilerlemeye azgınca saldırır.

Burjuva toplumunda, kuşkusuz emperyalizmi mahkum eden, materyalizmi, barışı ve toplumsal ilerlemeyi savunan çok sayıda bilim adamı vardır, bununla birlikte bilim siyasetini tayin eden yönetici sınıf, gerici tekelci burjuvazidir.

☐ Sosyalist Ülkelerde Bilim ve Komünizmin Kuruluşunda Oynadığı Rol

Sosyalist toplumda, bilim üretimi geliştirmek, maddi refahı ve emekçilerin kültür düzeyini yükseltmek ve onlara komünist bir eğitim kazandırmak için önemli bir araçtır. Bilim, doğa zengin liklerini ve doğa güçlerini halkın yararına kullanmak, yeni enerji kaynakları ve yeni malzemeler bulmak, iklim şartlarını değiştirecek eylemler için çalışmalar yapmak ve uzayı araştırmak için olanaklar sağlar. Sosyalist ülkelerde bilim barış, ça-

lışma ve toplumsal ilerleme için güçlü bir etkendir.

Sosyalist ülkeler biliminin temel özelliği bu bilimin halka ait olmasıdır. Bu özellik hem bilimin belirli bir sınıfa değil tüm halka hizmet etmesinde hem de halkın geniş ölçüde bilime ulaşmış olmasında, bilimleri anlamasında belirir. Onbinlerce sosyalist bilim adamı halkın arasından çıkmıştır, onlar tüm güçlerini ve tüm bilgilerini halkın yararı için kullanırlar. Bilginler gibi milyonlarca emekçi üretimde yenilikler getirir, yeni buluşların gerçekleştirilmesi ve üretimin rasyonel kılınması için çalışmalarda bulunur, milyorlarca işçi ve köylü bilimin ilerlemesine hizmet ederler.

Sosyalist ülkelerde bilim üretime, milyonlarca emekçinin hayatına ve çalışmasına kopmaz biçimde bağlıdır. Sosyalist ülkelerde araştırmalar üretimin hizmetindedir ve doğrudan doğruya çok sayıdaki fabrikalarda, kolhozlarda ve sovhozlarda bulunan araştırma merkezlerinde inceleme bürolarında, laboratuarlarda ve diğer kurumlarda yapılır.

Sosyalizm araştırmaların bir plan bütünlüğü içinde yürütülmesini, çok sayıdaki bilimsel kurumların çalışmalarının bağlantılı olarak yapılmasını sağlar, bu ise bilim adamlarının bütün dikkatlerini ve güçlerini en önemli sorunların çözümü üzerinde yoğunlaştırmaları için gerekli olanakları yaratır. Sosyalist toplumda egemen olan diyalektik materyalist dünya görüşü bilimi idealizm ve dinin zararlı etkisinden kurtarır, bilim adamlarına doğal ve toplumsal olayların incelenmesi için bilimsel metedolojiden yararlanma olanağını sağlar.

Halkın dikkatinin, parti ve hükümetin desteğinin sayesinde sosyalist ülkelerde bilim büyük başarılara ulaşmıştır. Bilim adamları atomdan enerji elde etmişler, uzaya yapay uydular, füzeler ve uzay araçları göndermişler, bilimin gelişmesinde yeni bir çağ, uzayın fethi çağını açmışlardır. Bu buluşlar fizik, elektronik, kimya, radyo-teknik ve matematik gibi pekçok bilimin yüksek bir düzeye ulaşması ile olanak kazanmıştır.

Sosyalist ülkelerde bilim, komünizmin kuruluşunun önemli bir etkenidir. Teknik ilerlemede, tekniğin ve üretim yöntemlerinin gelişmesi ve mükemmelleşmesinde, emekçilerin kültür ve teknik düzeylerinin yükselmesinde doğa bilimleri tayin edici bir rol oynar. Aynı zamanda sosyalist üretimin gelişme tempolarının hızlanmasında bilimsel buluşların kullanılması önemli bir etkendir.

Toplumsal bilimlerin önemi de çok büyüktür. Sosyalist ülke halklarına toplumsal yasaların bilgisini sağlayan toplum bilimleri toplumun gelişmesinin yönetimi için bilimsel bir temel oluşturur, komünist eğitimde, emekçilerin diyalektik dünya görüşünü özümlemelerinde önemli bir etkendir.

7 SANAT

Sanatın Temel Özellikleri ve Toplum Hayatındaki Yeri

Sanat gerçeğin insan bilincinde simgeler şeklinde yansımasıdır. İnsanı çevreleyen dünyayı yansıtan sanat, insanların bu dünyayı tanımalarına yardımcı olur, politik eğitimin, ahlak ve sanat eğitiminin güçlü bir aracıdır.

Gerçeğin olaylarının ve olgularının çeşitli oluşu ve yine bunların yansıtılması araçlarının da çeşitliliği, türlü sanat biçimlerini yaratmıştır: edebiyat, tiyatro, müzik, sinema, mimarlık, resim, heykel gibi.

Sanatın temel özelliği bilimden farklı olarak gerçeği kavramlarla değil, *duyumlarla algılanabilir, somut bir biçimde,* tipik sanatsal simgeler şeklinde yansıtmasıdır. Sanatçı bir simgeyi yaratırken, gerçeğin temel çizgilerini ifade ederken

herhangi bir doğa olayını yada toplumsal hayatın somut olaylarının bireysel, çoğu kez de bir eşine bir daha rastlanmayan yönlerini kullanır. Sanatsal simgenin bireysel çizgileri ne kadar belirgin ise ve simge ne kadar çekici ise etki gücü de o kadar büyüktür.

Sanat insan toplumunun şafağında, çalışma süreci sırasında meydana çıkmıştır. Başlangıçta sanat doğrudan doğruya çalışmaya bağlıydı. Günümüze kadar, daha dolaylı bir biçimde de olsa maddi faaliyetlerle olan bağını korumuştur. Gerçek sanat çalışmada ve günlük hayatlarında insanlara daima sadık bir yardımcı olmuştur. Sanat, doğa güçlerini yenmekte insanlara yardımcı olmuş, onlara neşe vermiş, onları çalışmalarında ve mücadelelerinde başarılar kazanmaya itmiştir.

Çalışma süreci içinde insanlarda sanatsal duygular ve ihtiyaçlar gelişir, gerçekte ve sanatta güzelin anlaşılması yeteneği yaratılır.

Sanatın özelliklerinden ve temel görevlerinden biri de gerçekte güzeli aramak, bunu genelleştirmek, tipik duruma getirmek, bu güzeli sanatsal biçimde yansıtmak ve insan için anlaşılabilir duruma getirmek, bununla insanın estetik ihtiyaçlarını karşılamak ve eğitmektir.

Sınıflı toplumda sanat sınıfsal bir nitelik taşır. «Saf sanat» yada «sanat için sanat» yoktur ve olamaz. Sanatı anlamak, sanatın inandırma gücünden yararlanmak, onun sınıf savaşlarında önemli bir silah olmasını sağlar. Bu nedenle sınıflar politik, ahlaki ve daha başka türden düşüncelerini kabul ettirmek için sanattan yararlanırlar.

Sanat bir üst yapı kurumudur, üzerinde geliştiği altyapının hizmetindedir. Örneğin çağdaş burjuva sanatı, gerici emperyalist güçlere hizmet eder. Bu sanatın amacı emekçileri sömürücülere karşı mücadeleden vazgeçirmektir. Burjuva sanatı ahlak niteliklerine, diğer halklara ve devletlere karşı duyulan saygıya, barıştan ve ilerlemeden yana olan güçlere saldırmaktadır. Burjuva sanatı kapitalist düzeni övmek, komünizmi ve komünist hareketi yerme aracıdır. Tarih tarafından yıkılmaya mahkum edilmiş sınıfların çıkarlarını savunan burjuva sanatı gerçek hayattan uzaklaşır, içerikten yoksun, salt biçimsel bir duruma gelir. Elbette ki çağdaş sanatçılar arasında hayatı gerçek ve derin bir biçimde yansıtanlar vardır, fakat bunlar emperyalist yönetici çevreler tarafından çeşitli baskılarla susturulmaya çalışılır. Her sınıf kendi sınıf çıkarlarına ve estetik ihtiyaçlarına karşılık veren kendi sanatını yaratır. Fakat çağları geçtiği ve sınıfları ortadan kalktığı halde varlığını sürdüren birçok sanat eseri de vardır. Bunlar insanlığın çağı geçmeyen, bütün zamanların insanlarına özgü olan çizgilerini derin ve gerçeğe uygun bir şekilde yansıtan eserler ve şu yada bu çağın, şu yada bu sınıfın özünün anlaşılmasını sağlayan eserlerdir. Örnek olarak yunanlı heykeltraşların en güzel heykellerini, rönesans ressamlarının resimlerini XIX. yüzyılda yaşamış olan bestecilerin yarattığı müziği sayabiliriz. Bunlar uzun zamandan beri tüm insanlığın malı olmuştur. Bu söylediklerimizden sanatın yeni bir özelliğini çıkarabiliriz, bu da sanatın gelişimindeki sürekliliktir. Yeni çağın sanatı, daha önceki tarihi çağların sanatındaki en iyi ve en ilerici yönleri korur ve geliştirir.

Sosyalist Sanat ve Komünizmin Kuruluşunda Oynadığı Rol

İşçi sınıfının devrimci mücadelesinin ve komünizme doğru hareketinin temeli üzerinde niteliksel bakımdan yeni, sosyalist bir sanat ortaya çıktı. Geçmişin ilerici sanatındaki en iyi yönleri benimseyen sosyalist sanat, sanatın gelişiminde, yeni tarihi koşullara uygun yüksek bir aşamadır.

Bu sanatın yaratma yöntemi çağımızın temel içeriğini yani toplumun komünizme doğru hareketini doğru, somut ve sanatsal ihtiyaçlara uygun bir şekilde yansıtan sosyalist gerçekçiliktir. Sosyalist gerçekçiliğin temel ilkeleri gerçeğin doğru ve derin biçimde yansıtılması, halka ait olma ve siyasi bakımdan saf tutma, hayatın sanatsal olarak yansıtılmasında yeni formüller arama, evrensel kültürün tüm ilerici geleneklerinden yararlanma ve bunları geliştirmedir. Sosyalist sanat derin sosyalist içeriği ve çeşitli ulusal biçimleriyle diğer sanatlardan ayrılır. Sosyalist gerçekçilik yöntemi yazarlara, ressamlara ve diğer sanatçılara yaratıcı inisiyatiflerini ve yeteneklerini ortaya koymaları, çeşitli sanat biçimleri yaratmaları için en geniş özgürlüğü sağlar.

Gerçekçi sanat her zaman halka bağlıydı, fakat sanatın halkla, halkın emeğiyle ve hayatıyla olan organik bağları tarihte hiçbir zaman sosyalist sanattaki kadar sıkı olmamıştır. Sosyalist sanatın halkın sanatı olduğunu belirtirken Lenin

şunları yazıyordu: «Sanat halka aittir. Kökleri emekçi kitlelerin derinliğine nüfuz etmelidir. Kitleler sanatı anlamalı ve sevmelidir. Sanat emekçi kitlelerin duygularını, düşüncelerini ve iradelerini birleştirmeli ve kitleleri yüceltmelidir. Sanat emekçi kitleler arasından sanatçılar yaratmalı ve onları geliştirmelidir. (*) »

Sosyalist sanatın halka ait oluşu onun politik yönelimine de bağlıdır. Sosyalist ülkelerde sanat açıkça ve doğrudan doğruya işçi sınıfına ve tüm emekçilere hizmet eder, sanatın bugünkü durumu ve geleceği komünist partinin politikasına ve marksist-leninist dünya görüşüne bağlıdır.

Revizyonistler sanatın siyasi saf tuttuğunu gösteren marksist leninist ilkeye saldırır, partinin sanatı yönetmesinin sanatçının yaratıcı özgürlüğünü sınırlandıracağını, bireyselliğini boğacağını, vs. iddia ederler. Gerçekte ise bu ilke sosyalist sanatın yüksek düzeyde sanatsal ve ideolojik olmasını sağlar, sanatın en güncel toplumsal görevlerin yerine getirilmesinde katkıda bulunmasını kolaylaştırır ve sanatsal yaratışın gerçekten özgür olması için zorunlu koşuldur. Mihail Şolohov, sovyet sanatçılarının düşüncelerini, partiye ve halka olan bağlılıklarını şu sözlerle ifade etmiştir: «... İçimizden her biri yüreğinin kendisine söylediği gibi yazar, yüreğimizse sanatımızla hizmet ettiğimiz partimize ve halkımıza aittir.»

(*) Lenine tel qu'il fut. Souvenirs de contemporains Edition en langues étrangères, Moscov, 1959, t. II, p. 598.

Komünist parti sosyalist sanatın ilerlemesine büyük bir dikkatle eğilir, sanatçıların gerçeğe uygun, ideolojik nitelikli ve yüksek sanat düzeyine erişmiş eserler yaratmasıyla ilgilenir. Parti sanatçıları sürekli olarak halk için, komünizmin davası için fedakarlık, yanlışlara, politika dışı kalmaya ve ilkesizliğe karşı hoşgörüsüzlük zihniyeti içinde eğitmektedir. Sosyalist ülkelerdeki sanatın görevi komünizme geçiş döneminde insanlarda yüksek politik, ahlaki ve estetik nitelikler geliştirmek, insanların bilincinde yaşayan geçmişin kalıntılarına karşı savaşmak, halkın mücadelesini ve kahramanca çalışmasını gerçek biçimde yansıtmak, çağdaşlarımızın zengin ahlak evrenini, düşüncelerini, duygularını ve isteklerini temsil etmek, sosyalist toplumda ileriye doğru hareketi engelleyen her şeye karşı acımasızca mücadele etmek, sosyalist ülke halklarını komünizm adına yeni başarılar kazanmak üzere harekete geçirmektir. Emekçilerin komünist eğitiminin ayrılmaz bir parçası olan estetik eğitiminde sanatın rolü özellikle büyüktür. Sanat, sosyalist ülkeler halklarının güzellik duygusunu, estetik duyguları eğitir, sanatsal yeteneklerinin ve zevklerinin uyanması ve gelişmesi için gerekli koşulları hazırlar.

Marksist felsefenin temelleri olan diyalektik ve tarihi materyalizmi inceledikten sonra, tümüyle evren, doğa, toplum ve düşünce hakkında bir fikir sahibi olduk. Tüm evrenin değiştiğine, herşeyin geliştiğine, daha alt şekillerden daha üst şe-

killere, eskiden yeniye doğru evrimleştiğine inandık. Yeni düzenin, yani komünist düzenin hayal ürünü bir düşünce, insanların bir rüyası olmayıp tarihi bir zorunluluk olduğunu, komünizme giden yolun sosyalist devrimden ve proletarya diktatörlüğünden geçtiğini gördük.

Lenin, Marx'ın öğretisi güçlüdür, çünkü doğrudur, diye yazıyordu. Marksizmin gerçek olduğu bugün hayat tarafından doğrulanmıştır. SSCB'de sosyalizmin zaferi, dünya sosyalist sisteminin meydana gelmesi ve gelişmesi, insanlığın aydınlık komünist geleceğe doğru önüne geçilmez hareketi marksizm-leninizm düşüncelerinin zaferinin inkâr edilmez ve inandırıcı kanıtıdır.

Savaş henüz bitmemiştir. Kapitalizm henüz dünyanın birçok ülkelerinde egemendir. Burjuvazinin gerici ideolojisi kapitalizmin çıkarlarını savunur. Sosyalizmin yerine getirilmesini gerekli kıldığı görev barışçı ekonomik yarışta ve ideolojik mücadelede kapitalizmi yenmektir.

Kapitalist ideolojiyle sosyalist ideoloji arasındaki amansız mücadelede sosyalist ideoloji zafere ulaşacaktır. Hayatın gerçeği sosyalizmden yanadır ve gerçek yenilmezdir. Bu büyük gerçeği dünyadaki tüm namuslu insanların zihinlerini ve yüreklerini kazanan komünizmin fikirleri oluşturur. Kapitalist dünyanın günleri sayılıdır. Bütün zamanların en adaletli toplumu olan yeni toplum, yani komünist toplum, kapitalist toplumun yerini alacaktır. Toplumun gelişiminin mantığı ve tarihin nesnel diyalektiği bunu zorunlu kılmaktadır.

İÇİNDEKİLER

İstabul Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi'nin 14.9.1982 günlü E.1982/25, K.1982/314 sayılı kararıyla beraat etmiştir.

Yar Yayınları arasında önceki yıllarda **"Diyalektik Materyalizm"** ve **"Tarihi Materyalizm"** altbaşlıklarıyla, iki ayrı kitap halinde yayınladığımız ve büyük ilgi gören FELSEFENİN İLKELERİ'nin dördüncü baskısını, tek cilt olarak yayınlamıştık. İçeriğinde hiçbir değişiklik yapmadan sunduğumuz beşinci baskının da, aynı ilgiyi göreceğine inanıyoruz.

ISBN 975-730-00-X